

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA
OBRONY
NARODOWEJ

Ppłk dypl. Andrzej JÓŹWIAK

UŻYCIE SIŁY MILITARNEJ
W OPERACJACH POKOJOWYCH
PROWADZONYCH NA PODSTAWIE
MANDATU ORGANIZACJI NARODÓW
ZJEDNOCZONYCH

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/6581

05-006581-001-0

WARSZAWA

67728

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE 10

1.1. Uzasadnienie wyboru tematu 10

1.2. Przedmiot i problemy badawcze 11

1.3. Cele badań i hipoteza robocza 12

1.4. Metody i techniki badawcze 13

1.5. Teren badań, jednostkowe pojęcia i definicje, ograniczenia 14

ppłk dypl. Andrzej Józwiak

**UŻYCIE SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH
PROWADZONYCH NA PODSTAWIE MANDATU
ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH**

rozprawa doktorska

1.1.2. Praktyka użycia siły militarnej w operacjach pokojowych w aspekcie wartości moralnych 22

1.1.3. Użycie siły militarnej w operacjach pokojowych ONZ na podstawie mandatu w aspekcie wartości moralnych 23

4. KONCEPCJA UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH..... 100

4.1. Zakres pojęcia operacji pokojowych ONZ z użyciem siły militarnej 100

4.2. Charakter operacji pokojowych ONZ z użyciem siły militarnej 101

4.3. Sposoby użycia siły militarnej w operacjach pokojowych 102

Promotor

prof. dr hab. Michał Huzarski

Spis treści:

Wstęp.....	3
1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE.....	5
1.1. Uzasadnienie wyboru tematu.....	5
1.2. Przedmiot i problemy badawcze.....	7
1.3. Cele badań i hipoteza robocza.....	8
1.4. Metody i techniki badawcze.....	9
1.5. Teren badań, podstawowe pojęcia i definicje, ograniczenia.....	11
2. EWOLUCJA UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH.....	22
2.1. Ewolucyjny charakter operacji pokojowych.....	23
2.2. Ewolucja charakteru użycia siły militarnej w operacjach pokojowych.....	40
Wnioski.....	51
3. UWARUNKOWANIA UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH.....	52
3.1. Uwarunkowania prawnomiędzynarodowe.....	54
3.1.1. Teoretyczne aspekty prawnomiędzynarodowych uwarunkowań użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacji z mandatu ONZ.....	55
3.1.2. Praktyka użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacji z mandatu ONZ w aspekcie uwarunkowań prawnych.....	61
3.1.3. Użycie siły militarnej w operacji z mandatu ONZ na poziomie sił pokojowych w aspekcie uwarunkowań prawnych.....	74
3.2. Uwarunkowania doktrynalne.....	78
3.3. Uwarunkowania organizacyjne użycia siły militarnej w operacji pokojowej... Wnioski.....	93 103
4. KONCEPCJE UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH.....	105
4.1. Źródła podjęcia przyszłych operacji z mandatu ONZ z użyciem siły militarnej.	105
4.2. Charakter przyszłych operacji pokojowych.....	113
4.3. Sposoby użycia siły militarnej w przyszłych operacjach pokojowych.....	119
Wnioski.....	126
Zakończenie.....	128
Wykaz stosowanych skrótów.....	130
Bibliografia.....	132
Załączniki.....	140

Wstęp

Kiedy siły pokojowe zaczynają zabijać ludzi, stają się one częścią konfliktu, który mają kontrolować, a tym samym częścią problemu (...). Siły pokojowe nigdy nie mogą używać siły w sposób nieograniczony, a w momencie, w którym wchodzi one do walki, rządy oraz media natychmiast ruszą, aby związać im ręce.

Sir Brian URQUHART*

Dotychczasowe operacje pokojowe świadczą o tym, że działalność międzynarodowych sił wojskowych stanowi integralną część tych operacji, jednak użycie siły militarnej nie było dotychczas jednoznacznie zdefiniowane. Pojawia się zatem pytanie: **w jakich uwarunkowaniach społeczność międzynarodowa może aprobować użycie siły militarnej, w ramach operacji pokojowej służącej utrzymaniu lub przywróceniu pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, w sytuacji zaistniałego kryzysu lub konfliktu?**

Polskie siły zbrojne posiadają ponad sześćdziesięcioletnie doświadczenia zgromadzone podczas zaangażowania obserwatorów i ekspertów wojskowych, kontyngentów wojskowych w misje i operacje prowadzone pod flagą ONZ. Realizacja celów strategicznych przyjęcia Polski do NATO oraz Unii Europejskiej, tworzy nowe uwarunkowania zaangażowania polskich żołnierzy, jednostek w operacje z mandatu ONZ. Od 1995 roku polskie jednostki i kontyngenty wojskowe czynnie uczestniczą w operacjach wsparcia pokoju NATO. Jednocześnie podejmowane są inicjatywy zaangażowania polskich sił zbrojnych w działania jednostek międzynarodowych, które przewidywane są do realizacji zadań w operacjach z mandatu ONZ. Udział polskich żołnierzy w działaniach sił koalicyjnych, w Iraku stanowi przykład pełnego zaangażowania w operację stabilizacyjną. Polska jako państwo przez swą politykę zagraniczną deklaruje czynne zaangażowanie w inicjatywy, których celem jest zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa. W przewidywanej przyszłości może to zaowocować zaangażowaniem polskich żołnierzy i jednostek w kolejne misje lub operacje. Wymienione uwarunkowania, oraz inicjatywy podejmowane przez społeczność międzynarodową w celu utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego stanowią przyczynę podjęcia przez autora wysiłku zbadania problematyki *użycia siły militarnej w operacjach pokojowych*.

* B. Urquhart, *A life in Peace and War*, wyd. Harper & Row, New York 1987, s. 178-179.

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Analiza, obserwacja, teoria i doświadczenie nie mogą być nigdy w pogardzie lub wzajemnie się wykluczać przeciwnie powinny zawsze się uzupełniać.

Carl von Clausewitz*

W niniejszym rozdziale przedstawiono przyjęte założenia metodologiczne ukazujące proces badawczy zmierzający do rozwiązania zidentyfikowanego problemu naukowego. Z zamiarem osiągnięcia nakreślonych celów określono warunki i środki, jakimi się posłużono do uzyskania wyników badań¹. Treść rozdziału - to prezentacja **uzasadnienia wyboru tematu, głównego problemu badawczego wraz z przyjętą hipotezą roboczą**. Opisano w nim także **podejścia stosowane** podczas rozwiązywania problemów szczegółowych, użyte **metody i techniki, teren prowadzenia badań, przyjęte podstawowe pojęcia i definicje** oraz założone **ograniczenia**.

1.1. Uzasadnienie wyboru tematu

U podstaw podjęcia problemu i przedstawienia jego rozwiązania w formie rozprawy doktorskiej znalazły się dwie przesłanki. Pierwsza o charakterze poznawczym, druga o charakterze utylitarnym (wzmocniona doświadczeniami z udziału w operacjach z mandatu ONZ, w których problem użycia siły militarnej, mimo teoretycznie jednoznacznego zdefiniowania, w praktyce nie był już tak jednoznaczny). W toku krytycznego studiowania literatury przedmiotu, polskiej i zagranicznej, a także obserwacji wydarzeń międzynarodowych dostrzeżono wiele problemów związanych z szeroko rozumianym bezpieczeństwem, stosunkami międzynarodowymi, sposobami i mechanizmami rozwiązywania sporów, a w szczególności użyciem siły militarnej, które nadal stanowią obszar niepełnej wiedzy. Studia nad dostępną literaturą przedmiotu oraz wstępne rozpoznanie problematyki skłoniły do konkluzji o różnorodności operacji pokojowych, ich kategorii i podmiotów podejmujących takie operacje. Problematyka związana z operacjami pokojowymi była i jest przedmiotem wieloaspektowych badań. W centrum zainteresowania były zwłaszcza problemy związane z ich ewolucyjnym

* C. Clausewitz, *On War*, wyd. Everyman's Library, 1993, s. 69.

¹ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej Robocie*, Ossolineum, Poznań 2000, s. 12.

charakterem, wpływem uwarunkowań stosunków międzynarodowych² na możliwość ich prowadzenia, czy też przemiany zachodzące w sposobach ich realizacji. W realiach ostatniego piętnastolecia, w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa i pokoju światowego, najczęściej rolę arbitra udzielającego mandatu na określone działanie, którego celem było przywrócenie i utrzymanie pokoju, odgrywała Organizacja Narodów Zjednoczonych. Działanie to realizowane było w ramach różnych mechanizmów, a z **użyciem formacji wojskowych**³ w postaci operacji pokojowych. Druga połowa lat dziewięćdziesiątych i początek XXI wieku to operacje z użyciem **siły militarnej**, co nie jest zjawiskiem historycznie nowym, jednak powody, okoliczności i uwarunkowania były nowe. *Akceptowanie powszechnie prawa międzynarodowego nakłada na wszystkie państwa określone obowiązki. Jest to nie kwestionowany przez nikogo obowiązek współdziałania państw na rzecz utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Taki obowiązek zapisany jest w Karcie Narodów Zjednoczonych; taki obowiązek przyjmują na siebie uczestnicy organizacji zbiorowego bezpieczeństwa*⁴. W aspekcie historycznym stosowano szerokie spektrum działań służących rozwiązywaniu sporów między uczestnikami stosunków międzynarodowych, przy czym najczęściej były to: dyplomacja, aktywność na płaszczyźnie prawno-ekonomicznej i siła militarna, która ubezpieczała, i uwiarygodniała działania dyplomacji. Udział formacji zbrojnych w egzekwowaniu decyzji państw, usankcjonowany rezolucją Rady Bezpieczeństwa (RB) ONZ w ramach operacji pokojowych – to praktyka, która zapewne będzie nadal stosowana. Obecnie do uczestnictwa w rozwiązywaniu kryzysów w formie operacji pokojowych czynnie włączyła się obok ONZ znaczna liczba innych podmiotów międzynarodowych dysponujących siłą militarną. Zaliczyć do nich należy obecnie znacznie większą liczbę państw, niż w czasie pierwszych operacji. W tym czasie powołano wiele organizacji i porozumień regionalnych, których Polska stała się aktywnym członkiem, w tym szczególnie NATO i Unia Europejska. Żaden z wymienionych podmiotów nie kwestionuje celów i zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych. Zaangażowanie polskich sił zbrojnych w operacje pokojowe z mandatu ONZ nabrało

² Okres „zimnej wojny” i bipolarny podział świata, proces dekolonizacji, konflikty regionalne i katastrofy humanitarne uznane za zagrożenia dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w myśl art. 39 Karty NZ.

³ Powszechnie znana stała się sentencja oddająca istotę udziału formacji wojskowych w pierwszych operacjach pokojowych, że *utrzymanie pokoju nie jest pracą dla żołnierzy, ale tylko oni potrafią to robić*.

⁴ B. Balcerowicz, *Pokój i nie pokój*, wyd. Bellona, Warszawa 2002, s. 56.

innego wymiaru przestrzennego oraz jakościowego (udział w operacjach na Haiti, Iraku, Afganistanie; współdziałanie w działaniu międzynarodowych sił wojskowych stosujących siłę militarną: IFOR⁵, KFOR⁶, siły koalicyjne w Iraku).

Rozważania teoretyków w dziedzinie bezpieczeństwa, ich badania dotyczące wojny i pokoju⁷, uwagi ekspertów i praktyków świadczy o wadze problemu **użycia siły militarnej w operacji z mandatu ONZ**. Podejmowany jest on szeroko w obszarze badań teoretycznych, jego znaczenie potwierdziły spory na arenie międzynarodowej, jest żywy w perspektywie użycia polskich sił zbrojnych oraz dotyka on istoty użycia siły militarnej w uwarunkowaniach początku XXI wieku.

W świetle wydarzeń lat dziewięćdziesiątych końca XX wieku i początku XXI wieku na Bałkanach, Bliskim Wschodzie, Afganistanie czy Iraku, gdzie użycie sił zbrojnych w ramach podjętych operacji zgodnie z postanowieniami RB ONZ miało zasadniczo inny charakter niż w operacjach okresu „zimnej wojny”, użycie siły militarnej nabrało nowego wymiaru.

Biorąc powyższe pod uwagę, jak również osobiste zainteresowania problematyką operacji pokojowych z racji pełnionego zawodu i funkcji nauczyciela akademickiego oraz osobiste doświadczenia zdobyte w operacjach pokojowych, temat pracy i zamiar przedstawienia rezultatów badawczych w formie rozprawy doktorskiej uważam jako zasadne.

1.2. Przedmiot i problemy badawcze

Przedmiotem badań były operacje pokojowe. Do zbioru, jaki poddano analizie i ocenie zaliczono operacje, które zostały podjęte z mandatu ONZ decyzją właściwego organu organizacji, decyzją w formie rezolucji, zarówno *a priori*, jak i *a posteriori* wobec działań operacyjnych w terenie. Badaniami objęto również wybrane operacje, których podjęcie uzasadniano postanowieniami wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych (NZ), a zainicjowane przez organizacje lub porozumienia regionalne oraz siły koalicyjne z mandatu ONZ. Pominięto natomiast operacje organizacji

⁵ IFOR – (ang.) Implementation Force (implementacyjne międzynarodowe siły wojskowe).

⁶ KFOR – (ang.) Kosovo Force (Międzynarodowe Siły Wojskowe w Kosowie)

⁷ Szczególnie trafny pogląd wyrażony przez R. Arona, który znalazł potwierdzenie w praktyce stosunków międzynarodowych, że *działania zbrojne i dyplomatyczne są komplementarne i współwystępują zarówno w czasie wojny, jak i podczas pokoju, rządy w okresie wojny nie rezygnują z dyplomacji, a dyplomacja w czasie pokoju nie wyrzeka się siły, bądź groźby jej użycia*. Źródło: *Pokój i nie-pokój*, dz. cyt.s.37.

regionalnych, które zostały podjęte w ramach przysługujących tym organizacjom kompetencji, bez angażowania infrastruktury, sił i środków ONZ; operacje i/lub misje Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Organizacji Państw Amerykańskich (OPA), operacje Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) na terenach byłego Związku Radzieckiego, jak również operacje koalicyjne prowadzone bez mandatu ONZ.

Główny problem badawczy został wyrażony w postaci następującego pytania:

W jakich uwarunkowaniach może dochodzić do użycia siły militarnej w operacjach pokojowych prowadzonych na podstawie mandatu ONZ oraz jakie koncepcje działania wojsk należy wówczas przyjmować?

Rozwiązanie głównego problemu badawczego wymagało stosownych rozstrzygnięć szczegółowych i uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- a. *Jak przebiegała ewolucja użycia siły militarnej w operacjach pokojowych?*
- b. *W jaki sposób uwarunkowania prawne i doktrynalne determinują użycie siły militarnej w operacji pokojowej?*
- c. *Jakie są możliwości organizacyjne użycia siły militarnej w operacjach pokojowych?*
- d. *Jakie mogą być przyjmowane koncepcje użycia sił wojskowych w operacjach pokojowych?*

1.3. Cele badań i hipoteza robocza

Celem poznawczym było wzbogacenie teorii operacji pokojowych o treści obejmujące całościowo kwestie użycia siły militarnej.

Celem użytkowym było przedstawienie podstaw i koncepcji użycia siły militarnej w operacjach pokojowych, możliwych do twórczego wykorzystania przez dowództwa i sztaby biorące udział w tych operacjach.

Na podstawie dokonanych ocen obecnego stanu wiedzy z zakresu przedmiotowej problematyki i przeprowadzenia wstępnych czynności procedury badawczej sformułowano przypuszczalne rozwiązania problemów badawczych, wyrażone w postaci hipotezy roboczej.

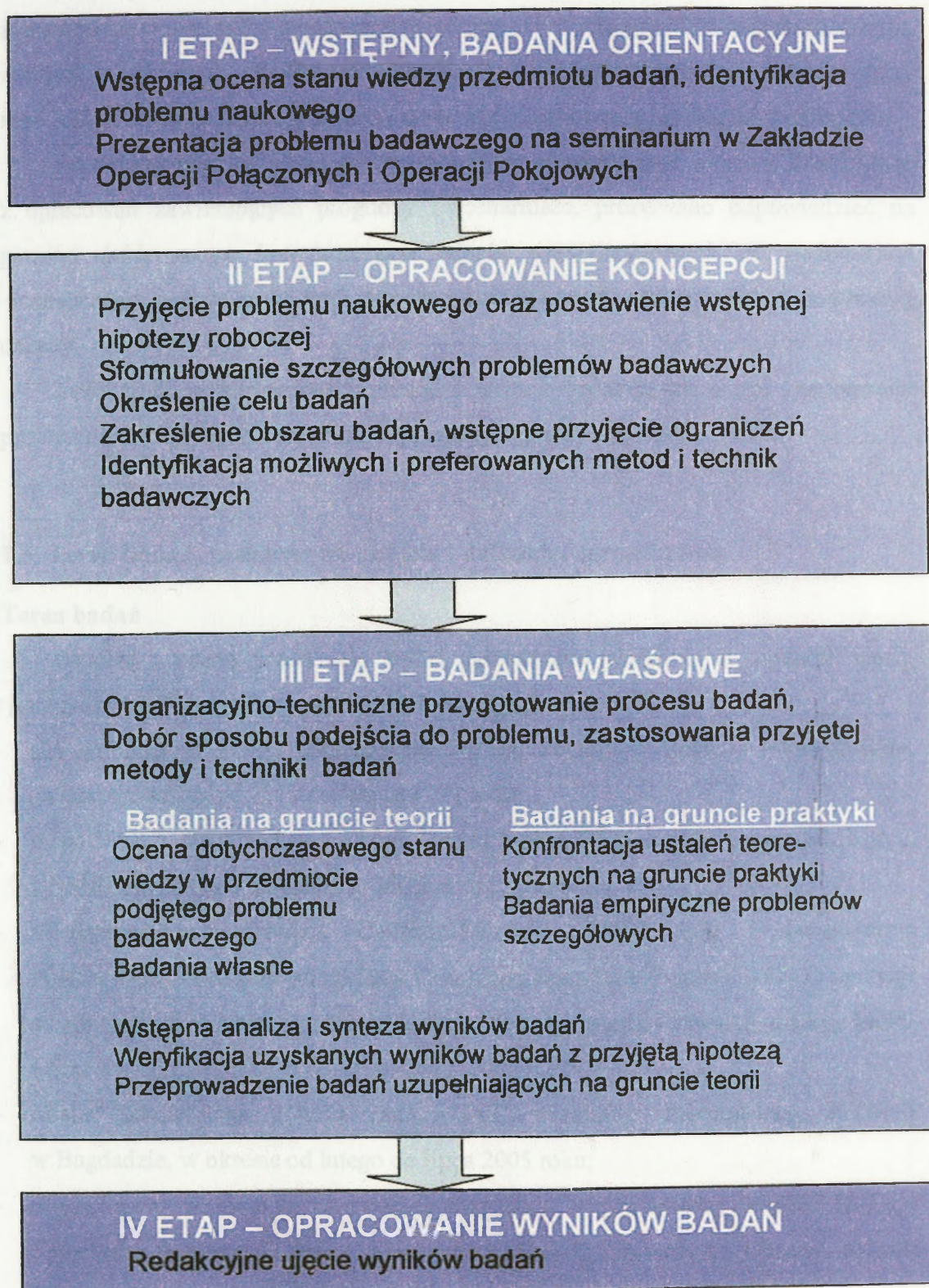
Operacje pokojowe, mimo zmieniających się uwarunkowań oraz występowania nowych zagrożeń, pozostaną jednym z działań stosowanych w celu rozwiązywania sporów, kryzysów w stosunkach międzynarodowych. Znacznie zróżnicowany charakter może mieć użycie siły militarnej, zależnie od tego czy zastosowanie jej nastąpi w operacjach zażegnujących kryzys, prewencyjnych, czy też wymuszania pokoju. Należy zakładać, że prawo międzynarodowe winno być przestrzegane jako imperatyw, a mandatem podejmowanych działań może być rezolucja Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych. Można przypuszczać, że użycie siły militarnej w ramach prowadzonych operacji - to element wielopłaszczyznowych działań podejmowanych w sytuacji pojawiających się zagrożeń. Wiele przesłanek wskazuje na to, że użycie siły militarnej może mieć także charakter działań wyprzedzających, realizowanych przez zgrupowania wielonarodowe.

1.4. Metody i techniki badawcze

W przyjętej procedurze za priorytetowe uznano ustalenie głównego problemu badawczego oraz szczegółowych problemów badawczych. Warunkowały one dobór oraz zastosowanie odpowiednich metod i technik w procesie badawczym, rozwiązaniu problemu jak również sprawdzeniu stopnia prawdziwości przyjętej hipotezy roboczej (tab.1.).

W celu uzyskania odpowiedzi na pytanie: *jak przebiegała ewolucja użycia siły militarnej w operacjach pokojowych?* korzystano z podejścia stosowanego w naukach o stosunkach międzynarodowych, historycznych oraz z metod teoretycznych, w tym z metody obserwacji pośredniej, analizy i syntezy, metody badania sądów, a w jej ramach - z techniki wywiadu eksperckiego.

W celu uzyskania odpowiedzi na pytanie: *w jakich uwarunkowaniach następuje użycie siły militarnej w operacji pokojowej?* korzystano z podejścia stosowanego w prawie, politologii, stosunkach międzynarodowych oraz z metod teoretycznych i empirycznych.

Trzeci szczegółowy problem, *jakie są możliwości organizacyjne użycia siły militarnej w operacjach pokojowych?* rozwiązywano przy uwzględnieniu podejścia stosowanego w naukach o stosunkach międzynarodowych, prawie międzynarodowym, naukach wojskowych. Zbadano występujące w nich trendy oraz zachodzące między nimi relacje stosując metody: analizy, syntezy, wnioskowania, analogii i uogólnienia.

Do rozwiązania kolejnego problemu przyjęto rozumowanie *a priori*. Korzystając z opracowań zawierających prognozy i scenariusze, próbowano odpowiedzieć na pytanie: *jakie mogą być koncepcje użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacjach pokojowych?* Przy rozpatrywaniu koncepcji ograniczono się do obecnej dekady.

Całokształt przedstawionych metod i technik badawczych służył rozwiązaniu problemów badawczych i weryfikacji przyjętej hipotezy roboczej.

1.5. Teren badań, podstawowe pojęcia i definicje, ograniczenia

Teren badań

Analizę i ocenę przedmiotu badań prowadzono zarówno w aspekcie teorii, jak i praktyki. Terenem prowadzonych badań były:

- siły stabilizacyjne (ang. Stabilization Forces, SFOR) w Bośni i Hercegowinie, w okresie od lutego 1998 do lutego 1999 roku;
- misja ONZ w Etiopii i Erytreii (ang. United Nation Mission in Ethiopia and Eritrea, UNMEE) w okresie od 2001 do 2002 roku ;
- Międzynarodowa Dywizja Centrum-Południe (MND CS) i Dowództwo Połączonych Sił Koalicyjnych (ang. Combined Joint Task Forces, CJTF-7) operacji stabilizacyjnej w Iraku, w okresie funkcjonowania drugiej i czwartej zmiany MND CS;
- Misja Szkoleniowa NATO (ang. NATO Training Mission-Iraq, NTM-I) w Bagdadzie, w okresie od lutego do lipca 2005 roku;
- międzynarodowe ośrodki naukowo-dydaktyczne, w tym między innymi: Duńska Królewska Akademia Obrony, Szwedzki Królewski Uniwersytet Obrony, Szkoła NATO w Oberammergau, SWEDINT⁸;

⁸ SWEDINT – Swedish International Command.

- międzynarodowe konferencje poświęcone operacjom pokojowym: konferencja ONZ w Genewie w 1998 roku na temat programów ONZ prowadzonych w rejonach konfliktów, w ramach operacji pokojowych⁹ oraz Konferencja Państw Koalicyjnych (ang. Coalition Planners Conference), przeprowadzona w Warszawie 2004 roku, w ramach której dyskutowano problemy działania sił pokojowych w Afganistanie, Iraku oraz strategię walki z międzynarodowym terroryzmem;
- instytucje krajowe: Akademia Obrony Narodowej, Centrum Informacji ONZ w Warszawie.

Podstawowym materiałem do badań w aspekcie teorii były opracowania krajowe i zagraniczne przedmiotu badań, poświęcone dotychczasowej praktyce użycia sił wojskowych w operacjach pokojowych, raporty oraz prognozy użycia siły militarnej w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego, traktowane jako materiał analityczno-porównawczy. Korzystano w szerokim zakresie zarówno z dostępnych opracowań zwartych, jak i opracowań na stronach Internetu publikowanych przez instytucje i ośrodki naukowo-badawcze, organizacje międzynarodowe oraz ekspertów zajmujących się badaniami nad pokojem i szeroko rozumianym bezpieczeństwem międzynarodowym.

Podstawowe pojęcia i definicje

Termin „operacja pokojowa” i procedura jej podjęcia nie zostały zdefiniowane ani w Karcie Narodów Zjednoczonych, ani w prawie międzynarodowym. Doprowadziło to do sytuacji, w której występuje wiele terminów opisujących działania będące realizacją celów¹⁰ opisanych w Karcie Narodów Zjednoczonych, a określanych mianem misji/operacji pokojowych czy interwencji humanitarnych¹¹. W wyniku analizy literatury przedmiotu stwierdzono, że **nie istnieje powszechnie uzgodniony i uznany zbiór pojęć i definicji w obszarze przedmiotu badań, jakim są operacje pokojowe. [...] Jest prawie niemożliwe jednoznaczne zdefiniowanie terminu operacja**

⁹ Programy prowadzone przez ONZ dotyczące: rehabilitacji, rozbrojenia, demobilizacji żołnierzy i bojowników walczących stron oraz ponownemu włączeniu ich w procesy życia społecznego (ang. Programs: Reintegration, Rehabilitations and Reconciliations, RRR; Demilitarization, Demobilization and Reconciliation, DDR).

¹⁰ Karta Narodów Zjednoczonych, rozdz. 1, art. 1.

¹¹ W wielu pozycjach literatury przedmiotu pojęcie *misja pokojowa* jest traktowane jako synonim pojęcia *operacja pokojowa*. W literaturze anglojęzycznej do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku działania ONZ w tym obszarze określano mianem *Peacekeeping*, *Peacekeeping Missions*, *Peacekeeping Operations*, a obecnie stosowany jest termin *Peace Operations/Missions*. W pracach niektórych autorów termin *interwencja humanitarna* ma zastosowanie wobec działań podjętych przez ONZ po 1991 roku, a definiowanych jako operacje pokojowe. W dalszej części rozprawy zostaną zamieszczone wyniki badań relacji zachodzących między tymi pojęciami zarówno w ujęciu historycznym jak i pragmatycznym.

pokojowa, gdyż za każdym razem jest ona inna. Jedyną drogą dokonania tego jest analiza wszystkich operacji tak jak one się rozwijały, aż po dzień dzisiejszy¹². Istniała zatem obiektywna potrzeba przyjęcia uporządkowanego systemu pojęć i definicji, który był konsekwentnie stosowany w toku dalszych badań.

W literaturze przedmiotu, dotyczącej szeroko rozumianej problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego, a ściślej operacji pokojowych ONZ oraz międzynarodowych operacji pokojowych¹³ brak jest ładu terminologicznego. W dokumentach normatywnych¹⁴ poszczególnych państw czy organizacji międzynarodowych dotyczących przedmiotu badań spotyka się wiele terminów o brzmieniu zgodnym z terminologią stosowaną przez inne państwa czy organizacje, ale nie równoważnym znaczeniu¹⁵. Niekiedy różne terminy znaczeniowo są synonimami, a czasami jednakowo brzmiące terminy w swej definicji zawierają treści o zasadniczo różnym zakresie i znaczeniu. W toku prowadzenia krytycznej analizy literatury przedmiotu ustalono następujące przyczyny tego stanu:

- operacje pokojowe są działaniami o charakterze międzynarodowym i niejednokrotnie do różnicy interpretacyjnej dochodzi z przyczyn niedoskonałego tłumaczenia na różne języki tego samego terminu;
- opisanie tymi samymi terminami różnych koncepcji i przyjętych rozwiązań doktrynalnych w dokumentach poszczególnych państw czy organizacji;
- stosowanie „starych” pojęć i definicji do opisanie „nowych” zjawisk i procesów.

W wyniku przeprowadzonej analizy ustalono, że do źródeł tworzenia podstawowych terminów stosowanych do opisanie operacji pokojowych należy zaliczyć¹⁶:

¹² K. Annan, *UN Peacekeeping operations and cooperation with NATO*, "NATO Review", Vol. 47, nr 5, październik 1993, s.3-7, (tłumaczenie A. J.).

¹³ Termin „międzynarodowe operacje pokojowe” w tym kontekście oznacza operacje pokojowe z użyciem sił zbrojnych, podejmowane przez jedno lub grupę państw, organizacje czy też porozumienie regionalne. Operacje prowadzone zgodnie z postanowieniami Karty NZ, ale niekierowane i niepodejmowane z inicjatywy ONZ.

¹⁴ Za dokumenty normatywne w tym kontekście uważa się opublikowane akty prawne, doktryny, regulaminy.

¹⁵ Dla przykładu, aby uregulować zasady angażowania się Republiki Południowej Afryki (RPA) w działania pokojowe oraz dla dokonania jednolitej interpretacji podejmowanych działań Departament Obrony Afryki Południowej zidentyfikował dziewięć terminów nakładających się na siebie zakresem znaczeniowym: 1) peace mission, 2) peace support operation, 3) preventive diplomacy, 4) peacemaking, 5) peacekeeping operations, 6) peace enforcement, 7) peace-building, 8) humanitarian assistance, 9) humanitarian intervention; traktując jako podstawowy termin – peace mission. Źródło: E. G. Berman, K. E. Sams, *Peacekeeping in Africa: Capabilities and Culpabilities*, UNDIR, Geneva 2000, s. 24. Motywację, którą kierował się rząd RPA oraz definicje poszczególnych terminów zostały zanalizowane przez K. Michalak, *Zasady uczestnictwa RPA w misjach pokojowych*, [w:] *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, praca zbiorowa pod redakcją W. Malendowskiego, Atla2, Wrocław 2003, s.133-157.

¹⁶ W załączniku 6 przytoczono terminologię stosowaną w literaturze, dokumentach autoryzowanych przez ONZ, dokumentach normatywnych wybranych organizacji międzynarodowych mających wpływ na kształtowanie się

- terminologię stosowaną w ONZ;
- terminologię stosowaną w doktrynach państw¹⁷;
- terminologię stosowaną w organizacjach i porozumieniach regionalnych;
- terminy i definicje stworzone w instytucjach zajmujących się naukowo badaniem zjawiska wojny, kryzysu czy pokoju (np. Akademia Badań nad Pokojem);
- terminy i definicje utworzone przez uznane w środowisku międzynarodowym autorytety naukowe czy dyplomatyczne (np.: Gareth Evans).

Potwierdzono, że w literaturze obcej przedmiotu badań termin **operacje pokojowe** niejednokrotnie traktowany jest jako synonim terminu **misje pokojowe**¹⁸. Za powszechnie uznany traktuje się fakt, że pierwotnym w odniesieniu do terminu „misja/operacja pokojowa”, był termin „misja obserwacyjna”, co jest konsekwencją minionej praktyki¹⁹. W literaturze przedmiotu autorzy posługują się terminami operacje pierwszej, drugiej oraz trzeciej generacji²⁰, jednak nie występują one w dokumentach oficjalnych o charakterze normatywnym. W dokumentach organizacji regionalnych stosowany jest system pojęć stworzonych w ramach tych organizacji²¹.

W polskiej literaturze przedmiotu badań, również w dokumentach normatywnych, występuje brak zgodności terminologicznej. Problem ten stanowił i nadal stanowi obszar wymagający naukowego opracowania badaczy obszaru operacji pokojowych ONZ²². Polscy autorzy niejednokrotnie termin „misje pokojowe” traktują

terminologii w przedmiocie badań. Biorąc pod uwagę fakt, że w systemie ONZ traktuje się jako oficjalne sześć języków (angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański, rosyjski), powołując się na dokumenty ONZ, przytoczono wersje tłumaczone z j.angielskiego.

¹⁷ Państw, które miały i mają wpływ na kształtowanie doktryny operacji pokojowych oraz odgrywały dominującą rolę w kształtowaniu współczesnych operacji pokojowych.

¹⁸ Szeroko na ten temat pisze A. J. Rossow, *Towards a new understanding of the terms and definitions for international peace missions*, Occasional Paper, nr 2, 1998, <http://reliefweb.int/w/lib.nsf/LibDocs.../accord-definitions-1998.html?OpenElement> (03-04-03).

¹⁹ ONZ za pierwsze operacje pokojowe uważa misje obserwacyjną UNTSO ustanowioną w 1948 roku. Źródło: *Blue Helmet*, NY UNDP, wyd. trzecie, 1996, s. 5. Australijscy badacze tej problematyki za pierwszą operację pokojową, w skład której wchodził obserwatorzy wojskowi, uznają United Nations Commission for Indonesia (UNCIs), 1947-1951. Zob.: N. F. James, *A Brief History of Australian Peacekeeping*, Australian Defence Force Journal, nr 104, styczeń/luty 1994, s. 3-18.

²⁰ Na fakt ten zwraca również uwagę: F. Gagor, *Międzynarodowe Operacje Pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1998, s.19; A. Józwiak, C. Marcinkowski, *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, s. 14-20. Szczegółowo problem generacji operacji pokojowych podejmuje J. Hillen, *Blue Helmets the strategy of UN military operations*, Londyn 1998. Problem operacji drugiej i trzeciej generacji analizuje również M. Griffin, *Retrenchment, Reform and Regionalism: Trends in UN Peace Support Operations*, "International Peacekeeping", Vol.6, nr 1, wiosna 1999, s. 1-31.

²¹ Typowym przykładem jest organizacja NATO wraz z systemem obowiązujących w niej pojęć i terminów stosowanych w dokumentach tej organizacji. W Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE) przyjęte jest stosowanie terminu tzw. *misje petersberskie*, w odniesieniu do operacji pokojowych podejmowanych przez tę organizację.

²² Problem ten zauważał również L. Zapałowski, *Operacje Pokojowe ONZ*, KAW, Kraków 1989, s. 37. Przytacza on między innymi terminy stosowane przez Morawieckiego (operacje dla utrzymania pokoju), E. Piątka (operacje pokojowe ONZ, operacje sił pokojowych), R. Bierzanka (pokojowe operacje ONZ), J. Osmańczyka (operacje pokojowe ONZ).

jako synonim terminu „operacja pokojowa”²³. Według niektórych autorów misje mają stanowić jeden z trzech obszarów działań ONZ w dziedzinie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa²⁴. W nieobowiązującej Strategii Bezpieczeństwa RP²⁵ przyjęto termin „operacje pokojowe” [...] *Jako jeden z podstawowych elementów działań Narodów Zjednoczonych na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w świecie. Winny one w zasadzie nosić charakter tymczasowy i służyć tworzeniu warunków do rozwiązywania konfliktów metodami politycznymi.* W obecnie obowiązującej strategii bezpieczeństwa narodowego RP²⁶, termin „misja” odnosi się do pełnienia określonych funkcji, które w praktyce mogą przybierać nową formę zaangażowania, natomiast termin „operacje pokojowe” (w tym operacje ONZ) odnosi się do formy zaangażowania w rozwiązywanie konfliktów o charakterze regionalnym przy wykorzystaniu sił cywilnych, wojskowych i policyjnych. Z kolei termin „misja pokojowa” jest zgodnym z ustawą dotyczącą użycia Sił Zbrojnych RP poza granicami państwa²⁷, nie występuje bowiem w tym dokumencie termin „operacja pokojowa”. Według L. Zapałowskiego [...] *Operacje pokojowe ONZ stanowią szczególną formę działalności ONZ, która weszła do jej terminologii po utworzeniu w 1956r. Doraźnych Sił Zbrojnych Narodów Zjednoczonych na Bliskim Wschodzie. Określenie to zostało formalnie przyjęte w ONZ, w lutym 1965r. Ewolucja pojęcia operacji pokojowej była nie tylko bardziej realistyczną formą reakcji na niewprowadzenie w życie przewidzianego w Karcie NZ systemu bezpieczeństwa, lecz także mniej zinstytucjonalizowaną formą dyplomacji prewencyjnej*²⁸. Definiuje on operacje pokojowe jako *środki o charakterze militarnym, paramilitarnym lub niemilitarnym stosowane przez ONZ dla utrzymania lub przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa bądź to przez zmianę sytuacji stanowiącej groźbę dla pokoju, bądź to w celu ułatwienia pokojowego załatwiania sporu, bądź też dla zainicjowania akcji w związku z groźbą naruszenia pokoju. Nie wchodzi one w zakres sankcji przewidzianych w rozdziale VII Karty. Operacje te nie są skierowane przeciwko*

²³ *Operacje inne niż wojna jako forma polityki bezpieczeństwa RP w XXI wieku*, AON (WSO), Warszawa 2001, s.59-60.

²⁴ S. Parzymies, *Rola ONZ w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, [w:] *Wkład ONZ w Rozwój Współpracy i Narodów*, dom wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1999, s.25.

²⁵ *Strategia Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej (RP)*, dokument przyjęty na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r.

²⁶ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego*, dokument podpisany przez prezydenta RP we wrześniu 2003 r.

²⁷ *Ustawa o zasadach użycia i pobycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa*, Dz. U. Nr 162, poz. 1117, 1998 r.

żadnemu państwu w celu zmuszenia go do określonego postępowania. [...] Pojęcie operacji pokojowych obejmuje również różnorodne i zwykle mniejsze nieuzbrojone misje pokojowe jak grupy obserwatorów wojskowych, komisje rozjemcze, misje badawcze, komisje śledcze, świadczenia dobrych usług, komisje concyliacyjne, itp.²⁹

F. Gagor definiuje operacje pokojowe jako [...] *działania z ograniczonym użyciem sił zbrojnych podejmowane przez społeczność międzynarodową w celu utrzymania lub przywrócenia pokoju w rejonie konfliktu*³⁰. Szeroko stosowany jest termin „operacje wsparcia pokoju”, definiowany jako różnego rodzaju działania militarne i niemilitarne prowadzone przez międzynarodowe organizacje³¹ pod auspicjami i zgodnie z mandatem ONZ. W literaturze przedmiotu wobec działań z użyciem siły militarnej, podejmowanych z inicjatywy ONZ, oraz działań sił koalicyjnych autoryzowanych (legitymizowanych) rezolucją Rady Bezpieczeństwa po 1990 roku, stosowany jest również termin *interwencja humanitarna*³² (tab. 2.).

²⁸ *Operacje Pokojowe ONZ, dz.cyt..., s. 38.*

²⁹ Tamże, s.38-40.

³⁰ F. Gagor, K. Paszkowski, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*, Warszawa 1998, s. 53.

³¹ Operacje wsparcia pokoju są jedną z wielu kategorii operacji w ramach operacji reagowania kryzysowego wg dokumentów normatywnych NATO, MC 327/2. W treści polskiego dokumentu *Strategia bezpieczeństwa narodowego* operacje pokojowe, jako kategoria, traktowane są w sposób równorzędny z operacjami reagowania kryzysowego, a nie są ich elementem składowym.

³² Terminu tego używa się w odniesieniu do działań podejmowanych przez ONZ lub działań sił koalicyjnych autoryzowanych przez ONZ. Dotyczy to między innymi działań na terenie Iraku Północnego, w Somalii, czy na Haiti, w których decydującą rolę odgrywały Stany Zjednoczone; działań ONZ w Rwandzie, byłej Jugosławii oraz Timorze Wschodnim, gdzie rolę państwa wiodącego w ramach koalicji pełniła Australia.

Interwencje z użyciem siły militarnej / interwencje humanitarne

Interwencje z użyciem siły militarnej <small>kształtowanie się doktryny interwencji humanitarnej w prawie międzynarodowym, a międzynarodowa praktyka stosowania interwencji humanitarnych</small>	
<ul style="list-style-type: none"> • XV, XVI wiek (j.łac. <i>bellum justum</i>); Grotius, Suarez, Gentili • XIX wiek; interwencje usprawiedliwane powodami humanitarnymi: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Wspólna interwencja Wielkiej Brytanii, Francji i Rosji w Grecji 1827-30; ➢ Francuska interwencja w Libanie 1860-61; ➢ Interwencja Austrii, Francji, Włoch, Prus, Rosji 1866-68 wobec Turcji w związku z sytuacją ludności wyznającej religię chrześcijańską na Krecie; ➢ Interwencja państw Europejskich i Rosji na Bałkanach 1875-78 na rzecz prześladowanych przez władze Tureckie chrześcijan w Bosni, Hercegowinie i Bułgarii. • 1928r. Porozumienie Paryskie (Pakt Brianda-Kellogga); wyrzeczenie się użycia siły (militarnej) w stosunkach międzynarodowych <li style="text-align: center;">— DOŚWIADCZENIA PIERWSZEJ I DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ 1945-90r./— <li style="text-align: center;"><i>okres zamrozoenia w stosowaniu interwencji humanitarnych z przyczyn geopolitycznych</i> • 1945r. Karta Narodów Zjednoczonych (art. 2, pkt.4) <small>(powstrzymanie się od stosowania groźby lub siły przeciwko integralności terytorium albo niepodległości państwa)</small> <ul style="list-style-type: none"> Wyjątki : <ul style="list-style-type: none"> Art. 2 pkt.7 (zastosowanie środków represyjnych przewidzianych w rozdziale VII); Art. 51, (prawo do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej). • 1974r. Rezolucja ZO ONZ nr 3314/XXIX W SPRAWIE DEFINICJI AGRESJI <small>/Rezolucja została uchwalona jednogłośnie w drodze tzw. consensusu, rezolucja nie ma mocy wiążącej daje autorytatywny wykładnię pojęcia agresji/</small> <li style="text-align: center;">— (1989/90r) KONIEC „ZIMNEJ WOJNY” I BIPOLARNEGO PODZIAŁY ŚWIATA — 	
Interwencje Humanitarne po 1990r.	
Bez zgody (mandatu) ONZ w sytuacji „Complex Emergency”	Za zgodą ONZ przy wyczerpaniu postanowień Rozdz. VII, art. 39 i 42 Kart NZ
1999r.- Kosowo	Północny Irak 1991-93; Somalia 1992; Bośnia 1992; Rwanda 1994; Haiti 1995, East Timor 1999
--- 11 WRZEŚNIA 2001r., ATAK TERRORYSTYCZNY NA WORLD TRADE CENTER --- <i>Interwencje militarne (wojna z międzynarodowym terroryzmem)</i> <ul style="list-style-type: none"> -Afganistan 2002r. (operacja koalicyjna z USA w roli leading nation) -Irak 2003r. (operacja koalicyjna z USA w roli leading nation) 	

Opracowanie własne przy wykorzystaniu źródeł:

1. *Humanitarian Intervention. Legal and Political Aspects*, DUP1 1999;
2. Nicholas J. Wheeler, *Saving Strangers – Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, New York 2000;
3. *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych*, Agencja Artekon, Warszawa 1991.

Dla przejrzystości oraz jednoznacznej interpretacji opisu teoretycznego prowadzonych badań przyjęto zbiór podstawowych pojęć i definicji, uwzględniono również zachodzące między nimi korelacje. W związku z powyższym stworzono i przyjęto następujący zbiór pojęć i definicji.

Operacje pokojowe - to działania podejmowane przez podmioty prawa międzynarodowego³³ przy użyciu środków i narzędzi dyplomatycznych, ekonomicznych

³³ Rozumienie podmiotu prawa międzynarodowego przyjęto za: R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo Międzynarodowe Publiczne*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2002, s.17-19.

oraz sił zbrojnych będących w ich dyspozycji, skierowane na przywracanie, utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, zgodnie z obowiązującym prawem międzynarodowym, szczególnie w zgodzie z postanowieniami art. 2 oraz postanowieniami rozdziału VI, VII i VIII Karty Narodów Zjednoczonych (NZ). Operacje pokojowe nie obejmują działań z użyciem sił zbrojnych, podjętych przez państwa, koalicje państw w przypadku realizacji przysługującego im prawa, wynikającego z art. 51 Karty NZ, do samoobrony.

Operacje pokojowe ONZ, w szerokim znaczeniu tego terminu, to działania podejmowane z inicjatywy lub za aprobatą stałych organów tej organizacji, takich jak Rada Bezpieczeństwa, Zgromadzenie Ogólne (ZO) czy też sekretarza generalnego (SG) działającego z upoważnienia ww. organów dla utrzymania międzynarodowego pokoju

i bezpieczeństwa zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

W wąskim ujęciu wyróżniono *operacje pokojowe ONZ* oraz *operacje pokojowe autoryzowane (uprawomocnione lub prowadzone z mandatu ONZ)* postanowieniem rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Operacje pokojowe ONZ - to działania podejmowane przez organa ONZ przy użyciu sił i środków dyplomatycznych, militaryjnych, ekonomicznych oraz pomocy humanitarnej będących w dyspozycji ONZ, wykorzystywanych zgodnie z przyjętymi postanowieniami, określonymi w rezolucjach RB lub ZO, dla rozwiązania określonej sytuacji stanowiącej zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego³⁴.

Kierownictwo i odpowiedzialność polityczną za prowadzone działania w myśl postanowień uregulowanych mandatem oraz planem operacji sprawuje SG ONZ lub inny uprawniony organ w ramach systemu ONZ. **Operacje pokojowe ONZ** mogą być realizowane w formie **misji pokojowych, operacji sił pokojowych ONZ** oraz **akcji lub interwencji humanitarnych.**

Misje pokojowe ONZ to doraźnie powoływane struktury wypełniające przyporządkowane im funkcje w imieniu ONZ. W ich skład mogą być wyznaczeni: dyplomaci, specjaliści z różnych dziedzin, obserwatorzy wojskowi. **Misje pokojowe** mogą być realizowane w formie: misji dobrych usług, misji obserwacyjnych, misji weryfikacyjnych czy misji nadzorujących określone działania. Struktury powoływane

do działania w ramach misji pokojowych nie posiadają zdolności do stosowania siły, natomiast stosują zasadniczo pokojowe metody działania, do których należy zaliczyć: mediacje, negocjacje, prowadzenie działań sprawdzających, monitorowanie i obserwację. Przedstawiciele ONZ działający w składzie sił pokojowych misji podlegają i rozliczają się ze swych działań tylko przed organem powołującym daną misję. Mają oni do spełnienia jasno sprecyzowane zadania w ściśle określonym czasie. Działają

z upoważnienia organów Organizacji Narodów Zjednoczonych, a ich działalnością kieruje sekretarz generalny ONZ.

*Operacje sił pokojowych ONZ - to działania struktur doraźnie tworzonych, w ramach powierzonych im funkcji, do realizacji zadań określonych w mandacie stanowiącym podstawę ich funkcjonowania. W składzie sił pokojowych mogą prowadzić działania zintegrowane komponenty: **komponent wojskowy, policyjny, cywilny i humanitarny.***

Komponent wojskowy tworzony jest z wielonarodowych sił wojskowych (pododdziałów, jednostek wojskowych i indywidualnych żołnierzy) wydzielanych do jego składu przez poszczególne państwa lub organizacje. Integralną częścią komponentu wojskowego mogą być również obserwatorzy wojskowi czy też siły policyjne podporządkowane operacyjnie dowódcy sił wojskowych.

Operacje pokojowe autoryzowane (uprawomocnione) postanowieniem rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ - to operacje międzynarodowych sił pokojowych (sił utworzonych przez organizacje/porozumienia regionalne, koalicje państw, indywidualne państwa) utworzonych, przy respektowaniu treści zapisów Kart NZ, zgodnie z postanowieniami rezolucji Rady Bezpieczeństwa dla realizacji celów określonych w mandacie stanowiącym podstawę funkcjonowania tych sił.

Akcje humanitarne - to działania podejmowane z inicjatywy podstawowych organów lub innych instytucji funkcjonujących w strukturach systemu ONZ, lub innych organizacji w celu niesienia pomocy osobom poszkodowanym. Akcje humanitarne prowadzone są przez przedstawicieli prowadzących je instytucji. Doraźnie mogą być wspierane przez kontyngenty międzynarodowych sił wojskowych.

³⁴ Stan lub okoliczności stanowiące zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego stwierdza Rada Bezpieczeństwa ONZ w przyjętej rezolucji zgodnie z art. 39 Kart NZ.

Interwencja humanitarna - to ingerencja jednego lub więcej państw przy użyciu sił zbrojnych na terytorium innego państwa, za zgodą lub bez wcześniej uzyskanej zgody władz tego państwa na interwencję. Celem podjętej interwencji jest powstrzymanie (przeciwdziałanie): masowego łamania praw człowieka w danym kraju, łamanie prawa humanitarnego przez organy państwa zarówno z braku możliwości jego przestrzegania jak i celowego działania³⁵.

„Complex Emergency” - jest to kryzys humanitarny w kraju, regionie lub społeczeństwie gdzie istnieje całkowite lub znaczne załamanie się funkcjonowania instytucji państwa, w wyniku konfliktów wewnętrznych lub zewnętrznych i sytuacja ta wymaga reakcji, która wykracza poza działanie mandatowe lub zdolności pojedynczej organizacji czy też agencji w ramach systemu ONZ. Zasadniczymi argumentami dla podjęcia działania jest konieczność reagowania na łamanie praw człowieka, zaspokojenie podstawowych potrzeb egzystencjalnych poprzez udzielenie pomocy w sytuacji klęski humanitarnej lub przeciwdziałanie skutkom niesfunkcjonującego systemu państwa przy równoczesnym występowaniu działań zbrojnych prowadzonych przez uzbrojone grupy, organizacje wojskowe i paramilitarne³⁶. W polskiej literaturze przedmiotu jako synonim tego pojęcia od pewnego czasu stosuje się termin „państwo w stanie rozkładu”.

Koalicja chętnych (ang. coalition of the willing) - to doraźnie utworzona koalicja, która została zawiązana dla realizacji celów zawartych w rezolucji RB ONZ lub realizacji mandatu określonego w porozumieniu zawartym w ramach procesu pokojowego. Koalicje tworzone są przez podmioty prawa międzynarodowego - państwa, które decyzjami uprawnionych organów delegują komponenty sił zbrojnych do wielonarodowych wojskowych sił koalicyjnych. Delegacja taka winna określać

³⁵ Definicję pojęcia *interwencja humanitarna* przyjęto zgodnie z klasycznym rozumieniem. Zob.: W. E. Hall, *A Treatise on International Law*, wydanie ósme, A. Pearce Higgins, Oxford: Clarendon Press, 1924, s.342-344; U. Beyerlin, *Humanitarian Intervention*, [w:] *Encyclopedia of public international law*, vol. 3, North Holland Publishing, 1982, s.211; F. K. Abiew, *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*, Kluwer Law International, 1999, s.18; L. Łukaszuk, *Nowe podejście państwa do problemów humanitarnych*, [w:] *Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Scholar, Warszawa 1995, s. 130.

³⁶ Complex Emergency: termin zdefiniowany przez Komitet Międzyagencyjny powołany przy ONZ (The Inter-Agency Standing Committee, IASC). źródło: *Guidelines on the use of military and civil defense assets to support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergency*, IASC, marzec 2003, s. 3. <http://www.reliefweb.int>. Problem traktowania sytuacji Complex Emergency oraz metody i sposoby podejścia podejmują między innymi: M. R. Walsh, M. J. Harwood, *Complex Emergencies: Under New Management*, „Parameters”, zima 1998, s.39-50; J. McKinley, R. Kent, *International responses to complex emergencies: Why a new approach is needed*, „Nato Review”, nr 3, maj-czerwiec, 1997, vol.45, s.27-29. Termin *Complex Emergency* jest powszechnie stosowany w dokumentach instytucji i organizacji międzynarodowych, jak również dokumentach normatywnych wielu państw.

skład sił, podporządkowanie, uprawniony cel i zakres działań, czas i miejsce prowadzonych działań.

Sila militarna - formacje, pododdziały, oddziały, kontyngenty wojskowe narodowe i wielonarodowe (sojusznicze, koalicyjne), posiadające zdolności do podjęcia walki zbrojnej.

Ograniczenia

W wyniku dokonania wstępnych ocen i analiz przedmiotu badań, biorąc pod uwagę jego kompleksowość, na przyjętą procedurę badawczą nałożono określone ograniczenia.

Nie były przedmiotem zainteresowań misje i operacje pokojowe podejmowane przez międzynarodowe organizacje i porozumienia regionalne czy pojedyncze państwa w ramach ich działalności i w której nie były zaangażowane siły wojskowe. Zdecydowano się również na pominięcie operacji podejmowanych pod auspicjami organizacji regionalnych w ramach ich kompetencji, a które to operacje w żadnym aspekcie nie angażowały infrastruktury ONZ. Wszelkie działania z użyciem specjalistycznych pododdziałów ratowniczych (w tym również specjalistycznych międzynarodowych pododdziałów wojskowych) podejmowane po klęskach żywiołowych, w celu niesienia pomocy, potraktowano jako działania o charakterze pokojowym, w ramach których nie przewiduje się użycia siły militarnej.

Ze zbioru uwarunkowań determinujących użycie siły militarnej w ramach operacji pokojowej poddano analizie tylko uwarunkowania prawne, doktrynalne i organizacyjne, traktując je jako uniwersalne i mające znaczenie dla wszystkich operacji z mandatu ONZ. Pominięto natomiast uwarunkowania polityczne, przyjmując, że decyzja Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz „postawa” państw wobec tej decyzji stanowi wykładnię uwarunkowań politycznych. Wszelkie inne uwarunkowania, mimo że ważne traktowane są jako wtórne wobec wyżej wymienionych.

2. EWOLUCJA UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH

Jeśli podobne skutki następują po zasadniczo podobnych posunięciach dokonywanych w warunkach bardzo różniących się pod względem charakteru, skali i czasu to staje się jasne, że istnieje podstawowy związek, z którego można logicznie wydedukować wspólną przyczynę. Im bardziej się różnią między sobą tym prostsza jest dedukcja. By prześledzić to podobieństwo i charakter działań zbędne jest zestawienie liczbowe oraz szczegółów; interesujące są historyczne skutki tych działań, które do nich doprowadziły. Jeżeli stwierdzimy, że w wielu wypadkach w różnych warunkach dana przyczyna pociąga za sobą dany skutek uzyskujemy podstawę do traktowania tej przyczyny za nieodłączną część teorii.

B. H. Liddell Hart*

Treść niniejszego rozdziału stanowi opis wyników badań nad problemem ewolucji użycia siły militarnej w operacjach pokojowych, w kontekście ewolucji samych operacji. Problem wyrażono w postaci pytania: *Jak przebiegała ewolucja użycia siły militarnej w operacjach pokojowych?* Rozwiązanie powyższego problemu wymagało uzyskania odpowiedzi na pytania cząstkowe.

Pierwsze pytanie cząstkowe dotyczyło *ewolucji operacji pokojowych w zmieniających się uwarunkowaniach geopolitycznych*. Wymagało ono identyfikacji procesu przeobrażeń operacji pokojowych od początku ich podjęcia po stan obecny. Konieczne było zatem zbadanie uwarunkowań: zorganizowania pierwszych operacji pokojowych ONZ³⁷, co miało stanowić punkt odniesienia dla dalszych badań w aspekcie zachodzących przeobrażeń w toku podejmowania kolejnych operacji.

Założono, że ewolucja użycia siły militarnej w operacjach pokojowych jest następstwem zmieniającego się charakteru samych operacji. Przy takim podejściu zbadano *ewolucję charakteru użycia siły militarnej, w powiązaniu z ewolucyjnym rozwojem operacji pokojowych*.

Odpowiedzi na postawione wyżej pytania stanowią podstawę dokonania porównań, uogólnień oraz formułowania wniosków.

* B. H. Liddle Hart, *Strategia działania pośrednie*, wyd. MON 1959, s. 5,7.

³⁷ Misje: UNTSO (1948-...) oraz UNCIP/UNMOGIP (1949-...) ONZ uznaje za pierwsze operacje pokojowe podjęte przez tę organizację. Zob.: *The blue helmet, a review of United Nations Peace-keeping*, DPI, NY 10017, s. 15,131.

2.1. Ewolucyjny charakter operacji pokojowych

Z analizy literatury przedmiotu wynika, że ewolucją operacji pokojowych ONZ interesowało się i interesuje nadal wiele osób, dla których przedmiotem badań są operacje pokojowe³⁸. Powodem takiego stanu rzeczy jest fakt, że przy niezmienności zapisów Karty Narodów Zjednoczonych, przewidziane w niej środki systemu zbiorowego bezpieczeństwa w praktyce nigdy nie były stosowane literalnie zgodnie z przyjętymi zapisami³⁹. Sama ONZ była w różnych okresach historycznych różnie postrzegana co do jej roli i zadań w kształtowaniu ładu międzynarodowego oraz wypełnianiu, jak się powszechnie uważa, jej podstawowej funkcji tzn. zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Operacje pokojowe wraz z upływem czasu, i choć brak jest w artykułach Karty NZ do nich bezpośredniego odniesienia, to poprzez stosowaną praktykę, stały się integralną częścią działań ONZ prowadzonych dla osiągnięcia postawionych przed nią celów, do których została powołana.

W ramach ukształtowanego po II wojnie światowej porządku międzynarodowego przyjęto, że gwarantem pokoju i bezpieczeństwa będzie wypracowany system zbiorowego bezpieczeństwa, którego rozwiązania pod względem prawnym zostały zapisane w Karcie Narodów Zjednoczonych⁴⁰. *Kwintesencją nakreślonego w Karcie NZ systemu zbiorowego bezpieczeństwa są kompetencje Rady Bezpieczeństwa [...]*,

³⁸ Operacje pokojowe prowadzone w okresie od 1948 do 1988 r. są poddane szczegółowej analizie w pracach takich autorów, jak: *Blue Helmet*, praca zbiorowa, DPI, ONZ, drugie wydanie (1990); A. Jame, *Peacekeeping in International Politics* (1990); I. Rikhye, *The United Nations and Peacekeeping* (1991); P. Diehl, *International Peacekeeping* (1993); W. Durch, *The Evolution of UN Peacekeeping* (1993). Operacje końca lat osiemdziesiątych i początku lat dziewięćdziesiątych (okres dynamicznego wzrostu ilości prowadzonych operacji) poddano analizie w pracach autorów: M. Berdal, *Whither UN Peacekeeping* (1993); A. Roberts, *The Crisis in Peacekeeping* (1994); C. Dobbie, *A concept for Post – Cold War Peacekeeping* (1994), D. Daniel, B. Hayes, *Beyond Traditional Peacekeeping* (1995). Prace podejmujące problem strategii operacji pokojowych oraz istotę użycia sił militarnych w ramach tych operacji, to prace autorów: J. Boyd, *United Nations Peacekeeping Operations* (1971); J. Mackinlay, *The Peacekeepers* (1989); J. Hillen, *Blue Helmets, The Strategy of UN Military Operations* (1998).

³⁹ Analizy środków zbiorowego bezpieczeństwa zapisanych w Karcie Narodów Zjednoczonych dokonują: F. Gagor, K. Paszkowski, dz.cyt., s. 15-16; Ch. F. Alger, *The Expanding Tool Chest for Peace*, [w:] *The New Agenda for Peace Research*, pod redakcją H. W. Jeong, s. 18-21. Kontrowersyjne natomiast jest stwierdzenie, że „Karta Narodów Zjednoczonych przewiduje następujące rodzaje operacji pokojowych [...]”, w pracy: *Udział Wojska Polskiego w misjach pokojowych ONZ*, Warszawa 1993, s.35. Wielu badaczy stoi na stanowisku, że w Karcie brak jest odniesienia do operacji pokojowych, ja również je podzielam. Natomiast podstawy prawne operacji pokojowych to twórcza interpretacja zapisów Karty oraz rezolucji przyjmowanych przez RB lub ZO ONZ. Literalnie stosując zapisy Karty NZ, należałoby uznać brak podstaw prawnych dla operacji pokojowych w Karcie NZ, brak jest w niej również tzw. rozdziału „VI ½”, który funkcjonuje w literaturze przedmiotu. Spór ten znalazł swoje odzwierciedlenie w dokumentach i postanowieniach Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości oraz raportach sekretarza generalnego ONZ. Problem ten analizują między innymi: L. Zapałowski, *Operacje pokojowe ONZ*, KAW, 1989, s. 76-90; D. Bakradze, *Analysis of the Different Models of PSOs and Forms of NATO Involvement as a Part of a New Security Architecture*, NATO-EAPC research fellowship, Final Report., 1999-2001, Tbilisi 2001, s.9-13.

⁴⁰ R. Zięba, *Kategorie Bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, pod redakcją naukową: D. B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 1997, s.19.

których stosowanie nie było jednak możliwe przez ponad 40 lat od powołania ONZ⁴¹. Po dokonaniu analizy literatury przedmiotu przyjęto tezę, która znajduje potwierdzenie w opiniach dyplomatów, ekspertów z dziedziny stosunków międzynarodowych, iż w latach zimnej wojny ONZ okazała się [...] nieskuteczna w każdym wypadku, kiedy agresorem było wielkie mocarstwo [...]. ONZ pozostawała nieskuteczna lub stała na uboczu w czasie takich wydarzeń, jak kryzys berliński, radziecka interwencja na Węgrzech, w Czechosłowacji czy w Afganistanie [...], nie odegrała najmniejszej roli w kryzysie kubańskim, aż do momentu, kiedy oba supermocarstwa zgodziły się na porozumienie. Ameryka była w stanie w 1950 r. wykorzystać autorytet ONZ przeciwko agresji Korei Północnej jedynie dlatego, że Związek Radziecki bojkotował Radę Bezpieczeństwa, a Zgromadzenie Ogólne było zdominowane przez kraje gotowe do poparcia Ameryki [...]. ONZ stała się użytecznym miejscem spotkań i dogodnym forum wymiany poglądów. Pełniła też wiele ważnych funkcji technicznych [...]. Dotyczy to również ONZ z okresu postzimnowojennego. W 1991r. ONZ zaakceptowała poczynania Ameryki w odniesieniu do Wojny w Zatoce Perskiej [...], doktryna bezpieczeństwa zbiorowego przybrała postać uzasadniania kierowniczej roli Ameryki, a nie czegoś, co mogłoby ją zastąpić⁴². Dopiero po zakończeniu konfrontacji międzyblokowej Wschód-Zachód z początkiem 1991r., ONZ mogła zarządzić i przeprowadzić działania [...], zgodnie z postanowieniami zawartymi w Kartie NZ⁴³. W sytuacji zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, jaka wytworzyła się po zajęciu Kuwejtu przez Irak, ONZ podjęła interwencję wobec agresora zgodnie z przyjętymi założeniami systemu zbiorowego bezpieczeństwa, a [...] *Operacja ONZ Pustynna Burza* [...], stanowiła dobry symptom wprowadzenia w życie systemu zbiorowego bezpieczeństwa, ustanowionego przez Kartę Narodów Zjednoczonych.

⁴¹ Tamże, s.19; Według S. Parzymiesa „bezpieczeństwo zbiorowe zakłada wspólną i solidarną akcję zorganizowanej grupy państw w obronie ofiary agresji i w celu przywrócenia pokoju,[...] System zbiorowego bezpieczeństwa w ramach ONZ posiada tę specyfikę, że zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych członkowie organizacji rezygnują z użycia siły i przyznają ONZ, a ściślej Radzie Bezpieczeństwa, prawo stosowania przymusu [...]”. S. Parzymies, *Wkład ONZ w Rozwój Współzycia Narodów*, [w:] *Rola ONZ w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, wyd. Elipsa, Warszawa 1999, s.30. Szczegółowo istotę bezpieczeństwa zbiorowego definiuje W. Malendowski, *Pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe*, [w:] *Międzynarodowe Stosunki Polityczne*, wyd. Fundacja Humaniora, Poznań 1996, s.288. System zbiorowego bezpieczeństwa został w znacznym stopniu ograniczony w latach pięćdziesiątych XX wieku, poprzez ukształtowanie się systemem dwubiegunowego, który znacznie zmarginalizował rolę ONZ. Zob.: E. Cziomer, L. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, wyd. PWN, Warszawa-Kraków 2001, s.138-143.

⁴² H. Kissinger, *Dyplomacja*, wyd. Philip Wilson, wydanie trzecie, Warszawa 2002, s. 226-267.

⁴³ R. Zięba, „Kategorie Bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych”, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*,..., s.19.

Jednocześnie dla jego skuteczności kluczowe znaczenie ma współdziałanie [...] stałych członków Rady Bezpieczeństwa [...]”⁴⁴.

Analiza materiałów źródłowych przeprowadzona pod kątem ewolucyjnego charakteru operacji pokojowych wskazuje, że z różnym nasileniem, w różnych okresach historycznych⁴⁵ ONZ kierowała lub współuczestniczyła i współuczestniczy w operacjach pokojowych na wszystkich kontynentach⁴⁶. Badania oparte na krytycznej analizie literatury przedmiotu, oraz analizie zdarzeń (przypadków⁴⁷) zezwalają na wyciągnięcie następujących wniosków dotyczących operacji podjętych w okresie „zimnej wojny”⁴⁸, w dobie niefunkcjonującego w pełni systemu zbiorowego bezpieczeństwa. **Operacje pokojowe** stały się:

- „rozwiązaniem zastępczym”⁴⁹ dla rozwiązywania sporów i konfliktów zagrażających pokojowi i bezpieczeństwu międzynarodowemu;
- „mechanizmem” stosowanym dla zapobiegania rozprzestrzenianiu się konfliktu, umożliwiającym znalezienie rozwiązania na drodze pokojowej przy wykorzystaniu międzynarodowych sił zbrojnych bez uciekania się do użycia siły;
- „doraźnym sposobem działania” wypracowanym na forum organizacji, przy zastosowaniu którego realizowano podstawowy cel ONZ, to znaczy utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego⁵⁰.

Koniec lat osiemdziesiątych i pierwsza połowa lat dziewięćdziesiątych XX wieku - to okres dynamicznego wzrostu stosowania tego mechanizmu przy czym

⁴⁴ Tamże, s.19; „[...] powrót do pierwotnej idei systemu zbiorowego bezpieczeństwa okazał się dopiero możliwy po zakończeniu zimnej wojny”. S. Parzymies, *Wkład ONZ w Rozwój Współżycia Narodów*, dz.cyt., s.32;

⁴⁵ Wiseman analizując rozwój operacji pokojowych w ujęciu historycznym definiuje pięć różnych okresów tego rozwoju: (1) the Nascent period, 1946-1956, (2) the Assertive period, 1956-1967, (3) the Dormant period, 1967-1973, (4) the Reasurgent period, 1974-1978, (5) The Maintenance period, 1978-1985. H. Wiseman, *The United Nations and International Peacekeeping: A comparative analysis*, [w:] *The United Nations and Maintenance of International Peace and Security*, UNITAR, 1987, s.264-269. Z kolei Fetherston w swej pracy dodaje kolejny okres rozwoju operacji tzw. Expansion period, 1988-1993. A. Fetherston, *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*, St. Martin's Press, New York 1994, s.16.

⁴⁶ Zob.: *Operacje pokojowe ONZ, oraz operacje pokojowe ONZ wg regionów ich prowadzenia*, źródło: J. Rydzkowski, *Słownik Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000, s.144-147.

⁴⁷ Za poszczególne przypadki przyjęto traktować podjęte w formie operacji pokojowej działania dla rozwiązania konkretnego konfliktu.

⁴⁸ „zimna wojna” – stan otwartej wrogości, rywalizacji między ukształtowanymi po drugiej wojnie światowej blokami państw o przeciwstawnych systemach polityczno-społecznych na czele, których stały: ZSRR po stronie państw o ustroju socjalistycznym, Stany Zjednoczone Ameryki, po stronie państw o ustroju kapitalistycznym. Za początek okresu „zimnej wojny” w literaturze przedmiotu, uważa się wystąpienie premiera Wielkiej Brytanii, W. Churchilla, w Fulton, w 1948 r.

⁴⁹ Termin użyty za: R. B. Achoura, *L'action des Nations Unies en matiere de maintien de la paix et la securite internationale*, Etudes Internationales, nr 1995, s.8-9; M. Flory, *L'ONU et les operations de maintien et de retablissement de la paix*, „Politique Etrangere”, nr 3, 1993, s. 634. W literaturze przedmiotu spotyka się też określenie „mechanizmu”, sformułowane na forum ONZ dla pokojowego załatwiania sporów.

⁵⁰ Zob.: R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo Międzynarodowe Publiczne*, Warszawa 2002, s.312; G. Evans, *Współpraca dla pokoju*, Warszawa 1994, s. 121.

centralną rolę odgrywała ONZ⁵¹. Organizacja podejmowała działania interwencyjne w celu rozwiązania kryzysów (katastrof) humanitarnych⁵². Niepowodzenia w toku prowadzonych operacji⁵³, „rozejście” się oczekiwań państw członkowskich organizacji, których emanacją były zapisy przyjmowane w podejmowanych przez RB rezolucjach, z podejmowanymi działaniami stosowanymi przez indywidualne państwa⁵⁴ zaowocowało w konsekwencji brakiem zdolności do realizacji przez siły pokojowe postanowień przyjętych przez RB⁵⁵. Nastąpiło załamanie się możliwości finansowania operacji pokojowych. W konsekwencji ograniczano liczebność sił i środków oddawanych do dyspozycji organizacji przez państwa członkowskie⁵⁶. Wszystko to spowodowało nowy etap w rozwoju operacji, w sposobach ich organizowania i prowadzenia⁵⁷. Koniec lat dziewięćdziesiątych - to bezprecedensowe zmarginalizowanie roli ONZ, reagowanie na sytuację uznaną przez RB ONZ za

⁵¹ Zmiany, jakie zaszły w tym okresie, w działalności ONZ ilustrują następujące fakty. Aktywne zaangażowanie ONZ w prowadzenie akcji w ramach dyplomacji prewencyjnej (ang. preventive diplomacy) i tworzenia pokoju (ang. Peacemaking), wzrost zaangażowania ONZ: z jedenastu operacji w 1988 r., przez trzynaście w 1992r., do trzydziestu w 1995 r. Nastąpił równocześnie dynamiczny wzrost operacji pokojowych prowadzonych przez ONZ: z pięciu w 1988 r., przez jedenaście w 1992r., do siedemnastu w 1995 r. Wzrost wydatków na operacje pokojowe z 230 milionów dolarów amerykańskich w 1988r., do trzech i sześciu dziesiątych (3,6) biliona dolarów amerykańskich w 1995 r. Źródło: B. B. Ghali, *Peacemaking and Peacekeeping for the New Century*, 1995, s. 21.

⁵² W okolicznościach definiowanych jako tzw. „Complex Emergency”, szczególnie w latach od 1989r. do 1994 r. W okresie tym praktyczne działania nacechowane były reagowaniem w sytuacjach masowego łamania praw człowieka. Z dużą tolerancją traktowano natomiast zasadę suwerenności i nieingerowania w sprawy wewnętrzne innego państwa. Przykładem takiego działania w tym okresie są operacje UNTAG, ONUSAL, UNAVEM II, UNPROFOR (w początkowym okresie na terenie Chorwacji), UNTAC, UNOSOM I, ONUMOS, UNOMUR.

⁵³ Wydarzenia w: Srebrenicy (zachowanie się sił pokojowych, szczególnie żołnierzy batalionu holenderskiego) w ramach prowadzonej operacji UNPROFOR; zob.: Raport SG ONZ dla ZO ONZ, A/54/549; Mogadishu w ramach prowadzonej operacji, UNOSOM II (doprowadziły do śmierci żołnierzy amerykańskich, oraz łamania praw człowieka przez żołnierzy kanadyjskich, co zostało potwierdzone w toku śledztwa prowadzonego przez rząd Kanady, ogłoszone w specjalnym raporcie w 1997 r.); działania prowadzone przez ONZ dla rozwiązania kryzysu na terenie Rwandy w 1994 r., (nieefektywność operacji ONZ w tym rejonie opisuje raport S. R. Feil, *Preventive Genocide How the Early Use of Force Might Have Succeeded in Rwanda*, Carnegie corporation, Nowy Jork 1998 r.).

⁵⁴ Dla wypełnienia postanowień rezolucji RB ONZ nr 823, dotyczącej ustanowienia stref bezpieczeństwa, tzw.: „safe area” i „security zones”, na terenie Bośni i Hercegowiny w ramach operacji UNPROFOR, SG ONZ zwrócił się do państw członkowskich o zwiększenie sił wojskowych o 32000 żołnierzy, otrzymał 7600 żołnierzy. Wprowadzenie ich do działań operacyjnych zajęło około roku. Źródło: M. Rose, *Comments on UNPROFOR*, „Humanitarian Action and Peacekeeping Operations: debriefing and lessons”, Kluwer Law International, Londyn 1997, s.88.

⁵⁵ Klasycznym wyrazem takiego stanu są działania podejmowane przez ONZ w toku prowadzenia operacji UNPROFOR na terenach byłej Jugosławii, która w swej końcowej fazie była w owym czasie największa z podjętych przez ONZ operacji. Na koniec 1994r. siły pokojowe UNPROFOR liczyły około 40000 osób, a budżet operacji sięgał jeden i sześć (1,6) biliona dolarów amerykańskich, co stanowiło połowę wszystkich siedemnastu w tym czasie prowadzonych przez ONZ operacji; źródło: A. Roberts, *Peacemaking and Peacekeeping for the new century*, dz. cyt ..., s.43; Kolejnym przykładem są działania sił pokojowych w ramach operacji w Somalii, które nie były w stanie wypełniać swoich funkcji pomimo systematycznego zwiększania kontyngentów wojskowych, (do 3.500 żołnierzy w sierpniu, do 4219 żołnierzy na początku września; zob.: dokumenty ONZ S/RES/752, S/RES/767/1992, S/23829/1992). źródło: *Peacekeeping in Africa: Capabilities and Culpabilities*, dz. cyt ..., s.33.

⁵⁶ Wyrazem takiego stanu była konieczność redukcji zaaprobowanych wcześniej ilości sił pokojowych w ramach operacji UNAMIR o około 90% z 2548 do 270 (dokumenty ONZ S/RES/872/1993, S/RES/912/1994) Zobacz: *Peacekeeping in Africa: Capabilities and Culpabilities*, ..., s.36-37.

⁵⁷ Następuje delegowanie uprawnień dla organizacji i porozumień regionalnych, w myśl rozdziału VII i VIII Karty NZ do podejmowania działań i użycia siły w razie konieczności: dla UZE, NATO (operacje Deliberate Force, Deny Flight, Sharp Guard, Maritime Monitor), podjęcie działań przez NATO, powołanie sił IFOR/ SFOR w myśl porozumienia z Dayton, podpisanego w Paryżu, w 1995 r.

zagrożającą pokojowi i bezpieczeństwu międzynarodowemu poza systemem bezpieczeństwa opisanym w Kartce NZ⁵⁸. Koniec lat dziewięćdziesiątych i początek XXI wieku w ewolucji operacji pokojowych ONZ to również opracowanie zasadniczych zmian w sposobie podejścia do możliwości zastosowania operacji pokojowej jako metody oddziaływania społeczności międzynarodowej na rozwiązywanie sytuacji zagrożającej pokojowi i bezpieczeństwu międzynarodowemu⁵⁹. Wydarzenia z dnia 11 września 2001r., w Stanach Zjednoczonych, ataki terrorystyczne: na *World Trade Center* (*światowe centrum handlu*) i *Pentagon*, zapoczątkowały łańcuch zdarzeń, które stanowią przesłanki zmian w podejściu do, mechanizmu, jakim były operacje pokojowe. Obecnie trudno przewidzieć kierunki ich dalszej ewolucji⁶⁰.

W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że ewolucja operacji pokojowych ONZ dokonywała się na wielu płaszczyznach i obszarach równocześnie; należy do nich zaliczyć:

⁵⁸ Kampania powietrzna w 1999 r., przeprowadzona przez siły NATO oraz samodzielnie przez siły powietrzne USA w Kosowie uznana za „[...] Niezgodną z prawem, ale uprawnioną. Niezgodna z prawem gdyż nie posiadała upoważnienia nadanego przez RB ONZ [...]” Konkluzja raportu opracowanego z inicjatywy premiera Szwecji za zgodą SG ONZ przez niezależną międzynarodową komisję, *‘The Kosovo Report’*, <http://www.reliefweb.int>, s.2. Kampania powietrzna NATO w Kosowie nigdy nie została potępiona przez RB ONZ. Podczas głosowania projektu rezolucji potępiającej działanie NATO w Kosowie poddanej pod głosowanie na wniosek Rosji, tylko trzy państwa były za (w tym Rosja i Chiny).

⁵⁹ Szczegółowy raport przygotowany z inicjatywy SG ONZ definiujący możliwości prowadzenia operacji, konieczne zmiany w sposobie ich organizacji i prowadzenia. Został on przyjęty przez RB ONZ w 2000 r., tzw. Raport Brahimiego (A/55/305-S/2000/809). W 1999 r., na forum ZO ONZ, następnie w 2000 r., SG ONZ zobowiązał się do znalezienia nowego podejścia do problemu konsensusu i zgody na działania w przypadku zaistnienia konfliktu między zasadą suwerenności, a łamaniem praw człowieka na dużą skalę. K. Annan postawił kluczowe pytanie [...] *jeżeli interwencja humanitarna jest rzeczywiście działaniem nie do zaakceptowania naruszającym suwerenność, jak powinniśmy reagować na wypadki w Rwandzie, Srebrenicy – ogromne i systematyczne łamanie praw człowieka, które oddziałują na nasze wspólne postrzeganie człowieczeństwa?*. Źródło: *The Responsibility to protect*, ICISS, 2001, s. vii. Próbą znalezienia odpowiedzi na to pytanie jest raport zaaprobowany przez RB ONZ, przygotowany z inicjatywy rządu Kanady, *The Responsibility to protect*, Report of the International Commission on Intervention and State sovereignty, ICISS, grudzień 2001r. Kolejną próbą znalezienia kierunków rozwoju operacji pokojowych jest projekt, w którym uczestniczą 230 międzynarodowe organizacje i 50 państw, które ogłosiły efekty swoich pięcioletnich badań w raporcie zaaprobowanym przez RB ONZ. *Challenges of Peace Operations into 21st Century, concluding Report 1997-2002*, Elanders Gotab, Stockholm 2002; Projekt jest kontynuowany.

⁶⁰ Jedną z takich przesłanek, to treść rezolucji RB ONZ nr 1368/2001 określająca międzynarodowy terroryzm jako zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, upoważniająca jednocześnie do podjęcia wszelkiego rodzaju działań, w tym operacji militarnych, zgodnie z Kartą NZ. Jednocześnie treść rezolucji potwierdza prawo do samoobrony zgodnie z art. 51 Karty bez definiowania wroga (dokument ONZ S/RES/1368/2001 z dn. 12.09.2001). Konsekwencją tej rezolucji jest działanie koalicji państw w Afganistanie równocześnie z działaniami w ramach wielofunkcyjnej operacji pokojowej ONZ. Kolejną przesłanką - to działania podjęte w myśl rezolucji 1483 RB ONZ (dokument ONZ S/RES/1483/2003), rezolucji, która przez część państw (w tym Polskę) uznana została za podstawę do przeprowadzenia akcji wojskowej w Iraku, co do której nie było pełnej akceptacji RB ONZ. W świetle słów SG ONZ wypowiedzianych w ramach wystąpienia podczas 58 sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ (dn. 23. 09.2003 r.), *logika działania* (wobec Iraku, przypis autora) *stanowi fundamentalne wyzwanie wobec zasad, na których, chociaż nie zawsze perfekcyjnie, oparty był światowy pokój i stabilizacja przez ostatnie 58 lat - „... this logic represents a fundamental challenge to the principle on which, however imperfectly, world peace and stability have rested for the last 58 years”*.

- podstawy prawne podjęcia i prowadzenia operacji oraz prawnego statusu sił pokojowych⁶¹;
- tworzenie różnych koncepcji organizowania i działania sił pokojowych, wdrażanie ich do praktyki;
- kierowanie i dowodzenie operacją (siłami pokojowymi);
- funkcje sił pokojowych, w tym rolę i zadania poszczególnych komponentów sił pokojowych;
- koncepcje, zasady stosowania siły i użycia broni przez siły pokojowe w ramach prowadzonych operacji⁶².

W toku badań potwierdzono, że zmiany w ewolucji operacji pokojowych dokonywały się na przestrzeni czasu, w dających się umownie wyróżnić fazach ewolucji-okresach, a sama ONZ i jej rola były w nich różnie postrzegane⁶³ (tab.3).

⁶¹Systematycznie rozszerzano stosowanie poszczególnych artykułów i rozdziałów Karty NZ podczas udzielania mandatu siłom pokojowym. Od zastosowania wybranych artykułów rozdziału VI i VII przy tworzeniu sił pokojowych UNEF I w 1956 r., do jednoczesnego stosowania postanowień rozdziałów VI, VII, VIII z początkiem lat dziewięćdziesiątych XX wieku.

⁶²Koncepcje: 1) Pearsona i Hamerskolda, użycie siły militarnej tylko do obrony własnej, zastosowanej przy tworzeniu sił pokojowych UNEF I, 2) B. B. Ghalego, koncepcji opisanej w *Programie dla pokoju*, następnie uzupełnianej w suplemencie do programu w 1995 r., dotyczącej prowadzenia akcji wymuszania przez specjalne do tego przeznaczone jednostki dodatkowo wyposażone i uzbrojone; 3) koncepcja wypracowana podczas tworzenia sił pokojowych IFOR, w ramach której zdolności sił i posiadane uprawnienia gwarantowały wiarygodność i przeciwdziałały potencjalnemu zagrożeniu nierespektowania porozumień przez strony konfliktu.

⁶³*Sama ONZ, jej rola oraz skuteczność operacyjna w obszarze operacji pokojowych po roku 1991 była różnie postrzegana, zwłaszcza przez pryzmat jej działalności, efektów prowadzonych operacji na obszarze Europy. Wyróżnia się cztery okresy postrzegania ONZ w czasie od 1991 r. do 2002 r.: 1) 1991-1994, kiedy to ONZ odgrywała centralną rolę w utrzymaniu pokoju na kontynencie – UNPROFOR, 2) 1994-1998 kiedy ONZ była dyskredytowana i marginalizowana, czego przykładem jest stworzenie Grupy Kontaktowej dla rozwiązania sytuacji konfliktowej na Bałkanach oraz sposób dojścia do porozumienia w Dayton), 3) październik 1998-1999, kiedy to rola ONZ była kontestowana zarówno poprzez Misje OBWE w Kosowie oraz operacje NATO "Allied Force", 4) czerwiec 1999 – 2002 okres przywrócenia znaczenia i roli, ustanowieniem UNMIK w Kosowie i powierzenie wiodącej roli w obszarze politycznym i prawnym. źródło : *The UN, The EU, NATO and other regional actors: Partners in Peace*, przytoczono za D. Triantaphyllou, „Cooperation in Peace Operations in Europe, International Peace Academy, The European Union Instytut for Security Studies, , Francja, Paryż, 11-12 październik 2002, s.6-7 (tłumaczenie A. J.).*

Okresy ewolucji roli ONZ w operacjach pokojowych

OKRESY EWOLUCJI	ISTOTA PRZEMIAN
od 1948 do 1988 roku	Okres dominacji dwubiegunowego podziału świata w stosunkach międzynarodowych; generacja koncepcji pokojowego reagowania, monitorowania sporów i konfliktów międzynarodowych
od 1988 do 1992 roku	Okres kształtowania się centralnej roli ONZ w rozwiązywaniu sporów i konfliktów międzynarodowych
od 1992 do 1995 roku	Okres rozwoju i załamania się centralnej roli ONZ w podejmowaniu i prowadzeniu operacji pokojowych
od 1995 do 2000 roku	Okres wzajemnej współpracy i podziału ról w ramach operacji pokojowych
od 2001 do roku	Okres koalicji chętnych do podejmowania wysiłku rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych przy współdziałaniu ONZ

W związku powyższym wyróżniono następujące fazy ewolucji-okresy⁶⁴:

I okres: od 1948 do 1988 roku – okres zdominowany sytuacją geopolityczną⁶⁵, w konsekwencji której zaczęto realizować koncepcje pokojowego reagowania i monitorowania konfliktów i sporów międzynarodowych⁶⁶.

Pierwsze operacje pokojowe ONZ tego okresu były poprzedzone misjami dyplomatycznymi⁶⁷ oraz misjami o charakterze obserwacyjnym⁶⁸, powołanymi dla

⁶⁴ Dla porównania zob.: etapy ewolucji operacji pokojowych po zakończeniu „zimnej wojny”: B. Jonece, F. Cherif, *Evolving Model Of Peacekeeping policy Implications and Responses*, Center on International Cooperation, NYU, UN Best Practise (<http://www.un.org>), gdzie autorzy zidentyfikowali cztery etapy: I etap to okres ekspansji operacji od połowy lat osiemdziesiątych do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku, II etap okres niepowodzeń i regresji połowa lat dziewięćdziesiątych, III etap druga połowa lat dziewięćdziesiątych do 11 września 2001 roku okres nowej generacji misji z udziałem nowych partnerów ramach wzajemnej kooperacji tzw. Operacje hybrydowe, IV etap po 11 września 2001 roku kształtowanie się nowych form i charakteru operacji nie zdefiniowany, z zmniejszającą się rolą ONZ; autorski podział międzynarodowych operacji pokojowych zaprezentowany przez F. Gagora, K. Paszowskiego, *Międzynarodowe operacje pokojowe w doktrynie obronnej RP*,..., s. 60-82; I. Popiuk –Rysinska [w:] *Ewolucja Operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych po Zimnej wojnie*, *Stosunki Międzynarodowe*, nr 1-2(t.27)/2003, s.9-28 wyróżniła dwie generacje operacji pokojowych: pierwsza operacje o charakterze pasywnym, prowadzone w okresie „zimnej wojny”, druga - operacje nowej generacji w okresie postzimnowojennym, operacje o aktywnym charakterze działań.

⁶⁵ W literaturze przedmiotu dotyczącej bezpieczeństwa międzynarodowego odnajduje się szczegółowy opis sytuacji geopolitycznej ukształtowanej z początkiem lat pięćdziesiątych XX wieku: system dwublokowy, następnie z początkiem lat sześćdziesiątych tzw. system równowagi strachu opartej na zrównoważonym potencjale nuklearnym i środkach jego przenoszenia (początkowo między USA a ZSRR, następnie NATO a Układem Warszawskim). Zarówno dwublokowy system bezpieczeństwa, jak i równowaga strachu ograniczały zastosowanie w pełni mechanizmów systemu zbiorowego bezpieczeństwa, który dopiero z początkiem lat dziewięćdziesiątych mógł w pełni zafunkcjonować. Zob.: E. Cziomer, L. Zyblikiewicz, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa-Kraków 2001, s. 141-142.

⁶⁶ W literaturze przedmiotu operacje pokojowe tego okresu charakteryzowane są jako operacje klasyczne (tradycyjne) lub operacje pierwszej generacji. Charakterystyki operacji zwanych operacjami pierwszej generacji dokonuje: M. W. Doyle, *Peace Making and Peacekeeping for the new Century*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1998, s.6; J. Hillen, *Blue Helmets, The strategy of UN military operations*, ..., s.79-109; D. J. Quinn, *Peace Support Operations and the U.S. Military*, NDUP, 20319. Waszyngton 1999, s. 16.

ułatwienia rozwiązania konfliktu o charakterze międzypaństwowym. Ukształtowany wówczas model misji obserwacyjnej⁶⁹ został wielokrotnie powtórzony, a misja UNTSO stanowiła „załączek kadrowy” dla kolejnych operacji powoływanych w celu rozwiązywania konfliktów na Bliskim Wschodzie.

Z punktu widzenia ewolucji operacji pokojowych przełomowym wydarzeniem było powołanie sił pokojowych UNEF-I w 1956 r.⁷⁰ Przeprowadzona analiza porównawcza przyjętych wówczas rozwiązań⁷¹, z rozwiązaniami stosowanymi w kolejnych operacjach ONZ, upoważnia do stwierdzenia, że były one zgodne z powszechnie uznanymi kanonami organizowania kolejnych operacji pokojowych. Operacji traktowanych obecnie jako klasyczne (tradycyjne) operacje pokojowe - operacji utrzymania pokoju, które w literaturze przedmiotu traktowano często jako operacje pierwszej generacji z użyciem międzynarodowych sił wojskowych kierowanych przez ONZ⁷².

⁶⁷ Powołana w 1947 roku Komisja (Good Offices Commission, GOC) dla nadzorowania przerwania ognia pomiędzy wojskami holenderskimi a indonezyjskimi na terenie byłej kolonii holenderskiej, która proklamowała niepodległość. GOC przekształcono w styczniu 1949 r., w Komisję ds. Indonezji (United Nations Commission for Indonesia, UNCII), która zakończyła swoją działalność w kwietniu 1951 r. W ramach powołanej komisji działała również obserwatorzy wojskowi, jednakże dwa zasadnicze elementy różniły ich działalność od obserwatorów wojskowych powoływanych w przyszłości w misjach obserwacyjnych ONZ: 1) obserwatorzy powoływani byli tylko z tych państw, których przedstawicielstwa dyplomatyczne funkcjonowały na terenach Indonezji; 2) pracowali na rzecz ONZ, ale poprzez swoje misje dyplomatyczne nie byli bezpośrednio zaangażowani jako przedstawiciele ONZ. Źródło: N. F. James, *A brief history of Australian Peacekeeping*, dz.cyt...,s. 3. Kolejną była komisja utworzona przez Zgromadzenie Ogólne, jako jego podkomitet do prowadzenia działań obserwacyjnych (United Nations Sub-Commission on the Balkans, UNSCOB (1947-57)). Źródło: N. D. White, *Keeping the Peace*, wydane drugie, Manchester University Press, 1997, s.214.

⁶⁸ Misje UNTSO (1948-...) w opracowaniach ONZ zakwalifikowana zostały jako pierwsze operacje pokojowe powołane przez tę organizację w formie misji obserwacyjnej. Zobacz: *Blue helmet*, trzecie wydanie, UNDPI, ..., s.4; oraz misja UNCIP (1948-1950), tamże, s. 135-136.

⁶⁹ Wg. J. Hillena, misje obserwacyjne to grupa do kilkuset nieuzbrojonych lub wyposażonych w broń osobistą obserwatorów wojskowych. Oficerów będących przedstawicielami państw „neutralnych” zaakceptowanych przez strony konfliktu; sposób zorganizowania i działania obserwatorów to działanie doraźnie zorganizowanych grup. Ich aktywność i powodzenie powierzonych misji jest uzależnione od zgody i stopnia współpracy stron konfliktu. J. Hillen, *Blue Helmets the strategy of UN Military Operations*, ..., s.20-22.

⁷⁰ W dniu 2 listopada 1956 r. Minister spraw zagranicznych Kanady, Lester B. Pearson proponował na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ stworzenie prawdziwie międzynarodowych sił pokojowych i policyjnych (ang „[...] truly international and police force [...]”); Zob.: R. B. Oakley, M. J. Dziedzic, E. M. Goldberg, *Policing the new world disorder: Peace operations and public security*, National Defence University Press, Washington, DC, 1998, s.21. (tłumaczenie: A. J.)

⁷¹ Koncepcja powołania sił wojskowych ONZ opracowana przez SG ONZ D. Hamersklođa i ministra spraw zagranicznych Kanady, L. B. Pearson. W koncepcji przyjęto, że: siły wojskowe rozmieszczone zostaną na terenach stron konfliktu za ich zgodą i pozostaną tam do czasu obowiązywania akceptacji zainteresowanych stron. Pododdziały wojskowe tworzące siły ONZ będą z państw niezaangażowanych lub neutralnych, będą to lekko uzbrojone jednostki z prawem użycia broni tylko do obrony własnej. Siły pokojowe nie będą się angażowały w proces politycznego rozwiązywania konfliktu, natomiast podejmą działania w ramach podpisanych porozumień i udzielonego im mandatu. Zob.: O. Ramsbothan, T. Woodhouse, *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, ABC-CLIO, 1999, s.93.

⁷² Formuła wówczas wykreowana jest stosowana przez ONZ, z pewnymi zmianami, do dnia dzisiejszego. Obecny przykład zastosowania modelu klasycznej operacji ONZ jest operacja UNMEE (2000 -...), dla rozwiązania konfliktu pomiędzy Etiopią, a Erytreą.

W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, iż klasyczna (tradycyjna) operacja pokojowa charakteryzują się tym, że:

- podjęcie operacji było związane z rozwiązywaniem konfliktu o charakterze międzypaństwowym;
- głównym problemem sporu były kwestie terytorialne;
- spełniony jest warunek wprowadzenia sił pokojowych na teren konfliktu, tzn. podpisano porozumienia o przerwaniu ognia oraz wstrzymano działania zbrojne między stronami konfliktu;
- siły pokojowe rozmieszczano w terenie za zgodą zainteresowanych stron;
- siły pokojowe rozmieszczane są w strefie rozdzielenia (podstawą tworzenia strefy była linia frontu między stronami oraz granice międzypaństwowe sprzed rozpoczęcia konfliktu zbrojnego);
- główny komponent sił pokojowych, to komponent militarny;
- podstawowe techniki działania, to obserwacja i monitorowanie.

Siły pokojowe pełniły funkcje usługowe wobec działań podejmowanych na drodze politycznego rozwiązania konfliktu. W opisywanym okresie, przed zakończeniem „zimnej wojny”⁷³, wytworzył się niepisany zestaw norm, którym podporządkowano użycie wojskowych sił pokojowych działających pod auspicjami ONZ. Należy do nich zaliczyć⁷⁴:

- zaangażowanie ONZ wymagało decyzji Rady Bezpieczeństwa, wyrażonej przyjęciem określonej rezolucji;
- skierowanie wojskowych sił pokojowych pod flagą ONZ w rejon konfliktu mogło być dokonane tylko przy pełnej zgodzie stron konfliktu⁷⁵;
- kraje wydzielające kontyngenty wojskowe do sił pokojowych powinny, przy akceptacji stron konfliktu, reprezentować różne regiony;

⁷³ W listopadzie 1988 r. M. Thacher obwieściła, tak jak i inni Europejczycy, że zimna wojna się skończyła. Od wiosny 1989r. Departament Stanu USA zaprzestał określania w oficjalnych enuncjacjach ZSRR jako wroga. [...] Wszystkie powyższe fakty poprzedzały rozwiązanie Układu Warszawskiego (lipiec 1991), [...] rozwiązanie ZSRR (grudzień 1991), [...] żadne z powyższych wydarzeń nie było blokowane drogą wojskową. B. Russett, „Społeczność Pokoju: Demokracja, Współzależność i struktura Międzynarodowa”, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, dz. cyt..., s. 364.

⁷⁴Zob.: J. Mackinlay, J. Chopra, *Second Generation Multinational Operations*, „*The Washington Quarterly*”, lato 1992, s. 114.

⁷⁵ Wyjątek stanowi akcja wojskowa ONZ w Korei w 1950 r., którą można zaliczyć do działań prowadzonych w myśl postanowień rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. W literaturze przedmiotu nie ma jednoznacznych opinii na ten temat. Zob.: W. Malendowski, *Stosunki Międzynarodowe*, Atla2, Wrocław 2000, s.411. W literaturze przedmiotu niektórzy autorzy traktują akcje ONZ w Korei jako działanie w ramach systemu zbiorowego bezpieczeństwa, naruszenia postanowień art. 51 Karty NZ (prawa do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej) przez Koreę Północną.

- państwa będące stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa ograniczały swoje wsparcie dla sił pokojowych do zabezpieczenia logistycznego oraz udzielenia swoich środków do dokonania strategicznego przerzutu sił w rejon konfliktu⁷⁶;
- siły pokojowe mogły używać siły (broni) tylko w obronie własnej⁷⁷.

II okres: od 1988 do 1992 roku - okres rozwoju i kształtowania się centralnej roli ONZ⁷⁸ w rozwiązywaniu sporów i konfliktów na arenie międzynarodowej;

W okresie tym ukształtował się nowy typ operacji, [...] *podejmowano je po pomyślnie zakończonych negocjacjach, a ich mandat polegał na udzieleniu stronom pomocy w realizacji wynegocjowanego przez nie kompleksowego rozwiązania. Tego typu operacje przeprowadzono w Namibii, Angoli, Salwadorze, Kambodży i Mozambiku*⁷⁹. W tym okresie zapoczątkowano prowadzenie operacji w formie interwencji humanitarnej - za zgodą ONZ⁸⁰.

Konflikty, które, wg przyjętych przez RB ONZ rezolucji, stanowiły zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego miały charakter głównie wewnętrznych, co spowodowało ponowne zdefiniowanie i rozszerzenie zadań sił pokojowych. Z nadzorowania przestrzegania przerwania ognia i monitorowania strefy rozdzielania między stronami konfliktu międzynarodowego, w oczekiwaniu na

⁷⁶ A. Kellett, *Soviet and Russian Peacekeeping 1948-1998: Historical Overview and Assessment*, "The Journal of Slavic Military Studies", Volume 12, nr 2, czerwiec 1999, s. 2.

⁷⁷ Wyjątkiem i odstępstwem od ukształtowanych reguł były decyzje podjęte wobec sił pokojowych i podejmowanych przez nie działań w ramach operacji ONUC (Kongo 1960-1964). W rezolucji Rady Bezpieczeństwa wyrażono zgodę do podjęcia akcji wmuszania. W toku działań siły ONZ zaangażowane zostały bezpośrednio w walkę zbrojną ze stronami konfliktu. Zob.: P. R. Newton, *The hazards of Peacekeeping a case study of the UN operation in the Congo 1960-1964*, Cambridge 1993.

⁷⁸ W literaturze przedmiotu operacje tego okresu nazywane są operacjami drugiej generacji, wielofunkcyjnymi. W okresie tym, w stosunku do poprzedniego zaszły między innymi następujące zmiany: 1) średnio rocznie przyjmowano jedną rezolucję Rady Bezpieczeństwa przez pierwsze czterdzieści cztery lata funkcjonowania ONZ dotyczącą spraw bezpieczeństwa i pokoju, a od 1991 roku miesięcznie średnio od pięciu do siedmiu, a w czerwcu 1993 r. czternaście; 2) W 1990 roku ONZ prowadziło pięć operacji z zaangażowaniem około 10000 żołnierzy, a w 1993 r. dwadzieścia cztery operacje z zaangażowanymi około 75000 żołnierzy; 3) Koszty operacji z około 80 tys. dolarów amerykańskich wzrosły w opisywanym okresie do około 4 bilionów dolarów amerykańskich. Źródło: D. J. Quinn, *Peace Support Operations and the U.S. military*, INSS, 1994, s.4.

⁷⁹ B. B. Ghali, *Program dla pokoju*, dz.cyt..., s.16.

⁸⁰ W rezolucji nr 688 RB ONZ potępiła represje stosowane przez Irak wobec mniejszości kurdyjskiej, jednocześnie uznając tę sytuację za stanowiącą zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w regionie, w duchu art. 39 Karty NZ. Powołując się na rezolucję nr 688 i jednocześnie treści rezolucji nr 678, legitymizującej użycie siły wobec Iraku w związku z inwazją na Kuwejt, siły zbrojne koalicji państw uczestniczących w operacji "Pustynna Burza", podjęły interwencję humanitarną dla udzielenia pomocy mniejszości kurdyjskiej, jednakże bez jednoznacznej akceptacji Rady Bezpieczeństwa. W maju 1991 roku siły biorące udział w interwencji zostały zastąpione siłami ONZ, w wyniku porozumienia między ONZ a Irakiem. Zob.: *Humanitarian Intervention. Legal and Political Aspects*, dz.cyt. s.91. W deklaracji z posiedzenia grupy państw G-7 w Londynie z 16 lipca 1991 r. zapisano: „[...] odnotowaliśmy, że wyjątkowe i przeważające w swej naturze, problemy humanitarne, spowodowane represyjnym działaniem władz Iraku wobec mniejszości kurdyjskiej, wymagały podjęcia przez społeczność międzynarodową wyjątkowych i nadzwyczajnych środków działań w zgodzie z rezolucją RB ONZ nr 688. My zalecamy ONZ i stowarzyszonym z nią agencjom bycie w gotowości do rozważenia podobnych działań w przyszłości, jeżeli okoliczności będą tego wymagały. Społeczność międzynarodowa nie może stać obojętnie, wobec sytuacji

polityczne rozwiązanie, siły pokojowe zostały zaangażowane w proces demobilizacji milicji lokalnych, nadzorowania procesu wolnych i demokratycznych wyborów, tworzenia nowych legalnych władz, monitorowania, a czasami szkolenia sił policyjnych. Siły pokojowe stały się stroną podejmowanych działań wypełniających zobowiązania przyjętego procesu pokojowego⁸¹. W konsekwencji same operacje tego okresu stały się bardziej kompleksowe. W literaturze przedmiotu nazywa się je operacjami wielofunkcyjnymi, ponieważ w ich ramach realizowano kompleks zadań⁸².

W toku prowadzonej analizy ustalono, że wraz z zakończeniem zimnej wojny ONZ podjęła działania, na które wcześniej nie miała mandatu, co zdeterminowało zmianę zakresu zadań i charakter prowadzonych operacji pokojowych. Do zasadniczych czynników, które spowodowały tę zmianę zalicza się⁸³:

- stan relacji między Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej (USA), a Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR);
- koniec „zimnej wojny” wraz z rozpadem Związku Radzieckiego oraz rozwiązaniem Układu Warszawskiego doprowadził do gwałtownego narastania przemocy w wielu państwach oraz regionach będących dotychczas pod wpływem ZSRR lub w strefie rywalizacji o wpływy między USA a ZSRR;
- zakończenie finansowania oraz udzielania politycznego wsparcia liderom państw afrykańskich przez ZSRR i USA oraz sposób sprawowania przez nich władzy⁸⁴;
- zakończenie wysiłków ONZ na rzecz dekolonizacji oraz skierowanie zainteresowania państw na przestrzeganie praw człowieka i reagowanie

wystąpienia klęski humanitarnej spowodowanej głodem, wojną, uciskiem, dużą falą uchodźców” (tłumaczenie A.J.), tamże, s.91.

⁸¹ Klasycznym już przykładem jest zakończona sukcesem operacja w Namibii, United Nations Transition Assistance Group, UNTAG (1989-1990). Podstawowym zadaniem sił pokojowych, zapisanym w mandacie było zapewnienie wolnych i demokratycznych wyborów; wypełnianie zadań związanych z wypełnieniem mandatu sięgało daleko poza zakres zadań realizowanych w tradycyjnych operacjach realizowanych dotychczas przez ONZ. Po raz pierwszy obok komponentu militarnego pojawił się komponent cywilny. Zob.: *The Blue Helmet, a review of UN Peacekeeping*, wydanie trzecie, NY 10017, Nowy Jork, 1996, s. 209-214.

⁸² W załączniku do *Programu dla pokoju*, dokument ONZ A/50/60-S/1995/1 z dn. 3 stycznia 1995 r., do zadań operacji wielofunkcyjnych zaliczono między innymi: nadzorowanie zawieszenia broni, przegrupowanie i demobilizację wojsk, działania ponownego włączenia ich w życie cywilne oraz zniszczenie ich broni, zaplanowanie oraz przeprowadzenie programów rozminowania, zapewnienie powrotu uchodźców osób wysiedlonych, zapewnienie pomocy humanitarnej, nadzoru nad istniejącymi strukturami administracyjnymi, utworzenie nowej policji, kontrolowanie poszanowania praw człowieka, zaprogramowanie i nadzorowanie reform konstytucyjnych, sądowniczych i wyborczych, zorganizowanie i przeprowadzenie wyborów oraz koordynacji na rzecz odbudowy i uzdrowienia gospodarki. *Program dla pokoju*, dz.cyt ..., s.17.

⁸³ Trzy pierwsze czynniki podaje również S. R. Ratner, *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of conflict after the Cold War*, St. Martin's Press for the Council of Foreign Relations, New York 1995, s.14-15.

⁸⁴ Według K. Annana jedną z zasadniczych przyczyn konfliktów na terenie Afryki jest sposób sprawowania władzy przez liderów państw afrykańskich. Zob.: *Raport SG ONZ*, z dnia 13 kwietnia 1998r., A/52/871-S/1998/318.

- w sytuacjach „państwa w stanie rozkładu” - Complex Emergency;
- zmiana charakteru konfliktów, z międzypaństwowych na umiędzynarodowione konflikty wewnętrzne będące wyrazem dążenia narodów do samostanowienia i zmian granic ustanowionych po zakończeniu II wojny światowej.

Egzemplifikacją przemian zachodzących w podejmowaniu działań na rzecz pokoju i bezpieczeństwa przez ONZ było przywrócenie *status quo* po dokonaniu aneksji Kuwejtu przez Irak w 1990 r. Nastąpiło to poprzez zastosowanie mechanizmu zbiorowego bezpieczeństwa zapisanego w Karcie Narodów Zjednoczonych⁸⁵.

III okres od 1992 do 1995 roku – okres rozwoju i załamania się centralnej roli ONZ⁸⁶, w ramach którego wyróżniono dwa etapy:

Etap I - strategii „asertywnego multilateralizmu”⁸⁷. Czas trwania - to okres od 1992 do 3 października 1993 roku (wydarzenia w Mogadishu w ramach operacji UNOSOM II)⁸⁸;

Etap II - kwestionowania autorytetu ONZ, kreowania się podziału ról i funkcji we współpracy pomiędzy różnymi podmiotami społeczności międzynarodowej. Czas trwania - to okres od października 1993 do 1995 roku.

Z początkiem lat dziewięćdziesiątych wypracowano na forum ONZ nową koncepcję użycia sił pokojowych. Rada Bezpieczeństwa ONZ upoważniła sekretarza generalnego do opracowania raportu, w którym przedstawiłby on podsumowanie

⁸⁵ W literaturze przedmiotu operację militarną w rejonie Zatoki Perskiej uznaje się zarówno jako przejaw zbiorowej samoobrony, w rozumieniu postanowień art. 51 Karty NZ, jak również jako operację wymuszania pokoju podjętą w zgodzie z postanowieniami rozdziału VII Karty - operacje z upoważnienia ONZ.

⁸⁶ W literaturze przedmiotu operacje prowadzone w tym okresie noszą miano operacji trzeciej generacji, od operacji drugiej generacji różni je zasadniczo to, że podejmowano je zgodnie z Rozdz. VII Karty NZ, oraz niekonieczna była zgoda wszystkich stron konfliktu. W chwili rozpoczęcia tych operacji zakładano, że zgoda zostanie osiągnięta w toku prowadzonych działań. Niektórzy autorzy badający operacje pokojowe tego okresu traktują je jako interwencje humanitarne podejmowane w sytuacji „complex emergency”.

⁸⁷ Termin ten został stworzony przez ambasadora Stanów Zjednoczonych Ameryki przy ONZ, M. K. Albright, podczas wystąpienia na forum ONZ (Council on Foreign Relations Conference on Cooperative Security and the United Nations) w dniu 11 czerwca 1993r. J. G. Ruggie, „The United Nations: Stuck in a fog between Peacekeeping and Enforcement”, *Peacekeeping the way ahead*, ISSN, NDU, McNair Paper 25, 1993, s.2.

⁸⁸ Strategia asertywnego multilateralizmu, która została wygenerowana po sukcesie osiągniętym podczas rozwiązywania kryzysu kuwejskiego (operacja „Pustynna Burza”) przez administrację prezydencką, za czasów prezydentury prezydenta Clintona w Stanach Zjednoczonych. Zakładała ona centralną rolę ONZ w rozwiązywaniu kryzysów i konfliktów międzynarodowych, zgodne i spójne współdziałanie stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ, dla realizacji decyzji Rady Bezpieczeństwa zapewniano niespotykane wcześniej udostępnienie środków celem uzyskania wiarygodności decyzji podejmowanych przez stałych członków RB ONZ. Zob.: Doyle M. W., *Peacemaking and Peacekeeping for the new Century*, dz.cyt., s.4; W. H. Lewis wyjaśnia istotę asertywnego multilateralizmu jako podział pracy w realizacji operacji pokojowych między organizacjami międzynarodowymi przy jednoczesnym zapewnieniu amerykańskiego wsparcia tych wysiłków. Realizacja tej strategii miała stanowić przesłankę zaangażowania w operacje pokojowe organizacji regionalnych (NATO, OSCE, etc.), przy założeniu, że w procesie kształtowania polityki i podejmowania decyzji przez te organizacje Stany Zjednoczone mają

dotychczasowej działalności w obszarze operacji pokojowych oraz propozycję zdefiniowania nowego podejścia do użycia sił pokojowych w nowych uwarunkowaniach, jakie wytworzyły się po zakończeniu zimnej wojny. W ten sposób powstał, opracowany przez sekretarza generalnego ONZ, B. Ghalego, „Program dla pokoju” (ang. *Agenda for Peace*)⁸⁹. Raport stał się dokumentem, w którym nakreślono nowy sposób podejścia do rozwiązywania konfliktów zagrażających pokojowi i bezpieczeństwu światowemu. Przyjęto spójną koncepcję działań w czterech obszarach: [...] *Dyplomacja prewencyjna, tworzenie pokoju, utrzymanie pokoju, [...] Budowanie pokoju po konflikcie [...]. Te cztery obszary działania, ujęte razem i realizowane z poparciem wszystkich członków stanowiły spójny wkład w zapewnienie pokoju w duchu Karty*⁹⁰. Istota tych działań sprowadzała się do zapobiegania konfliktom, sprowadzenia zwaśnionych stron do stołu rokowań, utrzymania i budowania pokoju w myśl porozumień przyjętych po zaprzestaniu działań zbrojnych⁹¹. W ramach zdefiniowanych kategorii podejmowano szereg inicjatyw niepraktykowanych dotychczas przez ONZ oraz prowadzono działania o charakterze kompleksowym⁹². **Użycie sił wojskowych w ramach tych działań podporządkowano przyjętej strategii postępowania**⁹³. Stan taki był efektem działań środowiska międzynarodowego i stanowił akceptację roli i stopnia zaangażowania się ONZ, jako kluczowego podmiotu w rozwiązywaniu konfliktów i sporów międzynarodowych. Rada Bezpieczeństwa ONZ biorąc pod uwagę sytuację

decydujący głos i odgrywają główną rolę. W. H. Lewis, *Assertive Multilateralism*, [w:] *Peacekeeping the way ahead*, ISSN, NDU, McNair Paper 25, 1993, s.20.

⁸⁹ SG ONZ na wniosek RB ONZ opracowuje raport (A/47/277-s/24111), przyjęty przez RB ON na posiedzeniu w dniu 31 stycznia 1992 r., znany pod nazwą *Agenda for Peace*, w którym podsumowuje dotychczasową działalność ONZ w obszarze operacji pokojowych, definiując jednocześnie kategorie działań ONZ (preventive diplomacy, peacekeeping, peacemaking, peacebuilding, enforcement action), w ramach, których przypisuje on rolę i funkcje, jaką winny spełniać siły pokojowe, kładąc szczególny nacisk na sposób wykorzystania sił wojskowych. Raport został uzupełniony w 1995 r., (suplement do raportu, dokument-S/1995/1-A/50/60) bazując na doświadczeniach zebranych z działań prowadzonych przez ONZ, w obszarze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w okresie od 1992 do 1995 r.

⁹⁰ B. B. Ghali, *Program dla pokoju*, dz.cyt..., s. 51-52.

⁹¹ Raport SG ONZ stał się punktem zwrotnym w charakteryzowaniu operacji pokojowych. Koncepcje przedstawione w raporcie zostały w praktyce wykorzystane w ramach podejmowanych działań. Raport stał się również dokumentem, który stanowił punkt odniesienia, na kanwie którego podejmowano opracowywanie koncepcji działania w ramach operacji pokojowych organizowanych przez inne podmioty prawa międzynarodowego.

⁹² To, co SG ONZ w *Programie dla pokoju* nazwał kategoriami działań, Gareth Evans zdefiniował jako strategię działania, które łączy jedna nić przewodnia, tzw „bezpieczeństwo kooperatywne”. G.,Evans, *Współpraca dla pokoju - Agenda globalna na lata dziewięćdziesiąte i następne*, Warszawa 1994, s. 10-20.

⁹³ Klasycznym przykładem stało się prewencyjne rozmieszczenie wojsk w ramach dyplomacji prewencyjnej, zaproponowanej przez SG ONZ, w Macedonii. Było to postępowanie zgodne z koncepcją opisaną w raporcie i zastosowaną po raz pierwszy w historii ONZ. Operacja UN Preventive Deployment, UNPREDEP, prewencyjne rozmieszczenia sił pokojowych w Macedonii. Zob.z: J.L.C. Eldrige, *Playing the Peace, Western Politics, Diplomacy and Stabilization of Macedonia*, „European Security”, Vo 11, Nr 3, 2002, s. 53.

międzynarodową, wypracowała wspólną deklarację uznając, że [...] *Zaistniały nowe korzystne warunki, w ramach których może ona rozpocząć efektywnie wypełnianie swoich zasadniczych zadań, w zakresie utrzymania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego* [...] ⁹⁴. Jednocześnie na charakter prowadzonych operacji pokojowych zasadniczy wpływ miała zmiana charakteru konfliktów, które powstały na tle ruchów narodowościowych i prób samostanowienia, podejmowanych przez grupy etniczne, oraz działań secesjonistycznych, szczególnie w rejonie Europy Środkowej. W duchu Agendy dla pokoju, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, podejmowano działania z użyciem sił pokojowych pod flagą ONZ w sytuacji kryzysu na terenach byłej Jugosławii ⁹⁵.

Konflikty na terenach byłej Jugosławii spowodowały, że obok ONZ w organizowanie i prowadzenie operacji pokojowych zaangażowały się organizacje i porozumienia regionalne: KBWE/OBWE, UZE, NATO. Na charakter i sposób prowadzenia operacji w tym okresie wpływ miało podniesienie problemu przestrzegania praw człowieka do rangi problemu o znaczeniu uniwersalnym, ogólnoświatowym, a naruszanie tych praw uznano za zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego ⁹⁶. Dokonała się również zasadnicza ewolucyjna zmiana w organizowaniu i prowadzeniu operacji pokojowych. Zdecydował o tym kompleks wydarzeń, z których za najważniejsze uważa się:

- wydarzenia w Somalii ⁹⁷, które spowodowały rewizję polityki zaangażowania się Stanów Zjednoczonych w operacje pokojowe ⁹⁸, co w konsekwencji miało wpływ na zachowanie innych państw;

⁹⁴ P. Lewis, *World leaders at the UN, Pledge to Expand its Role to Achieve a Lasting Peace*, "New York Times", 1 lutego 1992.

⁹⁵ Zob.: załącznik 2.

⁹⁶ Świadczą o tym treści: postanowień konferencji dotyczącej przestrzegania Praw Człowieka przeprowadzonej w Wiedniu w 1993 r.; oświadczenie prezydenta Gorbaczowa na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ (dokument ONZ-A/43/PV72), treści rezolucji RB ONZ 794, z dn. 3 grudnia 1992, dotyczącej interwencji w Somalii, rezolucji 940, z dn. 31 lipca 1994, dotyczącej interwencji na Haiti.

⁹⁷ Śmierć 18 żołnierzy amerykańskich podczas działań w Mogadishu, których celem było aresztowanie gen. Aidida. W konsekwencji tych wydarzeń Prezydent Clinton 7 października ogłosił wycofanie się wojsk amerykańskich z Somali. Zob.: *The United Nations and Somalia 1992-1996*, UN DPI, Nowy Jork, 1996, s. 61.

⁹⁸ Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki, B. Clinton, podpisał dyrektywę prezydencką nr 25 dotyczącą amerykańskiej polityki reformowania i udziału w międzynarodowych operacjach pokojowych. Zob.: *The Clinton Administration's Policy on Reforming Multilateral Peace Operations*, z 3 maja 1994 r. Pierwotna wersja dyrektywy zakładała zwiększenie zaangażowania Stanów Zjednoczonych w międzynarodowe operacje pokojowe oraz proponowała rozszerzenia zaangażowania ONZ. Wydarzenia w Somalii doprowadziły do dokonania zasadniczych zmian, zdefiniowania stanowiska Stanów Zjednoczonych. W stosunku do pierwotnych założeń określono restrykcyjne warunki udziału żołnierzy amerykańskich w operacji pokojowej, założono zmniejszenie zaangażowania USA z 31% do 25%. Źródło: I. H. Haalder., *The United States and Military Intervention In Internal Conflict*, [w:] M. E. Brown, *The International Dimensions of Internal Conflict*, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1996, pp. 481-82, [w:] *Peacekeeping in Africa: capabilities and culpabilities*, dz. cyt....s.36.

- niepowodzenia w ramach operacji UNPROFOR⁹⁹;
- ograniczone działanie sił ONZ w Rwandzie¹⁰⁰;
- potwierdzone wypadki naruszenia praw człowieka przez żołnierzy sił pokojowych działających pod flagą ONZ¹⁰¹.

Okres IV od 1995 do 2000 roku – okres wzajemnej współpracy, podziału ról i zadań na rzecz osiągania wspólnych celów¹⁰².

Okres ten charakteryzuje się regionalizacją inicjatyw bezpieczeństwa i zaangażowanie organizacji i porozumień regionalnych w prowadzenie operacji pokojowych. W obszarze europejskim: NATO od 1995 r., przejęło od ONZ główną rolę w prowadzeniu operacji pokojowych na Bałkanach. UZE/UE podjęła działania w ramach realizacji *misji petersberskich* oraz zainicjowała instytucjonalne budowanie własnych zdolności do samodzielnego prowadzenia operacji pokojowych. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie podjęła samodzielne misje pokojowe¹⁰³. Organizacje regionalne państw afrykańskich podjęły inicjatywy budowy własnych zdolności, które umożliwiają podjęcie się samodzielnego organizowania operacji pokojowych lub współuczestniczenia w operacjach pokojowych ONZ¹⁰⁴.

⁹⁹ Do których zalicza się między innymi: wykorzystanie jako żywe tarcze obserwatorów ONZ, wydarzenia w Srebrenicy gdzie dokonano zbrodni ludobójstwa na bośniackich muzułmanach w obliczu żołnierzy sił pokojowych ONZ. Zobacz: *The fall of Srebrenica*, raport SG ONZ, dokument ONZ A/54/549, z dn 15 grudnia 1999; Przypuszcza się, że w ramach dokonanej masakry zginęło ponad 7000 muzułmanów bosniackich, zob. *Srebrenica timeline*, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/675945.stm>

¹⁰⁰ Masowe zbrodnie ludobójstwa, przy jednoczesnym zaniechaniu podjęcia działań adekwatnych do naruszeń praw człowieka, jakie miały miejsce w Rwandzie. Zob.: S. R. Feil, *Preventive Genocide how the early use of force might have succeeded in Rwanda*, Carnegie corporation, New York 1998r., raport dotyczący wydarzeń w Rwandzie w 1994r.

¹⁰¹ Potwierdzone przypadki takich naruszeń miały miejsce w ramach operacji sił pokojowych w Somalii. Specjalne dochodzenie w tej sprawie prowadził rząd Kanady, który w wyniku efektów prowadzonego śledztwa podjął działania zmieniające kanadyjską doktrynę operacji pokojowych. Zob.: *Dishonoured Legacy: The Lessons of the Somalia Affair*, the Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia, Canadian Government, 1997. <http://www.fedpubs.com/subject/govern/somal.htm>.

¹⁰² W suplemencie do *Programu dla pokoju* (z 1992 roku) opracowanym na podstawie doświadczeń i analiz prowadzonych przez ONZ działań, w obszarze utrzymania pokoju i bezpieczeństwa, od chwili ogłoszenia *Programu dla pokoju* (dokument ONZ: A/50/60-S/1995/1 z dn 3 stycznia 1995 roku) SG ONZ zaproponował formy współpracy pomiędzy ONZ, a organizacjami regionalnymi dla utrzymania międzynarodowego pokoju. Do form współpracy SG ONZ zaliczył: konsultacje, wsparcie dyplomatyczne, wsparcie operacyjne, równoczesne zaangażowanie operacyjne sił ONZ i organizacji regionalnej w terenie, prowadzenie operacji połączonych. Źródło: *Cooperation between the UN and Regional Organizations/Arrangements in a Peacekeeping Environment Suggested principles and Mechanisms*, Lessons Learned Unit, UN DPKO, 1999, para 16.

¹⁰³ Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, przemianowana z Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie podjęła samodzielne misje, na terenie: Europy Południowo Wschodniej, na Kaukazie, Azji Centralnej. Źródło: *OSCE field activities*, [w:] OSCE Handbook, <http://www.osce.org>

¹⁰⁴ Działania podejmowane przez: Organizację Jedności Afrykańskiej, która od 1997 roku zainicjowała koncepcję tworzenia sił w składzie brygady dla każdego z pięciu afrykańskich subregionów oraz wyznaczenie 100 obserwatorów wojskowych i cywilnych, co potwierdzono decyzją Rady Ministrów Organizacji Jedności Afrykańskiej; Southern African Development Community (SADC), od 1996 r. podjęła działanie tworzenia własnych sił o zdolności do podjęcia działań w obszarze operacji pokojowych; od 1998 r. Economic Community of West African States, ECOWAS, wspiera wykreowanie mechanizmu zapobiegania konfliktom, utrzymaniu pokoju i bezpieczeństwa; Economic Community of Central African States, ECCAS ustanowiła mechanizm zwany Central

Okres V od 2001 do roku – okres „*the coalition of the willing*”- okres koalicji chętnych.

Wydarzenia 11 września w Stanach Zjednoczonych (atak terrorystyczny na World Trade Centre) miały wpływ na kształtowanie się nowego charakteru międzynarodowych operacji pokojowych, roli ONZ w ich podejmowaniu i funkcji, jakie przypisuje się tej organizacji. Po 11 września 2001 r. nastąpiły fakty stanowiące przesłanki do stwierdzenia, że kształtowana jest nowa rzeczywistość międzynarodowa odnośnie do stosowania mechanizmu operacji pokojowych, roli ONZ w procesie podejmowania decyzji, charakteru i sposobu prowadzenia tych operacji, kierowania siłami pokojowymi¹⁰⁵. Wskazują na to takie wydarzenia jak:

- prowadzenie na obszarze Afganistanu operacji pokojowej usankcjonowanej Rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ przez siły międzynarodowe, we wzajemnej współpracy z działaniami sił koalicji państw prowadzących operacje w myśl postanowień art. 51 Karty NZ, w ramach walki z terroryzmem, uznanym rezolucją Rady Bezpieczeństwa za zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego;
- operacja „Iracka wolność”, wobec której nie udało się uzgodnić stanowiska Rady Bezpieczeństwa, a projekt rezolucji, która sankcjonowałaby podjęcie operacji nie został poddany pod głosowanie (w konsekwencji podjęto działania zbrojne, co do których legalności istnieje spór zarówno w Radzie Bezpieczeństwa, jak i wśród uczestników społeczności międzynarodowej oraz ekspertów prawa międzynarodowego);
- prowadzenie operacji stabilizującej w Iraku, w której rola ONZ nie jest jednoznacznie określona¹⁰⁶.

African Peace and Security in Central Africa, COPAX w 1999 r., East African Cooperation była w trakcie negocjowania możliwości tworzenia sił do działania w ramach regionalnie prowadzonych operacji pokojowych. Zobacz: Peacekeeping in Africa: *Capabilities and Culpabilities*, dz. cyt. s.5,73.

¹⁰⁵ Na koniec 2002 roku w operacjach pokojowych kierowanych przez ONZ było zaangażowanych około 39000 żołnierzy, natomiast w operacjach pokojowych prowadzonych przez inne podmioty prawa międzynarodowego (organizacje/porozumienia regionalne, państwa) około 50.000 żołnierzy. źródło: W. J. Durch, *The UN System and Post-conflict Iraq*, The Henry L. Stimson Center, 18 kwietnia 2003, s.166. <http://www.stimson.org>

¹⁰⁶ Dla przedstawicieli ONZ w Iraku wydano dokument, w którym zwrócono uwagę na zasady współpracy przedstawicieli ONZ i agend stowarzyszonych z ONZ, z siłami koalicji oraz przedstawicielami stron konfliktu. Podkreślono aby nie utożsamiano działań sił ONZ z działaniem sił koalicyjnych, a w wypadku konieczności uzyskania pomocy, należy traktować to jako ostateczność i uzyskać zgodę wyższego rangą przedstawiciela ONZ. Zob.: *General Guidance For Interaction Between United Nations Personnel And Other Representatives Of The Belligerent Parties in The Context Of The Crisis In Iraq*, update version 2.0, 9 kwietnia 2003, <http://www.reliefweb.org>.

Wyniki przeprowadzonych badań upoważniają do wybrania „precedensowych operacji”¹⁰⁷, które w ewolucji operacji pokojowych stanowiły nową jakość i miały zasadniczo inny charakter niż wcześniej przeprowadzone. Należy do nich zaliczyć (tab. 4.):

- United Nations Truce Supervision Organization, UNTSO (1948 r. -), zapoczątkowanie operacji pokojowych ONZ w formie misji obserwacyjnej;
- First United Nations Emergency Force, UNIFIL I (1956 r. - 1967 r.), utworzenie sił pokojowych ONZ z równoczesnym wygenerowaniem reguł traktowanych przy tworzeniu kolejnych operacji jako podstawowe zasady operacji pokojowych oraz ustanowienie systemu kierowania operacją i dowodzenia międzynarodowymi siłami wojskowymi oddanymi do dyspozycji ONZ;
- Operation des Nations Unies au Congo, ONUC (1960 r. – 1964 r.), podjęcie operacji pokojowej do rozwiązania umiędzynarodowionego konfliktu wewnętrznego gdzie po raz pierwszy upoważniono siły pokojowe do podjęcia akcji w myśl postanowień rozdziału VII Karty NZ;
- United Nations Transition Assistance Group, UNTAG (1989 r. – 1990 r.), podjęcie działań wieloaspektowych w ramach jednej operacji, w celu ukształtowania i zapewnienia funkcjonowania struktur państwa, przestrzegania praw człowieka oraz prowadzenia działań humanitarnych;
- operacja *Pustynna Burza* (1991 r.), która w literaturze przedmiotu jest traktowana zarówno jako operacja prowadzona w ramach systemu zbiorowego bezpieczeństwa, jak również operacja wymuszania, prowadzona przez koalicję państw z upoważnienia RB ONZ (po raz pierwszy w historii ONZ za zgodą wszystkich stałych członków RB ONZ potępiono akt agresji oraz zaaprobowano działanie koalicji państw do wyegzekwowania przestrzegania norm prawa międzynarodowego w myśl postanowień rozdziału VII Karty NZ);
- interwencja humanitarna w północnym Iraku (w 1991 roku), umotywowana podjęciem działań w okolicznościach ewidentnego łamania praw człowieka wobec kurdyjskiej mniejszości narodowej;

¹⁰⁷Termin „precedensowa operacja” przyjęto w rozumieniu operacji, w toku realizacji której wystąpiły nowe elementy, takie jak np.: nowa formuła struktury sił pokojowych, nowy obszar zadań, itp., elementy niewystępujące we wcześniej stosowanej praktyce ONZ, a które stanowiły modelowe rozwiązanie wobec kolejnych działań.

- United Nations Protection Force, UNPROFOR (1992 r. - 1995 r.), United Nations Operation in Somalia, UNOSOM II (1993 r. - 1995 r.), podjęcie operacji pokojowej do rozwiązania umiędzynarodowionego konfliktu wewnętrznego, upoważnienie sił pokojowych do podjęcia akcji w myśl postanowień rozdziału VII Karty NZ, w nowych uwarunkowaniach geopolitycznych;
- Implementation Force, IFOR (1995 r. - 1996 r.), powierzenie prowadzenia operacji NATO zgodnie z porozumieniem pokojowym, w myśl rezolucji RB ONZ, wykreowanie modelu organizacji i zasad prowadzenia sojuszniczej operacji wsparcia pokoju przez NATO, przy zachowaniu prawa do użycia siły wobec stron konfliktu zgodnie z rozdziałem VII Kart NZ);
- United Nations Transitional Administration for Easter Slavonia, Baranja and Western Sirmium, UNTAES (1996 r. – 1998 r.), powadzenie operacji pokojowej ONZ skoordynowanej z działaniami organizacji regionalnych, zagwarantowanie siłom pokojowym zdolności militarnych do reagowania na naruszenia postanowień porozumień pokojowych przez strony konfliktu.

Tabela 4.

Precedensowe operacje – w procesie ewolucji

CZAS (rok podjęcia – zakończenia działań)	MISJA/OPERACJA POKOJOWA (SIŁY POKOJOWE)
1948 -	United Nations Truce Supervision Organization, UNTSO
1956-1967	First United Nations Emergency Force, UNIFIL I
1960 -1964	Operation des Nations Unies au Congo, ONUC
1989-1990	United Nations Transition Assistance Group, UNTAG
1991	Operacja Pustynna Burza
1991	Operacja „Provide Comfort”
1992-1995	United Nations Protection Force, UNPROFOR
1993-1995	United Nations Operation in Somalia, UNOSOM I,II
1995-1996	Implementation Force, IFOR
1996-1998	United Nations Transitional Administration for Easter Slavonia, Baranja and Western Sirmium, UNTAES

2.2. Ewolucja charakteru użycia siły militarnej w operacjach pokojowych

Prowadząc badania ewolucji operacji pokojowych przyjęto tezę, że są one realizowane przez międzynarodowe siły pokojowe. W toku prowadzonej analizy

potwierdzono, że *komponent wojskowy* międzynarodowych sił pokojowych prowadzący działania w ramach operacji pokojowych, to zarówno jednostki, pododdziały jak i pojedynczy żołnierze, wydzielani doraźnie przez poszczególne państwa do prowadzenia działań, jak również doraźnie tworzone siły koalicyjne lub sojusznicze prowadzące operacje militarne. O ilości, składzie i zdolnościach oraz sposobie podporządkowania i działania tych wydzielonych sił zbrojnych uczestniczących w operacji decydują *instytucje polityczno-prawne*¹⁰⁸. Stanowią one normy, które ograniczają działanie międzynarodowych sił wojskowych delegowanych do dyspozycji ONZ lub organizacji regionalnej czy międzynarodowego dowództwa. Jednocześnie instytucje te sprawują funkcję kierowniczą wobec tych sił podczas realizacji powierzonych im zadań¹⁰⁹.

Badając ewolucję charakteru użycia siły militarnej w operacjach pokojowych, przeprowadzono analizę przypadków. Badano zmiany ilościowe i jakościowe zachodzące w charakterze użycia siły militarnej¹¹⁰. Analizy dokonano w kontekście przemian, jakie dokonały się w charakterze i sposobie prowadzenia samych operacji pokojowych. Przyjęto tezę, że charakter użycia międzynarodowych sił wojskowych był zdeterminowany uwarunkowaniami, w jakich dana operacja była podejmowana. Według D. Druckmana, J.A. Walla, P.F. Diehla analiza charakteru działań podejmowanych przez komponent wojskowy sił pokojowych upoważnia do wyróżnienia dwunastu kategorii działań realizowanych przez *komponent wojskowy* sił pokojowych w ramach operacji pokojowych¹¹¹:

¹⁰⁸ Za instytucje polityczno-prawne należy rozumieć podmioty prawa międzynarodowego (państwa, organizacje międzynarodowe) wraz z ich statutowymi (konstytucyjnymi) organami, które z mocy prawa podejmują decyzje o użyciu i działaniu sił zbrojnych.

¹⁰⁹ W kierowaniu i dowodzeniu, w ramach operacji pokojowych ONZ, wyróżnia się trzy szczeble uprawnień: 1) ogólne kierownictwo polityczne, które należy do RB ONZ, 2) kierownictwo wykonawcze i dowodzenia, za co odpowiedzialny jest SG ONZ, 3) kierowanie i dowodzenie w terenie, które SG ONZ powierza swojemu specjalnemu wysłannikowi lub dowódcy sił zbrojnych/obserwatorów wojskowych. Źródło: Załącznik *Programu dla pokoju*, raport SG ONZ (dokument ONZ A/50/60-S/1995/1 z dn. 03.01.1995 r.). Dla każdej operacji ustala się tzw. (ang. Chain of command) łańcuch kierowania i dowodzenia. Zachodzące w nim relacje, są zależne od tego, z których państw czy organizacji tworzone są międzynarodowe wojskowe siły pokojowe. Każda operacja prowadzona jest zgodnie z „zestawem” podstawowych dokumentów, które są ustanawiane i zatwierdzane przez organy polityczne. Do podstawowych dokumentów zalicza się: 1) mandat sił pokojowych, 2) Status sił pokojowych (Status of Force Agreement, SOFA), 3) Zasady użycia siły (Rules of Engagement), 4) Stałe Procedury Operacyjne (Standing Operational Procedures, SOP).

¹¹⁰ Za *parametr ilościowy* przyjęto traktować sumę poszczególny kontyngentów narodowych stanowiącą ogólną liczbę żołnierzy zaangażowanych w danej operacji (w danym dniu lub okresie). Następnie, stosując parametr ilościowy, rozpatrywano stosunek zaangażowania ilości żołnierzy, będących w dyspozycji ONZ, do ilości żołnierzy będących w dyspozycji innych podmiotów (organizacji regionalnych, koalicji czy porozumień regionalnych) kierujących żołnierzami do operacji pokojowych. Badając zmiany jakościowe kontyngentów militarnych w poszczególnych operacjach, przyjęto *parametr jakościowy*, w którego ramach analizowano trzy aspekty: 1) strukturę sił militarnych i rodzaj użytych jednostek, 2) potencjał wynikający z posiadanego uzbrojenia, 3) posiadane uprawnienia do stosowania przymusu i użycia broni (niewynikające z prawa do samoobrony).

¹¹¹ D. Druckman, J. A. Wall, P. F. Diehl, „Conflict Resolution Roles in International Peacekeeping Mission“, *The Agenda for Peace Research*, Institute for Conflict Analysis and Resolution, George Mason University, USA, Ashgate 1999, s. 106; (tłumaczenie A. J.).

- tradycyjne operacje sił pokojowych ONZ: rozmieszczenie wojskowych sił pokojowych za zgodą stron konfliktu w strefie rozdzielającej, w wyniku podpisania porozumienia o przerwaniu ognia;
- obserwacja: zbieranie informacji i monitorowanie aktywności stron konfliktu;
- zbiorowe wymuszanie (przykład operacji w Kuwejcie 1991 r.), operacja prowadzona na dużą skalę celem pokonania agresora;
- nadzorowanie, monitorowanie wyborów przeprowadzonych po podpisaniu porozumienia pokojowego;
- udział i pomoc w niesieniu pomocy humanitarnej w zakresie podstawowym podczas konfliktu: transport i dystrybucja podstawowych środków niezbędnych do przeżycia;
- budowanie systemu państwowego: odtwarzanie systemu prawa i porządku publicznego w sytuacji dezintegracji i niefunkcjonowania organów państwa;
- pacyfikacja: tłumienie rozruchów cywilnych oraz rozbrojenie zbrojnych grup;
- prewencyjne rozmieszczenie wojsk: rozmieszczenie wojsk pomiędzy stronami celem powstrzymania konfliktu lub uniemożliwienia rozprzestrzenienia się go na szerszą skalę;
- weryfikacja procesu rozbrojenia: inspekcje urządzeń i obiektów wojskowych, nadzorowanie wycofania wojsk, itp. Działania podejmowane w myśl przyjętych porozumień o kontroli stanu i ilości posiadanych sił i środków militarnych oraz charakterze ich wykorzystywania;
- działania ochronne-prewencyjne: ustanawianie stref ochronnych, bezpieczeństwa, zakazu lotów, itp.;
- interwencja mająca na celu wsparcie demokracji: pozbawienie władzy nielegalnych przywódców i wspieranie rządów wybranych w wolnych i demokratycznych wyborach (wspieranie przestrzegania norm demokratycznych może być również rozpatrywane jak działanie w ramach zbiorowego bezpieczeństwa);
- wymuszanie przestrzegania nałożonych sankcji: **użycie sił militarnych** w celu zmuszenia do przestrzegania nałożonych przez społeczność międzynarodową sankcji (np. zakaz handlu bronią).

W prowadzonym procesie badawczym uwzględniono generalne konkluzje wyprowadzone z analizy przypadków użycia międzynarodowych sił wojskowych w

ramach operacji pokojowych na Bliskim Wschodzie, sformułowane wygenerowanych przez J. Mackinlaya¹¹². Oto one:

- za użycie sił wojskowych w operacjach pokojowych nie ponosi wyłącznej odpowiedzialności Organizacja Narodów Zjednoczonych;
- nie ma innej organizacji międzynarodowej poza ONZ, która posiadałaby taki sam status, doświadczenie, i była postrzegana jako bezstronna w użyciu międzynarodowych sił wojskowych;
- skuteczność działania międzynarodowych sił pokojowych nie zależy od tego czy są one kierowane przez ONZ, czy nie, a zasadniczym czynnikiem ich powodzenia jest uzyskanie politycznego porozumienia i wsparcia co do mandatu ich działania oraz realizowanych zadań.

Biorąc powyższe pod uwagę, badając ewolucyjny charakter użycia siły militarnej (wielonarodowych sił wojskowych) w operacjach pokojowych, postawiono tezę, że zmiany te dokonywały się zarówno w ujęciu ilościowym, jak i jakościowym. W toku badań potwierdzono, że ewolucja użycia międzynarodowych wojskowych sił pokojowych, w operacjach pokojowych ONZ, podlegała zasadniczym zmianom ilościowym i jakościowym, a dokonują się one od 1948 roku i nie jest to proces zakończony. Zmiany te potwierdzają następujące fakty:

- podejmowanie przez ONZ zasadniczo większej ilości operacji pokojowych z wykorzystaniem międzynarodowych sił wojskowych po roku 1990¹¹³;
- zaangażowanie z początkiem latach dziewięćdziesiątych sił wojskowych, w większym zakresie niż do 1991 roku, z państw stałych członków RB ONZ¹¹⁴;

¹¹² Konkluzje z analizy użycia sił wojskowych w operacjach ONZ i operacjach pokojowych prowadzonych przez pojedyncze państwa, koalicje, na Bliskim Wschodzie przeprowadzonej przez Johna Mackinlaya: 1) operacja UNDOF 1974, 2) Międzynarodowe siły i obserwatorzy ustanowieni w myśl pokojowego porozumienia między Izraelem a Egiptem 1979, 3) operacja UNIFIL 1978, 4) Międzynarodowe siły pokojowe w Bejrucie 1982. Zobacz: Mackinlay Jon, *The Peacekeepers an assessment of Peacekeeping Operations at the Arab-Israel Interface*, UNWIN HYMAN, Londyn, 1989, s. 229.

¹¹³ W latach 1988-1992 nastąpił wzrost z 5 do 11 operacji, a w grudniu 1994 r. 17 operacji, wzrost zaangażowania personelu w opisanym okresie z ok. 9,5 tys do około 73 tys żołnierzy. Źródło: Raport SG ONZ A/50/60-S/1995 z 3 stycznia 1995 r. Od 1948 roku ONZ przeprowadziła 54 misje pokojowe, z czego 41 w ciągu ostatnich 12 lat, czyli w okresie od 1948 do 1990 roku powołano zaledwie 23 misje. Źródło: *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, praca zbiorowa pod redakcją W. Malendowskiego, Atla2, Wrocław 2003, s.134.

¹¹⁴ Do końca lat osiemdziesiątych funkcjonowała na forum ONZ zasada, że państwa będące stałymi członkami RB ONZ nie będą angażowały się w kierowanie swoich sił zbrojnych do składu międzynarodowych sił pokojowych, zakres ich pomocy zostanie ograniczony do udzielania pomocy logistycznej oraz przerzutu strategicznego sił ONZ. W okresie 1948-91 ZSRR kierowało tylko obserwatorów wojskowych oraz transport powietrzny do misji ONZ. Ogólna liczba obserwatorów z ZSRR nie przekraczała jednorazowo 75 obserwatorów ogółem, jak również państwo to nie uczestniczyło w żadnej operacji pokojowej pod auspicjami ONZ czy też organizacji regionalnej. Rosja, która przejęła zobowiązania prawnie międzynarodowe ZSRR po jego rozwiązaniu, obecnie współuczestniczy w operacjach ONZ jak również operacjach organizacji regionalnych, kierując zarówno obserwatorów, jak i zwarte pododdziały wojskowe do sił międzynarodowych. W 1998 (stan na dzień. 31 października) łącznie w operacjach pokojowych ONZ

- zaangażowanie z początkiem lat dziewięćdziesiątych XX wieku, sił militarnych będących w dyspozycji organizacji regionalnych, za zgodą lub z upoważnienia ONZ¹¹⁵;
- generalna zmiana charakteru konfliktów międzynarodowych, wobec których ONZ podjęła działanie z użyciem wojskowych sił pokojowych w celu ich rozwiązania¹¹⁶;
- od połowy lat dziewięćdziesiątych zmienił się stosunek zaangażowania wielonarodowych sił wojskowych będących w dyspozycji organizacji regionalnych wobec sił oddanych w podporządkowanie ONZ, z przewagą dla organizacji regionalnych¹¹⁷.

W wyniku prowadzonych badań użycia siły militarnej w operacjach pokojowych potwierdzono tezę ewolucyjnych zmian w ujęciu ilościowym i jakościowym. Ustalono, że praktycznym wyrazem zachodzących zmian jest zmiana form użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacji pokojowej. W literaturze przedmiotu oraz opiniach ekspertów następujące kryteria stanowią podstawę wyróżnienia form użycia międzynarodowych sił wojskowych w operacjach pokojowych:

- podstawa prawna podjęcia operacji pokojowej, a w związku z tym możliwy zakres użycia siły militarnej w działaniach sił pokojowych;
- zgoda państwa, na którego terenie międzynarodowe siły wojskowe mają być rozmieszczone w ramach operacji pokojowej lub brak takiej zgody;
- powoływanie i kierowanie siłami wojskowymi w toku realizacji zadań mandatowych;

uczestniczyło około 17 tys. żołnierzy rosyjskich. Źródło: *Soviet and Russian Peacekeeping 1948-1998: Historical overview*, "The Journal of Slavic Military Studies", volum 12, nr. 2, 1999, s.2. Do końca maja 1989 roku 89 państw kierowało swoich przedstawicieli do operacji utrzymania pokoju ONZ, w ilości około 34 tys., z czego mniej niż dwa procent stanowili przedstawiciele Stanów Zjednoczonych Ameryki. Źródło: *Peace Operation Factsheet Series, U.S. Personnel contributions to UN Peacekeeping operations*, stan na dzień 31.05.2003 r., <http://www.stimson.org>. Po okresie największego zaangażowania żołnierzy w operacje pokojowe ONZ w roku 1993, około 78 tys, po niepowodzeniach w operacjach w Somali i na terenach byłej Jugosławii oraz Rwandzie, zaangażowanie żołnierzy w operacje ONZ spadło do około 14 tys., zwiększyło się natomiast zaangażowanie sił organizacji regionalnych czy pojedynczych państw w operacje prowadzone z upoważnienia ONZ. Źródło: *Co-Operation Between The United Nations And Regional Organizations/Arrangement in A Peacekeeping Environment*, Lessen Learned Unit DPKO UN, marzec 1999; <http://un.org>

¹¹⁵ Do marca 1999 r. 16 organizacji regionalnych, subregionalnych oraz porozumień podjęło współdziałanie w obszarze uczestnictwa w operacjach pokojowych ONZ. Zobacz: *Co-Operation Between The United Nations And Regional Organizations/Arrangement in A Peacekeeping Environment*, Lessen Learned Unit DPKO UN, marzec 1999, s. 4; <http://un.org>.

¹¹⁶ Teza wysunięta na podstawie wyników badań Uniwersytetu w Heidelbergu, zobacz: E. Cziomer, L. Zyblikiewicz, „Ogólna charakterystyka i ewolucja konfliktów międzynarodowych”, *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, PWN, Warszawa-Kraków 2001, 212-216.

¹¹⁷ Na początku lat dziewięćdziesiątych ogólna liczba sił wojskowych biorących udział w operacjach pokojowych ONZ sięgała około 10000 żołnierzy. Największe zaangażowanie żołnierzy w operacje ONZ, to rok 1994, podczas prowadzenia operacji UNOSOM II i UNPROFOR, około 78000 żołnierzy. W połowie lat dziewięćdziesiątych następuje radykalne obniżenie ilości żołnierzy do około 29000 z początkiem 1996 roku. Liczba ta utrzymywała się do 1999 roku, kiedy to zmniejszono zaangażowanie do około 12000 żołnierzy. Z początkiem roku 2000 liczba żołnierzy biorących udział w operacjach ONZ wzrosła do około 38000 w związku z podjęciem nowych operacji. Źródło: <http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/pub/pko.htm>.

- zachowanie neutralności i bezstronności wobec stron konfliktu w kreowaniu politycznego rozwiązania konfliktu;
- wpływanie na postawę stron konfliktu w przypadku naruszania przyjętych postanowień (porozumień pokojowych);
- uczestnictwo w przejmowaniu odpowiedzialności za tymczasowe administrowanie;
- zdolności sił wojskowych (posiadane uzbrojenie lub jego brak oraz posiadany potencjał do podejmowania rozwiązań siłowych) w stosunku do sił militarnych stron konfliktu;
- zakres i treść realizowanych zadań o charakterze wojskowym, policyjnym i cywilnych.

Dokonując uogólnienia dotychczas stosowanej praktyki¹¹⁸, wyróżniono następujące podstawowe formy użycia międzynarodowych sił wojskowych w operacjach pokojowych. **Wykorzystanie nieuzbrojonych obserwatorów wojskowych do prowadzenia działań o charakterze eksperckim**¹¹⁹. Ta forma użycia wielonarodowych sił wojskowych powstała podczas podejmowania przez ONZ prób rozwiązania konfliktów na Bliskim Wschodzie¹²⁰. Cechami charakterystycznymi dla tej formy użycia międzynarodowych sił wojskowych jest to, że¹²¹:

- oficerowie desygnowani na obserwatorów pozostają dalej w służbie czynnej sił zbrojnych swojego kraju, otrzymując z tego tytułu przysługujące im uposażenie, oraz dodatkowo są na zaopatrzeniu finansowym ONZ;
- w okresie pełnienia funkcji obserwatora ONZ pełnią służbę w umundurowaniu narodowym z emblematami oraz częściami umundurowania określonymi w przepisach ONZ¹²²;

¹¹⁸ Zasadniczą trudnością prowadzonej analizy użycia siły militarnej w poszczególnych operacjach jest fakt, że w toku jednej operacji, w różnych etapach jej prowadzenia, stosowano różne formy użycia sił militarnej.

¹¹⁹ Obserwatorzy wojskowi w ramach swojej działalności mieli weryfikować poprzez prowadzenie obserwacji, kontroli, wyjaśniania incydentów z użyciem broni oraz działań monitorujących, czy nie dochodzi do niezgodnej z przyjętymi postanowieniami działalności prowadzonej przez siły militarne stron konfliktów w różnej formie, (incydentów zbrojnych, prowadzenia ognia, przegrupowywania wojsk, itp.), w takim rozumieniu należy traktować korzystanie z ich wiedzy i doświadczenia jako prowadzenie działań eksperckich.

¹²⁰ Konflikt zapoczątkowany utworzeniem państwa Izrael (1947-48), na którego powstanie nie godziły się kraje arabskie w tym regionie: Egipt, Jordania, Syria, Liban, Irak oraz Palestyńczycy, którzy oczekiwali, że z chwilą zakończenia administrowania Palestyny przez Wielką Brytanię, zgodnie z mandatem ustanowionym przez Ligę Narodów, zostanie utworzone niepodległe państwo palestyńskie. Palestyńczycy nie zaakceptowali rezolucji Zgromadzenia Ogólnego dotyczącej podziału ziemi pomiędzy palestyńczykami a społecznością żydowską (1947). Źródło: *Facts about Israel*, Israel Information Center, Ahva Press, Jerusalem 1999, s.31-32. Konflikt pomiędzy Palestyńczykami a państwem Izrael nie został dotychczas uregulowany, z pozostałymi państwami sąsiednimi Izrael uregulował swoje stosunki, podpisując porozumienia pokojowe.

¹²¹ Wnioski dotyczące tej formy wyprowadzono z analizy literatury przedmiotu badań, wywiadów eksperckich prowadzonych z oficerami polskimi i zagranicznymi, pełniącymi funkcje obserwatorów wojskowych w ramach operacji UNIKOM, UNPROFOR, ECMM, MINSURO, MONUC ONUMOSZ oraz obserwacji bezpośredniej prowadzonej w ramach działania w charakterze obserwatora wojskowego w operacji UNMEE.

¹²² Od 1956 roku wszyscy obserwatorzy ONZ zobowiązani są używać jako nakrycia głowy beretów, czapek oraz hełmów w kolorze niebieskim z emblematem ONZ bez oznaczeń, symboli narodowych.

- pełniąc funkcję obserwatora, realizują tylko rozkazy i polecenia, dotyczące służby, przełożonych wyznaczonych przez ONZ;
- obserwatorzy w toku realizacji zadań mandatowych występują nieuzbrojeni, jednocześnie są objęci immunitetem i przywilejem nietykalności osobistej przysługującej funkcjonariuszom ONZ na terenie obcego państwa;
- swoją działalność prowadzą metodami pokojowymi, za zgodą władz państwa, na którego terenie realizują powierzone im zadania mandatowe;
- najwyższą funkcją obserwatorem wojskowym, będącym jednocześnie przełożonym podległych obserwatorów, jest szef obserwatorów wojskowych. (Chief Military Observers, CMO)¹²³;
- kandydata do objęcia tego stanowiska desygnuje sekretarz generalny ONZ za zgodą i w porozumieniu z Radą Bezpieczeństwa.

Obserwatorzy wojskowi pełnią swoją służbę w ramach powoływanych przez ONZ misji obserwacyjnych. W toku ewolucji operacji pokojowych misje obserwacyjne włączano w skład wojskowych sił pokojowych operacji ONZ¹²⁴. Siły obserwatorów wojskowych stawały się integralną, ale samodzielną częścią kontyngentu wojskowego. W procesie dowodzenia, podlegając kontroli operacyjnej dowódcy sił wojskowych, prowadzą samodzielną działalność operacyjną.

Kolejna forma użycia międzynarodowych sił pokojowych to **rozmieszczenie wielonarodowych sił wojskowych w strefie rozdzielenia stron** (strefie buforowej), bez możliwości prowadzenia przez nie działań ofensywnych; z możliwością użycia siły tylko do obrony własnej¹²⁵. Ta forma wykorzystania międzynarodowych sił wojskowych stosowana była od 1956 roku (po raz pierwszy zastosowano ją w operacji ONZ UNEF I) do połowy lat osiemdziesiątych XX wieku, w sytuacji ograniczeń wynikających z uwarunkowań „zimnej wojny”. Ta forma użycia międzynarodowych sił wojskowych w literaturze przedmiotu opisana jest jako tradycyjna operacja utrzymania pokoju lub klasyczna, tzw. operacja pierwszej generacji. Współczesnym przykładem zastosowania,

¹²³W pierwszych misjach obserwacyjnych nie występowało samodzielne stanowisko szefa obserwatorów wojskowych (Chief Military Observer, CMO), tylko szefa sztabu (Chief of Staff, CoS), który był wyznaczany spośród obserwatorów. Podlegał on bezpośrednio sekretarzowi generalnemu ONZ, pełnił funkcję dowódcy obserwatorów.

¹²⁴Pierwszą operacją pokojową ONZ, w ramach której obserwatorzy wojskowi byli integralną częścią sił wojskowych obok wojskowych kontyngentów narodowych (poddziałów), była operacja UNDOF w 1974 r. Zob.: *Blue Helmet*, dz. cyt..., s. 71.

¹²⁵Koncepcja powstała podczas tworzenia pierwszych sił pokojowych ONZ na Bliskim Wschodzie w 1956 roku, United Nations Emergency Force, UNEF I. Koncepcja wypracowana z inicjatywy ministra spraw zagranicznych Kanady, Lestera Pearsona oraz SG ONZ Daga Hamarskjolda, zaprezentowana w raportach SG ONZ (dokumenty ONZ A/3302, A/3375), przyjęta do realizacji postanowieniami rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ aprobującymi propozycje zawarte w raportach SG ONZ. [dokumenty ONZ: rezolucje ZO 998 100, 1001 (ES-I)/1956].

wypracowanego w ramach operacji tradycyjnych, modelu użycia wielonarodowych sił wojskowych, jest rozmieszczenie sił wojskowych ONZ w strefie buforowej w ramach operacji UNMEE¹²⁶, ustanowionej w celu rozwiązania konfliktu między Etiopią, a Erytreą.

Tę formę użycia międzynarodowych sił wojskowych wyróżniają następujące cechy:

- siły wojskowe działają w ustanowionej strefie, wzdłuż linii ustalonej w toku prowadzonych walk (frontu) lub uprzednio funkcjonującej granicy;
- w skład międzynarodowych sił wojskowych wyznaczane są tzw. pododdziały „lekkie”, czyli piechota zmotoryzowana lub zmechanizowana, bez sprzętu ciężkiego;
- podstawową osią sporu w konfliktach, dla których rozwiązania podejmowano operacje pokojowe z użyciem międzynarodowych sił wojskowych w tej formie, była „walka o ziemię”;
- międzynarodowe siły wojskowe nie prowadziły oraz nie organizowały lub nie współuczestniczyły w udzielaniu pomocy humanitarnej dla ludności cywilnej na szeroką skalę;
- użycie siły militarnej przez wielonarodowe siły wojskowe było ograniczone tylko do **prawa do samoobrony**.

Przypadki stosowania tej formy działania wielonarodowych sił wojskowych dominowały w początkowym okresie operacji pokojowych prowadzonych w celu rozwiązania konfliktów o charakterze międzypaństwowym. W związku z zasadniczą zmianą cech współczesnych konfliktów ta forma użycia wielonarodowych sił pokojowych obecnie jest rzadko stosowana¹²⁷.

Następną formą wypracowaną w toku praktyki operacyjnej, w ewolucji użycia wielonarodowych sił wojskowych, jest **prowadzenie działań w ramach wielozadaniowych sił pokojowych równocześnie z komponentem cywilnym, humanitarnym, praw człowieka; działań o charakterze policyjno-porządkowym oraz**

¹²⁶ W strefie buforowej rozmieszczono siły pokojowe ONZ w składzie trzech batalionów: kenijskiego, jordańskiego i hinduskiego (stan na dzień 30 grudnia 2002 roku), oraz około 200 obserwatorów wojskowych. Zadaniem wielonarodowych sił wojskowych było rozdzielenie stron konfliktu; zadaniem obserwatorów było monitorowanie przestrzegania postanowień porozumienia pokojowego. Jednocześnie polityczne rozwiązanie konfliktu powierzono specjalnej komisji w porozumieniu z władzami Erytrei i Etiopii (ustanowienie granicy i rozstrzygnięcie przynależności spornych rejonów przygranicznych). Strony w ramach porozumienia zgodziły się podporządkować decyzji komisji granicznej. Źródło: dokumenty operacyjne misji UNMEE.

¹²⁷ Ta forma użycia międzynarodowych sił wojskowych w ramach operacji pokojowych dominowała, w ramach operacji prowadzonych na terenach Bliskiego Wschodu podczas prób rozwiązywania konfliktów między Izraelem a państwami ościennymi: operacja UNEF I i II, UNDOF, UNIFIL,

defensywnych w obronie międzynarodowych sił i środków¹²⁸. Do cech charakterystycznych tej formy użycia międzynarodowych sił wojskowych zaliczono:

- delegowanie przez poszczególne państwa, na zasadzie dobrowolnych zobowiązań, wydzielonych sił wojskowych w formie kontyngentów narodowych do składu sił pokojowych, kierowanych i dowodzonych bezpośrednio przez organy powołane w ramach ONZ;
 - wielonarodowe siły pokojowe posiadały prawo użycia broni tylko w obronie własnej.
- W ramach zadań mandatowych wielonarodowym siłom wojskowym powierzano następujące typowe grupy zadań:

- zapewnienie bezpieczeństwa i wspieranie tymczasowej administracji ONZ;
- realizacja zadań wspierających komponenty: cywilny, „prawny” (wspierający organizację wyborów lokalnych władz), humanitarny;
- realizacja programów rozbrojenia i demobilizacji stron konfliktu, które uczestniczyły w nich na zasadzie dobrowolnego uczestnictwa;
- kierowanie i nadzorowanie akcji rozminowania.

Ta forma użycia międzynarodowych sił wojskowych kształtowała się w praktyce prowadzonych operacji w końcowej dekadzie lat osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Istotnym wyróżnikiem tej formy działania wojskowych sił pokojowych było to, iż nie posiadały one uprawnień do stosowania przymusu, a sporadycznie uzyskiwały uprawnienia do prowadzenia akcji wymuszania. Jest to forma stosowana w operacjach, które w literaturze przedmiotu opisywane są jako tzw. operacje drugiej generacji¹²⁹.

¹²⁸ Ta forma użycia sił wojskowych w ramach operacji pokojowej zapoczątkowana została w ramach operacji ONZ w Kongo (ONUC 1960-1964). W ramach tej operacji RB ONZ w rezolucji nr 169 z dnia 24 grudnia 1961 roku przyjęła mandat dla sił pokojowych, który obejmował zadania spoza dotychczas udzielanego mandatu rozdzielenia stron, mandat sił wojskowych rozszerzono o następujące zadania: 1) utrzymanie terytorialnej integralności i niepodległości Konga, 2) pomoc rządowi w przywróceniu i utrzymaniu prawa i porządku, 3) zapobieżenie wybuchowi wojny cywilnej, 4) zabezpieczenie natychmiastowego wycofania obcych paramilitarnych i wojskowych jednostek niebędących w podporządkowaniu ONZ, 5) udzielenie pomocy technicznej władzom lokalnym. Źródło: N. D. White, *Keeping the Peace*, dz.cyt., s. 256. Operację tę traktuje się w literaturze przedmiotu jako precedens operacji ONZ drugiej generacji. W toku prowadzenia działań wojskowe siły pokojowe zaangażowane zostały w prowadzenie aktywnych działań dla obrony sił i środków prowadzonej operacji, ochrony ludności cywilnej oraz umożliwienia udzielania pomocy humanitarnej ludności cywilnej. Po raz pierwszy RB ONZ udzieliła zgody na prowadzenie akcji wymuszania zgodnie z rozdziałem VII Karty, niemniej generalnie mandat sił pokojowych nie uległ zmianie na operacje wymuszania, operacje z rozdziału VII Karty.

¹²⁹ Tę formę użycia wielonarodowych sił pokojowych zastosowano w ramach operacji ONUC w Kongo, UNTAC w Kambodży, UNTAG w Namibii, UNOSOM I w Somalii, UNPROFOR na terenie Chorwacji w 1992 r., ONUMOZ w Mozambiku.

Interwencje humanitarne w formie interwencji militarnej¹³⁰. Forma interwencji stosowana jako operacja pokojowa ONZ¹³¹ miała zastosowanie w reagowaniu na sytuacje *Complex Emergency*. Klasycznymi przykładami tej formy użycia sił wojskowych w operacji sił pokojowych są działania sił militarnych ONZ w ramach operacji UNOSOM II, UNPROFOR (od 1993 r.) oraz działania sił wojskowych autoryzowanych przez ONZ (operacja sił UNITAF w Somalii czy Międzynarodowych Sił Wojskowych na Haiti w 1994 r.). Do cech wyróżniających tę formę należy zaliczyć następujące:

- wielonarodowe siły pokojowe prowadziły działania, których celem było rozwiązanie konfliktu wewnętrznego;
- w ramach zadań mandatowych wielonarodowe siły wojskowe były odpowiedzialne za:
 - przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka;
 - wspieranie i udzielanie pomocy humanitarnej ludności cywilnej;
 - przywracanie przestrzegania prawa i porządku publicznego;
 - wspieranie procesu przywracania funkcjonowania instytucji państwa;
- podstawą prawną ustanowienia operacji był rozdział VII Karty NZ.

Kolejną formą użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacjach pokojowych autoryzowanych przez ONZ są *działania organizacji/porozumień regionalnych w myśl procedur i zasad obowiązujących w ramach tych organizacji* podczas realizacji zadań mandatowych. Klasycznym przykładem zastosowania tej formy było prowadzenie działań siłami IFOR, następnie SFOR, kierowanymi przez NATO¹³² oraz działanie sił ISAF, INTERFET¹³³. Cechami charakterystycznymi dla tej formy użycia wielonarodowych sił pokojowych jest to, że:

¹³⁰ Istnieją zasadnicze różnice w opiniach ekspertów prawa międzynarodowego czy interwencja humanitarna, prowadzona w formie interwencji militarnej jest w ogóle dopuszczalna. W świetle postanowień Karty Narodów Zjednoczonych ścierają się następujące stanowiska: 1) każda interwencja będąca naruszeniem postanowień art. 2, pkt 4 Karty NZ bez względu na pobudki, jakimi kieruje się interweniujący, jest pogwałceniem Karty NZ, 2) interwencja jest dopuszczalna, jeżeli jest prowadzona za zgodą RB ONZ, z pobudek humanitarnych. Dla potrzeb prowadzonych badań przyjęto następującą definicję operacyjną **interwencji militarnej**. Interwencja militarna jest to uznana przez społeczność międzynarodową i przeprowadzona z jej upoważnienia po wyczerpaniu skuteczności środków politycznych operacja o charakterze przymusowym, dokonana przez przeznaczone i przygotowane do tego celu siły zbrojne na rzecz wymuszenia bądź przywrócenia ładu opartego na poszanowaniu zasad prawa międzynarodowego. Źródło: G. Pokruszyński, *Interwencje Militarne w Polityce Bezpieczeństwa*, AON 5502/2003, Warszawa, s. 33. Ta forma użycia siły militarnej w ramach prowadzonych operacji pokojowych została zastosowana w operacji ONZ: w Somalii, Rwandzie, w Bośni i Hercegowinie, na Haiti.

¹³¹ Interwencji podejmowanych przez wojskowe siły pokojowe za zgodą RB ONZ, z jednoznacznie określonymi w mandacie uprawnieniami i zakresem użycia siły militarnej wobec stron konfliktu.

¹³² Siły IFOR powołane na mocy tzw. porozumienia z Dayton (General Framework Agreement, Annex 1A) podpisanego w Paryżu 15 grudnia 1995 r. oraz rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1031 z 1995 r., Źródło: *Operation Joint Endeavour*, <http://www.nato.int/ifor/ifor.htm>

¹³³ Międzynarodowe siły wojskowe INTERFET, powołane na podstawie rezolucji RB ONZ nr 1264 dla przywrócenie porządku na Timorze Wschodnim

- prowadzą one działania w myśl postanowień porozumienia pokojowego oraz rezolucji RB ONZ¹³⁴;
- wielonarodowe siły wojskowe uczestniczą w realizacji procesu pokojowego, gdzie występuje podział zadań i odpowiedzialności między różnymi organizacjami międzynarodowymi¹³⁵.

W toku ewolucji użycia wielonarodowych sił wojskowych w ramach operacji pokojowych wykształcił się forma tzw. **wzmocnionej operacji pokojowej** (ang. robust peacekeeping operation). Klasycznym przykładem tej formy użycia sił wojskowych w ramach operacji pokojowej jest operacja UNTAES. Cechami charakterystycznymi tej formy są:

- utworzenie wielonarodowych sił ONZ z kontyngentów narodowych na podstawie rozdziału VII Karty NZ;
- pododdziały i kontyngenty narodowe kierowane do składu sił wielonarodowych wyposażone są w sprzęt ciężki umożliwiający prowadzenie działań obronnych w przypadku zagrożenia powodowanego przez strony konfliktu;
- wielonarodowe siły pokojowe posiadają zdolności prowadzenia działań ofensywnych w ograniczonym zakresie¹³⁶.
- siły pokojowe w sytuacji zagrożenia posiadały gwarancje wzmocnienia ich zdolności potencjałem wojskowym.

Z wyników uzyskanych w toku badań ewolucji użycia siły militarnej w operacjach pokojowych ONZ wynika, że systematycznie rozszerza się zakres zadań powierzanych wielonarodowym siłom wojskowym. Występuje wyraźny trend do powierzania im obok klasycznych zadań wojskowych, szeregu zadań wspomagających inne komponenty wchodzące w skład sił pokojowych. Kolejnym potwierdzonym zjawiskiem jest systematyczne wzmocnianie zdolności reagowania sił militarnych zarówno w celu zachowania możliwości prowadzenia działań w obronie własnej, adekwatnych do występującego zagrożenia, jak i posiadania zdolności do zapewnienia realizacji zadań mandatowych.

¹³⁴ W przypadku sił IFOR i SFOR było to porozumienie z Dyaton oraz rezolucja RB ONZ 1031/95; dla sił KFOR to: Technical Military Agreement podpisany 09 czerwca 1999r oraz rezolucja RB ONZ nr 1244/99; dla sił ISAF porozumienia z Bonn, oraz rezolucji RB ONZ nr 1386. Źródło: <http://www.un.org>; <http://www.nato.int>.

¹³⁵ Przykładem takiego podziału zadań i odpowiedzialności jest współdziałanie pomiędzy różnymi organizacjami na Bałkanach, jak między innymi: UE, OBWE, UNHCR, NATO, ONZ oraz MCKK.

¹³⁶ W przypadku zagrożenia sił pokojowych operacji UNTAES gwarantem bezpieczeństwa stawały się siły IFOR stacjonujące w Bosni i Hercegowinie, wspierane potencjałem NATO.

Wnioski:

Prowadząc badania ewolucji operacji pokojowych ONZ oraz ewolucji użycia siły militarnej w ramach tych operacji, wyprowadzono generalną konkluzję, że *każda z operacji prowadzona była lub jest w innych uwarunkowaniach politycznych, kulturowych oraz innym środowisku operacyjnym*. W związku z powyższym *obok ewidentnych różnic zaobserwowano trendy i rozwiązania modelowe, które powtarzane wielokrotnie generowały prawidłowości*, które stały się podstawą wyprowadzenia następujących wniosków:

- od połowy lat dziewięćdziesiątych ukształtowała się narastająca tendencja do zaangażowania organizacji, porozumień regionalnych jako instytucji, w operacje pokojowe ONZ, które wypracowują własne doktryny i procedury oraz zdolności operacyjne do samodzielnego prowadzenia operacji pokojowych;
- w ramach podejmowanych wspólnie operacji, **komponentowi militarnemu** sił pokojowych, obok tradycyjnych zadań o charakterze militarnym, **powierza się w coraz większym zakresie zadania o charakterze niemilitarnym**;
- międzynarodowe siły pokojowe w tym międzynarodowe siły wojskowe, w toku prowadzonych operacji pokojowych ONZ, uczestniczą w procesie „budowania państwa” – działaniach stabilizujących (przykład: Namibia, Bośnia i Hercegowina, Wschodni Timor, Afganistan);
- ewolucja operacji pokojowych, a w ich ramach ewolucja użycia wielonarodowych sił wojskowych nie przebiegała w sposób systematyczny, a była kształtowana w toku praktyki, niejednokrotnie wskutek niepowodzeń, wynikających ze stosowania formy nieadekwatnej do zaistniałych okoliczności;
- we wszystkich operacjach ONZ z użyciem sił zbrojnych stosunek do obowiązujących norm prawa międzynarodowego miał istotny wpływ na sposób użycia siły militarnej.

3. UWARUNKOWANIA UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH

Idea, że prawo i wojna stanowią oddzielne kategorie jest naturalnie atrakcyjna dla niektórych prawników, niektórych żołnierzy (ze względu na różne przyczyny). Ten uproszczony pogląd może spowodować krzywdę, może przyczynić się do międzynarodowych wzajemnych oskarżeń. W rzeczywistości prawo i użycie siły militarnej zawsze były i pozostanie wzajemnie od siebie zależne – zwłaszcza, kiedy przychodzi do pozwolenia na jej zastosowanie lub usprawiedliwienie użycia.

Adam Roberts*

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki badań zmierzających do odpowiedzi na następujące pytanie. *W jakich uwarunkowaniach następuje użycie siły militarnej w operacji pokojowej?* Ograniczono się do badania uwarunkowań *prawnych, doktrynalnych oraz organizacyjnych* w zakresie użycia siły militarnej.

W obszarze analizowanych uwarunkowań prawnych podjęto badania na gruncie obowiązującego prawa międzynarodowego¹³⁷. Skoncentrowano wysiłek na dokonaniu identyfikacji norm prawnych, które stanowią o fakcie, że dana operacja jest operacją z mandatu ONZ i uprawnione jest użycie siły militarnej w świetle prawa międzynarodowego przez państwa, organizacje, porozumienia regionalne. Podjęto próbę ustalenia czy **interwencja humanitarna** lub **wyprzedzające użycie siły militarnej** - to kategorie działań, które można zaliczyć do operacji pokojowych prowadzonych z mandatu ONZ. Dokonano konfrontacji ustaleń teoretycznych ze stosowaną praktyką (analiza przypadków). Przeprowadzono badania prawnych uwarunkowań użycia siły militarnej na poziomie sił pokojowych działających w ramach operacji z mandatu ONZ. W procesie ocen uwarunkowań prawnych rozpatrywano problemy w aspekcie legalności użycia siły militarnej w operacjach podejmowanych z mandatu ONZ, (łac. *ius ad bellum*). Pominięto natomiast problemy odpowiedzialności indywidualnej za naruszenie prawa wojennego przez żołnierzy

* A. Roberts, *Law and the Use of Force After Iraq*, "SURVIVAL", vol. 45, nr 2, lato 2003, s. 35.

¹³⁷ Przyjęto założenie w myśl teorii dualistycznej, że prawo międzynarodowe stanowi odrębną gałąź prawa wobec prawa wewnętrznego, a obowiązujące normy prawa międzynarodowego w wyniku transformacji są wiążące dla danego państwa. Teoria ta jest bliższa rzeczywistości, niż teoria monistyczna, w której zakłada się jeden system prawny.

Źródło: Bierzanek, *Prawo międzynarodowe publiczne*, LexisNexis, Warszawa 2002, s.26-27. W prawodawstwie polskim stosunek prawa międzynarodowego do wewnętrznego został uregulowany w Konstytucji RP z 1997 r., art. 89, 91 Konstytucji RP.

działających w ramach sił pokojowych¹³⁸ (łac. *ius in bello*). Dla uzyskania odpowiedzi postawiono pytania cząstkowe:

- a. Co stanowi o fakcie, że dana operacja jest prowadzona z mandatu ONZ, a w jej ramach dozwolone jest stosowanie siły militarnej?
- b. Czy operacje pokojowe prowadzone w latach 90. XX wieku i operacje podjęte po 2000r., z użyciem sił militarnej, prowadzone były wg doktryny ONZ?

Przyjęto założenie, iż operacje pokojowe z użyciem siły militarnej podejmowane są dla przywrócenia lub ustanowienia pożądanego stanu lub procesu, który w kategoriach ogólnych określono jako *pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe*.

Pokój (gr.eirene) - stan i proces w stosunkach międzynarodowych, który charakteryzuje się brakiem wojny, niestosowaniem przemocy w płaszczyźnie międzynarodowej oraz wielopłaszczyznową współpracą sprzyjającą rozwojowi wartości poświadczanych przez członków społeczności międzynarodowej¹³⁹.

Bezpieczeństwo międzynarodowe – stan i proces stosunków międzynarodowych, w którym istnieją realne i racjonalne mechanizmy redukcji zagrożeń, akceptowane przez społeczność międzynarodową, a poszczególne podmioty tej społeczności indywidualnie i zbiorowo mogą swobodnie urzeczywistniać wytyczone przez siebie cele rozwoju bez zewnętrznego zagrożenia¹⁴⁰.

W procesie badań uwzględniono tylko takie sytuacje, które w ocenie dokonanej przez Radę Bezpieczeństwa (RB) ONZ w formie rezolucji¹⁴¹ stanowiły zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Ocena, czy zaistniała sytuacja stanowi zagrożenie lub naruszenie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, to warunek

¹³⁸ W przypadku naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego, wojennego przez personel wojskowy sił działających pod flagą ONZ, każdy przypadek jest rozpatrywany indywidualnie zgodnie z prawem obowiązującym w państwie, którego przedstawiciel dokonał naruszenia. W przypadku braku określenia statusu sił ONZ działających na terenie obcego państwa, żołnierze podlegają podstawowym zasadom i konwencjom regulującym prowadzenie działań przez siły wojskowe. Pkt 3 i 4 biuletynu SG ONZ, *Observance by United Nations forces of international humanitarian law*, ST/SGB/1999/13, sekretariat ONZ, 1999.

¹³⁹ Definicja przyjęta i stosowana w toku badań i na potrzeby niniejszej pracy. Biorąc pod uwagę, że przy takim pojmowaniu kategorii pokoju, zajmują się jego utrzymaniem instytucje międzynarodowe. Kategorię pokoju przyjęto definiować, czerpiąc zarówno z pozytywnego, jak i negatywnego nurtu pojmowania pokoju. Źródło: *Stosunki międzynarodowe*, Encyklopedia Politologii, t.5, pod redakcją Teresy Łoś-Nowak, wyd. Zakamycze 2002, s.279.

¹⁴⁰ Biorąc pod uwagę, że pojęcie „bezpieczeństwo międzynarodowe” jest pojęciem wieloznacznym, w toku badań odnoszono je jedynie do sfery braku zagrożeń, likwidacji lub minimalizacji zagrożeń. W toku badań przyjęto stosować prezentowaną definicję. Opracowania dokonano przy wykorzystaniu pojmowania bezpieczeństwa międzynarodowego prezentowanego w raportach SG ONZ z 1985 r. oraz uznanych ekspertów: R. Vukadinovića, A. D. Rotfelda, R. Zięby. Zob.: Encyklopedia Politologii, *Teoria Polityki*, t.1, wyd Zakamycze 1999, s. 42, *Stosunki Międzynarodowe*, t.5, pod redakcją T. Łoś-Nowak, wyd. Zakamycze 2002, s. 43.

¹⁴¹Zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, art. 39, rozdz. VII.

sine qua non przy założeniu, że nie jest ona wystarczająca do podjęcia działań z wykorzystaniem siły militarnej.

Procesowi badań poddano wybrane: doktryny państw, międzynarodowych organizacji i porozumień regionalnych, w aspekcie fundamentalnych zasad użycia siły militarnej w ramach operacji pokojowych. Analizie poddano doktryny wojskowe. Zasadniczą trudność stanowił fakt, że w różnych krajach „doktryna” stanowi dokument innej rangi oraz samo rozumienie pojęcia doktryna i jej roli jest inne. Jako podstawową przyjęto definicję stosowaną w NATO, że *doktryna to fundamentalne (podstawowe) zasady, którymi kierują się siły militarne podczas wspierania, osiągania założonych celów. Doktryna stanowi wykładnie norm postępowania, ale wymaga dokonania ocen szczegółowych podczas stosowania ich w praktyce*¹⁴². Podczas prowadzonej analizy krytycznej badano, co stanowi podstawę podjęcia operacji pokojowej oraz użycia siły militarnej, relacje sił militarnych wobec stron konfliktu (definiowanie zasady bezstronności, neutralności i użycia siły). Krytycznej ocenie poddano uwarunkowania organizacyjne w aspekcie zaangażowania sił wojskowych. Badania koncentrowano na analizie zachodzących zmian w aspekcie podmiotowym (kontrybutora sił wojskowych), ilościowym (poziomu zagazowania sił w ramach prowadzonych operacji) oraz kształtujących się tendencji.

3.1. Uwarunkowania prawnomiędzynarodowe

Dla zidentyfikowania uwarunkowań prawnomiędzynarodowych użycia siły militarnej w operacji z mandatu ONZ podjęto analizę w aspekcie teorii i praktyki. Zastosowano analizę dokumentów normatywnych, analizę przypadków oraz podejście prawno-instytucjonalne¹⁴³, w którym przyjęto na potrzeby prowadzonych badań definicję operacyjną mówiącą, że *operacja pokojowa stanowi zespół norm, które łącznie regulują określony splot stosunków międzynarodowych, dostatecznie ważny praktycznie i teoretycznie dla wyodrębnienia go w jedną całość*¹⁴⁴. Celem pośrednim prowadzonych badań było potwierdzenie (lub zaprzeczenie), tezy przyjętej w hipotezie

¹⁴² (tłumaczenie autorskie), źródło: *Bi-MNC Directive for NATO doctrine for PSO*, NATO, 16. 10. 1998, s.3

¹⁴³ „W prawie międzynarodowym pojęcie instytucja jest używane niekiedy zamiennie z pojęciem organizacja międzynarodowa, a także organ międzynarodowy, który jest mniej rozbudowaną formą wielostronnej współpracy państw. Źródło: R. Niedźwiecki, *Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w procesach instytucjonalizacji bezpieczeństwa i obronności obszaru euroatlantyckiego*, rozprawa doktorska, AON 2004, s.25.

¹⁴⁴ Zob.: K. Malak, *Spory i konflikty międzynarodowe u progu XXI wieku*, praca zbiorowa pod red. L. Łukaszuka, AON, Warszawa 1999, s.47.

robotniczej, że *prawo międzynarodowe winno być przestrzegane jako imperatyw wobec działań z użyciem sił zbrojnych*, w operacjach z mandatu ONZ w środowisku międzynarodowym.

3.1.1. Teoretyczne aspekty prawnomiędzynarodowych uwarunkowań użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacji z mandatu ONZ

W świetle prowadzonych analiz, w literaturze przedmiotu istnieje zgodność poglądów co do podstaw użycia wielonarodowych sił zbrojnych w operacji z mandatu ONZ. Wyraża się ona w stanowisku, że podstawowa rola powierzona jest **Radzie Bezpieczeństwa ONZ**¹⁴⁵ (RB ONZ) w **legitymizacji operacji, w której następuje użycie sił zbrojnych**¹⁴⁶.

Zgodnie z Kartą NZ, ONZ posiada prawo rozporządzania siłami wojskowymi oddanymi do dyspozycji RB ONZ (rozdz. VII, art. 43 Karty NZ). RB jest władna do podjęcia akcji przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (rozdz. VII, art. 42 Karty NZ) lub RB może użyć do działania wielonarodowe siły wojskowe jako organa pomocnicze (rozdz. III, art. 29 Karty NZ). Działanie takie, akcje potrzebne do wykonania postanowień RB ONZ z wykorzystaniem siły militarnej, mogą być podjęte zarówno przez wszystkich członków ONZ, niektórych z nich lub przez organizacje, porozumienia międzynarodowe, których są członkami (rozdz. VII art. 48 Karty NZ). Jednocześnie organizacja lub porozumienie regionalne, wykorzystując siłę militarną do prowadzenia działań o charakterze represyjnym musi uzyskać upoważnienie RB ONZ (rozdz. VIII art. 53 Karty NZ). Karta NZ nakłada ograniczenie ingerowania przez ONZ w sprawy należące do kompetencji państw z wyłączeniem zastosowania środków przewidzianych w rozdziale VII Karty NZ (rozdz. I art. 2 pkt.7 Karty NZ).

¹⁴⁵ Zob.: M.Berdal, *The UN Security Council: Ineffective but Indispensable (RB ONZ: nieefektywna ale nieunikniona)*, "SURVIVAL", vol. 45, nr 2 2003, s. 7-30. Organizacje i porozumienia regionalne, posiadające zdolności do angażowania sił zbrojnych w operacje pokojowe, w swych dokumentach normatywnych odwołują się do mandatu ONZ jako podstawy zaangażowania się w operację, w praktyce jest to decyzja RB ONZ przyjęta w formie rezolucji.

¹⁴⁶ W działalności ONZ, do 1990 r., pojmowano próby ustanowienia procedury autoryzacji użycia sił zbrojnych bez rezolucji RB ONZ. W 1947 roku powołano tzw. Międzysesyjny Komitet Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, którego działalność w 1949 roku odroczone bezterminowo; ponowną próbę podjęty w 1960 roku Stany Zjednoczone usiłując wykorzystać art. 19 karty do podejmowania decyzji o użyciu sił zbrojnych poza kompetencjami RB ONZ. W 1995 r z inicjatywy sekretarz stanu USA uchwalono rezolucje 377(V), tzw. procedurę „Zjednoczeni dla pokoju”, przyznającą prawo ZG ONZ autoryzacji użycia siły militarnej w przypadku kiedy RB nie jest w stanie realizować swoich podstawowych obowiązków. Źródło: *Stosunki Międzynarodowe*, praca zbiorowa pod red. W. Malendowskiego, Alta2, Wrocław 2000, s.410. Po 1990 roku żadna z powyżej wspomnianych procedur nigdy nie została zastosowana.

Takie środki mogą być podjęte tylko z upoważnienia RB ONZ¹⁴⁷. Ważnymi w aspekcie rozpatrywanego problemu są dwa fakty:

- w stosunkach międzynarodowych wszyscy członkowie ONZ powinni powstrzymywać się od stosowania groźby użycia siły lub jej użycia (rozd. I art. 2 pkt 4 Karty NZ);
- każdemu państwu przysługuje prawo do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej, a podjęte w ramach samoobrony działanie w niczym nie ogranicza władzy oraz uprawnień RB ONZ do podejmowania działań służących przywróceniu pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego (rozd. VII art. 51 Karty NZ)¹⁴⁸.

Według autorów raportu przygotowanego dla SG ONZ, „*A more Secure World our Shared Responsibility*”¹⁴⁹, zarówno art. 51, jak również rozdział VII Karty, upoważniający RB ONZ do użycia siły militarnej nie wymaga zmian, a w pełni daje możliwość reagowania na wszystkie sytuacje, w których państwa mogą czuć się zagrożone¹⁵⁰.

W trakcie prowadzonych badań postawiono pytania częściowe: *czy zgodnie z obowiązującym stanem prawnym wyprzedzające uderzenie przy użyciu siły militarnej (j. ang. Pre-emptive strike) jest działaniem, które jest legalne na gruncie prawa międzynarodowego? Czy może być uznane za działanie z upoważnienia ONZ?*

W literaturze przedmiotu nie ma zgodności poglądów co do legalności wyprzedzającego użycia siły militarnej jako działania zgodnego z Kartą Narodów Zjednoczonych. Argumentem za zakwalifikowaniem takiego działania jako legalnego jest interpretacja art. 51 Karty NZ, która dopuszcza użycie siły militarnej wobec

¹⁴⁷ Decydującą rolę w decyzjach Rady Bezpieczeństwa odgrywają jej stali członkowie: Chiny, Francja, Rosja, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone. Każdy z nich poprzez zastosowanie weta może zablokować każdą decyzję RB ONZ. W działalności RB ONZ wystąpił precedens, kiedy to zgodnie z decyzją ZO ONZ siły wojskowe pod flagą ONZ zostały użyte w operacji – zastosowano procedurę zaproponowaną w rezolucji ZO ONZ 337(V) z 3 listopada 1950r, procedurę zwaną „Uniting for peace” – zastosowaną podczas nadzwyczajnej sesji ZO ONZ w dniu 1 listopada 1956 r. podczas powoływania sił UNEF I, podczas prób rozwiązania konfliktu na Bliskim Wschodzie. Źródło: *Blue Helmet*, ..., s. 36.

¹⁴⁸ Przykłady aktywności RB w kontekście działań związanych z naruszeniem art. 51 Karty NZ, zob.: *Article 51*, [w]: *Repertory of Practice of United Nations Organ*, suplement no 6 (1979-1984), volume III, United Nations.

¹⁴⁹ *Bezpieczniejszy świat nasza wspólna odpowiedzialność* (tłumaczenie autorskie), dokument ONZ A/59/565 z dnia 2 grudnia 2004 r.

¹⁵⁰ „In all casus, we belived that the Charter of the United Nations, properly understood and applied, is equal to the task: Article 51 needs neither extention nor restriction of its long-understood scope, and charter VII fully empowers the Security Council to deal with every kind of threat that states may confront”. Źródło: *A more secure World our Shared responsibility*, Raport of the United Nations Secretary General High Panel on Threats, Challenges and Change, A/59/565, 2004, s. 43.

nieuchronnego zagrożenia lub ataku¹⁵¹. W toku badań ustalono, że w opinii wielu ekspertów, w tym autorów raportu dla SG ONZ, uderzenie wyprzedzające z użyciem siły militarnej, rozumiane szeroko jako działania prewencyjne (nie wobec istnienia natychmiastowego lub nieuchronnego zagrożenia), wobec przewidywanego zagrożenia winny być poddane autoryzacji RB ONZ¹⁵². Skoro istnieją prawdziwe dowody i argumenty upoważniające do takiego działania, winny być one zaprezentowane RB ONZ. W innych okolicznościach państwo lub państwa podejmujące takie działanie jednostronnie naruszają normy *ius cogens* (łac. prawo nieodmienne) zakazu stosowania siły lub groźby jej użycia w stosunkach międzynarodowych¹⁵³. Jednostronne prewencyjne użycie siły militarnej na gruncie Karty NZ jest legalne, jeżeli jest podjęte za zgodą RB ONZ na gruncie postanowień rozdz. VII Karty NZ. Co nie ma zastosowania w przypadku podejmowania użycia siły militarnej tylko w myśl art. 51 Karty NZ¹⁵⁴, a co nie jest w istocie podejmowaniem działań prewencyjnych wobec potencjalnego agresora.

Wniosek

Decyzja RB ONZ jest warunkiem koniecznym zakwalifikowania, czy działania z użyciem sił zbrojnych posiadają mandat ONZ czy też nie¹⁵⁵.

W toku badań postawiono kolejne pytanie częściowe. *Czy interwencja humanitarna to kategoria tożsama z operacją pokojową?*

*Interwencje humanitarne*¹⁵⁶ stanowią w literaturze przedmiotu, materię sporu, toczono go na gruncie: prawnym, moralnym, etycznym oraz politycznym - co do

¹⁵¹ A. Roberts, *Law and the use of force after Iraq*, "Survival", vol 45 nr 2, lato 2003, s. 32; S. B. Walter, *Force, Pre-emption and legitimacy*, "Survival", vol 45, nr 1, wiosna 2003, s.124. W literaturze amerykańskiej zwolennicy prawa do uderzenia wyprzedzającego powołują się na przypadek amerykańskiego okrętu Karolina z 1842 roku i koncepcję sformułowaną przez Daniela Webstera, ówczesnego sekretarza stanu USA "... państwo ma prawo do zaatakowania pierwsze w sytuacji konieczności, bezpośredniego zagrożenia" zob.: *Webster to Ashbur, August, 6, 1842*. Źródło: http://www.danorr.com/webster/webster_august6_1842.html

¹⁵² Raport *A more Secure World our Shared Responsibility...*, pkt 188-192, s. 44.

¹⁵³ Zakaz stosowania siły zawarty w prawie międzynarodowym publicznym między innymi w takich dokumentach jak: w Karcie Ligi Narodów, Pakcie Branda Kelloga czy obowiązującej Karcie Narodów Zjednoczonych. Zob.: „*Ius Cogens*”, *Stosunki międzynarodowe*, Encyklopedia politologii, t.5, s.156.

¹⁵⁴ Raport *A more Secure World our Shared Responsibility...*, pkt 194, s. 45.

¹⁵⁵ Przykładem znaczenia decyzji RB ONZ oraz stosowanej procedury jest działalność związana z poddaniem pod głosowanie projektu rezolucji sankcjonującej użycie siły wobec Iraku w 2003 r. W obliczu możliwości zawetowania przygotowanego przez Stany Zjednoczone, Wielką Brytanię i Hiszpanię projektu rezolucji upoważniającej do użycia siły, nie został on poddany pod głosowanie. Fakty te stanowiły jedną z przyczyn prezentowania różnych opinii w środowisku międzynarodowym, co do legalności użycia siły militarnej przeciwko Irakowi w 2003r.

¹⁵⁶ „Interwencja obejmuje szerokie spektrum działań od dyplomatycznych **po użycie sił zbrojnych**, (...) ‘Interwencja humanitarna’ może stanowić „przykrycie” dla nieuzasadnionej ingerencji w wewnętrzne sprawy suwerennego państwa. (...) Interwencja humanitarna jest wrażliwą kwestią, obfituje w polityczne problemy i nie jest podatna na proste odpowiedzi.. Żadne normy prawa – nawet prawo suwerenności – nie może stanowić ochrony (tarczy) dla naruszania humanitaryzmu. Wszędzie gdzie takie przestępstwa występują i pokojowe próby

legalności i konieczności ich prowadzenia. Deklarowaną publicznie osią sporu jest konflikt zachodzący między przestrzeganiem suwerenności¹⁵⁷ i nieingerowania w sprawy będące w jurysdykcji suwerennego państwa a poszanowaniem praw człowieka i prawa humanitarnego¹⁵⁸.

W toku studiowania literatury przedmiotu potwierdzono występowanie zasadniczo dwóch przeciwstawnych poglądów¹⁵⁹. Pierwszy dopuszcza interwencję humanitarną z użyciem sił zbrojnych w świetle obecnie istniejącego stanu prawnego¹⁶⁰. Państwa opowiadające się za interwencją humanitarną dają temu wyraz w prezentowanym stanowisku, którego istotę można sprowadzić do stwierdzenia:

powstrzymania ich zostały wyczerpane, Rada Bezpieczeństwa ma moralne prawo do działania w imieniu międzynarodowej społeczności. Fakt, że nie ma możliwości chronienia ludzi wszędzie przed takimi nadużyciami nie stanowi powodu do niepodjęcia działań, kiedy jest to możliwe. **Interwencja zbrojna** zawsze pozostaje ostatecznym rozwiązaniem, ale w świetle masowych morderstw jest opcją, której nie można odrzucać. (Tłumaczenie autora) *"Intervention embraced a wide continuum of responses; from diplomacy to armed action (...) 'humanitarian intervention' could become a cover for gratuitous interference in the internal affairs of sovereign states. (...) Humanitarian intervention is a sensitive issue, fraught with political difficulty and not susceptible to easy answers. But surely no legal principle—not even sovereignty—can ever shield crimes against humanity. Where such crimes occur and peaceful attempts to halt them have been exhausted, the Security Council has a moral duty to act on behalf of the international community. The fact that we cannot protect people everywhere is no reason for doing nothing when we can. Armed intervention must always remain the option of last resort, but in the face of mass murder it is an option that cannot be relinquished.* Źródło: *Raport Milenijny ONZ*, New York 2000, s. 47- 48.

¹⁵⁷ „Suwerenność pojęcie polityczno-prawne, (...) w ujęciu prawnomiędzynarodowym suwerenność oznacza formalny status jednostki terytorialno-politycznej w otoczeniu międzynarodowym. Status ten jest koniecznym (niezbędnym) warunkiem samodzielnego i nieograniczonego (pełnego) udziału w życiu międzynarodowym”. Źródło: I. Popiuk-Rysińska, *Suwerenność współczesnych państw - konieczność redefinicji*, [w:] *Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, wyd. Scholar, Warszawa 1995, s.213.

¹⁵⁸ Zob.: *Raport The Williamsburg conference*, Singapur 2000, Asia Society, Policy and Business Programs, www.asiasociety.org, s.23; ... akcja militarna nie może być postrzegana jako działanie humanitarne..., źródło: Press Release SG/SM/7632; Przymusowe działanie podjęte przez państwa lub państwo z użyciem sił zbrojnych na terenie innego państwa bez jego zgody, podjęte z upoważnienia lub bez upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ dla zapobieżenia lub powstrzymania rażących naruszeń, łamania na dużą skalę praw człowieka lub łamania międzynarodowego prawa humanitarnego. „*Humanitarian intervention. Lega and political aspekt*”, Duński Instytut Spraw Międzynarodowych (DUPI), Kopenhaga 1999, s.11; K. Anna, *Dwie koncepcje suwerenności*, *The Economist*, z dnia 18 września 1999 r.; A. Roberts, *Legal Aspects of humanitarian Intervention*, materiały z seminarium, „*Humanitarian Intervention*”: A New Peace Operation Challenge for the International Community, Ravenna 6-10 listopad 2000r,

¹⁵⁹ Problem interwencji z pobudek humanitarnych analizuje L. Łukaszuk w: *Nowe podejście do problemów humanitarnych – legitymizacja prawa do interwencji*, *Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, wyd. Scholar, Warszawa 1995r, s.126-141, zobacz: *Humanitarian Intervention, Lega and political aspect*, Raport DUPI, Kopenhaga 1999; *The responsibility to protect*, raport ICISS, Kanada 2001.

¹⁶⁰ Zwolennicy interwencji powołują się na normy prawa zapisane między innymi w: preambule do Karty NZ oraz art. 1 rozdz. I Karty NZ; normy regulujące prawa człowieka i prawo humanitarne, w tym między innymi na: Konwencję Przeciwko Ludobójstwu (1948) art. 8; Konwencje Genewskie (1949) art. 1 wraz z Protokołem dodatkowym I (1977) art. 1 (1), art. 89; Konwencje dotycząca bezpieczeństwa personelu ONZ (1994) art. 7 (3); w przypadku interwencji wobec zbrodni przeciwko ludzkości na zapisy orzeczeń Trybunału Norymberskiego (1946) oraz Tokijskiego (1948); jak również na treści statutów trybunałów powołanych rezolucjami Rady Bezpieczeństwa: Międzynarodowy trybunał ds. zbrodni popełnionych na terenach państw byłej Jugosławii (1993) art. 5; Trybunału do zbadania zbrodni ludobójstwa popełnionego w Rwandzie (1994) art. 3; Statutu Rzymskiego (1998) art. 7, powołując się na Protokół dodatkowy II do Konwencji Genewskich (1977) art. 3 (1,2); zapisy preambuły do Protokołu I (1977) oraz treści preambuły do Statutu Rzymskiego (1998).

potrzeby adaptowania działań ONZ do zmieniających się uwarunkowań bezpieczeństwa¹⁶¹.

Drugi pogląd oparty jest na rygorystycznym przestrzeganiu zasady suwerenności państwa, która nie zezwala na interwencje w jego sprawy wewnętrzne innemu państwu, grupie państw lub organizacji międzynarodowej z powodów humanitarnych. Zwolennicy tego poglądu powołują się na dokumenty – deklaracje¹⁶² o charakterze tzw. prawa miękkiego¹⁶³.

Stanowisko ONZ po 1990 r., ulega stopniowo zmianie, czego przejawem jest akceptacja interwencji (w tym interwencji zbrojnej) w sprawy innego państwa z przyczyn humanitarnych. sekretarz generalny ONZ opowiada się za podejmowaniem interwencji humanitarnych z użyciem sił zbrojnych pod pewnymi warunkami¹⁶⁴. Indywidualnie państwa wyrażają różne stanowiska w kwestii podejmowania interwencji humanitarnych, prezentowane jest też podejście polegające na traktowaniu każdej sytuacji indywidualnie. Z konkluzji raportów przygotowanych przez ekspertów, opracowywanych pod patronatem uznanych w świecie ośrodków naukowych oraz finansowanych przez państwa projektów badawczych, wyprowadzono następujące uogólnienie: **interwencja humanitarna z użyciem siły militarnej jest ostatecznym**

¹⁶¹ Przykładowe wystąpienie, którego istota wielokrotnie powtarza się w wystąpieniach innych przedstawicieli państw dopuszczających interwencję humanitarną. Źródło: wystąpienie ministra spraw zagranicznych i handlu Nowej Zelandii na forum ONZ w ramach 59 Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, 21 września 2004r. "ONZ musi adaptować się do zmieniających się warunków bezpieczeństwa i problemów związanych z humanitaryzmem. Koncepcja, że suwerenność państwa stoi na przeszkodzie międzynarodowej interwencji w konflikt lokalny nie może być przeszkodą. (...) Jeżeli interwencja humanitarna jest rzeczywiście nie do zaakceptowania, jak należało się zachować w obliczu wydarzeń w Rwandzie, Srebrenicy - przypadkach masowych naruszeń i systematycznego łamania praw człowieka, które naruszały wspólne postrzeganie człowieczeństwa?". *The United Nations must also adapt itself to the changing nature of security and humanitarian concerns. The concept that national sovereignty is paramount and stands in the way of international intervention in local conflicts cannot be sustained. (...) "if humanitarian intervention is indeed an unacceptable assault on sovereignty, how should we respond to a Rwanda, to a Srebrenica – to gross and systematic violations of human rights that affect every precept of our common humanity?"*; Zobacz: wystąpienie Ministra Spraw Zagranicznych Hiszpani na 55 sesji ZO ONZ, wystąpienie ambasadora Australii i stałego przedstawiciela do ONZ na 59 sesji ZO ONZ z dnia 30 września 2004r, wystąpienie prezydenta Nigeri, jednocześnie reprezentującego stanowisko organizacji Jedności Afrykańskiej na 59 sesji ZO ONZ w dniu 23 września 2004.

¹⁶² Deklaracja zasad i prawa międzynarodowego dotycząca przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z Kartą ONZ z dn 24 października 1970 r., Deklaracja o niedopuszczalności interwencji w sprawy wewnętrzne państw oraz ochronie niepodległości i suwerenności z dn. 21 grudnia 1965 r, Deklaracje w sprawie niedopuszczalności interwencji i ingerencji w sprawy wewnętrzne państw z dn. 9 grudnia 1981 r, źródło: *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, praca zbiorowa pod red. W. Malendowski, Atla2, Wrocław 2003, s.164.

¹⁶³ Pojęcie „prawo miękkie” użyto w znaczeniu opisanym przez R. Bierzanka w: "Miękkie prawo międzynarodowe, Sprawy Międzynarodowe, nr 1, 1987, s. 91-105.

¹⁶⁴ Warunki określone przez SG ONZ to: interwencja nie powinna ograniczać się tylko do użycia sił wojskowych, winna przywracać przestrzeganie uniwersalnych wartości, winna posiadać legitymizację społeczności międzynarodowej, musi służyć interesowi międzynarodowemu, podejście do interwencji musi mieć uniwersalny charakter dla likwidacji przyczyn, K. Annan, *Two concepts of sovereignty*, „The Economist”, 18 września 1999 r; „... ONZ jest organizacją suwerennych państw, ale służy społeczności tych państw, a nie ich władzom”, K. Anna, *The Question of Intervention*, wyd. UNDPI, 1999, s.12.

sposobem działania i Rada Bezpieczeństwa posiada wszelkie instrumenty do autoryzacji takiego działania¹⁶⁵.

Reasumując, stosunek państw do *interwencji humanitarnej* z użyciem sił zbrojnych jest pochodną podejścia do zasady suwerenności. Decyzja RB o podjęciu interwencji jest faktem mającym zasadnicze znaczenie w aspekcie legalności interwencji. *Interwencja humanitarna z użyciem sił wojskowych*, podjęta w myśl rezolucji RB ONZ, za lub bez zgody władz danego państwa, w sytuacji zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego jest legalna i uprawniona. Nie powinna ona jednak naruszać integralności terytorialnej i suwerenności danego państwa,

Wielu badaczy problemu interwencji humanitarnej opowiada się za określeniem kryteriów, które stanowiłyby o dopuszczalności interwencji humanitarnej jako operacji pokojowej ONZ, w sytuacji zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego¹⁶⁶.

Prowadzone badania teoretyczne upoważniają do dokonania następującego uogólnienia. Zgodnie z prawem międzynarodowym **użycie siły militarnej w operacji z mandatu ONZ** może nastąpić tylko przy spełnieniu następujących warunków:

- **stwierdzenia przez Radę Bezpieczeństwa ONZ, zgodnie z artykułem 39 Karty NZ, że dana sytuacja zagraża pokojowi i bezpieczeństwu międzynarodowemu;**
- **podjęcie działań następuje zgodnie z rozdziałem VII, art. 42 karty NZ.**

W innych okolicznościach działanie sił wojskowych w składzie sił pokojowych winno mieć ograniczony charakter, a stosowanie siły i broni powinno być (ograniczone) dozwolone tylko w sytuacjach samoobrony.

¹⁶⁵ Potwierdzono kształtującą się normę, że w systemie zbiorowego bezpieczeństwa Rada Bezpieczeństwa ma prawo do autoryzowania interwencji humanitarnej jako ostatecznego środka oddziaływania, w przypadku występowania ludobójstwa, występowania ofiar śmiertelnych na dużą skalę w konflikcie, przeprowadzanie czystek etnicznych lub występowanie poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego w sytuacji, kiedy naruszenia występują za zgodą władz danego kraju lub legalne władze danego państwa nie są zdolne do przeciwdziałania występującym naruszeniom (tłumaczenie autorskie) – „we endorse the emerging norm that there is a collective international responsibility to protect, exercisable by the Security Council authorizing military intervention as a last resort, in the event of genocide and rather large-scale killing, ethnic cleansing or serious violations of international humanitarian law which sovereign Governments have proved powerless or unwilling to prevent”, źródło: *A More Secure World our Shared Security*, Raport dla SG ONZ, ONZ, grudzień 2004, pkt 203, s. 46; Podobne w swej istocie konkluzje zawierają raporty: *The Responsibility to protect*, ICISS, grudzień 2001; *Humanitarian Intervention. Legal and political aspekt*, DUPI, Kopenhaga 1999; *Preventing War and Disaster*, raport SG ONZ, ONZ 1999.

¹⁶⁶ Przykłady kryteriów dla podjęcia interwencji humanitarnej zob.: *Humanitarian Intervention: definition and criteria*, CSS Strategic Briefings Paper, Volume 3, Part I, czerwiec 2000, ISSN 1175-1452. W publikacji zawarto propozycję definicji oraz trzynaście kryteriów, od których spełnienia uzależniono podjęcie interwencji humanitarnej. A. Arendt i R. Beck zidentyfikowali, cztery kryteria, [w:] *Saving Strangers humanitarian intervention in international society*, Oxford University Press, 2000, s. 33.

3.1.2. Praktyka użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacji z mandatu ONZ w aspekcie uwarunkowań prawnych

Analizie poddano wybrane przypadki-operacje w aspekcie uwarunkowań prawnomiędzynarodowych. Badano dokumenty stanowiące normy użycia wielonarodowych sił wojskowych w operacjach, które podejmowano w określonych sytuacjach stanowiących zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Przeprowadzoną analizę przypadków ukierunkowano na zbadanie jak w praktyce stosowane były obowiązujące normy prawa międzynarodowego; potwierdzenie lub zaprzeczenie jedności teorii z praktyką, lub zidentyfikowanie potrzeby zmian istniejącego stanu. Przeprowadzono wywiady nieskategoryzowane, których respondentami byli między innymi: starsi narodowi kontyngentów wojskowych wchodzących w skład wielonarodowej dywizji MND CS II zmiany, oficerowie iraccy Narodowego Połączonego Centrum Operacyjnego w Bagdadzie (w okresie luty – lipiec 2005 r.), oficerowie armii holenderskiej, szwedzkiej, norweskiej, Bangladeszu, pełniący funkcje w dowództwie sił pokojowych (w tym funkcje dowódcy sił pokojowych misji UNMEE, wojskowego doradcy przy sekretarzu generalnym ONZ), oficerowie armii amerykańskiej szczebla strategicznego i operacyjnego międzynarodowych sił koalicyjnych w Iraku. W konsekwencji prowadzonych badań uzyskano następujące wyniki, które uszeregowano w następujący sposób: wyniki analizy przypadków, następnie wyniki badań opinii oficerów praktyków.

Użycie sił zbrojnych z mandatu ONZ na terenie Iraku.

Operacje: „Pustynna tarcza”, „Pustynna burza” (ang. „Desert Shield”, „Desert Storm”), prowadzone przez siły koalicyjne dla przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w wyniku inwazji Iraku na Kuwejt w dniu 2 sierpnia 1990 r.¹⁶⁷. Działanie państw koalicyjnych z użyciem sił wojskowych stanowiło egzekucję postanowień RB ONZ¹⁶⁸. Stwierdzono *expressis verbis* podjęcie działań zgodnych z rozdziałem VII Karty NZ. Dla sił koalicyjnych oznaczało to prowadzenie wojny

¹⁶⁷ Rezolucja RB ONZ nr 660 stwierdza naruszenie prawa międzynarodowego w myśl postanowień art. 39 oraz nakazuje określone działania wobec Iraku i Kuwejtu w myśl postanowień art. 40.

¹⁶⁸ Rezolucja RB ONZ odwołuje się do postanowień rozdziału VII oraz pkt 2, autoryzuje działanie państw członków ONZ przy współpracy z państwem Kuwejt do użycia „all necessary means” – wszystkich koniecznych środków dla wyegzekwowania postanowień rezolucji RB nr 660 (w praktyce integralności terytorialnej i suwerenności Kuwejtu). W rezolucji RB nr 678, z dnia 29 grudnia 1990, RB autoryzuje działanie zgodnie

o ograniczonych celach politycznych i militarnych wobec agresora¹⁶⁹. Stanowiło to zasadniczą zmianę wobec decyzji upoważniających do użycia sił militarnych pod auspicjami ONZ. Przejrzysta sytuacja prawna stworzyła warunki do zawiązania szerokiej koalicji państw w celu przywrócenia stanu sprzed inwazji Iraku na Kuwejt oraz użycia sił zbrojnych z mandatu ONZ. Działanie RB ONZ stanowiło precedens w tworzeniu warunków do użycia sił zbrojnych przy wykorzystaniu norm opisanych w Karcie NZ.

Wniosek

Mandat RB ONZ autoryzuje prowadzenie działań zarówno defensywnych jak i ofensywnych przez siły zbrojne realizujące jej postanowienia. Użycie siły, w tym siły militarnej, nie jest ograniczone tylko do działań wynikających z art. 51 Karty NZ, które w swej istocie wynikają z naruszenia postanowień tego artykułu (Kuwejt i zawiązana koalicja działają wobec agresji¹⁷⁰, czyli działają w ramach obrony indywidualnej lub zbiorowej).

Operacja „Provide Comfort I”¹⁷¹ prowadzona przez siły koalicji na terenie północnego Iraku w celu ochrony społeczności kurdyjskiej w ramach utworzonych „save havens”- stref bezpieczeństwa¹⁷². Prowadzona w myśl postanowień rezolucji RB ONZ nr 688¹⁷³ (aprobata społeczności międzynarodowej działań w zgodnych z art. 2 pkt 7 przy **braku odwołania się do rozdz. VII Karty**), która legitymizuje interwencje państw w sprawy wewnętrzne innego państwa na gruncie humanitarnym. Jednocześnie

z rozdz. VII i upoważnia państwa współpracujące z rządem Kuwejtu do użycia wszelkich koniecznych środków (...to use all necessary means.)” dla wprowadzenia postanowień rezolucji 660 RB ONZ z 1990r.

¹⁶⁹ „Szkic dyrektywy strategicznej dla dowódcy połączonych sił. Cel: Podjąć operacje militarne, aby zgodnie z ustalonymi przez ONZ rezolucjami i sankcjami doprowadzić do wycofania sił zbrojnych Iraku z Kuwejtu ... /.../ Intencja rezolucji ONZ, stanowiąca podstawę prawną naszych operacji w zatoce, była jasna: usunąć irackie siły zbrojne z Kuwejtu. Byliśmy upoważnieni do podjęcia wszelkich działań, które byłyby niezbędne do realizacji tego zadania, włącznie z zaatakowaniem terytorium samego Iraku, nie mieliśmy jednak upoważnienia do najazdu na Irak w celu zajęcia całego terytorium czy jego stolicy. /.../ ... Siły zbrojne państw zachodnich i arabskich walczyły ramię w ramię przeciw agresji Iraku, a kiedy Kuwejt został wyzwolony, wojska zachodnie wycofały się i wróciły do domu. Raz przynajmniej wystarczyło nam strategicznego rozsądku, by wygrać i wojnę, i pokój”. H. N. Schwarzkopf, *Nie trzeba bohatera*, wyd. Ryton, Warszawa 1993, s. 415, 522, 523.

¹⁷⁰ Pojęcia agresji użyto zgodnie z definicją zawartą w treści rezolucji ZO ONZ, z dn 14 grudnia 1974r., nr 3314/XXIX. Źródło: *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych*, zbiór dokumentów, Warszawa 1991, s. 230.

¹⁷¹ Rezolucja RB ONZ nr 688, na którą powoływano się podczas organizowania operacji, stanowi precedens, po raz pierwszy RB zezwoliła z przyczyn humanitarnych na podjęcie działania na obszarze innego państwa bez jego zgody dla zachowania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. W swej treści rezolucja nie zezwala na użycie siły, nie ma również odniesienia do działania w myśl postanowień rozdziału VII Karty NZ. Operacja „Provide Comfort I” prowadzona w okresie od 24 czerwca do 31 grudnia 1991 r.

¹⁷² Wstępny plan operacji zakładał budowę obozów dla uchodźców, ich administrowanie oraz ochronę. Siły przeznaczone w ramach operacji miały pochodzić z: około 5 tys. kontyngent amerykański, około 2 tys. kontyngent brytyjski, 1 tys. kontyngent francuski i kontyngent holenderski. Źródło: Wheeler, *Saving Strangers*, dz.cyt...., s. 151-152.

¹⁷³ W głosowaniu rezolucja uzyskała dziesięć głosów poparcia, dwa wstrzymujące (Chiny, Indie), trzy przeciw (Kuba, Jemen, Zimbabwe).

dokonana ocena sytuacji przez RB ONZ stanowiła zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w regionie. Dla wykonania postanowień rezolucji państwa koalicji wykorzystwały siły militarne bez legalnych podstaw przy aprobacie społeczności międzynarodowej i braku zgody władz państwa, na terenie którego podjęto działanie. W opinii SG ONZ oraz stałych członków RB ONZ wykonanie tej rezolucji nie było niezgodne z prawem międzynarodowym¹⁷⁴. **Operacja „Provide Comfort I** stanowi precedens użycia międzynarodowych sił wojskowych na gruncie przestrzegania praw człowieka w celu realizacji założeń Karty NZ, przy zachowaniu nienaruszalności granic oraz politycznej niezależności i suwerenności państwa, na którego terenie prowadzone są działania. Prawną podstawą działania nie były normy rozdz. VII Karty NZ.

Wniosek

Nastąpiło rozszerzenie warunków użycia sił wojskowych z mandatu ONZ, przy aprobacie społeczności międzynarodowej na gruncie przestrzegania praw człowieka bez naruszenia zasady suwerenności i nieingerencji w sprawy wewnętrzne państwa.

No Fly zone¹⁷⁵- Ustanowienie stref zakazu lotów nad Irakiem. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że działania sił koalicyjnych¹⁷⁶ nie posiadały umocowania w rezolucji ONZ, która upoważniałaby do użycia siły militarnej¹⁷⁷. W literaturze przedmiotu prezentowane są dwa stanowiska. Pierwsze, potwierdzające legalność działań, dla którego argumentem jest realizacja postanowień rezolucji RB ONZ nr: 678, 688 w związku z niewykonaniem postanowień rezolucji nr 687 deklarującej przerwanie działań zbrojnych oraz przysługującego prawa do obrony własnej siłom koalicji, wynikającej z art. 51 Karty NZ¹⁷⁸. Drugie, podające w wątpliwość legalność działań w ramach utworzonych stref zakazu lotów¹⁷⁹. Brak

¹⁷⁴ Stanowisko SG ONZ oraz RB ONZ wobec działań humanitarnych. Zob.: *Saving Strangers*, dz.cyt...., s. 152-153.

¹⁷⁵ Północna strefa zakazu lotów, obejmowała obszar Iraku na północ od 36 równoleżnika, utworzona w kwietniu 1991 r., w ramach operacji *Provide Comfort I*, strefa południowa, obejmowała obszar poniżej 33 równoleżnika, utworzona w sierpniu 1992 r.

¹⁷⁶ Sił powietrznych Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji.

¹⁷⁷ „... W 1993 roku department prawny ONZ stwierdził że nie może znaleźć rezolucji RB autoryzującej Stany Zjednoczone, Wielką Brytanię i Francję dla wymuszenia strefy zakazu lotów” – “... in 1993, the U.N. legal department announced that it could find no existing Security Council resolutions authorizing the United States, Britain, and France to enforce the no-fly zones”. Źródło: <http://slate.msn.com/id/2074302/>. Zob.: http://legal.lege.net/no_fly_zones/,

¹⁷⁸ W swej istocie większość opinii, prezentowanych w literaturze przedmiotu, jest zgodna z argumentacją prezentowaną przez L. Kirgisa, w związku z użyciem siły militarnej (w dniu 16 lutego 2001) poza strefą zakazu lotów przez siły powietrzne USA i WB, że działania podjęto zgodnie z prawem. źródło: F.L. Kirgiz, *US-British air strikes on Target In Iraq*, The American Society of International Law, <http://www.asil.org/insights/insigh62.htm>

¹⁷⁹ Zobacz: Raport przygotowany dla parlamentu Wielkiej Brytanii, *No-fly Zone* [w:] Defence Thirteen Report, Londyn 2000 r.,

jest rezolucji RB upoważniającej do podjęcia działań z użyciem siły militarnej w ramach monitorowania i nadzorowania stref zakazu lotów.

Wniosek

Przeprowadzono działanie z wykorzystaniem siły militarnej jako konsekwencje nieprzestrzegania przyjętych uprzednio rezolucji RB ONZ, przy braku rezolucji RB *expressis verbis* dopuszczającej takie działanie.

Operacja sił koalicyjnych w Iraku 2003 r. W literaturze przedmiotu występują przeciwstawne opinie. Pierwsza, że operacja była zgodna z prawem międzynarodowym, podjęta celem egzekucji postanowień rezolucji RB ONZ. Potwierdzeniem, że działania są zgodne z prawem międzynarodowym są normy określone w rezolucjach nr 678, 687, 1441¹⁸⁰. Według drugiej opinii działania podjęto bez upoważnienia RB ONZ, a rezolucja 1441 nie dawała upoważnienia do użycia siły militarnej wobec Iraku¹⁸¹. Taki pogląd prezentuje również SG ONZ, Kofi Annan: ... *inwazja na Irak była niezgodna z postanowieniami zawartymi w Karcie, była nie zgodna z prawem*¹⁸². Działania sił koalicyjnych w ramach operacji stabilizacyjnej posiadają upoważnienie RB ONZ w rezolucji nr 1483. W preambule do rezolucji Stany Zjednoczone i Wielka Brytania zostały upoważnione do działania jako władze okupacyjne. Wszystkie inne państwa podejmujące działanie, działają pod autorytetem władz okupacyjnych. Działanie jest prowadzone zgodnie z rozdz. VII Karty NZ¹⁸³.

źródło: <http://www.parliament.thestationeryoffice.co.uk/pa/cm199900/cmselect/cmdfence/453/45302.htm>

¹⁸⁰ Argumenty o prawnym użyciu siły wobec Iraku przez Wielką Brytanie – stanowisko Prokuratora Generalnego WB, z dn 17 marca 2003 r. Zob: *Legal basis for use of force against Iraq*, źródło: <http://www.britemb.org.il/News/lpq180303.html>. Argumenty prezentowane przez administrację Stanów Zjednoczonych o prawnym użyciu siły wobec Iraku, zob.: H. Nathaniel, *Security Council Resolution and the potential use of force against Iraq*, źródło: <http://www.casi.org.uk/info/hurd021206.pdf>

¹⁸¹ Deklaracja Francji, Rosji i Niemiec potwierdza pełne zaangażowanie w realizację postanowień rezolucji 1441, ale jednocześnie prezentowane jest stanowisko braku zgody na użycie siły oraz Francja i Rosja oświadczyły, że jako stali członkowie RB zawetują propozycje użycia siły militarnej wobec Iraku. Źródło: deklaracja z dnia 03 maja 2003 r., zob.: http://www.un.int/france/documents_anglais/030305_mae_france_irak.htm; Projekt rezolucji RB ONZ legitymizujący działanie z prawem do użycia siły wobec Iraku, w myśl poprzednich rezolucji nigdy nie został poddany pod głosowanie. Rezolucja (projekt) Zob.: <http://www.casi.org.uk/info/undocs/scres/2003/20030307draft.pdf>

¹⁸² Wywiad SG ONZ dla telewizji BBC z dnia 16 września 2004 r, źródło: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3661134.stm

¹⁸³ Preambuła rezolucji RB ONZ, dokument: S/RES/1483(2003); Potwierdzone zostały przewidywania H. N. Schwarzkopfa prezentowane w 1993r., po zakończeniu tzw. „pierwszej wojny Irackiej”, iż *Gdy by Stany Zjednoczone i Wielka Brytania same zajęły Bagdad, zgodnie z konwencjami genewskimi zostałibyśmy uznani za siły okupacyjne i w konsekwencji spadłaby na nas odpowiedzialność za utrzymanie bądź odbudowę systemu rządów, edukacji i innych struktur społecznych Iraku*. H. N. Schwarzkopf, *Nie trzeba bohatera*, wyd. Ryton, Warszawa 1993, s. 523.

Wniosek

Kontyngenty wojskowe państw tworzących koalicję, z wyjątkiem sił Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, które występują w charakterze sił okupacyjnych, uczestniczą w operacji zgodnie z Rezolucją RB ONZ realizując postanowienia sił okupacyjnych.

Użycie międzynarodowych sił zbrojnych z mandatu ONZ na terenie Afganistanu. **Operacja sił koalicyjnych z wiodącą rolą Stanów Zjednoczonych.** Podjęcie działań przez siły wojskowe koalicji zawiązanej przez Stany Zjednoczone Ameryki do zwalczania międzynarodowego terroryzmu na terenie Afganistanu w literaturze przedmiotu budzi szereg kontrowersji. Działania podjęto w myśl niezbywalnego prawa do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej, a przeciwnikiem jest międzynarodowy terroryzm utożsamiony z siatką Al.-Kaidy oraz talibowie na terenie Afganistanu. Rezolucja RB ONZ nr 1368 potwierdza niezbywalne prawo każdego do samoobrony indywidualnej lub zbiorowej, uznaje każdy akt międzynarodowego terroryzmu za zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz wzywa wszystkie państwa do postawienia przed wymiarem sprawiedliwości sprawców, organizatorów oraz sponsorów międzynarodowego terroryzmu¹⁸⁴. Brak jest natomiast upoważnienia do podjęcia wszelkich działań (w tym z użyciem sił zbrojnych) na terenie jakiegokolwiek państwa czy przeciwko niemu¹⁸⁵.

Wniosek

Operacja sił koalicyjnych na terenie Afganistanu jest przykładem zwalczania terroryzmu międzynarodowego bez umocowania prawnego w postaci rezolucji RB ONZ.

Operacja **Wojskowych Międzynarodowych Sił Pomocy i Bezpieczeństwa (ang. International Security Assistance Force, ISAF)**. Działanie sił ISAF, zainicjowanych jako „koalicja chętnych” z państwem wiodącym Wielką Brytanią, jest efektem decyzji podjętych w ramach procesu pokojowego, w ramach którego określono mandat operacji oraz sprecyzowano misje sił pokojowych¹⁸⁶. Międzynarodowe siły wojskowe podjęły działanie na podstawie porozumienia

¹⁸⁴ źródło: Rezolucja RB ONZ nr 1361 z dnia 12 września 2001 r., preambuła oraz pkt 1 i 3.

¹⁸⁵ Zob.: Komentarz do rezolucji RB nr 1361, G. Ulfstein, University of Oslo, źródło: Academy of European law on-line, <http://www.era.int>

¹⁸⁶ Proces pokojowy zainicjowano porozumieniem podpisanym w Bonn w dniu 5 grudnia 2001r, powołującym Tymczasową Administrację Afganistanu.

technicznego, stanowiącego jednocześnie prawną podstawę i mandat sił wojskowych¹⁸⁷. Podstawę prawną podjętych działań stanowi rezolucja RB ONZ, która sankcjonuje skierowanie międzynarodowych sił wojskowych zgodnie z rozdziałem VII Karty NZ¹⁸⁸. Państwem wiodącym jest wielka Brytania, która jednocześnie wyznacza dowódcę sił. Kolejna rezolucja RB ONZ 1413/2002 sankcjonuje przejęcie przez Turcję roli państwa wiodącego i stanowi podstawę prawną dla działania sił ISAF¹⁸⁹. Rezolucja RB ONZ 1444/2002 sankcjonuje przejęcie roli państwa wiodącego przez Holandię i Niemcy oraz potwierdza dotychczasowy mandat sił¹⁹⁰. Rezolucja 1510/2003 sankcjonuje działanie międzynarodowych sił kierowanych i dowodzonych przez NATO. Sojusz Północnoatlantycki przejmuje rolę wiodącą w kierowaniu i dowodzeniu międzynarodowymi siłami zgodnie z mandatem określonym w rezolucji RB NZ¹⁹¹.

Wniosek

Zaangażowanie międzynarodowych sił wojskowych jest wynikiem ustaleń podjętych w ramach procesu pokojowego. Każdorazowo użycie sił wojskowych unormowane jest rezolucją RB ONZ, która jednocześnie sankcjonuje mandat sił pokojowych oraz stanowi podstawy prawne, określa zakres i charakter działania sił militarnych.

Użycie międzynarodowych sił zbrojnych z mandatu ONZ w Somalii. Operacje **UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II**. Operacje ONZ na terenie Somalii zagrożonej katastrofą humanitarną podjęto w sytuacji, która została zakwalifikowana przez RB ONZ jako stanowiąca zagrożenia dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa¹⁹².

¹⁸⁷ Zob.: Porozumienie techniczno-wojskowe (Military Technical Agreement) podpisane pomiędzy International Security Assistance Force (ISAF), a Tymczasową Administracją Afganistanu. Pkt 1 porozumienia reguluje relacje pomiędzy siłami wojskowymi a tymczasową administracją, pkt 2 definiuje misje sił wojskowych, aneks A reguluje status sił wojskowych na terenie Afganistanu.

¹⁸⁸ Rezolucja RB ONZ 1386/2001. Rada Bezpieczeństwa autoryzuje skierowanie międzynarodowych sił na prośbę „Afgan Authorities” (szósty akapit rezolucji), zgodnie z rozdz. VII upoważnia państwa delegujące kontyngenty wojskowe do składu międzynarodowych sił do podjęcia wszelkich koniecznych działań dla wypełnienia mandatu (pkt 3 części operacyjnej rezolucji).

¹⁸⁹ Rezolucja RB ONZ 1413/2002, która sankcjonuje ofertę przedstawioną przez ministra spraw zagranicznych Turcji, o przejęciu roli państwa wiodącego, jednocześnie potwierdza mandat sił wojskowych i uprawnienia do użycia siły militarnej zgodnie z rozdziałem VII Karty.

¹⁹⁰ Dowodzenie siłami ISAF przejął korpus Niemiecko-Holenderski, który w dniu 11 sierpnia przekazuje odpowiedzialność (Transfer of authority) siłom Sojuszu Północnoatlantyckiego.

¹⁹¹ Rezolucja RB ONZ 1503/2003, w której potwierdzono działanie sił międzynarodowych zgodnie z rozdziałem VII Karty NZ, zaakceptowano rolę Sojuszu Północnoatlantyckiego, określono zadania mandatowe oraz upoważniono siły militarne do podjęcia wszelkich koniecznych działań dla realizacji zadań mandatowych.

¹⁹² RB ONZ wielokrotnie uznała, że sytuacja w Somali zagraża pokojowi i bezpieczeństwu międzynarodowemu, o czym stanowią zapisy w przyjętych przez nią rezolucjach: rezolucji 733/1992 *Poważnie zaalarmowana, sytuacją w Somalii, ofiarami w ludziach, szeroko rozpowszechniającymi się zniszczeniami materialnymi spowodowanymi konfliktem na terenie kraju. Świadoma konsekwencji takiego stanu wobec stabilizacji i pokoju w regionie. Zaniepokojona, że kontynuacja takiego stanu upoważnia do potwierdzenia jak zostało to stwierdzone w raporcie SG ONZ, że w Somali występuje zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, (tłumaczenie autorskie,

Somalia uznana została za „państwo w stanie rozkładu”, w którym występowały wszystkie elementy definiowane jako „Complex Emergency¹⁹³”. W toku podejmowanych działań powołano misję obserwacyjną obserwatorów wojskowych i sił wojskowych¹⁹⁴. Upoważniono państwa do podjęcia działań przy wykorzystaniu sił zbrojnych pod połączonym dowództwem¹⁹⁵. Wszelka aktywność prowadzona była w ramach norm wynikających z rozdziału VII i VIII karty NZ, z upoważnieniem wyrażonym *expressis verbis do użycia wszelkich możliwych środków dla ustanowienia tak szybko, jak to możliwe, bezpiecznych warunków dla prowadzenia działań udzielenia pomocy humanitarnej na terenie Somalii - use all necessary means to establish as soon as possible a secure environment for humanitarian relief operation in Somalia*¹⁹⁶. Nastąpiła tym samym autoryzacja użycia siły militarnej w toku działań prowadzonych w celu wypełnienia postanowień rezolucji i udzielonego siłom mandatu. Wszelka aktywność operacyjna miała być prowadzona zgodnie z dyrektywami specjalnego reprezentanta SG ONZ. Jednocześnie pododdziały wojskowe Stanów Zjednoczonych funkcjonujące na terenie Somalii poza strukturami sił ONZ podjęły działania o charakterze ofensywnym, wbrew postanowieniom RB ONZ i mandatowi udzielonemu siłom wojskowym¹⁹⁷. W efekcie działań pozamandatowych siły wojskowe Stanów Zjednoczonych poniosły ofiary śmiertelne, co doprowadziło do tymczasowego zwiększenia zaangażowania, a następnie wycofania się Stanów Zjednoczonych z operacji. W konsekwencji operacja została zakończona, a siły ONZ wycofano z Somalii.

drugi i trzeci akapit), rezolucja 751/1992 ...*Głęboko zaniepokojona, że poziom ludzkiego cierpienia spowodowany konfliktem i sytuacją humanitarną powodują zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego*, (tłumaczenie autorskie, szósty akapit), rezolucja 775/1992 (treść powtórzona z poprzedniej rezolucji),

¹⁹³ Definicje Complex Emergency, zob.: rozdział 1.4 Teren badań, pojęcia i definicje.

¹⁹⁴ Rezolucja RB ONZ 751/1992: pkt 2 - decyzja o powołaniu operacji UNOSOM, pkt 4 - powołanie specjalnego reprezentanta SG ONZ (SRSG ONZ) oraz powołanie sił wojskowych pod jego kierownictwem (ang. general direction), pkt 13 - potwierdzenie decyzji o sprawowaniu kierowniczej funkcji w koordynacji działań przez SR SG ONZ w ramach prowadzonych przedsięwzięć środkami i metodami pokojowymi.

¹⁹⁵ Rezolucja RB ONZ 794/1992: pkt 1 potwierdzenie roli SRSG ONZ, w powiązaniu z pkt 10 upoważniającym do użycia siły militarnej zgodnie z rozdziałem VII Karty NZ przez siły wojskowe zarówno UNSOM jak i w ramach połączonych sił (Unified Task Force, UNITAF) dla wypełnienia postanowień rezolucji RB ONZ i udzielonego im mandatu. Rezolucja RB ONZ 814/1993 stanowiła podstawę utworzenia jednolitych sił wojskowych ONZ, połączenie dotychczasowych sił UNOSOM I i UNITA w ramach operacji UNOSOM II, (akapit preambuły oraz w części B pkt 5 rozszerzający ich uprawnienia z jednoczesnym przyznaniem i potwierdzeniem uprawnień przysługujących siłom wojskowym w ramach UNOSOM I i UNITAF.

¹⁹⁶ Pkt 10 Rezolucji RB ONZ 794 z dnia 3 grudnia 1992 r.

¹⁹⁷ Zob.: *Task Force Ranger*, źródło: <http://www.nightstalkers.com/history/tfranger.html>

Wnioski:

Działania w Somalii są przykładem **interwencji humanitarnej** w formie operacji pokojowej. Operacje ONZ przeprowadzone w Somalii - to przykład interwencji humanitarnej przy użyciu sił zbrojnych. Podjęto rozwiązanie konfliktu wewnętrznego i kryzysu humanitarnego stosując normy Karty NZ, która w swej istocie miała stanowić normy dla rozwiązywania konfliktów między państwami. Przy pełnej aprobacie społeczności międzynarodowej zaakceptowano działanie sił wojskowych, przy spełnieniu określonych warunków (ingerencja w wewnętrzne sprawy państwa, w którym ewidentnie łamano prawa człowieka). Działania sił wojskowych Stanów Zjednoczonych w Mogadiszu stworzyły precedens, który stanowi przykład jednostronnego użycia sił militarnych poza mandatem ONZ w ramach prowadzonej operacji sił pokojowych.

Użycie międzynarodowych sił zbrojnych z mandatu ONZ na terenie państw byłej Jugosławii. Operacja **UNPROFOR** wielonarodowe siły wojskowe, które zostały zaangażowane w operacje UNPROFOR podejmowały działanie na podstawie rezolucji RB ONZ oraz udzielonego im mandatu. W wyniku analizy dokumentów źródłowych potwierdzono, że zaangażowanie zarówno obserwatorów wojskowych, jak i sił wojskowych prowadzone było w ramach norm zakreślonych rezolucjami ONZ, przy czym mandat tych sił ulegał zasadniczym zmianom¹⁹⁸. Użyte siły wojskowe otrzymały uprawnienia do prowadzenia działań w ramach sił utrzymania pokoju, co w konsekwencji znaczyło użycia siły militarnej w obronie własnej. Siły pokojowe prowadzące operację utrzymania pokoju zostały upoważnione do podjęcia działań i użycia siły zgodnie z rozdziałem VII Karty, niemniej przy rozszerzaniu uprawnień, co do podjęcia działań militarnych o charakterze ofensywnym ostateczna decyzja zawsze pozostawała w gestii SG ONZ, z wyjątkiem okoliczności użycia siły militarnej w ramach samoobrony¹⁹⁹. Zgodnie z normami ustanowionymi przez RB ONZ,

¹⁹⁸ RB ONZ w rezolucji 713/1991 stwierdza, że sytuacja na terenie Jugosławii stanowi zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego (czwarty akapit preambuły rezolucji); w rezolucji 743/1991 na prośbę rządu Jugosławii powołano operację pokojową utrzymania pokoju (drugi akapit preambuły) oraz ustanowiono siły ochronne ONZ - United Nation Protection Force, UNPROFOR, (pkt drugi części operacyjnej rezolucji), z zadaniem tworzenia warunków dla pokojowego rozwiązania konfliktu, bez upoważnienia do stosowania siły (punkt czwarty rezolucji części operacyjnej).

¹⁹⁹ W rezolucji 770/1992 RB ONZ sprecyzowała charakter zadań i okoliczności upoważniające do użycia siły militarnej (wspieranie konwojów z pomocą humanitarną, zapewnienie bezpiecznego funkcjonowania portu lotniczego w Sarajewie, oraz ochronę konwojów humanitarnych do Sarajewa i innych miejsc na terenie Bośni i Hercegowiny (piąty i szósty akapit preambuły rezolucji); wskazała normę zezwalającą na użycie siły militarnej, (pkt 1 części operacyjnej rezolucji), precyzując kto, w jakich okolicznościach, wg jakiej procedury może nastąpić użycie siły militarnej zgodnie z przyjętym mandatem (pkt 3 rezolucji części operacyjnej).

upoważniono państwa, organizacje i porozumienia regionalne do użycia sił zbrojnych dla wyegzekwowania przestrzegania postanowień przyjętych w rezolucjach RB ONZ i podjęcia działań na rzecz sił UNPROFOR. Każdorazowo jednak ograniczono takie działanie procedurą uzgodnienia podejmowanych akcji z dowódcą sił UNPROFOR ostateczną akceptację warunkując decyzją SG ONZ.

Wnioski:

Analiza rezolucji RB ONZ regulujących działanie sił wojskowych ONZ w ramach operacji UNPROFOR upoważnia do wyprowadzenia następujących wniosków: mandat sił wojskowych, w tym uprawnienia w zakresie użycia siły i stawiane zadania systematycznie ulegał zmianie; siłom skierowanym do operacji mającej na celu ochronę udzielania pomocy humanitarnej przyznano prawo do użycia siły w sytuacji zagrożenia (działanie w ramach samoobrony), w konsekwencji zaistniałych zdarzeń przyznano prawo do użycia siły militarnej; upoważniając siły wojskowe do użycia siły militarnej, nałożono ograniczenia wraz z określeniem procedur, które praktycznie stanowiły zaprzeczenie upoważnień do użycia siły.

Podjęcie działań z użyciem sił zbrojnych przez Sojusz Północnoatlantycki na rzecz sił UNPROFOR (tab. 5.). W wyniku analiz potwierdzono, że zaangażowanie się Sojuszu Północnoatlantyckiego w działanie na rzecz sił pokojowych ONZ, to efekt procesu polityczno-prawnego²⁰⁰. Siły militarne NATO działały w myśl postanowień rezolucji RB ONZ. W przypadkach użycia sił powietrznych NATO jednocześnie przestrzegano przyjętego tzw. „podwójnego zabezpieczenia” (ang. dual arrangement)²⁰¹, kiedy to użycie siły następowało po uzyskaniu zgody zarówno organów kierowania i dowodzenia NATO, jak i SG ONZ. Działanie sił Sojuszu miało

²⁰⁰ Proces zainicjowany podczas szczytu NATO w Rzymie (grudzień 1991 roku), który to zaowocował „Nową Strategią NATO”, w myśl której Sojusz był gotów współuczestniczyć wraz z innymi instytucjami, w zapewnieniu bezpieczeństwa w Europie. Na kolejnym szczycie NATO w Oslo (4 czerwca 1992) potwierdzono gotowość Sojuszu do aktywnego wspierania działań utrzymania pokoju prowadzonych pod auspicjami KBWE oraz wyrażono zadowolenie z uczestnictwa NATO w działaniach utrzymania pokoju pod auspicjami ONZ. 14 grudnia SG ONZ w oficjalnym liście zwrócił się do SG NATO M. Wornera, o zaangażowanie NATO na rzecz działań ONZ prowadzonych na terenie byłej Jugosławii. Na szczycie NATO w Brukseli (17 grudnia 1992) potwierdzono zaangażowanie NATO w operacje utrzymania pokoju, operacje wymuszania oraz nadzorowania przestrzegania nałożonych przez RB ONZ sankcji. Zaangażowanie NATO w operacje na rzecz działań ONZ zapoczątkowały siły morskie NATO w czerwcu 1992r. Por.: D.A.Leurdijk, *The United Nations and NATO In Former Yugoslavia, 1991-1996 Limits to Diplomacy and Force*, wyd. Netherlands Atlantic Commission, 1996, s.16,17; NATO handbook, <http://www.nato.int>

²⁰¹ W odpowiedzi na list SG ONZ (z dnia 4 sierpnia 1994 roku), Rada Północnoatlantycka potwierdza, że ostateczna decyzja, o pierwszym użyciu siły militarnej przez siły powietrzne NATO na obszarze Bośni i Hercegowiny, pozostaje w gestii SG ONZ. Zob.: *The United Nations and NATO In Former Yugoslavia, 1991-1996 Limits to Diplomacy and Force*, dz.cyt., s. 38.

ograniczony charakter, stosowane było jako akcje wymuszania na rzecz sił UNPROFOR dla wyegzekwowania postanowień rezolucji RB ONZ i przyjętych doraźnie porozumień ze stronami konfliktu.

Wnioski:

- działania podjęte przez siły militarne NATO na rzecz sił pokojowych UNPROFOR, prowadzono w myśl norm ustanowionych w Karcie NZ i rezolucjach RB ONZ, przy zachowaniu wspólnie przyjętej procedury;
- siły militarne NATO, nie stanowiły integralnej części sił wojskowych prowadzących działania w ramach sił UNPROFOR.

Tabela 5.

Operacje NATO podjęte na rzecz działań ONZ w państwach byłej Jugosławii, celem wdrożenia postanowień rezolucji RB ONZ w latach 1991-1995.

REZOLUCJA RB ONZ /rezolucje stanowiące podstawę podjęcia działań/	OPERACJA NATO*	UWAGI
713/1991 757/1992	„Maritime Monitor”	Samodzielna operacja morska (rozpoczęta 16 lipca 1992r.) Sojuszu prowadzona równolegle do operacji morskiej „Sharp Fence” przez siły morskie pod auspicjami Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE); celem operacji było monitorowanie dróg morskich dla przestrzegania embarga nałożonego przez RB ONZ na dostawy broni
713/1991 757/1992	„Maritime Guard”	Kontynuacja poprzedniej operacji z rozszerzonym zakresem zadań dla egzekwowania zakazu dostaw materiałów o strategicznym znaczeniu (np: ropy naftowej, węgla etc.)
820/1993	“Sharp Guard”	Operacja morska połączonych sił NATO i UZE (rozpoczęta 15 czerwca 1993 r.) dla egzekwowania postanowień poprzednich rezolucji RB ONZ (713, 757) oraz postanowień wynikających z rez. 820. Główne zadanie sił morskich to przeciwdziałanie wejścia nie autoryzowanych statków na wody terytorialne Republiki Jugosławii
781/1992	„Sky Monitor”	Operacja sił powietrznych NATO podjęta celem monitorowania strefy zakazu lotów wojskowych statków powietrznych w przestrzeni powietrznej nad Bośnią i Hercegowiną, ustanowionej przez RB ONZ
781/1992 816/1993	“Deny Flight”	Operacja sił powietrznych państw NATO. Rada Północno Atlantycka zaaprobowała w dniu 8 kwietnia użycie siły dla wyegzekwowania przestrzegania zakazu lotów w ustanowionej przez RB ONZ strefie (operację rozpoczęto w dniu 12 kwietnia 1993 r. ²⁰² ; w dniu 28 lutego 1994 r. siły powietrzne NATO zestrzeliły cztery serbskie samoloty wojskowe naruszające strefę zakazu lotów)
836/1993	“Deliberate Force”	Operacja sił powietrznych NATO rozpoczęta w dniu 30 sierpnia 1995 r., w celu zniszczenia składów broni ciężkiej i obездadnienia artylerii serbskiej; podjęta w wyniku wielokrotnych naruszeń dokonanych przez Serbów wobec sił UNPROFOR oraz ludności cywilnej (np.: w wyniku ostrzału moździerzowego przeprowadzonego przez Serbów w dniu 28 sierpnia w Sarajewie przeciwko ludności cywilnej zginęło 37 osób cywilnych, a około 84 zostało rannych; w lutym 1994 roku w wyniku ostrzału moździerzowego przeprowadzonego w Sarajewie na rynek handlowy zginęło 68 osób, a około 200 zostało rannych ²⁰³)

* przytoczono oryginalne kryptonimy operacji zgodnie z terminologią stosowaną w dokumentach NATO.

Opracowanie własne przy wykorzystaniu następujących źródeł:

²⁰² Gotowość użycia siły militarnej pod auspicjami ONZ została potwierdzona w toku operacji. zob.: komunikat ze szczytu NATO przeprowadzonego w Brukseli w dniach 10-11 stycznia 1994 r., Komunikat prasowy M-1(94)3 z dn. 11.01.1994 r.

²⁰³ Dane o ofiarach śmiertelnych i rannych przytoczono za D. A. Leurdijk, *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia, ..., 1996*, s.78

- D. A. Leurdijk, *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia, 1991-1996 Limits to Diplomacy and Force*, Netherlands Atlantic Commission, 1996;
- J. W. Hongin, N. Both, *Srebrenica record of war crime*, wyd. Penguin, Stany Zjednoczone, 1997;
- <http://www.nato.int>, <http://www.un.org>

Międzynarodowe Siły Implementacyjne/Stabilizacyjne (IFOR/SFOR²⁰⁴)

Użycie międzynarodowych sił IFOR, było konsekwencją wypracowanego w Dayton porozumienia pokojowego, (ang.) General Framework Agreement for Peace (GFAP)²⁰⁵, podpisanego w Paryżu (14 grudnia 1995 r.). Zgodnie z przyjętymi postanowieniami wszystkie strony zobowiązały się do działania zgodnie z zasadami określonymi w Karcie NZ oraz aktem końcowym KBWE z Helsinek (art. 1, GFAP). Porozumienie wraz z aneksami stanowiło podstawę prawną dla utworzenia przez NATO międzynarodowych sił pod auspicjami ONZ²⁰⁶. Działanie sił IFOR zostało autoryzowane rezolucją RB ONZ 1031 (z dnia 15 grudnia 1995 roku), przyjętą po podpisaniu porozumienia w Paryżu. W treści rezolucji 1031 potwierdzono, że sytuacja w regionie stanowi zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego oraz wszystkich postanowień zawartych w porozumieniu pokojowym (GFAP). Jednocześnie stwierdzono, że działanie sił międzynarodowych zostanie podjęte w myśl postanowień rozdz. VII karty NZ²⁰⁷. Sukcesor sił IFOR - międzynarodowe siły stabilizacyjne SFOR, zostały powołane rezolucją RB ONZ 1088/96 (pkt. 18 rezolucji 1088/96, w którym stwierdza się, że są one legalnym następcą sił IFOR), a które podjęły działania w ramach takich uwarunkowań prawnych jak siły IFOR²⁰⁸.

²⁰⁴ Międzynarodowe Siły Implementacyjne (ang. Implementation Force, IFOR); Międzynarodowe Siły Stabilizacyjne (ang. Stabilization Force, SFOR).

²⁰⁵ General Framework Agreement for Peace (GFAP), oficjalna nazwa porozumienia stosowana w dokumentach NATO, rezolucjach ONZ oraz dokumentach innych organizacji międzynarodowych odnoszących się do porozumienia podpisanego w Paryżu (14 grudnia 1995 r.). GFAP wypracowano w bazie wojskowej w Dayton na terenie Stanów Zjednoczonych. Sygnatariuszami porozumienia byli reprezentującymi strony konfliktu liderzy: prezydent Slobodan Milošević, prezydent Franjo Tuđman, prezydent Alija Izetbegović oraz przedstawiciele państw grupy kontaktowej. Przedstawiciel ONZ nie uczestniczył w procesie wypracowania porozumienia.

²⁰⁶ Zob.: Aneks 1 A do porozumienia gdzie w treści: Art. 1 pkt 1a), ONZ zostało zaproszone do autoryzacji państw i organizacji regionalnych dla utworzenia międzynarodowych sił; Art. 1 pkt 1b) NATO zostało upoważnione do organizacji międzynarodowych sił wojskowych oraz sprawowania politycznej kontroli nad ich działaniem; art. 2 pkt 2b) siły IFOR zostały upoważnione do podejmowania wszelkich akcji i działań, które uznają za konieczne, z użyciem siły militarnej włącznie; art. 6 pkt 4b) siły IFOR prowadzą działania w myśl postanowień wynikających z roz. VII Karty NZ. Źródło: GFAP opublikowany na stronach <http://www.nato.int/mission/sforhistory>.

²⁰⁷ Pkt 5 i 12 rezolucji RB ONZ nr 1031 autoryzuje działanie wszystkich państw, które postępują zgodnie z normami zawartymi w aneksie 1A do GFAP i upoważnia do ustanowienia międzynarodowych sił wojskowych; pkt. 14-17 precyzuje zakres i sposób działania oraz upoważnia dowódcę sił do podjęcia wszystkich niezbędnych środków, do użycia siły militarnej włącznie, dla wprowadzenia w życie postanowień porozumienia pokojowego. Zgodnie z rezolucją, z chwilą przejęcia odpowiedzialności przez międzynarodowe siły IFOR, tracą moc prawną rezolucje RB ONZ nr: 770, 781, 816, 836, 844, 958, 824 stanowiące normy dla działań prowadzonych przez siły pokojowe ONZ. Zob.: Rezolucja RB ONZ nr 1031. źródło: <http://www.nato.int>.

²⁰⁸ Rezolucja RB ONZ nr 1088 odwołuje się do postanowień rezolucji 1031, w treści potwierdzono zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, utrzymano za podstaw działania sił SFOR normy rozdziału VII Karty NZ.

Wnioski:

Zaangażowanie sił IFOR i SFOR, nastąpiło w nowej formule prawnej dotychczas niestosowanej w operacjach pokojowych w aspekcie użycia siły militarnej. W przyjętym rozwiązaniu możliwości użycia siły militarnej zostały podporządkowane wdrażaniu przyjętych rozwiązań politycznych, jednocześnie za zgodą stron konfliktu przyzwolono siłom pokojowym na siłowe przeciwdziałanie naruszeniom przyjętych zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego.

Operacja Artemis²⁰⁹. W wyniku przeprowadzonych ocen stwierdzono, że skierowanie Międzynarodowych Sił Wojskowych²¹⁰ do prowincji Inturii, Demokratyczna Republika Kongo, stanowi przykład doraźnego użycia siły militarnej z mandatu ONZ²¹¹. W rezolucji RB ONZ (rezolucja nr 1484/2003) stwierdzono *expressis verbis*, że sytuacja w prowincji Inturii stanowi zagrożenie dla procesu pokojowego oraz pokoju i bezpieczeństwa w rejonie Wielkich Jezior w Afryce. Jednocześnie za podstawę działań uznano, rozdział VII Karty NZ. Organizatorem sił oraz organem sprawującym polityczny nadzór była organizacja regionalna, Unia Europejska²¹². Przy czym działanie sił wojskowych nie nastąpiło w myśl art. 53 rozdz. VIII. Podjęte działania miały na celu zapobieżenie katastrofie humanitarnej oraz umożliwienie wzmocnienia sił pokojowych ONZ prowadzących działania w regionie w ramach kontynuacji operacji pokojowej²¹³.

²⁰⁹ **Operacja Artemis** przeprowadzona siłami wojskowymi (około 1800 żołnierzy) na terenie Prowincji Inturii w Demokratycznej Republice Konga (DRK) w okresie od 15 czerwca do 1 września 2003r. Operację Unii Europejskiej przeprowadzona na podstawie: rezolucji RB ONZ 1484/2003 i decyzji Rady Unii Europejskiej Council Joint Action 2003/423/2003.

²¹⁰ Międzynarodowe Siły Wojskowe skierowane do DRK w ramach operacji Artemis, w dokumentach ONZ nazwano Nadzwyczajnymi Międzynarodowymi Siłami Wojskowymi – *Emergency Multinational Force* (tłumaczenie autora), w dokumentach UE: Tymczasowe Siły Stabilizacyjne – *Temporary Stabilization Force* lub Siły Militarne Unii Europejskiej – *EU-lead Force*; por.: rezolucja RB ONZ nr 1484/2003; Council Joint Action 2003/423/CFSP z dnia 5 czerwca 2003r.

²¹¹ 15 maja 2003, Sekretarz Generalny ONZ zwrócił się od RB ONZ: *o natychmiastowe rozmieszczenie dobrze wyszkolonych i wyposażonych międzynarodowych sił wojskowych przy zachowaniu wiodącej roli jednego z państw dla zapewnienia ochrony portu lotniczego, innych ważnych obiektów w mieście Inturii, prowincja Bunia, ochrony ludności cywilnej*. Francja potwierdziła gotowość podjęcia się tej roli. 30 maja 2003 r., RB ONZ przyjęła rezolucję dającą podstawy prawne do podjęcia właściwych działań. Autoryzowano użycie siły militarnej do 1 września 2003 r. Jednocześnie na terenie prowincji Inturii działały siły pokojowe ONZ, które nie posiadały mandatu do użycia siły militarnej, tylko w przypadku działania w obronie własnej. Źródło: *Operation Artemis: the lessons of the Interim Emergency Multinational Force*, BBPMD, ONZ 2004 (www.un.org.bestpractice), s. 3/21.

²¹² W strukturze sił wojskowych obok kontyngentów z państw UE, brały udział kontyngenty wojskowe między innymi: z Republiki Południowej Afryki, Kanady, Brazylii. Sama operacja była planowana i organizowana w ramach wojskowych struktur UE bez udziału środków i zasobów planistycznych NATO. Państwem wiodącym była Francja. Zob: Council Joint Action 2003/423/CFSP, pkt, 1, 4, 5, 7, 8 oraz art. : 1, 2, 6, 10, 13, 15. źródło: Official Journal of the Europe Union L.143/52z dn 11.06.2003; Statement by the Ministry of Foreign Affairs Spokesperson (Paryż 16 września 2003r.), <http://www.france.diplomatie.fr/actu/article.txt.gb.asp?ART=37055>;

²¹³ 28 lipca RB ONZ przyjęła rezolucję 1493/2003 legitymizującą użycie siły militarnej przez międzynarodowe siły wojskowe prowadzące działania pod auspicjami ONZ, jednocześnie w rejon operacji skierowano dodatkowe

Wnioski:

Operacja *Artemis* to przykład:

- jednoczesnego użycia siły militarnej z mandatu ONZ, jak i organizacji regionalnej, z pominięciem postanowień rozdziału VIII Karty NZ;
- podjęcia doraźnych działań na innej podstawie prawnej (rozdział VII kart NZ), niż funkcjonowanie w terenie międzynarodowych sił wojskowych ONZ;
- zwiększenia zdolności militarnych funkcjonujących sił ONZ i zmiany ich mandatu (upoważnienie do użycia siły w myśl postanowień rozdz. VII Karty NZ) w umiędzynarodowionym konflikcie wewnętrznym – w celu przeciwdziałania klęsce humanitarnej,

W wyniku dokonanej analizy przypadków uprawnione jest dokonanie uogólnienia, że normy prawa międzynarodowego w podejmowaniu działań z **użyciem siły militarnej** traktowane są w sposób rozszerzający ich interpretację.

Wnioski

Na podstawie analizy przypadków można stwierdzić, że dotychczas:

- nie wypracowano jednolitej i spójnej interpretacji przyjętych i zaakceptowanych norm użycia sił militarnych w operacji prowadzonej z mandatu ONZ;
- użycie siły militarnej może nastąpić przy stosowaniu rozszerzonej interpretacji lub czasowego łamania obowiązujących norm (praktyki nieakceptowanej powszechnie w środowisku międzynarodowym), przy jednoczesnym dążeniu *post factum*, do uregulowań zgodnych z obowiązującymi normami prawa międzynarodowego.

Podsumowując, należy stwierdzić, że **normy prawa międzynarodowego stanowią kryterium odniesienia co do możliwych oraz prawdopodobnych warunków i charakteru użycia sił militarnych w operacji prowadzonej z mandatu ONZ, natomiast samo ich istnienie nie stanowi gwarancji ich przestrzegania.**

Wyniki badań opinii praktyków - uczestników operacji pokojowych.

W przeważającej większości opinii respondentów, oficerów uczestników operacji pokojowych, dominowało stanowisko, że mandat sił pokojowych z upoważnienia RB ONZ stanowi wykładnię prawną działań militarnych podejmowanych przez siły pokojowe. To z treści mandatu wynikają zasadnicze prawne ograniczenia

pododdziały wojskowe w ramach misji MONUC, źródło: *Operation Artemis: the lessons of the Interim Emergency*

podejmowanych działań. Wszyscy respondenci byli zgodni w swych opiniach, że w przypadku zagrożenia siły wojskowe mają prawo do samoobrony, które wynika zarówno z art. 51 Karty NZ, jak również z prawa wewnętrznego ich państw, delegujących kontyngenty narodowe do sił pokojowych. W przypadku prób dokonania oceny konkretnej operacji, w większości opinii dominowało stanowisko, że prawo międzynarodowe winno być przestrzegane, szczególnie Karta NZ, ale uchylano się od precyzyjnej oceny poszczególnych przypadków.

W opinii respondentów-oficerów armii irackiej z Narodowego Połączonego Centrum Operacyjnego dominowała opinia, że Karta Narodów Zjednoczonych jest wykorzystywana instrumentalnie, a decyzje RB ONZ zdominowane są przez Stany Zjednoczone. Dominowało jednak stanowisko, że tylko ONZ jest w stanie spowodować zakończenie działań sił koalicyjnych zgodnie z prawem międzynarodowym.

3.1.3. Użycie siły militarnej w operacji z mandatu ONZ na poziomie sił pokojowych w aspekcie uwarunkowań prawnych

W ramach realizacji zamierzeń procedury badawczej prowadzono badania sił pokojowych w formie obserwacji biernej i czynnej-uczestniczącej. Obejmowały one działania w okresie od lutego 1998 do lutego 1999 r., w ramach sił stabilizacyjnych SFOR NATO, w Bośni i Hercegowinie. W okresie od czerwca 2001 do czerwca 2002 prowadzono obserwację bierną działań kontyngentów narodowych w sile batalionów w składzie sił pokojowych ONZ misji UNMEE w Etiopii i Erytrei. W okresie od stycznia do lipca 2004 r. prowadzono badania w formie obserwacji czynnej-uczestniczącej sił Międzynarodowej Dywizji działającej w składzie sił koalicyjnych w Iraku. W okresie od lutego do lipca 2005 r. obserwacji biernej poddano działanie sił ONZ na terenie Bagdadu. Poddano analizie i ocenie doświadczenia prezentowane przez praktyków (uzyskane podczas osobistego uczestnictwa w operacjach pokojowych) odpowiedzialnych za użycie siły militarnej przez pododdziały wojskowe sił pokojowych.

Celem prowadzonych badań było zidentyfikowanie uwarunkowań prawnych na poziomie sił pokojowych oraz ich wpływu na użycie siły militarnej przez pododdziały

wojskowe. W wyniku obserwacji oraz przeprowadzonej analizy wyselekcjonowano podstawowe czynniki, które determinowały charakter i sposób użycia siły militarnej przez komponent wojskowy sił pokojowych w toku działań operacyjnych. Procesowi obserwacji poddano: w Bosni i Hercegowinie - działanie kontyngentów narodowych (z następujących państw: Dania, Norwegia, Szwecja, Finlandia i Polska; kontyngenty te tworzyły Brygadę Nordycko-Polską z rejonem odpowiedzialności w sektorze Amerykańskim), w Etiopii i Erytrei - narodowe kontyngenty wojskowe (z następujących państw: Kenia, Jordania, Indie oraz kompanii Francuskiej Legii Cudzoziemskiej), w Bagdadzie - działanie kontyngentu narodowego (z Fidzi oraz działanie pododdziałów amerykańskich ze składu sił koalicyjnych operujących w rejonie Bagdadu). Na podstawie poczynionych obserwacji wyróżniono **trzy zasadnicze czynniki** determinujące użycie siły militarnej przez pododdziały wojskowe sił pokojowych, obok istniejącego sformalizowanego zespołu norm prawnych, który był zawarty w dokumentach operacyjnych: mandacie operacji, rozkazach operacyjnych, zasadach użycia siły (ang. Rule of Engagement), ograniczeniach narodowych, sprecyzowanych w dokumencie opisującym zakres uprawnień nad kontyngentem narodowym przekazanych dowódcy międzynarodowemu (ang. Transfer of authority). Do **zasadniczych czynników** zaliczono:

- zagrożenie lub czynne oddziaływanie wrogich sił;
- decyzje dowódców (uwarunkowane relacjami dowodzenia)²¹⁴;
- ograniczenia narodowe w aspekcie podjęcia ostatecznej decyzji o użyciu siły militarnej (z użyciem broni włącznie).

Dokonując syntezy i uogólnienia poczynionych obserwacji i analiz, wyróżniono dwie grupy czynników warunkujących użycie siły militarnej na poziomie sił pokojowych w operacji z mandatu ONZ.

Czynniki obiektywne:

- mandat sił pokojowych;
- status sił pokojowych;
- struktura sił pokojowych;
- zdolności do podjęcia działań - posiadany sprzęt i wyposażenie;

- funkcje i zadania powierzone do realizacji komponentowi militarnemu sił pokojowych;
- przyjęte zasady zaangażowania i użycia siły;
- zagrożenia w rozumieniu czynnego oddziaływania na siły pokojowe przez strony konfliktu lub inne zorganizowane grupy uniemożliwiające realizację mandatu i zadań.

Czynniki subiektywne:

- wola stron konfliktu do współpracy z siłami pokojowymi;
- narodowe interesy i cele państwa kontrybutora kontyngentu wojskowego;
- wola wypełniania powierzonych funkcji i zadań przez kontyngenty wojskowe poszczególnych państw;
- sposób interpretacji mandatu, zasad zaangażowania użycia siły (ROE) przez poszczególne narodowe kontyngenty wojskowe;
- styl dowodzenia;
- taktyka działania;
- koordynacja wysiłku między poszczególnymi komponentami sił pokojowych;
- poziom wyszkolenia i przygotowania do realizacji zadań przez poszczególne kontyngenty wojskowe;
- interoperacyjność poszczególnych kontyngentów²¹⁵.

Wyżej wymienione czynniki poddano do oceny respondentom – uczestnikom operacji pokojowych w celu wyselekcjonowania przez nich tych czynników, które w aspekcie uwarunkowań prawnych mają decydujący wpływ na stosowanie siły militarnej w ramach działań, w operacji pokojowej. Każdy z respondentów miał prawo wytypować od jednego do pięciu czynników. Uzyskano następujący wynik (tab. 6.).

²¹⁴ Relacje dowodzenia wynikające z posiadanych przez dowódców uprawnień: pełne dowodzenie (ang. Full Command), kontrola operacyjna (ang. Operational Control), dowodzenie operacyjne (ang. Operational Command).

²¹⁵ Interoperacyjność w tym kontekście rozumiana jest jako: zdolności do podejmowania działań w środowisku międzynarodowym. Zdolności wynikające z: istnienia lub braku bariery językowej, znajomości wspólnych procedur, stosowania tych samych standardów w działaniu.

Czynniki warunkujące użycie siły militarnej w operacji wg respondentów

Czynniki wskazane przez respondentów	Procent wskazania z ogólnej liczby udzielonych odpowiedzi
Funkcje i zadania powierzone do realizacji komponentowi militarnemu sił pokojowych;	70% respondentów
Przyjęte zasady zaangażowania i użycia siły (ang. Rules of Engagement, ROE)	65% respondentów
Zagrożenia w rozumieniu czynnego oddziaływania na siły pokojowe przez strony konfliktu lub inne zorganizowane grupy uniemożliwiające realizację mandatu i zadań	50 % respondentów
Sposób interpretacji mandatu, zasad zaangażowania użycia siły (ROE) przez poszczególne narodowe kontyngenty wojskowe – ograniczenia narodowe	45 % respondentów
Inne	30 % respondentów

Na podstawie analiz opracowań, w których zaprezentowano wnioski i rekomendacje z działań prowadzonych z użyciem siły militarnej (do użycia broni włącznie) w ramach operacji pokojowych²¹⁶: w Somalii, Sierra Leone, na Haiti, w państwach byłej Jugosławii, stwierdzono, że we wszystkich rekomendacjach dominują następujące treści. Użycie siły militarnej winien poprzedzać jasno i klarownie sprecyzowany mandat sił wojskowych. Powinny być precyzyjnie określone zasady użycia siły, przy jednoczesnym sprecyzowaniu ograniczeń narodowych w taki sposób, aby nie stanowiły one sprzeczności lub wewnętrznych ograniczeń wobec przyjętych zasad ogólnych. System przyjętych norm i zasad winien być koherentny od szczeblu polityczno-strategicznego poprzez poziom operacyjny do poziomu taktycznego²¹⁷. **Podjęcie działań przez wielonarodowe siły wojskowe, w których składzie występują pododdziały o zasadniczo różnych uprawnieniach, w ramach operacji pokojowej, w środowisku o wysokim stopniu zagrożenia i dużej intensywności działań militarnych, samo w sobie stanowi zagrożenie dla**

²¹⁶ Zob.: między innymi wnioski i rekomendacje [w]: S. Chesterman, *The use of Force In Un Peace operations*, źródło: UN Best Practise, s. 16,17; UNTAES Lessens Learned (1996-1998), UN LLU DPKO, 1998; Peace C. Samii, *Operation in Africa: Capacity, Operations, Implications*, „Maching mandates and rules of engagement”, źródło: UN Best Practise,; praca zbiorowa, *Peacemeaking, Peacekeeping for the new centry*, wyd Roman & Littlefield Publisher 1998, s.210,133. Sytuacje nie spójnego systemu uregulowań prawnych, które w konsekwencji zaowocowały negatywnymi zjawiskami wystąpiły między innymi w ramach operacji: UNPROFOR (przypadek Srebrenicy), MONUC (wystąpienia w 2004 roku w Kinszasie, Lubumbashi, Kisi, Bukavu), UNOSOM II (operacja przeprowadzona w Mogadiszu przez pododdziały amerykańskie zakończone ofiarami śmiertelnymi wśród żołnierzy).

²¹⁷ Brak koherentności norm regulujących użycie siły militarnej potwierdzono w ramach działań MND CS w Iraku gdzie brak spójności występował pomiędzy zapisami przyjętego Memorandum of Understanding, zasadami użycia siły (ROE) na poziomie dywizji, ROE brygadowym „Ultra plus” oraz dokumentami poszczególnych kontyngentów narodowych (Transfer of Authority). Zarówno w pierwszej jak i drugiej zmianie MND CS podjęto działania mające na celu wyeliminowanie sprzeczności lub zidentyfikowanie występujących ograniczeń (w II zmianie autor był współinicjatorem podjętych działań). Zadania, jakie otrzymywała dywizja z CJTF7, nie mogły być w pełni realizowane, co wynikało z nałożonych na poszczególne kontyngenty ograniczeń. W sytuacjach o dużej intensywności działań i stanowiące zagrożenie dla sił pokojowych, tylko kontyngenty niektórych państw były zdolne do podjęcia działań z użyciem siły militarnej, znaczna część pododdziałów dywizji ograniczała się do działań samoobrony.

podejmowanych działań. W opinii ekspertów i praktyków jest to sytuacja, kiedy dla zachowania bezpieczeństwa personelu sił pokojowych i żołnierzy może dochodzić do łamania przyjętych uregulowań, a jednocześnie nie są realizowane zadania mandatowe.

3.2. Uwarunkowania doktrynalne

W operacji pokojowej nie powinno być zaskoczenia, ten fakt powinien stanowić fundamentalną zasadę operacji pokojowych. Każde strony konfliktu, społeczność i władze lokalne powinny wiedzieć, jaka jest funkcja wojskowych sił pokojowych, co robią i jak zamierzają postępować.

Brygadier General William Mellor*

W wyniku studiowania literatury przedmiotu, analizy przypadków oraz wniosków wyprowadzonych z przeprowadzonych wywiadów eksperckich stwierdzono brak jednolitej doktryny²¹⁸ i strategii użycia sił wojskowych w operacjach pokojowych z mandatu ONZ. Fakt ten potwierdzają również treści zawarte w raportach: instytucji międzynarodowych badających problematykę operacji pokojowych, raportach ONZ²¹⁹ oraz raportach opublikowanych przez ekspertów²²⁰. Sformułowana w ramach ONZ doktryna, zaprezentowana przez zastępcę SG ONZ Marra Gouldina w 1994r., w swej istocie jest kontynuacją założeń wypracowanych podczas formowania sił UNEF II²²¹.

Według doktryny zaprezentowanej przez zastępcę SG ONZ, powszechnie interpretowanej jako zasady operacji pokojowych, **użycie sił wojskowych w operacji pokojowej** winno być zgodne z następującymi zasadami²²²:

* Źródło: *Challenges of Peace operation in to 21st Century Concluding Report 1997-2002*, wyd. Elanders Gotab, Sztokholm 2002, s. 103.

²¹⁸ Termin **doktryna** zastosowano w znaczeniu: całokształtu poglądów społeczności międzynarodowej na problem operacji pokojowych. **Doktryna** - oficjalnie zaakceptowana przez państwo lub koalicję państw, organizacje międzynarodowe zespół idei, poglądów, zasad i wytycznych określających istotę operacji pokojowych, sposobu ich przygotowywania i prowadzenia oraz stosowanych środków. Doktrynę przyjęto traktować jako termin o znaczeniu szerszym niż strategia.

²¹⁹ Raport Brahimiego, document ONZ A/55/305-S/2000/809, *Challenges of Peace Operation into the 21st Century*,..., s.89-108.

²²⁰ Zob.: M. Maartens, *Challenges Facing Peace Operations In Africa - A 21st Century View*. źródło: http://www.defcolass.co.za/data/06-Maartens.htm#_Toc46549934,

²²¹ Założenia doktryny: M. Goulding, *The Evolution of United Nations Peacekeeping*, International Affairs, 69, czerwiec 1993, s.455.

²²² J. Hillen, *Peace(keeping) in Our Time; The UN as Professional Military Manager*, reprint artykułu, "Issue of PARAMETERS", jesień 1996, s. 17-34.

- operacje ONZ od początku winny być formowane przez organa organizacji, a siły wojskowe dowodzone przez dowódcę wyznaczonego przez ONZ, kierowane jednocześnie przez SG;
- zaangażowanie sił militarnych następuje tylko w przypadku zgody wszystkich zainteresowanych stron, po uzyskaniu politycznego porozumienia między stronami konfliktu;
- siły wojskowe zachowują bezstronność, zarówno obserwatorzy wojskowi jak i siły wojskowe ONZ nie mogą opowiadać się w swym działaniu po żadnej ze stron;
- państwa kierują siły wojskowe do struktur sił pokojowych ONZ na zasadzie dobrowolności;
- siły wojskowe, prowadząc działania w ramach operacji postępują zgodnie z przyjętymi *Zasadami Zaangażowania i Użycia Siły*, które zobowiązują do stosowania niezbędnego minimum użycia siły dla osiągnięcia założonych celów, zazwyczaj użycie siły winno być ograniczone do obrony własnej.

Analizując doświadczenia empiryczne - analiza przypadków²²³ operacji pokojowych z mandatu ONZ lat dziewięćdziesiątych XX wieku, potwierdzono, że w wyniku konsekwencji operacji w Somalii, Rwandzie²²⁴, UNPROFOR w państwach byłej Jugosławii²²⁵, bezprecedensowego zaangażowania organizacji i porozumień regionalnych w rozwiązanie konfliktu na Bałkanach (po raz pierwszy zaangażowania potencjału wojskowego pod auspicjami Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Zachodnioeuropejskiej w operacje pokojowe), podjęto wysiłek rewizji istniejących doktryn i strategii oraz wypracowania nowych adekwatnych do współczesnych wyzwań i potrzeb²²⁶. Proces ten w ramach ONZ

²²³ Korzystano z dorobku naukowego zaprezentowanego w pracy Gleena Stevena Macdonalda, *Mapping the 'Middle Ground in Peace Operation*, Uniwersytet Genewski, Geneva 2001, w której dokonano analizy użycia siły militarnej w operacji wymuszania pokoju - Peace enforcement w powiązaniu z analizą przypadków i wpływu doktryn na sposób użycia siły militarnej w operacjach pokojowych.

²²⁴ Po niepowodzeniach w Somalii ONZ nie była zdolna do zaangażowania adekwatnych sił do istniejących potrzeb, jest to powszechnie prezentowana opinia w opracowaniach analizujących procesy zachodzące na forum ONZ podczas podejmowania decyzji o użyciu sił pokojowych w Rwandzie potwierdzona w raporcie: *Report of the Independent Inquiry into the action of the UN during the Genocide in Rwanda*, UN doc. S/1999/1257, 1999. Opinia wielokrotnie przytaczana przez SG ONZ o błędzie zaniechania podjęcia działań we właściwym czasie, właściwymi środkami, co w konsekwencji skutkowało przyzwoleniem na zbrodnie ludobójstwa.

²²⁵ Jedną z zasadniczych przyczyn niepowodzenia operacji UNPROFOR było zastosowanie modelu operacji utrzymania pokoju, wg strategii wypracowanej w okresie dwubiegunowego podziału świata w sytuacji konfliktu o zupełnie nowym charakterze.

²²⁶ W literaturze przedmiotu wielu badaczy wskazuje na kilka czynników, które miały zasadnicze znaczenie w podjęciu opracowania nowego podejścia do operacji pokojowych: do najczęściej wymienianych należy zaliczyć: zaangażowanie się militarnie Stanów Zjednoczonych i Francji do udziału w operacji pokojowe pod auspicjami ONZ, zmiana charakteru konfliktów w przeważającej ilości z konfliktów międzynarodowych na umiędzynarodowione konflikty wewnętrzne, zaangażowanie się nowych państw do udziału w operacji pokojowe obok tradycyjnie

zapoczątkował raport SG ONZ *Program dla pokoju*²²⁷, który stanowił jednocześnie podsumowanie dotychczasowych doświadczeń (od zakończenia „zimnej wojny” do 1994 roku)²²⁸ ONZ w obszarze operacji pokojowych. „*Program dla pokoju*” przedstawiony przez SG w wyniku doświadczeń praktycznych uzupełniono „*Załącznikiem do programu*”, opracowanym w 1995 roku, którego treść zasadniczo zmieniała dotychczasowe koncepcje wykorzystania **sił wojskowych** w ramach operacji ONZ. W sposób jednoznaczny dopuszczono użycie siły militarnej bez zgody zainteresowanego państwa w ramach sankcji i akcji wymuszania. W każdym innym przypadku niezbędna była zgoda lub przynajmniej prośba zainteresowanego państwa. W przypadku użycia sił wojskowych winno być jednoznaczne rozgraniczenie co do charakteru ich działania: czy są to siły powołane dla utrzymania pokoju (działające za zgodą strony zainteresowanej), czy też powołane do działania bez zgody stron konfliktu, z możliwością użycia broni w celach innych niż samoobrona dla realizacji powierzonego im mandatu. Sprecyzowano zakres odpowiedzialności i podział funkcji w obszarze kierowania i dowodzenia siłami wojskowymi w ramach operacji²²⁹. Zainicjowano powołanie sił szybkiego reagowania będących w dyspozycji RB ONZ²³⁰. Zdefiniowano formy współpracy z organizacjami regionalnymi²³¹. Podkreślono ostateczną rolę rządów państw co do sił i środków zaangażowanych w operacje pokojowe.

W toku prowadzonych badań, w wyniku krytycznej analizy raportów przygotowanych przez ekspertów i praktyków dla SG ONZ²³² potwierdzono, że od

występujących w tych operacjach. Zobacz: J. Potgieter, *Evolution of National doctrine for Peace Support Operation*, Occasional Paper, Instytut for Defence Policy, wrzesień 1999,

²²⁷ Program dla pokoju, raport SG ONZ opracowany na zlecenie RB ONZ, uzupełniony w 1995 r. Kolejnym raportem ONZ był raport tzw. Raport Brahimiego opracowany w 2000 r. Raport ten obejmował tylko operacje utrzymania pokoju ONZ.

²²⁸ Synteza doświadczeń ONZ w operacjach pokojowych, szczególnie jakościowych, zawarta jest w *Załączniku do Programu dla pokoju*, s. 13-18.

²²⁹ Wydzielono jednoznacznie trzy poziomy kierowania siłami wojskowymi: poziom ogólnego kierownictwa politycznego, poziom kierownictwa wykonawczego i dowodzenia oraz poziom dowodzenia w terenie.

²³⁰ W praktyce z inicjatywy państw członkowskich powołano Brygadę SHIRBRIG. (Stand by Higher Brigade), koncepcja użycia brygady ograniczona jest następującymi warunkami: zgoda państwa, na terenie którego podejmuje działanie, czas działania w terenie - do sześciu miesięcy, siły brygady nie prowadzą akcji wymuszania. W praktyce Siły SHIRBRIG wykorzystano w początkowym okresie operacji ONZ w Etiopii i Erytrei.

²³¹ W załączniki do Programu dla pokoju przewidziano następujące formy współpracy w utrzymaniu pokoju: konsultacje, dyplomatyczne wsparcie, wsparcie operacyjne, równoczesne prowadzenie operacji, prowadzenie połączonych operacji. Źródło: *Cooperation between UN and regional organizations/ arrangements In Peacekeeping environment*, UN 1999, s. 6-8; *Załącznik programu dla pokoju*, ..., pkt 86-88.

²³² Raporty poddane krytycznej analizie: 1) Raport Brahimiiego (dokument ONZ: A/55/305-S/2000/809); 2) A more secure world: our shared responsibility - Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change (document ONZ: A/59/565 z dnia 2 grudnia 2004 r.); 3) Challenges of Peace Operations: Into the 21st Century- Concluding Report 1997-2002 (kwiecień, 2002 r; źródło: <http://wwwpeacechallenges.net>).

1995 r. (czasu opublikowania aneksu do *Programu dla pokoju*) brak jest nowej doktryny użycia siły militarnej w operacjach ONZ. Jednocześnie w wyniku dokonania uogólnienia stanowiska prezentowanego przez SG ONZ w kolejnych raportach, w tym szczególnie raporcie poświęconym reformie organizacji i prowadzenia operacji pokojowych (tzw. Raport Brahimiego), corocznych raportach ONZ w sprawie operacji pokojowych oraz raporcie poświęconym współczesnym zagrożeniom, systemowi zbiorowego bezpieczeństwa (w tym użyciu sił militarnych w ramach operacji pokojowych) „*A More Secure World our shared responsibility*”- bezpieczniejszy świat nasza wspólna odpowiedzialność, wyprowadzić można następujące **wnioski**:

- **użycie sił wojskowych** w operacji pokojowej ONZ winno stanowić element wieloaspektowych działań, w ramach przyjętej strategii dla rozwiązania sytuacji zagrażającej pokojowi i bezpieczeństwu międzynarodowemu, w tym szczególnie strategii zapobiegania oraz budowania pokoju po konflikcie;
- każda operacja z użyciem sił wojskowych winna mieć jasno i precyzyjnie określony mandat;
- przed rozpoczęciem operacji winna być określona strategia wyjścia sił pokojowych i kryteria, według których można dokonać oceny osiągania założonych w mandacie celów;
- decyzja o podjęciu działań z użyciem **sił wojskowych** winna być dokonana zgodnie z prawem określonym w ramach postanowień wynikających z Karty NZ;
- **siły wojskowe** użyte do działania w ramach operacji pokojowej winny być zdolne zarówno do obrony własnej, jak i do działań uniemożliwiających stronom konfliktu stworzenie zagrożenia dla wypełniania powierzonych im funkcji, obrony i ochrony personelu sił pokojowych oraz przeciwdziałania wszelkim naruszeniom praw człowieka i prawa humanitarnego;
- **siły wojskowe ONZ** winny prowadzić działania w ramach operacji podejmowanych przy zgodzie stron konfliktu, natomiast operacje o dużej intensywności i braku zgody przynajmniej jednej ze stron winny być prowadzone przez **siły wojskowe państw członkowskich ONZ**, zdolne do podjęcia takich działań;

- **siły wojskowe** są tylko jednym z wielu komponentów sił pokojowych, a ich podstawowa funkcja to zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa jako warunek *sine qua non* efektywnego działania innych komponentów;
- **użycie sił wojskowych** winno odbywać się zgodnie z zasadami zaangażowania i użycia siły (ang. Rules of engagement, ROE);
- ONZ winna być zdolna do podjęcia działań przy wykorzystaniu **wojskowych sił szybkiego reagowania**.

Niezmiennie natomiast, na gruncie raportów jest stanowisko SG ONZ wobec podstawowych zasad stanowiących fundament doktrynalnego podejścia do użycia **sił wojskowych** w operacji pokojowej ONZ: zasady bezstronności, rozumianej jako działanie sił wojskowych zgodnie z celami zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych oraz mandatem operacji; zasady minimum użycia siły, rozumianej jako proporcjonalne użycie sił wojskowych do istniejącego zagrożenia, a w miarę możliwości ograniczone do obrony własnej; zasady jedności wysiłków, w znaczeniu politycznego wsparcia działań sił pokojowych oraz jedności działań i wysiłków podejmowanych przez wszystkie komponenty sił pokojowych skierowane na osiągnięcie założonych celów operacji.

W toku prowadzonych analiz potwierdzono, że lata dziewięćdziesiąte XX wieku to okres generowania doktryn narodowych oraz wypracowywania przez organizacje międzynarodowe rozwiązań doktrynalnych w aspekcie prowadzenia operacji pokojowych z użyciem sił zbrojnych²³³. W literaturze przedmiotu oraz opiniach ekspertów i praktyków, doktryna jest jednym z kluczowych czynników determinujących sposoby działania sił militarnych w operacjach pokojowych²³⁴. W procesie badawczym wyróżniono cztery dominujące podejścia doktrynalne:

²³³ W latach dziewięćdziesiątych opracowano między innymi następujące doktryny operacji pokojowych w Stanach Zjednoczonych: *Joint Service Doctrin for Peacekeeping Operation* (1994), *FM100-23* (1994), *Military Operation Other than War* (1995); w Wielkiej Brytanii: *Wider Peacekeeping Army Field Manual (AFM) vol.5 part 1*, który zastąpił *AFM Peacekeeping*, vol 5 part 1 z 1988 r., doktryne *Peace Support Operation* (pierwszy project 1996 r.), Francja, *White Peaper* (1994); NATO, *Directive for Peace Support Operations* (1992), MC 327 Military planning for PSO (1993); na kontynencie afrykańskim (pierwszy jednolity dokument definiujący zaangażowanie w operacje pokojowe wypracowano w Republi Południowej Afryki), dokument został przyjęty na szczecblu rządowym tzw. *White Paper* (1998). Por.: Wilkinson, *Sharpening the Weapon of Peace: The development of Common Military Doctrine for Peace operations*, ISIS Briefing Paper nr 18, kwiecień 1998.

²³⁴ Zaprezentowane stanowisko jest efektem obserwacji prowadzonych w ramach działań sił koalicyjnych w Iraku, oraz SFOR w Bosni i Hercegowinie, opiniami zebranymi podczas wywiadów eksperckich oraz znajduje potwierdzenie w opracowaniach eksperckich, zob.: L. K Wentz, *Lessens from Bosnia, Influencial factors*; źródło: <http://www.fas.org/irp/ops/smo/docs/iforc3i.html>;

skandynawskie²³⁵, brytyjskie²³⁶, francuskie²³⁷ i amerykańskie. Główną przyczyną „dominacji” rozwiązań wyróżnionych podejść doktrynalnych był fakt zaangażowania największych kontyngentów wojskowych z państw takich jak Stany Zjednoczone, Wielka Brytania czy Francja w operacje ONZ w latach dziewięćdziesiątych. Te państwa, jako stali członkowie RB ONZ miały zasadniczy wpływ zarówno na treść przyjmowanych rezolucji, jak i akceptacje lub negacje propozycji organizacji operacji, prezentowanych przez SG ONZ. Dominacja taka występowała szczególnie w okresie od 1989 do 1994 r.²³⁸. Z czterech wyróżnionych podejść wiele przyjętych rozwiązań można znaleźć w doktrynach innych państw czy organizacji regionalnych w niewiele zmienionej formie z uwzględnieniem aspektów narodowych²³⁹. W wyniku obserwacji bezpośredniej potwierdzono kierowanie się postanowieniami doktryn narodowych przez kontyngenty wojskowe, w ramach prowadzenia działań w składzie sił pokojowych operacji z mandatu ONZ²⁴⁰.

²³⁵ Podejście skandynawskie, które było efektem współpracy państw: Danii, Norwegii, Szwecji zostało zdefiniowane w doktrynie: *Nordic UN Tactical Manual*, Joint Nordic Committee for Military UN Matters (NORDSAMFN), Vol 1i 2, 1992. Podejście skandynawskie (w aspekcie zgodny zainteresowanych państw na wprowadzenie sił pokojowych) dominowało w stanowisku państw afrykańskich podczas prób wypracowania doktryny operacji pokojowych Organizacji Jedności Afrykańskiej w 1997 r. zob.: M. Malan, *Towards an Integrated Doctrine for Peace support operations In Africa*, ISS, luty 2000, źródło: <http://www.iss.co.za/pubs/Monographs/No46/Towards.html>.

²³⁶ Zob.: doktryny brytyjskie dotyczące zaangażowania w operacje pokojowe: *AFM Wider Peacekeeping* (1994), *Peace Support Operations* (1996), *The Military contribution to PSO*, JWP 3-50 (2004);

²³⁷ Zob.: „Analiza podstaw francuskiej doktryny operacji pokojowych” [w]: Gregoire J. P., *The base of French Peace Operations Doctrine Problematical Scope of France's Military Engagement within The UN or NATO Framework*, SSI, ISBN: 1-58487-101-6, wrzesień 2002.

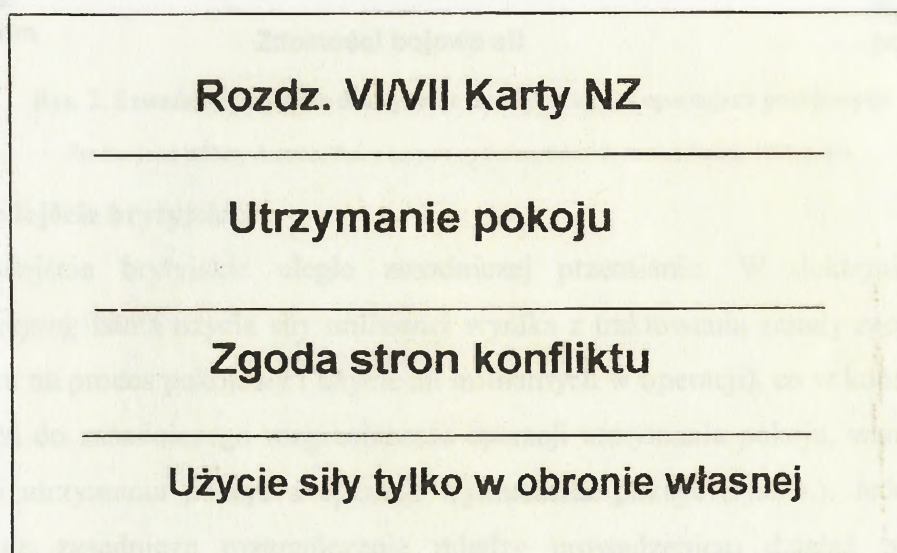
²³⁸ W okresie od 1989 do 1993 r. zasadniczy wpływ na sposób realizacji zadań przez kontyngenty wojskowe sił pokojowych miały następujące państwa: 1) Kanada (jako jedyne państwo była zaangażowana we wszystkie operacje pokojowe ONZ od 1948 r., 2) państwa skandynawskie (Dania, Finlandia, Norwegia, Szwecja), Irlandia, Austria (państwa te utrzymywały zaangażowanie sił wojskowych na poziomie sprzed 1989 r., 3) Argentyna uczestniczyła w dziewięciu operacjach, 4) Francja uczestniczyła w ośmiu operacjach, będąc jednocześnie państwem, które wydzielało największą ilość sił wojskowych w tym okresie do operacji ONZ, 5) Wielka Brytania uczestniczyła w czterech operacjach, będąc jednocześnie drugim państwem co do ilości zaangażowanych sił w operacje pokojowe ONZ, 6) siły wojskowe Stanów Zjednoczonych i Austrii były zaangażowane w siedmiu operacjach, 7) Rosja była zaangażowana w sześciu operacjach. Źródło: J. Potgieter, *Evolution of a national doctrine for peace support operation*, Occasional Paper, September 1996, <http://www.iss.co.za/Pubs/Papers/VG%20and%20JP/VGAndJP%20Paper.html#Anchor-Occasional-45594>;

²³⁹ Przykłady: brytyjska doktryna Peace Support Operation, w podstawowych założeniach co do kategorii operacji, przyjętych zasad, funkcji i charakteru siły militarnej jest niemalże identyczna w porównaniu z doktryną holenderską czy doktryną NATO. W polskiej doktrynie operacji połączonych w obszarze dotyczącym operacji stabilizacyjnych (w ich ramach operacji pokojowych) wiele elementów jest zbieżnych z rozwiązaniami opisanymi w doktrynie amerykańskiej. W doktrynie operacji pokojowych Republiki Południowej Afryki, wiele rozwiązań zaczerpnięto z modelu opisanego w raporcie SG ONZ, *Program dla Pokoju*, oraz z doktryny Brytyjskiej *Peace Support Operations*.

²⁴⁰ Operacja sił IFOR, trzy sektory międzynarodowych sił wojskowych: Brytyjski, Francuski, Amerykański, zasady działania sił w każdym sektorze i stosowane procedury zgodne były z regulacjami państw wiodących. Kontyngenty narodowe Brygady Nordycko-polskiej kierowały się ustaleniami doktryn narodowych. W ramach sił stabilizacyjnych w Iraku, siły amerykańskie działają zgodnie z doktryną amerykańską, siły dywizji wielonarodowej zgodnie z podpisanym (ang.) Memorandum of understanding, winny działać zgodnie z procedurami NATO, w praktyce kontyngenty działają zgodnie z narodowymi doktrynami. W ramach operacji UNMEE, kontyngenty wojskowe sił Kenii, Jordanii i Indii, prowadziły działania zgodnie z doktrynami narodowymi. W każdym przypadku obowiązywał wspólnie uzgodniony dokument (j.ang) Rules of engagement, w praktyce, ostateczna decyzja o działaniu sił wojskowych w sytuacjach o dużym stopniu ryzyka, lub stanowiących zagrożenie dla żołnierzy pozostawała w gestii

Podejście skandynawskie

Według doktryny sformułowanej przez państwa skandynawskie użycie sił wojskowych w operacji pokojowej z mandatu ONZ winno być podejmowane przy zgodzie stron konfliktu. Użycie siły militarnej winno być ograniczone do obrony własnej. Działania ofensywne powodowałyby narastanie konfliktu zamiast jego rozwiązywania²⁴¹. W podejściu skandynawskim nie wyklucza się użycia dobrze wyposażonych w sprzęt „ciężki” sił militarnych, ale zakłada się, że celem jest pokazanie siły, a nie jej użycie²⁴². W podejściu skandynawskim główną rolę odgrywały dwie zasady: zasada zgody stron konfliktu na wprowadzenie międzynarodowych sił oraz przestrzeganie przez siły pokojowe zasady neutralności (rys.1,2).

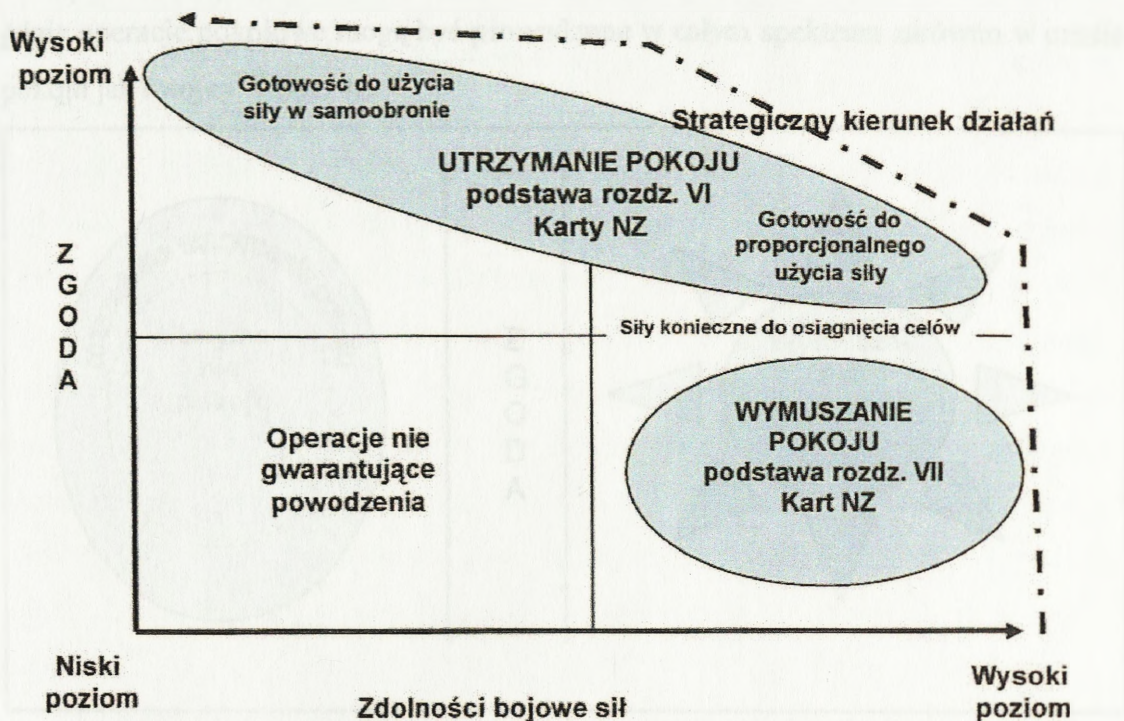

Rys. 1. Podstawowe „wartości” charakteryzujące podejście skandynawskie

władz państwa kontrybutora. Działanie sił koalicyjnych w Iraku: zasadniczo różne podejścia w działaniu sił w rejonach odpowiedzialności amerykańskim i brytyjskim. Szczególnie widocznie stosowanie rozwiązań według innych założeń doktrynalnych w obszarze działania CIMIC (w rejonie odpowiedzialności dywizji brytyjskiej) czy Civil Affairs (w rejonach odpowiedzialności dywizji amerykańskich).

²⁴¹ Rozwiązania prezentowane w podejściu skandynawskim w praktyce są stosowane w operacjach z mandatu ONZ organizowanych wg klasycznego modelu operacji utrzymania pokoju. Wiele państw regionu Azji (Pakistan, Indie, Bangladesz, Maleszja, Fidzi) organizuje swoje działania w sposób zbliżony z podejściem skandynawskim.

²⁴² Zob.: The Nordic approach, [w:] *Evolution of National Doctrine For Peace Support Operation...*

Rys. 2. Szwedzkie podejście doktrynalne do użycia siły w operacjach pokojowych

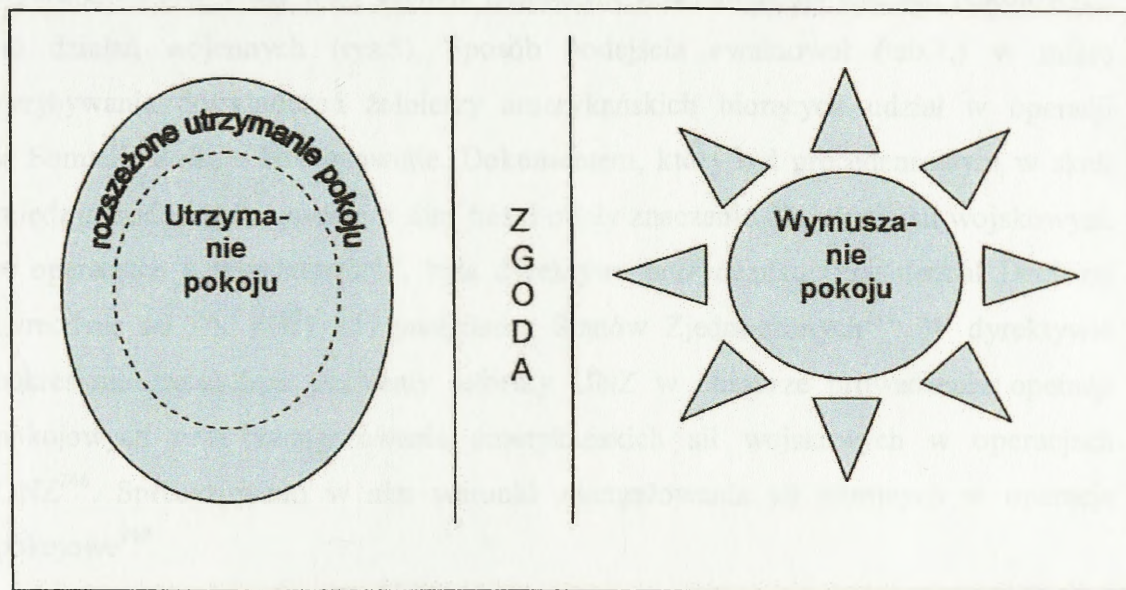
Źródło: Joint military doctrine, Peace support operation, Swedish Armed Forces, 1997, s. 2-4.

Podejście brytyjskie

Podejście brytyjskie uległo zasadniczej przemianie. W doktrynie *Wider Peacekeeping* istota użycia siły militarnej wynika z traktowania zasady zgody (stron konfliktu na proces pokojowy i użycie sił militarnych w operacji), co w konsekwencji prowadzi do zasadniczego rozgraniczenia operacji utrzymania pokoju, wzmocnionej operacji utrzymania pokoju a operacji wymuszania pokoju (rys. 3.). Jednocześnie występuje zasadnicze rozgraniczenie między prowadzeniem działań przez siły militarne a działaniami dyplomatycznymi. W doktrynie *Peace Support Operations*, w wyniku doświadczeń²⁴³, występuje zmiana podejścia. Polega na wyróżnieniu obok operacji utrzymania pokoju tylko operacji wymuszania pokoju. W operacji wymuszania przewiduje się użycie siły militarnej do realizacji zadań mandatowych. Działanie sił pokojowych to zachowanie bezstronności i nieopowiadanie się po żadnej ze stron konfliktu. W obecnie obowiązującej doktrynie odnotowano zmianę podejścia:

²⁴³ Stanowisko zaprezentowane na podstawie nieskategoryzowanych wywiadów prowadzonych z oficerami armii brytyjskiej opiniującymi projekt doktryny *Peace support operation* (opinie zbierano w ramach kontaktów osobistych autora z oficerami opracowującymi analizę porównawczą, z ówczesnie obowiązującą doktryną *Wider Peacekeeping*, w procesie jej wypracowywania). O doświadczeniach armii brytyjskiej zdobytych (w latach 1994-1995) w operacji w Bośni i Hercegowinie, które stały się podstawą zmiany doktryny brytyjskiej, pisze również w swej pracy G. S. Magdonalda, *Mapping the 'Middle Ground' In Peace Operation*, UK military doctrine, dz. cyt., s.56.

gdzie operacje pokojowe mogą być prowadzone w całym spektrum zarówno w czasie pokoju jak i wojny²⁴⁴ (rys. 4.).

Rys. 3. Relacje między kategoriami operacji, a zasadą zgody
 Źródło: Army Field Manual, *Wider Peacekeeping*, 1994, s.2-6.

Teoria/okres	Model			
	Pokój		Wojna	
Tradycyjne utrzymanie pokoju („zimna wojna”)	Pokojowa dyplomacja		Rozdz. VI Karty NZ Utrzymanie pokoj	Operacje na podstawie Rozdz. VII
Rozszerzone Utrzymanie pokoju	Pokojowa dyplomacja	Utrzymanie pokoju na podstawie rozdz. VI KNZ → Brak zgody →	Rozdz. VI ¼ 'szara strefa' Karty NZ Wymuszanie pokoju	Operacje na podstawie Rozdz. VII
Operacje Wspierania Pokoju (po doświadczeniach operacji na terenach państw byłej Jugosławii)	Pokojowa dyplomacja	Utrzymanie pokoju na podstawie rozdz. VI KNZ	Rozdz. VII Karty NZ Wymuszanie pokoju	Operacje na podstawie Rozdz. VII
	Budowanie pokoju Zapobieganie konfliktom Operacje humanitarne			

Rys. 4. Obecne podejście do operacji pokojowych w doktrynie brytyjskiej

Źródło: The Military contribution to Peace Support Operations, Joint Warfare Publication 3-50, s. 2-6.

²⁴⁴ Zob.: *The Military Contribution to the PSO*, Joint Warfare Publication 3-50, s. 2-6.

Podejście amerykańskie

Podejście amerykańskie prezentowane w doktrynie *FM100-23, Military Operation Other Than War*, cechuje zasadnicze rozgraniczenie operacji pokojowych od działań wojennych (rys.5). Sposób podejścia ewaluował (tab.7.) w miarę przybywania doświadczeń żołnierzy amerykańskich biorących udział w operacji w Somalii, Bośni i Hercegowinie. Dokumentem, który był precedensowym w skali międzynarodowej, a zawarte w nim treści miały znaczenie dla użycia sił wojskowych w operacjach z mandatu ONZ, była dyrektywa prezydencka (Presidential Decision Directives no 25, PDD 25) prezydenta Stanów Zjednoczonych²⁴⁵. W dyrektywie nakreślono zasadnicze problemy reformy ONZ w obszarze prowadzenia operacji pokojowych oraz zaangażowania amerykańskich sił wojskowych w operacjach ONZ²⁴⁶. Sprecyzowano w nim warunki zaangażowania sił zbrojnych w operacje pokojowe²⁴⁷.

W doktrynie FM-3.0 operacje pokojowe są częścią działań stabilizacyjnych, które mogą być prowadzone w szerokim zakresie od pokoju do wojny²⁴⁸ (rys.6). Podejście amerykańskie ma swoje implikacje w wyróżnieniu, w ramach operacji pokojowych, dwóch kategorii operacji: utrzymania pokoju oraz operacji wymuszania pokoju, stanowiąc jednocześnie integralną część działań stabilizacyjnych.

²⁴⁵ Decydowały o tym dwa zasadnicze czynniki: 1) Stany Zjednoczone jako stały członek RB ONZ mogły zawetować każdą rezolucję dotyczącą podjęcia operacji pokojowej, 2) udział w tym okresie sił Stanów Zjednoczonych w operacjach pokojowych ONZ. Dyrektywa podpisana przez prezydenta Clintona w dniu 3 maja 1994 r., jej pierwotna wersja została zmieniona w sposób radykalny w konsekwencji wypadków w Mogadishu, kiedy to w dniu 3 października 1993 r., 18 żołnierzy amerykańskich poniosło śmierć podczas próby aresztowania gen. Aidida. Wydarzenia te miały wpływ na ograniczone zaangażowanie sił ONZ w Rwandzie w 1994 roku.

²⁴⁶ Dyrektywa podejmowała w swej treści sześć obszarów: 1) Zasady wspierania operacji pokojowych przez Stany Zjednoczone w przypadku kiedy ich przedstawiciel głosował w RB ONZ, 2) kiedy przewidywano udział żołnierzy amerykańskich w operacji, 3) redukcje kosztów finansowych ponoszonych przez USA wobec prowadzonych operacji ONZ, 4) kierowanie i dowodzenie siłami amerykańskimi w przypadku udziału w operacjach ONZ, 5) reforme zdolności zarządzania operacjami przez ONZ, 6) zwiększenie efektywności współdziałania pomiędzy prezydentem, kongresem i amerykańską opinią publiczną w zakresie zaangażowania USA w operacje pokojowe. Źródło: *Clinton Administration Policy on Reforming Multinational Peace Operations (PDD25)*, Departament Stanu USA, Bureau of International Affairs nr 10161, Waszyngton 1994 r.

²⁴⁷ Dokument precyzuje role operacji pokojowych w polityce zagranicznej państwa, kryteria wspierania operacji pokojowej, relacje kierowania i dowodzenia kontyngentem narodowym skierowanym do udziału w operacji pokojowej.

²⁴⁸ Konsekwencją różnego podejścia doktrynalnego do działania sił wojskowych w ramach operacji stabilizacyjnej były różnice występujące podczas prowadzenia działań operacyjnych sił koalicyjnych w Iraku, gdzie siły amerykańskie prowadziły zarówno działania o charakterze ofensywnym jak i defensywnym, a kontyngenty wielu państw z założenia w ramach operacji stabilizacyjnej nie miały prawa prowadzić działań ofensywnych. Zob: Memorandum of Understanding zawarte pomiędzy państwami MND CS, w którego treści z założenia państwa wchodzące w skład dywizji wykluczyły prowadzenie działań o charakterze ofensywnym.

Operacje pokojowe na podstawie Karty NZ		
Rozdz. VI	Rozdz. VII	Rozdz. VII
Utrzymanie pokoju	Wymuszanie pokoju	Wojna
Zgoda stron konfliktu	Niski poziom zgody kwestionowana bezstronność	Przykłady: Operacja w Korei (1950-1953) Operacja w Iraku (1990-1993)

Rys. 5. Operacje pokojowe wg doktryny amerykańskiej

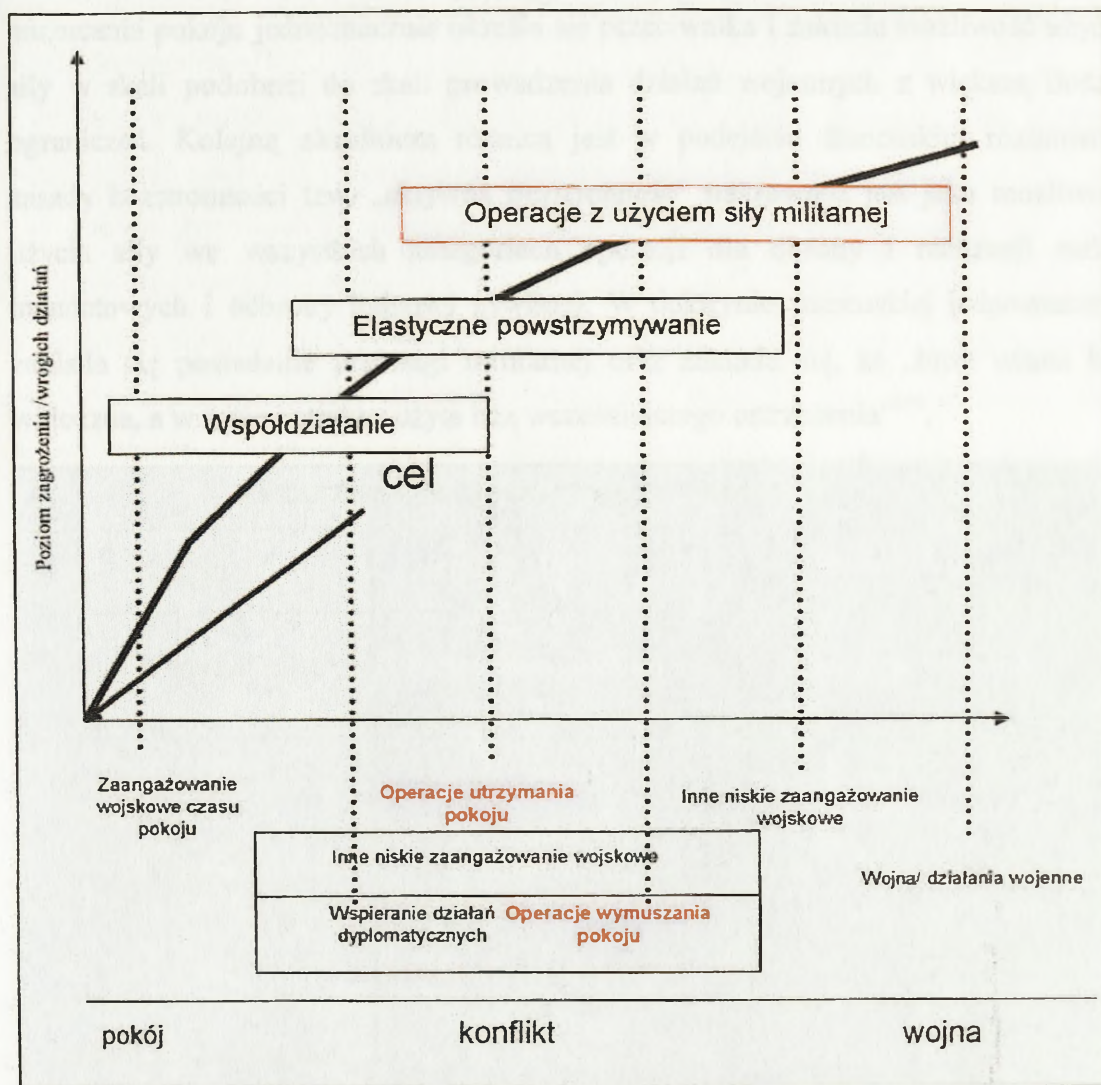
Opracowanie własne, na podstawie danych zawartych w: *Operacje pokojowe, FM 100-23*.

Tabela 7.

Zmienne operacyjne

Zmienne	Wspieranie działań dyplomatycznych	Utrzymanie pokoju	Wymuszanie pokoju
ZGODA	<i>Wysoki poziom</i>	<i>Wysoki poziom</i>	<i>Niski poziom</i>
SIŁY WOJSKOWE /UŻYCIE SIŁ WOJSKOWYCH	<i>Niski poziom</i>	<i>Niski poziom</i> (użycie w obronie własnej/obrona mandatu)	<i>Dostosowane do wymuszenia</i>
BEZSTRONNOŚĆ	<i>Wysoki poziom</i>	<i>Wysoki poziom</i>	<i>Niski poziom</i>

Źródło: *Operacje pokojowe, FM 100-23*

Rys. 6. Zaangażowanie sił zbrojnych w ramach operacji stabilizacyjnych

Źródło: Operacje, FM 3-0, czerwiec 2001, s. 9-2.

Podejście francuskie

Podejście francuskie zasadniczo wyróżnia się od podejścia brytyjskiego i amerykańskiego rozróżnieniem trzech kategorii operacji pokojowych, w których przewiduje się użycie siły militarnej: operacje utrzymania pokoju (fr. *maintien de la paix*), przywrócenie pokoju (fr. *restauration de la paix*), narzucenie pokoju (fr. *imposition de la paix*) przy czym wszystkie te kategorie działań nie są prowadzeniem wojny²⁴⁹ (rys.7.). W podejściu francuskim zdecydowanie inaczej unormowana jest rola siły militarnej w operacji przywracania pokoju. Działanie sił militarnych powinno być bezstronne, chociaż nie zawsze neutralne. W operacjach

narzucania pokoju jednoznacznie określa się przeciwnika i zakłada możliwość użycia siły w skali podobnej do skali prowadzenia działań wojennych z większą ilością ograniczeń. Kolejną zasadniczą różnicą jest w podejściu francuskim rozumienie zasady bezstronności tzw. „aktywna bezstronność” traktowana jest jako możliwość użycia siły we wszystkich kategoriach operacji dla obrony i realizacji zadań mandatowych i ochrony ludności cywilnej. W doktrynie francuskiej jednoznacznie zakłada się posiadanie przewagi militarnej oraz zakłada się, że „broń winna być widoczna, a w razie potrzeby użyta bez wcześniejszego ostrzeżenia”²⁵⁰.

Podstawa podjęcia działań – Karta NZ		
Rozdz. VI	Rozdz. VII	Rozdz. VII
Utrzymanie pokoju	Przywracanie pokoju	Wymuszanie pokoju
<u>Warunki konieczne:</u> - zgoda - porozumienie o przerwaniu działań zbrojnych	<u>Brak:</u> - zgody - porozumienia o przerwaniu działań zbrojnych	Działanie poprzez zagrożenie użyciem lub stosowanie siły
Brak przeciwnika	<u>Bezstronność</u> Określenie przeciwnika zależy od rozwoju sytuacji	Określony przeciwnik

Rys. 7. Operacje pokojowe wg doktryny francuskiej

Opracowanie własne na podstawie: J. P. Gregoire, *The base of French peace operation doctrine: Problematic scope of France's Military Engagement within UN or NATO Framework*, ISS, wrzesień 2002

Dokonując syntezy wymienionych podejść, zwrócono uwagę na cechy wspólne i zasadnicze różnice. Do cech wspólnych należy zaliczyć:

- operacje pokojowe winny być prowadzone zgodnie z normami (rezolucjami RB ONZ) wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych;

²⁴⁹ Źródło: French military doctrin, [w:] *Peace Enforcement: Mapping The Middle Ground In Peace Operation.....* wyd. cyt., s. 60.

²⁵⁰ *The bases of French Peace support operation doctrine*,, wyd. cyt., s.8

- we wszystkich podejściach siły militarne w operacji pokojowej to siły międzynarodowe²⁵¹;
- działanie sił wojskowych w składzie sił pokojowych winno być prowadzone według zasad (brak natomiast zgodności co do samych zasad i ich interpretacji).

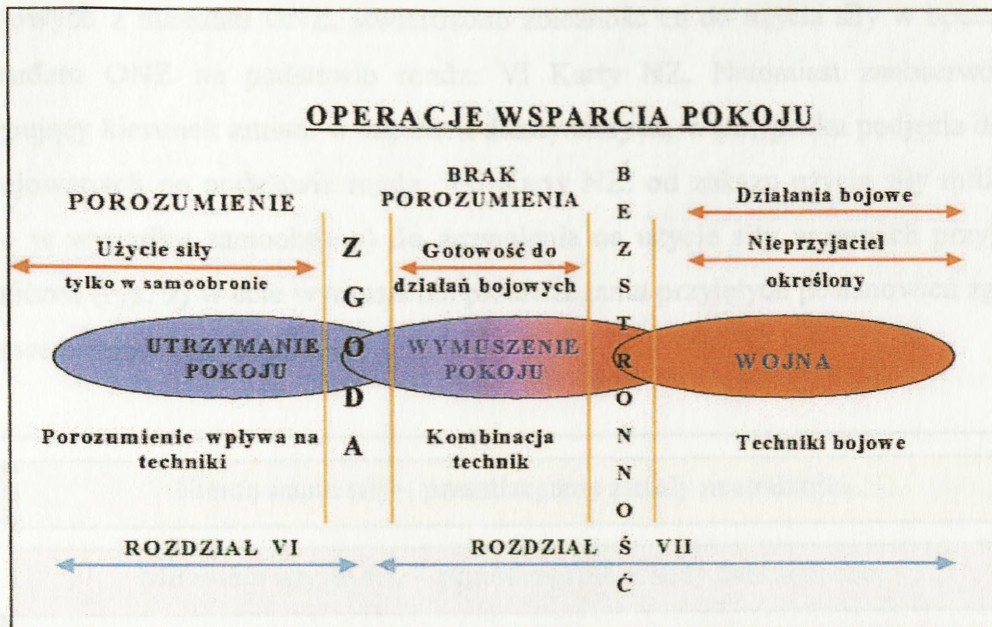
Zasadnicze różnice w analizowanych podejściach doktrynalnych to inne podejście do zasady bezstronności. Podejścia amerykańskie i brytyjskie tym różnią się od podejścia francuskiego, że dopuszcza się w nim użycie siły militarnej w każdych okolicznościach z chwilą naruszenia przyjętego porozumienia i zagrożenia dla ludności cywilnej. W podejściu francuskim przy braku zgodny stron na działanie sił międzynarodowych, występuje zdefiniowanie przeciwnika, natomiast w podejściu amerykańskim i brytyjskim obowiązuje zasada bezstronności wobec stron konfliktu, „wymuszanie” na nim realizacji przyjętych porozumień; w podejściu skandynawskim dominuje podejmowanie działań tylko za zgodą stron.

W wywiadach przeprowadzonych z oficerami z państw, które obecnie są największymi kontrybutorami sił wojskowych do operacji ONZ²⁵², dominowała opinia, że w ich państwach zaangażowanie sił wojskowych jest każdorazowo zgodne z zasadami funkcjonującymi w ramach ONZ. Nie wskazano natomiast koherentnej doktryny, w której byłyby określone podstawowe zasady i pryncypia użycia siły militarnej w operacjach z mandatu ONZ. Dominująca była opinia, że użycie siły militarnej w operacji z mandatu ONZ jest możliwe tylko w ramach samoobrony.

W ramach prowadzonych ocen stwierdzono, że z organizacji i porozumień regionalnych, zaangażowanych „integralnymi” siłami wojskowymi w operacje z mandatu ONZ, jedynie w ramach NATO wypracowano kompleksową, komplementarną doktrynę użycia siły militarnej w operacji wsparcia pokoju, podjętej z mandatu ONZ (rys. 8.).

²⁵¹ W doktrynach amerykańskich istnieje zapis, że Stany Zjednoczone zastrzegają sobie prawo do samodzielnego podjęcia operacji pokojowej, ale preferowane jest działanie o charakterze międzynarodowym z mandatu ONZ lub innej organizacji międzynarodowej, zob.; FM-3, czerwiec 2001, s. 9-6.

²⁵² Wywiad prowadzono z oficerami Indii, Pakistanu, Bangladesz oraz Jordanii.

Rys. 8. Relacje między użyciem siły a zasadami: zgody i bezstronności wg NATO

Źródło: AJP 3, NATO, 2000.

W doktrynie NATO jednoznacznie określono podstawy prawne użycia siły militarnej w operacji z mandatu ONZ. Rola siły militarnej: w operacjach, których podstawą jest rozdz. VII Karty NZ, to utrzymanie, przywrócenie lub wymuszenie realizacji postanowień zawartych w mandacie sił; w operacjach podjętych na podstawie rozdz. VI Karty NZ, użycie siły militarnej ograniczono do przestrzegania zasady bezstronności i minimum użycia siły zgodnie z zasadami zaangażowania.

Na podstawie opinii ekspertów²⁵³, analizy dokumentów normatywnych Unii Europejskiej²⁵⁴, analizy doświadczeń sił UE z operacji „Concordia”²⁵⁵, „Artemis”²⁵⁶, stwierdzono, że doktryna UE użycia siły militarnej w operacjach z mandatu ONZ jest dopiero tworzona.

Dokonując uogólnienia wyników analiz uwarunkowań doktrynalnych, z punktu prowadzenia oceny i interpretacji zapisów użycia siły militarnej w operacjach

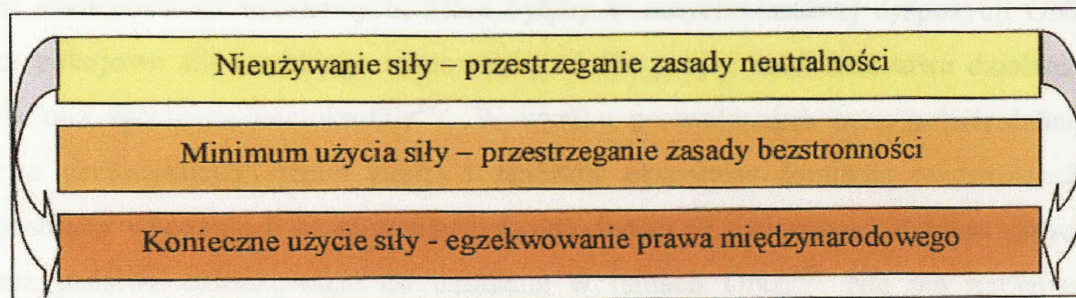
²⁵³ Zob.: A. Novosseloff, *EU-UN Partnership In Crisis Management: Developments and Prospects*, IPA, czerwiec 2004. T. Tardy, *Limits and opportunities of UN-EU relation in Peace operations: Implikations for DPKO, GCSP*, wrzesień 2003. J. Y. Hayne, *Force structure*, ISS, <http://www.iss.int>.

²⁵⁴ Zob.: *Joint declaration on UN-EU cooperation in Crisis Management*, Nowy York, wrzesień 2003. porozumienie zawarte między NATO, a UE, porozumienie „Berlin Plus”, Strategia Bezpieczeństwa Europejskiego, *A Secure Europe in a Better world*, 20 grudnia 2003 r., *EU security and defence, core documents 2004*, Chaillot Paper, nr 75, luty 2005.

²⁵⁵ Wnioski i doświadczenia prezentowane przez przedstawiciela UE w ramach: Crisis Management Course w Szwedzkiej Akademii Obrony w Sztokholmie.

²⁵⁶ Zob.: *Operation Artemis: The lessons Learned of the Interim Emergency Multinational Force*, PBPU Military Division, ONZ, 2004, źródło: <http://www.un.org/DPKO/Best Practice>.

pokojowych z mandatu ONZ, stwierdzono zbieżność co do użycia siły w operacjach z mandatu ONZ na podstawie rozdz. VI Karty NZ. Natomiast zaobserwowano następujący kierunek zmian, w zapisach doktrynalnych, w przypadku podjęcia działań zainicjowanych na podstawie rozdz. VII Karty NZ: od zakazu użycia siły militarnej (tylko w wypadku samoobrony) do zezwolenia na użycie siły w ramach przyjętych ograniczeń (rys. 9) w celu wymuszenia przestrzegania przyjętych postanowień zgodnie z prawem międzynarodowym.

Rys. 9. Kierunek zmian podejścia doktrynalnego wobec użycia siły militarnej w operacjach pokojowych

3.3. Uwarunkowania organizacyjne użycia siły militarnej w operacji pokojowej

Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen potwierdzają tezę, że w operacjach kierowanych przez organa ONZ, z siłami wojskowymi dowodzonymi przez dowódcę powoływanego przez RB, ONZ nie posiada w swojej wyłącznej dyspozycji uzbrojonych formacji wojskowych zdolnych do prowadzenia operacji wojskowych. Zgodnie z postanowieniem karty NZ [...] *Wszyscy członkowie Narodów Zjednoczonych zobowiązują się dać do rozporządzenia Radzie Bezpieczeństwa, na jej żądanie i stosownie do specjalnego porozumienia lub porozumień, niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa siły zbrojne [...]*²⁵⁷. Próby powołania sił wojskowych będących w dyspozycji ONZ były podejmowane z chwilą powstania organizacji²⁵⁸. Działania podejmowane na forum Komitetu Sztabu Wojskowego, który

²⁵⁷ Karta NZ, art. 43, (Dz. U. z 1947r., nr 23 poz. 90, z późniejszymi zmianami).

²⁵⁸ Rozmowy prowadzono w gronie państw (w latach 1946-48), stałych członków Rady Bezpieczeństwa, które jednocześnie miały być dostarczycielami zasadniczej części sił wojskowych wydzielonych do dyspozycji ONZ. Liczebność sił wojskowych przewidywano na około dwadzieścia dywizji wojsk lądowych oraz komponent sił powietrznych i morskich. Zob.: J. L. Lorenz, *Peace, Power, and the United Nations: A security system for the Twenty-first Century*, Westview Press, 1999, s. 61-62.

miał być jednocześnie organem pomocniczym RB ONZ zakończyły się bez efektów²⁵⁹, a Komitet Sztabu Wojskowego jest obecnie organem, który prowadzi działalność tylko formalną bez żadnego znaczenia merytorycznego dla działań ONZ²⁶⁰. W toku badań stwierdzono, iż rozwiązania, co do których porozumieli się stali członkowie Rady Bezpieczeństwa podczas dyskusji podejmowanych na forum Komitetu Sztabu Wojskowego, znalazły później zastosowanie w operacjach pokojowych ONZ²⁶¹.

W toku prowadzonych badań ustalono, iż od chwili powstania ONZ żywa jest idea stworzenia sił wojskowych, które byłyby w natychmiastowej dyspozycji ONZ jako pokojowe siły szybkiego reagowania, zdolne podjąć natychmiastowe działanie. Była ona zgłaszana wielokrotnie²⁶². W wyniku prowadzonych ocen potwierdzono, że w przeważającej części analiz i raportów ekspertów dominują rekomendacje i postulaty wnoszące o zwiększenie dyspozycyjności sił wojskowych deklarowanych przez państwa członkowskie do działania w ramach ONZ²⁶³. Nie ma natomiast potwierdzenia ani inicjatywy, która dopuszczałaby oddanie wydzielonych sił wojskowych do wyłącznej dyspozycji ONZ. Praktycznym wyrazem działań ONZ potwierdzającym realizację rekomendacji eksperckich jest powołany na potrzeby

²⁵⁹ W raporcie przygotowanym przez Komitet Sztabu Wojskowego (Military Staff Committee, MSC) stanowiącym podsumowanie rozmów zaprezentowano postanowienia, którymi miano się kierować podczas kierowania, dowodzenia oraz utrzymania gotowości i zdolności sił wojskowych oddanych do dyspozycji ONZ. "Report on General Principles Governing the Organization on the Armed Forces to be made available to the Security Council by Member Nations of the United Nations", raport jest dołączony do dokumentu ONZ S/336 z dn 4 czerwca 1947r. Zobacz: Yearbook of the UN 1946-47, NY, UNDP, 1947.

²⁶⁰ W propozycji utworzenia sił wojskowych w formie Międzynarodowego Legionu ONZ, który byłby w dyspozycji ONZ, przewidywano uaktywnienie Komitetu Sztabu Wojskowego oraz powierzenie mu nowej roli. Zob.: C. Connetta, C. Knight, *Vital Force a proposal for the Overhaul of the UN Peace Operations System and for the Creation of a UN Legion*, Commonwealth Institute, Cambridge, Massachusetts, 1995. W reformatorskich propozycjach obecnego Sekretarza Generalnego ONZ, K. Annana, proponuje się uaktywnienie Wojskowego Komitetu wojskowego w ramach systemu wczesnego ostrzegania.

²⁶¹ Do takich rozwiązań należy zaliczyć: sprawowanie kierowniczej funkcji nad siłami wojskowymi przez Radę Bezpieczeństwa podczas prowadzenia działań oraz to, iż dowódcę sił wojskowych ONZ winna wyznaczać Rada Bezpieczeństwa. Zob.: J. P. Lorenz, *Peace Power and The United Nation*, ..., s.65-66.

²⁶² W 1948 r pierwszy Sekretarz Generalny ONZ, Trygve Lie proponował utworzenie sił ONZ, jednostki w sile około 5 tys. żołnierzy; w 1993 Sir Brian Urquhart przedstawił propozycję utworzenia sił ONZ w formie sił szybkiego reagowania, lekkiej piechoty w sile około 5000 żołnierzy; L. Haynes T. Stanley proponowali utworzenie sił szybkiego reagowania w sile około 5000 żołnierzy w początkowym okresie, docelowo wzmocnione do 10000. Trzy samodzielne bataliony z możliwością wzmocnienia o środki powietrzne, artylerie, lekkie czołgi, zob.: L. Haynes, T. W. Stanley, *To Create a United Nations Fire Brigade, Comparative Strategy*, Volume 14, nr 1, s.14; w 1994 minister spraw zagranicznych Holandii proponował utworzenie sił szybkiego reagowania ONZ, w składzie brygady, w sile 2-5 tys. żołnierzy; kolejne to, propozycje amerykańskie: byłego ambasadora St. Zjed. J. Deana utworzenia sił szybkiego reagowania w dyspozycji ONZ, w powiązaniu ze strukturami NATO oraz pułkownika rezerwy US Army T. Thomasa utworzenia korpusu lub legionu sił szybkiego reagowania ONZ, zob. "The UN's Vietnam", *Military Review*, luty 1994.

²⁶³ Rekomendacje Raportu Brahimiego, syg. ONZ A/55/305-5/2000/809, Rekomendacje zawarte w raporcie opracowanym dla SG ONZ, *A More Secure World our Shared Responsibility*, ONZ, grudzień 2004, pkt 210-219, s.47-48; Raport *American Interest and United Nations Reform Report of the Task Force on the United Nations*, United States Institute for Peace, Washington D.C., 2005, s.11.

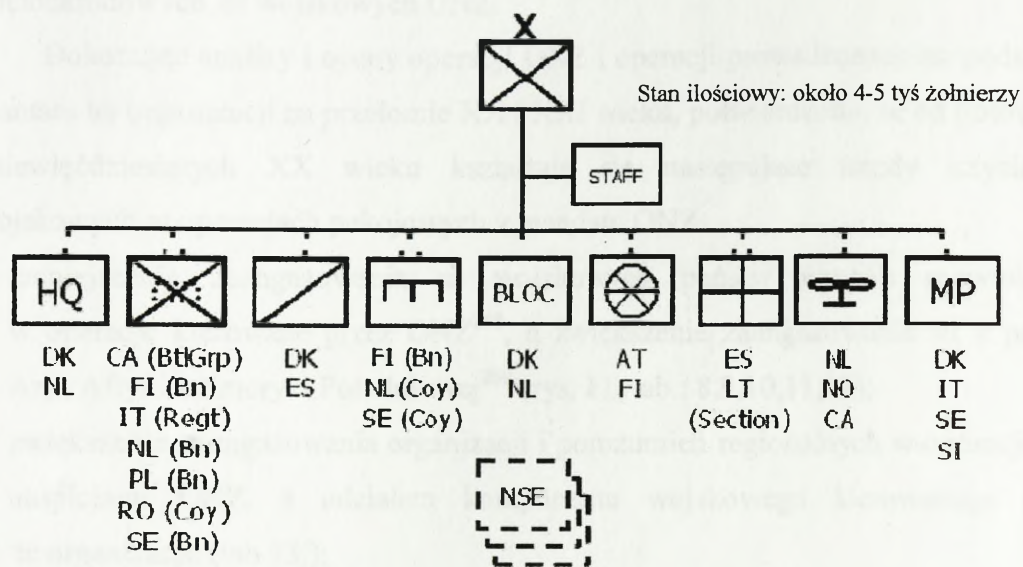
operacji pokojowych ONZ Stand-by Arrangement System²⁶⁴ oraz strategiczne składy logistyczne (ang. Strategic Deployment Stock) z bazę logistyczną w Brindizi we Włoszech²⁶⁵.

Efektom dotychczasowych prób stworzenia sił szybkiego reagowania ONZ było powołanie brygady SHIRBRIG (Stand-by High Readiness Brigade), z inicjatywy grupy państw (rys. 10.), która została wykorzystana w ramach działań sił pokojowych misji UNMEE w Afryce²⁶⁶.

²⁶⁴ W *Programie dla pokoju* z 1992 r. (dokument ONZ A/47/2777-S/24111, z dn 31.1.1992 r.), SG ONZ zaproponował „... przyjęcie drogą rokowań specjalnych układów przewidzianych w artykule 43 Karty, na mocy których państwa członkowskie zobowiążą się udostępnić RB ONZ dla celów określonych w art. 42, siły zbrojne oraz udzielić pomocy i ułatwień nie tylko ad hoc ale i na stałe”. B. B. Ghali, *Program dla pokoju*, PISM, ..., s.61-62. Jednocześnie SG ONZ zaproponował utworzenie jednostek wymuszania pokoju, które nie powinny być mylone z siłami utworzonymi na podstawie art. 43 Karty NZ. Potrzebę utrzymania i usprawnienia powołanego *Stand-by Arrangement System* potwierdzono w Raporcie Brahimiego (dokument ONZ A/55/305/-S/2000/809 z dn 21 sierpnia 2000r.). Zgromadzenie Ogólne ONZ potwierdziło w swoich rezolucjach wymagania, co do utrzymania w ramach systemu zdolności do utworzenia w terminie 30 dni jednej tradycyjnej operacji oraz w ciągu 90 dni jednej kompleksowej operacji. Źródło: *UN stand-by Arrangements System Military Handbook*, Military Division Department of Peacekeeping Operations, ONZ 2003, s. 2-4.

²⁶⁵ *Strategic Deployment Stock* z założenia miał służyć do zabezpieczenia organizacji jednej operacji rocznie, praktycznie zawsze obsługiwał kilka i zabezpieczał organizację kilku operacji. Źródło: *UN Peacekeeping Reform: Seeking Greater Accountability and Integrity*, Testimony of Victoria Holt, The Henry L. Stimson Center, maj 2005, s.5.

²⁶⁶ W dn., 15 grudnia 1996 r., upoważnieni przedstawiciele Austrii, Kanady, Danii, Holandii, Norwegii, Polski podpisali list intencyjny o zasadach powołania brygady SHIRBRIG, zadeklarowano jej operacyjną gotowość do użycia w styczniu 2000 r.; koncepcja operacyjnego użycia brygady zakładała użycie międzynarodowych sił w operacji utrzymania pokoju ONZ przez okres do sześciu miesięcy. W listopadzie 2000r, dowództwo brygady oraz pododdziały z takich państw jak Kanada, Dania, Holandia zostały skierowane do działania, w ramach powołanej przez ONZ operacji UNMEE, po okresie sześciu miesięcy siły SHIRBRIG zostały wycofane z rejonu operacji. Źródło: <http://www.shirbrig.dk>; Brygada jest ponownie w gotowości do użycia, zakłada się, że może ona być skierowana zarówno do operacji utrzymania jak i wymuszania pokoju, niemniej ostateczna decyzja co do użycia pododdziałów wyznaczonych do składu sił brygady pozostaje w dyspozycji państw wydzielających pododdziały. Źródło: zobacz: H. P. Langille, *The future of Peacekeeping: An expert' discussion to the dialogue on future policy*, Raport of the workshop, University of British Columbia, Kanada, marzec 2003, s. 2; <http://www.globalcentres.org/html/docs/CCHS/FutureofPeacekeepingReport.pdf>. Wnioski z pierwszego praktycznego użycia Brygady w operacji pokojowej ONZ, zob.: *Key Lessons Learned from first use of SHIRBRIG*, [w:] *Seminar on Standby High Readiness Brigade (SHIRBRIG)*, International Peace Academy, <http://www.ipacademy.org>

Wykaz użytych skrótów i akronimów:

DK - Dania	BtlGrp – Grupa bojowa
NL – Holandia	Bn – batalion
CA - Kanada	Coy- kompania
FI – Finlandia	Regt – regiment
IT – Włochy	HQ – dowództwo
PL – Polska	Staff – sztab
RO – Rumunia	BLOC – batalion logistyczny
SE – Szwecja	MP – policja wojskowa (żandarmeria wojskowa)
ES – Estonia	SHIRBRIG - Multi-National Standby Force High Readiness Brigade For UN Operations /
AT – Austria	Międzynarodowe Siły Reagowania Brygady
NO – Norwegia	Section - zespoły
SI - Szwajcaria	

Rys. 10. Struktura brygady SHIRBRIG

Źródło: <http://www.shirbrig.dk/shirbrig/html/brigpool.htm>

Kontyngenty wojskowe wydzielane przez poszczególne państwa do dyspozycji ONZ stanowić mogą „personel ONZ”, jeżeli są częścią składową sił pokojowych operacji ONZ nieprowadzonych w formie akcji przymusu (akcji podjętej w myśl postanowień rezolucji RB ONZ zgodnie z rozdz. VII Karty NZ, gdzie siły pokojowe występują w charakterze jednej ze stron)²⁶⁷ lub organa pomocnicze, jeżeli zostały powołane zgodnie z rozdz. III, art. 29 Karty NZ. Strukturę, zdolności operacyjne, zakres władzy sprawowanej przez ONZ nad formacjami wojskowymi oddanymi do jej dyspozycji określa porozumienie zawarte między ONZ, występującym w jej imieniu

²⁶⁷ Konwencja z dn. 9 grudnia 1994 r. o bezpieczeństwie personelu ONZ i personelu współdziałającego, art. 2 pkt. 2. konwencji. Źródło: druk sejmowy nr 1239 z dn. 6 lipca 1999 r., zob.; A. Roberts, *Documents on the law of war*, Oxford University Press, 2001, s. 622-635; J. M. Henckear, L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, Cambridge University Press, 2005, s. 112.

SG ONZ, a państwem delegującym swoich żołnierzy, formacje wojskowe do wielonarodowych sił wojskowych ONZ.

Dokonując analizy i oceny operacji ONZ i operacji prowadzonych na podstawie mandatu tej organizacji na przełomie XX i XXI wieku, potwierdzono, że od połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku kształtują się następujące trendy użycia sił wojskowych w operacjach pokojowych z mandatu ONZ:

- zmniejszenie zaangażowania sił wojskowych państw wysoko rozwiniętych w operacje kierowane przez ONZ²⁶⁸, a zwiększenie zaangażowania sił z państw Azji, Afryki i Ameryki Południowej²⁶⁹ (rys. 11; tab.: 8,9,10,11,12);
- zwiększenie zaangażowania organizacji i porozumień regionalnych w operacje pod auspicjami ONZ, z udziałem komponentu wojskowego kierowanego przez te organizacje (tab.13.);

Tabela 13

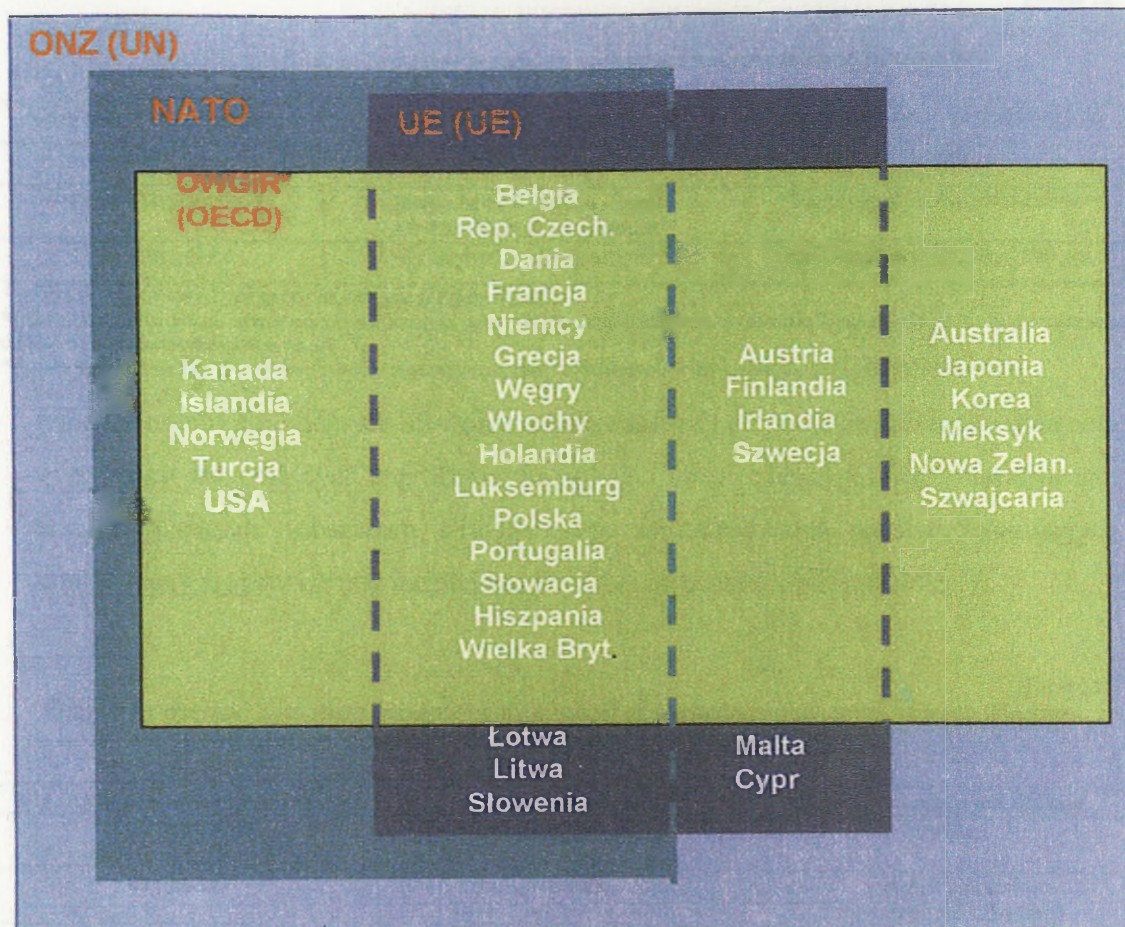
Wybrane operacje z mandatu ONZ z zaangażowaniem sił wojskowych kierowanych przez organizacje i porozumienia regionalne

Organizacja porozumienie regionalne	Zaangażowanie komponentu militarnego	Operacja
Unia Europejska	<ul style="list-style-type: none"> - Współdziałanie poprzez skierowanie kontyngentu wojskowego; - Samodzielnie prowadzone operacje 	<ul style="list-style-type: none"> - KFOR, - Artemis, Concordia,
NATO	Operacje kierowane i dowodzone przez organa NATO	IFOR, SFOR, KFOR, ISAF
Organizacja Jedności Afrykańskiej/ Unia Afrykańska	Skierowanie komponentu wojskowego i/lub obserwatorów wojskowych	<ul style="list-style-type: none"> - Misja obserwacyjna w Burundi - Misja obserwacyjna na wyspach Komoros - Misja obserwacyjna w Etiopii i Erytrei
ECOWAS	Siły militarne i obserwacyjne	- ECOMOG w Liberii

- tworzenie sił wojskowych organizacji i porozumień regionalnych zdolnych do szybkiego reagowania na zagrożenia, w porozumieniu lub pod auspicjami ONZ (tab. 14.);

²⁶⁸ Około 75% z ogólnej liczby sił wojskowych zaangażowanych w operacje pokojowe w 2005 r., pochodzi z państw o średnim i niskim stopniu rozwoju, wg źródeł ONZ to państwa, do których należy zaliczyć między innymi: Indie, Bangladesz, Nigeria, Jordania, Kenya, Brazylia. por.: M. Maartens, *Challenges facing peace operations in Africa – a 21st century view*, http://www.defcolass.co.za/data/06-Maartens.htm#_Toc46549934; *Un Peacekeeping Reform: Seeking Great Accountability and Integrity*, Testimony by Victoria Holt, Simson Center, maj 2005, s. 3.

²⁶⁹ Zob.: T. Deen, *UN Chiefs Seeks 30 000 more troops for Peacekeeping*, źródło: <http://www.globalpolicy.org/security/peacekgp/general/2004/0907seeksmore.htm>.

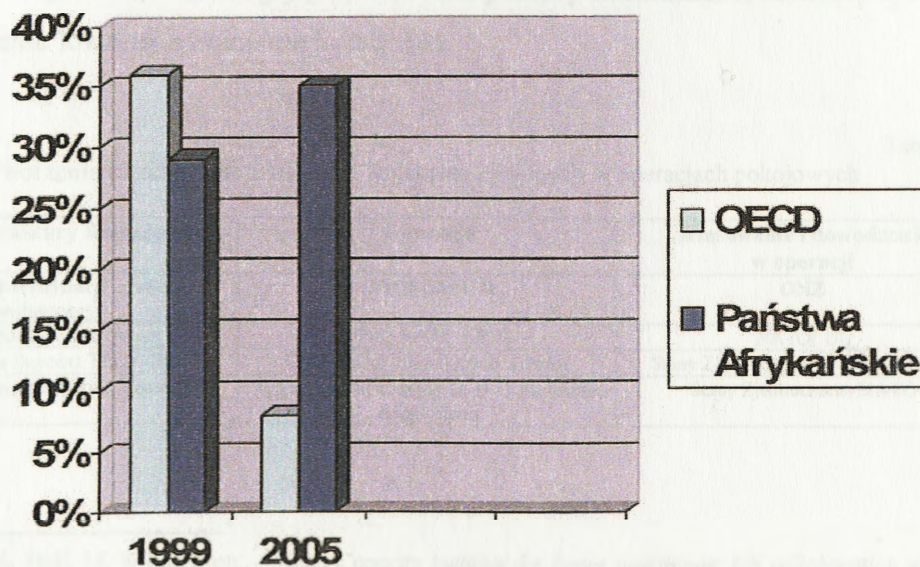

* Organization for Economic Cooperation and Development, OECD / Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, OWGR

Rys. 11. Państwa członkowskie OECD i ONZ oraz ich relacja z NATO i UE

Tabela 8.

Procentowe zaangażowanie żołnierzy z państw ODCE, państw afrykańskich w operacje ONZ tendencja zmian w latach 1999 -2004

Struktury militarne tworzone w ramach organizacji i porozumień regionalnych

Org. /poroz. regionalne.	Struktury wojskowe	Liczba żołnierzy (orientacyjnie)
NATO	Siły Odpowiedzi*	20 000
Jedności Afrykańskiej	(ang.) African Standby Force - afrykańskich sił reagowania**	Pięć brygad, około 1500 każda
Unia Europejska	Siły Szybkiego Reagowania***	Grupy bojowe w sile ok. 1500 żoł.

* Zgodnie z decyzjami podjętymi na szczycie w Pradze (2002).

** Koncepcja przewiduje utworzenie przez każdy z subregionów sił wojskowych, w składzie brygady, zdolnych do prowadzenia działań w ramach operacji pokojowych²⁷⁰;

*** Siły Unii Europejskiej tworzone zgodnie z postanowieniami w Helsinkach (1999), obecnie (ang.) Headlin gole 2010.

- tworzenie wielonarodowych sił wojskowych, zdolnych do podjęcia szybkiego działania w rejonach stanowiących zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, w „tradycyjnych” obszarach strategicznego zainteresowania państw delegujących kontyngenty wojskowe pod auspicjami ONZ lub na prośbę ONZ (tab.15);

Tabela 15.

Przykłady operacji z użyciem doraźnie tworzonych sił międzynarodowych przez państwa wiodące w „tradycyjnych” rejonach strategicznego zainteresowania

Siły wojskowe/operacja pokojowa	Państwo/a wiodące	Rejon prowadzonych działań
Operacja Alba (powołana z inicjatywy Włoch)	Francja, Włochy	Albania
INTERFET	Australia	Timor Wschodni (rejon Australii i Oceanii)
Międzynarodowe siły wojskowe	Stany Zjednoczone	Haiti
Emergency International Force (operacja Artemis)	Francja	Demokratyczna Republika Kongo
Operacja Licorn	Francja	Wybrzeże Kości Słoniowej
Operacja Pallister	Wielka Brytania	Sierra Leone

- zaangażowanie komponentu wojskowego sił pokojowych w funkcjonalne struktury cywilno-wojskowe, wspomagające udzielanie pomocy humanitarnej ludności cywilnej i wspieranie lokalnej administracji (tab. 16);

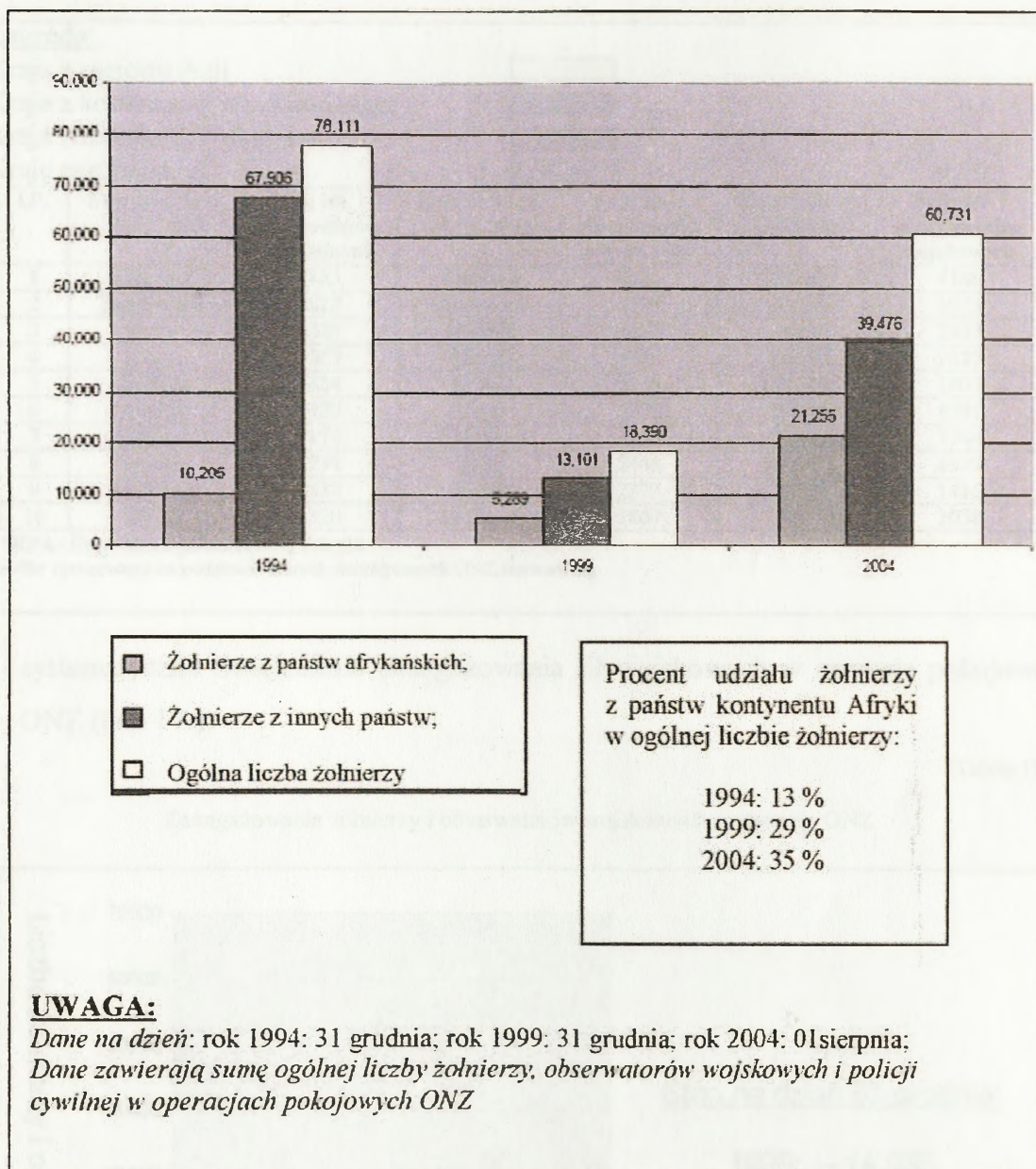
Tabela 16.

Tworzenie struktur funkcjonalnych wojskowo-cywilnych w operacjach pokojowych

Tworzone struktury funkcjonalne	Operacje	Kierowanie i dowodzenie w operacji
Centrum koordynacji cywilno wojskowej	UNOSOM I, II	ONZ
Cimic house, Cimic Center	IFOR, SFOR, KFOR	NATO/ UE
Governorate Support Team, GST	Operacja sił koalicyjnych w Iraku	Stany Zjednoczone, Wielka Brytania
Provincial Reconstruction Team, PRT	Operacja sił koalicyjnych, ISAF na terenie Afganistanu	Stany Zjednoczone, NATO

²⁷⁰ V. K. Holt, M. K. Shanahan., *African Capacity building for Peace operations: UN collaboration with the African Union and ECOWAS*, Stimons Center, luty 2005, s. 17.

Udział ilościowy żołnierzy z państw afrykańskich w operacjach pokojowych ONZ

Źródło: Raport *African Capacity-Building for Peace Operations: Un collaboration with the AU and ECOWAS*, Holt V. K., Shanahan M. K., Stimson Center, luty 2005.

Tabela 10.

Pierwsze dziesięć państw kontrybutorów: obserwatorów wojskowych i żołnierzy do sił pokojowych w operacjach kierowanych przez ONZ

Legenda:

Kraje z regionu Azji

Kraje z kontynentu afrykańskiego

Kraje Ameryki Południowej

Kraje europejskie

LP.	Stan na dzień: 31.01.2005	Ilość żoł. i obserwatorów wojskowych	Stan na dzień: 31.08.2004	Ilość żoł. i obserwatorów wojskowych	Stan na dzień: 31.08.2003	Ilość żoł. i obserwatorów wojskowych
1	Pakistan	8183	Pakistan	8625	Pakistan	4180
2	Bangladesz	8812	Bangladesz	8221	Bangladesz	3925
3	Indie	6321	Nigeria	3577	Indie	2933
4	Nepal	3565	Etiopia	3445	Ghana	2027
5	Etiopia	3424	Ghana	3185	Urugwaj	1802
6	Ghana	3320	Indie	2937	Kenia	1791
7	Nigeria	3175	Urugwaj	2486	Nigeria	1744
8	Jordania	2791	RPA	2448	Jordania	1579
9	Urugwaj	2434	Nepal	2323	RPA*	1416
10	RPA*	2320	Jordania	1867	Ukraina	1058

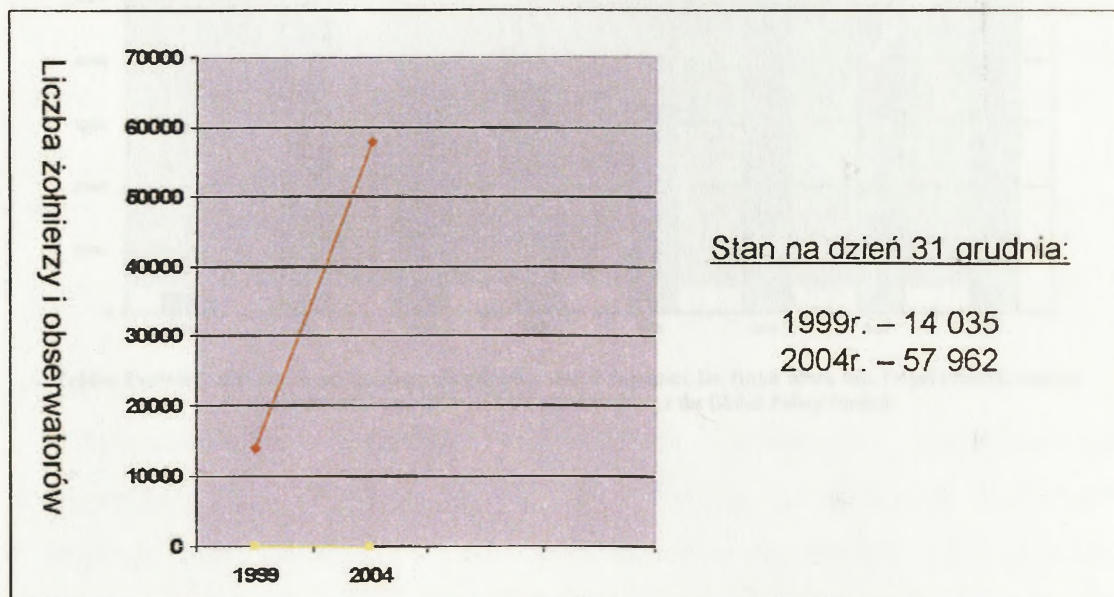
*RPA- Republika południowej Afryki

Źródło: opracowano na podstawie danych statystycznych ONZ, www.un.org

- systematyczne zwiększenia zaangażowania sił wojskowych w operacje pokojowe ONZ (tab. 17.);

Tabela 17.

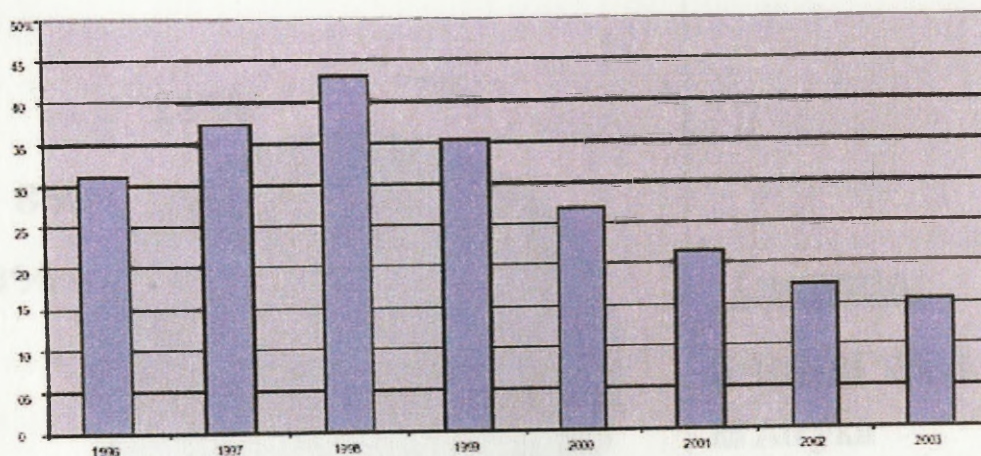
Zaangażowanie żołnierzy i obserwatorów wojskowych w operacje ONZ

Opracowanie własne, na podstawie danych statystycznych ONZ, www.un.org

Tabela 11.

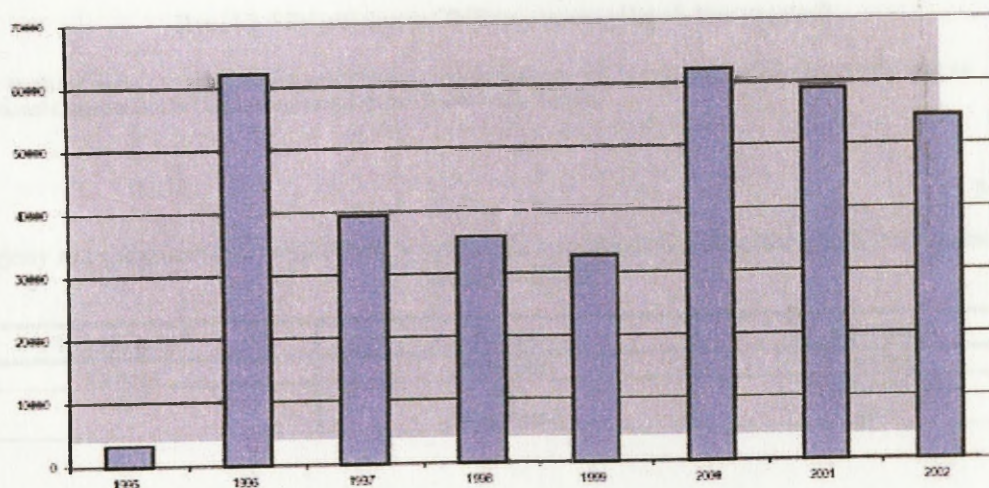
Kontrybutorzy sił wojskowych (państw zachodnich) do operacji dowodzonych przez ONZ. Procent zaangażowania w operacje dowodzone przez ONZ

Źródło: Evolving models of peacekeeping policy implications & responses, Dr. Bruce Jones, with Feryal Cherif Center on International Cooperation, NYU (zaadoptowano z the Global Policy Forum).

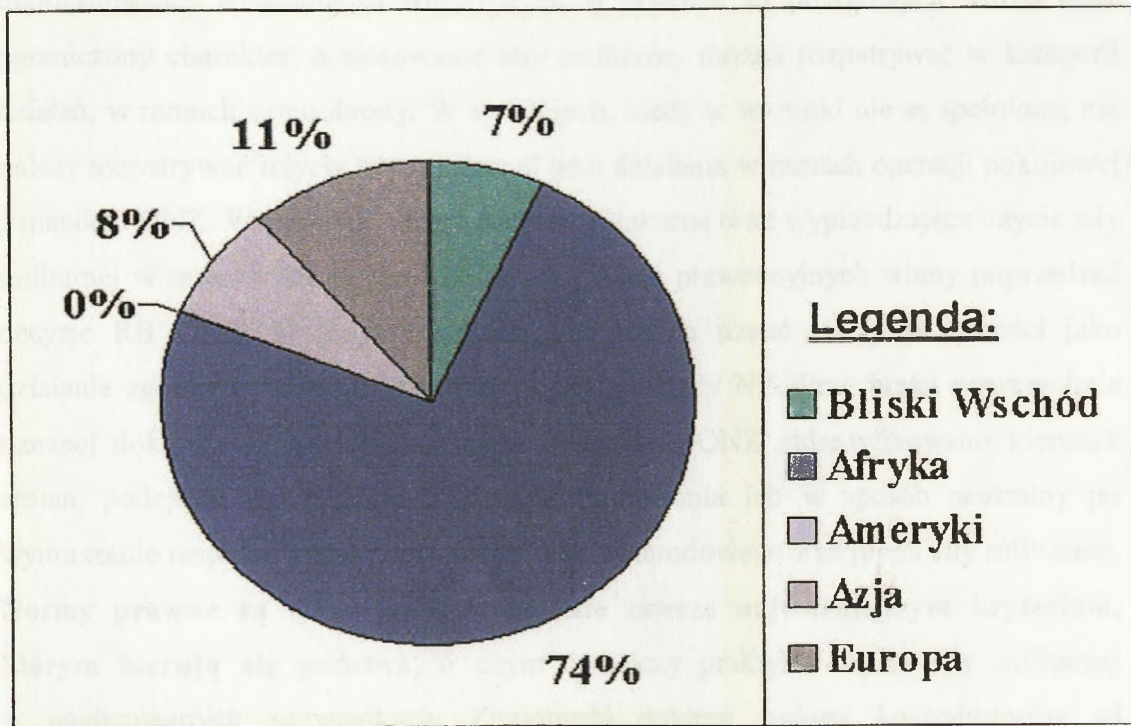
Tabela 12.

Udział sił wojskowych państw NATO w operacjach autoryzowanych, a niekierowanych przez ONZ

Źródło: Evolving models of peacekeeping policy implications & responses, Dr. Bruce Jones, with Feryal Cherif Center on International Cooperation, NYU (zaadoptowano z the Global Policy Forum).

- dominacje operacji: ONZ z użyciem siły militarnej w rejonie Afryki, z udziałem państw ODCE w rejonie Europy i Azji (rys. 12; tab. 18.);

Rys. 12. Siły wojskowe ONZ na poszczególnych kontynentach

Źródło: Evolving models of peacekeeping policy implications & responses, Dr. Bruce Jones, with Feryal Cherif Center on International Cooperation, NYU, (Zaadoptowano z the Global Policy Forum).

Tabela 18

Rejony zaangażowania sił wojskowych w operacje z mandatu ONZ z dominacją żołnierzy i jednostek z państw ODCE

Kontynent	Rejon	Operacja
Europa	KOSOWO	KFOR
Azja	Irak, Afganistan	Siły Koalicyjne ISAF

Wnioski:

Przeprowadzone badania uwarunkowań **prawnych, doktrynalnych i organizacyjnych** upoważniają do sformułowania następujących wniosków. W aspekcie teorii, kryterium, wg którego powszechnie rozpatrywane jest użycie siły militarnej, to kryterium prawne. Decydujące dla stwierdzenia, że użycie siły militarnej nastąpiło z mandatu ONZ, jest podjęcie działań po spełnieniu dwóch podstawowych

warunków: RB ONZ uzna, że dana sytuacja stanowi zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego zgodnie z art. 39 Karty NZ, a podstawą podjętej operacji z użyciem sił wojskowych jest rozdz. VII Karty NZ. W innych okolicznościach działanie sił wojskowych w składzie sił pokojowych winno mieć ograniczony charakter, a stosowanie siły militarnej można rozpatrywać w kategorii działań, w ramach samoobrony. W sytuacjach, kiedy te warunki nie są spełnione, nie należy rozpatrywać użycia siły militarnej jako działania w ramach operacji pokojowej z mandatu ONZ. W praktyce, interwencję humanitarną oraz wyprzedzające użycie siły militarnej w ramach szeroko rozumianych działań prewencyjnych winny poprzedzać decyzje RB ONZ, w innym wypadku nie można uznać takiej aktywności jako działania zgodne z zasadami i postanowieniami Karty NZ. Przy braku powszechnie uznanej doktryny operacji pokojowych z mandatu ONZ zidentyfikowano kierunek zmian, podejścia do stron konfliktu, od traktowania ich w sposób neutralny po wymuszanie respektowania norm prawa międzynarodowego z użyciem siły militarnej. **Normy prawne są tylko jednym, ale nie zawsze najważniejszym kryterium, którym kierują się państwa, o czym świadczy praktyka użycia siły militarnej w analizowanych przypadkach.** Znajomość doktryn państw kontrybutorów sił wojskowych, szczególnie przez dowódców, którym podlegają kontyngenty z innych państw, normujących użycie siły militarnej w operacjach pokojowych oraz ograniczeń narodowych może w znacznym stopniu się przyczynić do przeciwdziałania zagrożeniom wynikającym z innej interpretacji zasad oraz różnic podejścia do użycia siły militarnej w toku działań operacyjnych w ramach operacji pokojowej. Zidentyfikowane tendencje w obszarze uwarunkowań organizacyjnych świadczą o zwiększającym się zróżnicowaniu użycia siły militarnej w operacjach pokojowych.

4. KONCEPCJE UŻYCIA SIŁY MILITARNEJ W OPERACJACH POKOJOWYCH

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki badań w celu potwierdzenia lub zaprzeczenia przyjętego w hipotezie roboczej przypuszczenia, że ... *użycie siły militarnej w ramach prowadzonych operacji to element podejmowanych wielopłaszczyznowych działań wobec pojawiających się zagrożeń, oraz użycie siły militarnej może mieć charakter działań wyprzedzających realizowanych przez zgrupowania wielonarodowe.*

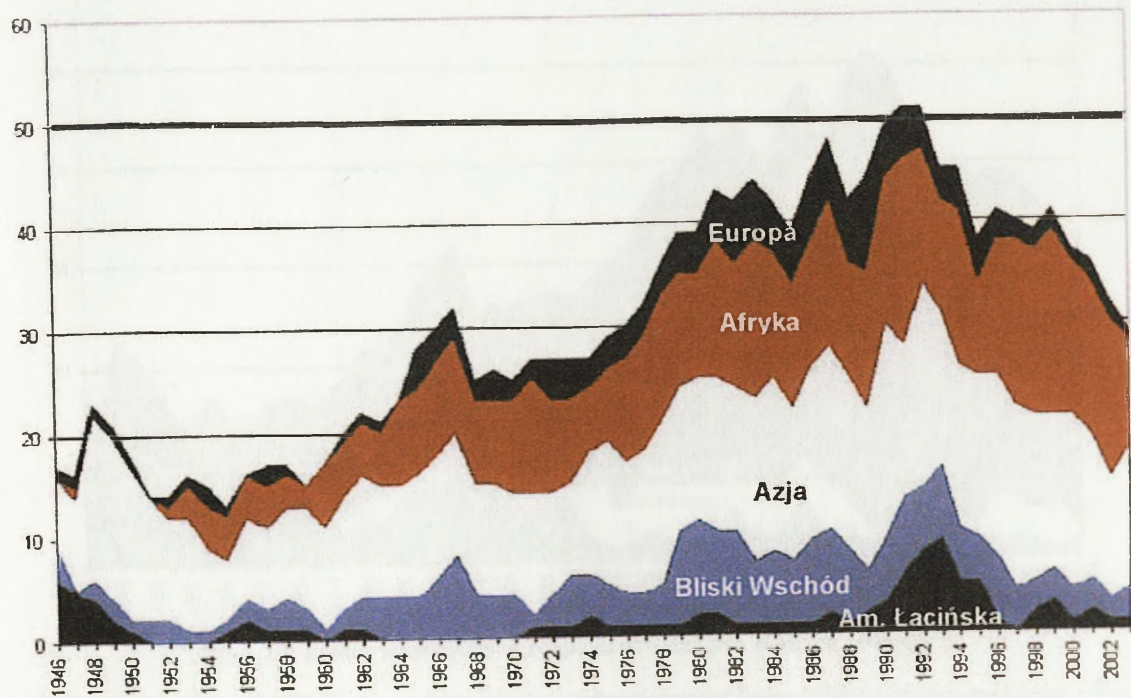
Istotą prowadzonych badań było dążenie do uzyskania odpowiedzi na pytanie: *Jakie można przyjąć koncepcje użycia sił wojskowych w operacjach pokojowych?*

W procesie prowadzonych ocen i analiz zastosowano wnioskowanie indukcyjne oraz prognozowanie eksploracyjne w celu określenia charakteru przyszłych operacji oraz możliwych sposobów użycia siły militarnej²⁷¹. Proces ocen i analiz ograniczono do zidentyfikowania na poziomie ogólnym: źródeł i zagrożeń, możliwego charakteru przyszłych konfliktów (kryzysów) oraz możliwych do zaangażowania sił militarnych zdolnych do podjęcia działań w założonym czasie (obecna dekada).

4.1. Źródła podjęcia przyszłych operacji z mandatu ONZ z użyciem siły militarnej

W procesie badań ewolucji operacji pokojowych stwierdzono, że dotychczas podjęte operacje pokojowe były konsekwencją przedsięwzięć podejmowanych w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego. Mechanizm operacji pokojowej stosowany był wybiórczo w celu rozwiązywania sporów i konfliktów stanowiących zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, a generowanych w wyniku procesów zachodzących w stosunkach międzynarodowych lub wewnętrznych poszczególnych państw czy regionów. Nie każdy konflikt czy sytuację kryzysową rozwiązywano poprzez misję czy operację pokojową (rys. 13.).

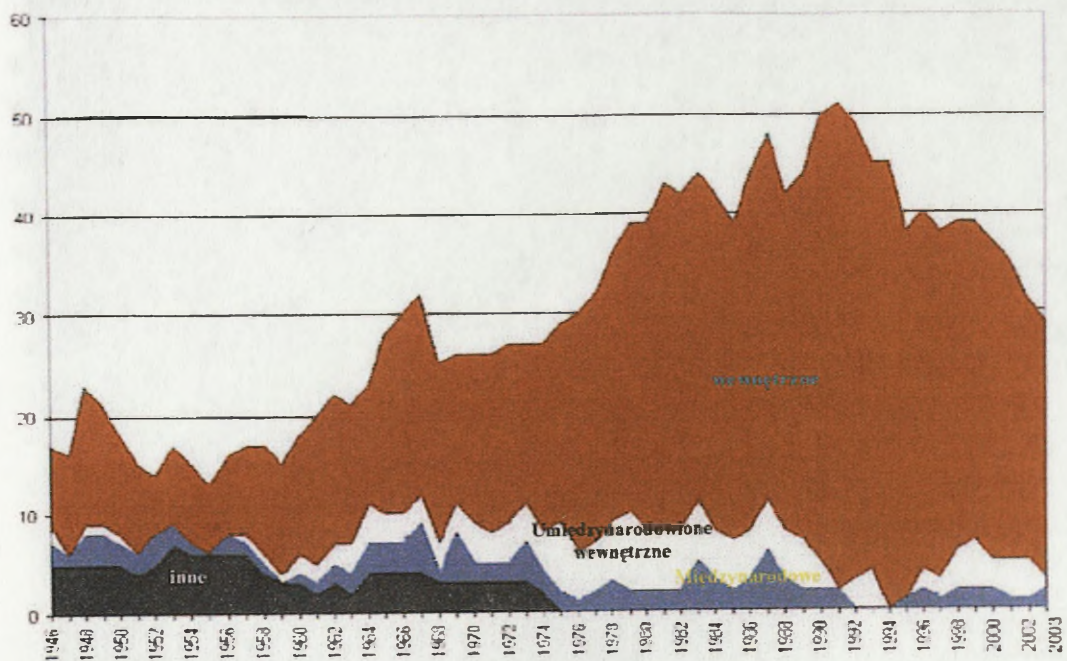
²⁷¹ W procesie badań wykorzystano metody opisane przez J. Kukulkę [w:] *Teoria stosunków międzynarodowych*, Scholar 2000, s. 249-261.

Rys. 13. Liczba konfliktów zbrojnych w regionie w latach 1946-2003

Źródło: D. Harland *UNITAR/IPS Conference "United Nations as Peacekeeper and Nation-BUILDER: Continuity and Change - What Lies Ahead?" Hiroshima, Japan 28 and 29 March 2005*

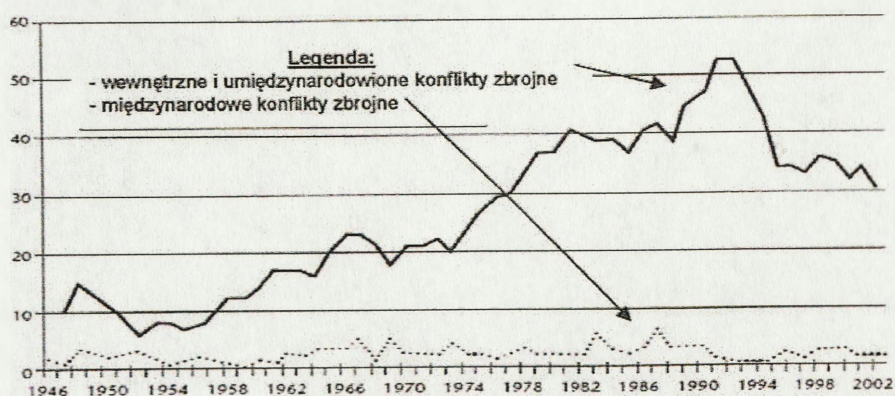
Konflikty oraz sytuacje kryzysowe, wobec których stosowano mechanizm operacji pokojowych, to w przeważającej większości, konflikty mieszczące się w dwóch kategoriach: konflikty międzynarodowe i umiędzynarodowione konflikty wewnętrzne. W okresie ostatnich kilkunastu lat podejmowano również operacje w celu rozwiązywania konfliktów wewnętrznych, które stanowiły zagrożenie dla bezpieczeństwa regionalnego lub światowego. Natężenie konfliktów w ramach poszczególnych kategorii, w odniesieniu do różnych regionów świata, także kształtowało się nierównomiernie (rys. 14.).

Rys. 14. Liczba konfliktów w rozbięciu na kategorie w latach 1946-2003

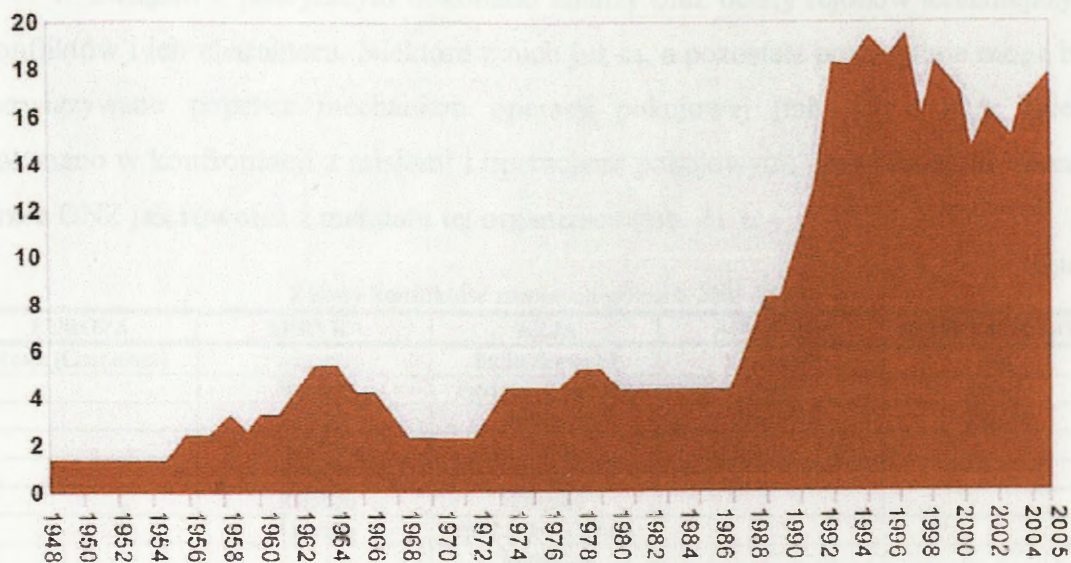
Źródło: D. Harland *UNITAR/IPS Conference "United Nations as Peacekeeper and Nation-BUILDER: Continuity and Change - What Lies Ahead?" Hiroshima, Japan 28 and 29 March 2005*

Dokonując ocen i analiz, potwierdzono na podstawie stanu obecnej wiedzy zasadniczą różnicę w ilości konfliktów o charakterze międzynarodowym wobec konfliktów wewnętrznych (rys. 15.), co było jedną z zasadniczych przyczyn zmian charakteru operacji pokojowych oraz wpłynęło na ilościowy przyrost podejmowanych operacji (rys. 16. i 17.).

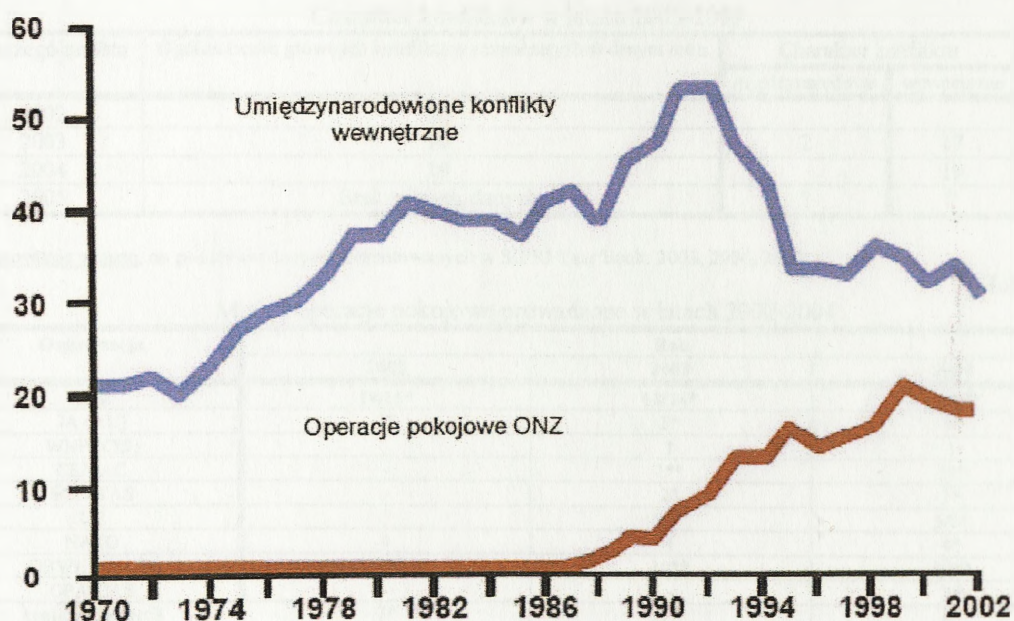
Rys. 15. Konflikty zbrojne w latach: 1946 – 2002

Źródło: Raport SG ONZ, *A More Secure World*, 2004, s. 13.

Rys. 16. Liczba operacji pokojowych ONZ w latach 1948-2005

Źródło: D. Harland *UNITAR/IPS Conference "United Nations as Peacekeeper and Nation-BUILDER: Continuity and Change - What Lies Ahead?" Hiroshima, Japan 28 and 29 March 2005*

Rys. 17. Relacja między ilością operacji ONZ a kategorią konfliktu (latach 1970 - 2002)

Źródło: D. Harland *UNITAR/IPS Conference "United Nations as Peacekeeper and Nation-BUILDER: Continuity and Change - What Lies Ahead?" Hiroshima, Japan 28 and 29 March 2005*

Konstatując fakty z przeszłości, uznano, że operacje pokojowe są bezpośrednio związane w sposób przyczynowo-skutkowy z charakterem konfliktu (kryzysu). Kolejna konstatacja to stwierdzenie, że miejsce prowadzenia potencjalnych operacji, to rejony obecnie istniejących konfliktów (sytuacji kryzysowych), które mogą potencjalnie stanowić zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

W związku z powyższym dokonano analizy oraz oceny rejonów teraźniejszych konfliktów i ich charakteru. Niektóre z nich już są, a pozostałe potencjalnie mogą być rozwiązywane poprzez mechanizm operacji pokojowej (tab. 19. i 20.). Oceny dokonano w konfrontacji z misjami i operacjami pokojowymi prowadzonymi obecnie przez ONZ jak również z mandatu tej organizacji (tab. 21.).

Tabela 19

Rejony konfliktów zbrojnych w latach 2003-2005

EUROPA	AFRYKA	AZJA	AMERYKI	BLISKI WSCHÓD
Rosja (Czeczenia)	Algieria	Indie(Kaszmir)	Kolumbia	Irak
	Burundi	Pakistan (Kaszmir)	Peru	Izrael
	Liberia	Indonezja	USA**	Turcja
	Sudan	Birma		
	DRC*	Nepal		
	Rwanda	Filipiny		
	Uganda	Sri Lanka (Cejlon)		
		Myanmar		
		Afganistan**		

*Demokratyczna Republika Kongo

** konflikt pomiędzy Al.-Kaidą a Stanami Zjednoczonymi i siłami koalicyjnymi

Opracowanie własne, na podstawie danych prezentowanych w SIPRI Year Book: 2003, 2004, 2005 oraz danych ONZ

Tabela 20

Charakter konfliktów w latach 2003-2005

Poszczególne lata	Ogólna liczba głównych konfliktów rozpoczętych w danym roku	Charakter konfliktu	
		międzynarodowe	wewnętrzne
2002	20		
2003	20	2	17
2004	19		19
2005	Brak pełnych danych	?	?

Opracowanie własne, na podstawie danych prezentowanych w SIPRI Year Book: 2003, 2004, 2005;

Tabela 21.

Misje i operacje pokojowe prowadzone w latach 2002-2004

Organizacja	Rok		
	2002	2003	2004
ONZ	19/16*	18/14*	21/15*
JA (AU)	3*	3*	3*
WNP (CIS)		1	1
CEMAC	-	1**	1**
ECOWAS	-	2*	1*
UE	1	5/3*	5/3*
NATO	4	4	4*
OBWE (OSCE)	11**	10**	10**
OPA/OAS	-	-	2*
koalicje chętnych z mandatu ONZ	7*	7*	6*
RAZEM:	48	52	56

*ogólna liczba operacji z udziałem międzynarodowych sił wojskowych

** misje i operacje cywilne

Opracowanie własne, na podstawie danych w SIPRI Year Book: 2003, 2004, 2005, www.sipri.org; danych statystycznych ONZ,

Rejonami, w których obecnie prowadzona jest największa ilość misji i operacji, przyjmując za kategorię podziału regiony geograficzne, są: Afryka, Azja, rejon Bliskiego Wschodu (rys. 18. i 19.).

dokonano na podstawie opinii ekspertów²⁷², prezentowanych w literaturze przedmiotu, zagrożeń - na podstawie opinii ekspertów i analizy dokumentów²⁷³, w których przedstawiono diagnozy obecnych zagrożeń bezpieczeństwa międzynarodowego. W literaturze przedmiotu dominuje podział na tradycyjne oraz nowe źródła zagrożeń, które występują równocześnie z rozwojem cywilizacyjnym i procesami zachodzącymi w stosunkach międzynarodowych. Do tradycyjnych źródeł konfliktów najczęściej zaliczano:

- spory terytorialne;
- walkę o dostęp do bogactw naturalnych;
- spory o podłożu religijnym i etnicznym;
- działania o podłożu ekonomicznym i socjalnym (walka o rynki zbytu, szlaki, handlowe, łowiska, dobra materialne etc.).

Do źródeł konfliktów pojawiających się wraz z rozwojem cywilizacyjnym najczęściej zaliczano:

- spory międzypaństwowe;
- spory o podłożu ideologicznym;
- realizację prawa narodów do samostanowienia;
- degradację środowiska naturalnego;
- rozprzestrzenianie broni masowego rażenia;
- międzynarodowy terroryzm;
- niekontrolowaną migrację ludności na dużą skalę;
- łamanie praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego (w masowej skali);

²⁷² Podstawowym źródłem opinii ekspertów były raporty projektu zainicjowanego w Szwecji w 1997 roku. Projekt realizowany jest dwuetapowo: I etap (1997-2003) zakończony opublikowanym raportem „Challenges of Peace operations: into 21st Century” (Wyzwania dla operacji pokojowych w XXI wieku, tłumaczenie autorskie), II etap (2003-2006), temat wiodący etapu to „Meeting the challenges of Peace operation: cooperation and coordination” (Konfrontacja z wyzwaniami operacji pokojowych: współpraca i koordynacja, tłumaczenie autorskie). Projekt realizowany jest przy współudziale 15 państw wiodących (Australia, Argentyna, Szwecja, Japonia, Republika Południowej Afryki, Nigeria, Kanada, Rosja, Jordania, Wielka Brytania, Indie, Chiny, USA, Turcja). Dotychczas przeprowadzono 16 międzynarodowych konferencji w formie seminariów, w których uczestniczyli przedstawiciele z 230 organizacji i ponad 50 państw. Wyniki prac opublikowano w formie raportów, zob.: <http://www.peacechallenges.net>;

²⁷³ Podstawowe dokumenty źródłowe: *Nowa Strategia NATO* (podpisana i opublikowana podczas konferencji Rady Północnoatlantyckiej w Waszyngtonie, w dniach 23-24 kwietnia 1999r.), *A Secure Europe in a Better World - The European Strategy* - strategia bezpieczeństwa europejskiego, zaakceptowana przez Komisję Europejską 12 grudnia w Brukseli), raporty SG ONZ: *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, z dnia 2 grudnia 2004 r.; *In Large Freedom: towards development security and human rights for all*, z dnia 21.03.2005 (A/59/2005).

- zorganizowaną przestępczość.

Na podstawie opublikowanych raportów ONZ oraz strategii organizacji międzynarodowych, w których zdefiniowano zagrożenia w dziedzinie bezpieczeństwa (potencjalne źródła wybuchu konfliktów stanowiących niebezpieczeństwo dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego), do źródeł konfliktów zaliczono:

- międzynarodowy terroryzm;
- rozprzestrzenianie broni masowego rażenia;
- konflikty regionalne;
- państwa w stanie rozkładu (complex emergency);
- zorganizowaną przestępczość.

Biorąc powyższe pod uwagę założono, że w przypadku zaistnienia sytuacji konfliktowej (kryzysu) muszą wystąpić przesłanki, które stanowią o tym, że dla jego rozwiązania uczestnicy stosunków międzynarodowych²⁷⁴ mogą zastosować mechanizm operacji pokojowej. Natomiast użycie siły militarnej w ramach potencjalnych operacji może nastąpić przy spełnieniu określonych warunków koniecznych.

Do podstawowych przesłanek zaliczono zakończone niepowodzeniem działania uczestników stosunków międzynarodowych²⁷⁵, w tym podejmowane inicjatywy dyplomatyczne, inne pokojowe środki rozwiązywania sporów²⁷⁶ i konfliktów (kryzysów), które zagrażają bezpieczeństwu międzynarodowemu, co może zostać potwierdzone rezolucją RB ONZ.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe wyniki przeprowadzonych ocen i analiz uwarunkowań prawnych do warunków koniecznych, od których zaistnienia zależy użycie siły militarnej w operacji z mandatu ONZ, zaliczono:

²⁷⁴ Pojęcia uczestników stosunków międzynarodowych użyto w sposób zawężony. W tym kontekście przez uczestników stosunków międzynarodowych należy rozumieć tylko państwa i organizacje międzynarodowe (podmioty prawa międzynarodowego). Za podstawę przyjęto podział uczestników stosunków międzynarodowych dokonany przez J. Kukulkę, który wyróżnił dwa typy uczestników: podmiotowy i przedmiotowy. Zob.: *Stosunki międzynarodowe*, praca zbiorowa pod red. W. Malendowski, wyd. Alta2, Wrocław 2000, s.44

²⁷⁵ Egzemplifikacja podejmowanych działań w formie materialnej to np.: rezolucje RB ONZ, porozumienia pokojowe na gruncie prawa międzynarodowego.

²⁷⁶ Do pokojowych środków rozwiązywania sporów zaliczono: negocjacje, mediacje, misje dobrych usług, arbitraż, porozumienia na drodze prawnej, monitorowanie, misje podejmowane w celu stwierdzenia stanu faktycznego, ostrzeżenia ogłaszane przez grupę państw lub organizację międzynarodowe dotyczące możliwych konsekwencji.

- przyjęcie rezolucji przez RB ONZ, stwierdzającej, że dana sytuacja stanowi zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego,
- przyjęcie rezolucji przez RB ONZ legitymizującej użycie siły militarnej zgodnie z art. 42 rozdziału VII Karty NZ (w przypadku niezdolności do podjęcia decyzji przez RB, przyjęcie rezolucji przez Zgromadzenie Ogólne NZ legitymizujące użycie siły militarnej w ramach procedury (ang. uniting for peace) w jedność dla pokoju.

4.2. Charakter przyszłych operacji pokojowych

Aby dokonać porównań i uogólnień, w aspekcie teoretycznym, charakteru przyszłych operacji ONZ, za podstawowy dokument przyjęto raport SG ONZ, tzw. *Raport Brahimiego* (przyjęty przez RB ONZ w 2000 roku). Zaproponowane w raporcie rekomendacje, w przeważającej ilości literatury przedmiotu stanowią „punkt odniesienia” do zachodzących przemian.

W opiniach ekspertów²⁷⁷ prezentowanych w literaturze przedmiotu oraz oficjalnych dokumentach ONZ dominuje stanowisko, że przyszłe operacje pokojowe ONZ, to operacje kompleksowe i wielofunkcyjne²⁷⁸. Podejmowane w ramach szeroko rozumianych działań: prewencyjnych, utrzymania pokoju oraz działań podjętych po zakończonym konflikcie zbrojnym. Przy założeniu, że *ONZ nie prowadzi wojny. Kiedy konieczne jest podjęcie akcji wymuszania, niezmiennie jest ona powierzana „koalicji chętnych” państw z upoważnienia RB ONZ na podstawie rozdziału VII Karty NZ*²⁷⁹.

Do podstawowych obszarów aktywności sił pokojowych ONZ w ramach podejmowanych działań zaliczono²⁸⁰:

- wdrażanie postanowień porozumień wypracowanych w procesie pokojowym;
- realizację programów rozbrojenia, demobilizacji i reintegracji (żołnierzy, milicji, członków organizacji paramilitarnych) stron konfliktu, ze strukturami życia społecznego;

²⁷⁷ Zob.; E.B. Eide, A.T. Kaspersen, R. Kent, K. Hippel, *Report on Integrated Mission*, independent study for the expanded ECHA core group, maj 2005, s.3, 12.

²⁷⁸ Wg niektórych badaczy amerykańskich obecnie dominują operacje hybrydowe oraz, przewidują oni, że stan ten utrzyma się w najbliższej przyszłości. Zob.: B. Jones, F. Cherif, *Evolving model of Peacekeeping Policy implication and Responses*, Center on International Co-operation, NYU; źródło: UN Best Practice Unit, www.un.org.

²⁷⁹ Raport *Brahimiego*, pkt 53. Przykład takich akcji to operacje: *Pustynna Burza*, *Pustynna Tarcza* przeprowadzone w Iraku w 1991 r.

²⁸⁰ Zob.; wystąpienie zastępcy SG ONZ na forum czwartego komitetu ZO ONZ, źródło: Press Release GA/SPD/256 z dn 15.10.2003, <http://www.un.org/news/Press/docs/2003/gaspd265.doc.htm>

- organizowanie i zabezpieczenie funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości i służb odpowiedzialnych za porządek publiczny;
- współudział w realizacji programów o charakterze socjalnym, ekonomicznym, odbudowy infrastruktury;
- zapewnienie przestrzegania standardów ONZ w zakresie przestrzegania praw człowieka i przestrzegania prawa humanitarnego;
- współudział w przygotowaniu i wspieranie procesu wyboru władz na szczeblu ogólnokrajowym i lokalnym.

Dla potwierdzenia charakteru przyszłych operacji oraz możliwych zadań operacyjnych przeprowadzono badania na gruncie obecnie stosowanej praktyki. Przeprowadzono ocenę dokumentów oraz analizę raportów z operacji podjętych w okresie od 2003 do 2004 roku²⁸¹. Analizie poddano, mandaty następujących misji /operacji:

- misji stabilizacyjnej ONZ na Haiti (MINUSTAH);
- operacji ONZ w Burundii (ONUB);
- misji ONZ na Wybrzeżu Kości Słoniowej (UNOCI);
- misji ONZ w Liberii (United Nation Mission in Liberia (UNAMIL));
- operacji ONZ w Demokratycznej Republice Kongo (MONUC).

W wyniku prowadzonych ocen wyprowadzono następujące konkluzje. Wszystkie operacje prowadzono na podstawie rozdziału VII Karty NZ przez RB ONZ, z jednoczesnym stwierdzeniem, że sytuacja w rejonie zagraża bezpieczeństwu i pokojowi międzynarodowemu. W we wszystkich przypadkach, w mandacie przyznano upoważnienie do użycia siły militarnej. Powołanie sił pokojowych, każdorazowo poprzedzone było podpisaniem porozumienia pokojowego i porozumienia o zawieszeniu broni. We wszystkich przypadkach w proces pokojowy była zaangażowana organizacja regionalna. Najwyższą funkcje w ramach sił pokojowych każdorazowo powierzono specjalnemu przedstawicielowi SG ONZ (SPSG ONZ), jednocześnie organem kierowania było „ciało kolegialne” składające się z SPSG ONZ oraz przedstawicieli organizacji regionalnych, dowódcy sił wojskowych

²⁸¹ Wszystkie operacje podjęto po ogłoszeniu raportu SG ONZ, tzw. Raportu Brahimiego (2000). Przeprowadzono analizę porównawczą mandatów (rezolucji RB ONZ, stanowiących podstawę powołania operacji pokojowej ONZ, w których sprecyzowano organ kierowania, strukturę i zadania sił pokojowych). Analizie poddano mandaty misji:

oraz innych przedstawicieli „kluczowych organizacji”, w zależności od specyfiki danej operacji. W każdym wypadku istniała możliwość przedłużenia mandatu. Przeprowadzono analizę porównawczą (tab. 22.), której wyniki upoważniają do sformułowania następujących kalkulacji:

- kontrybutorem sił wojskowych i policyjnych kontyngentów nie będzie jedno państwo,
- gotowość do skierowania kolejnej zmiany kontyngentów wojskowych, oficerów sztabu i obserwatorów wymusza utrzymywanie w gotowości, co najmniej takiej samej liczby żołnierzy i pododdziałów.

Tabela 22

Wyniki analizy porównawczej sił określonych w mandatach operacji ONZ

Komponenty sił pokojowych	Siły pokojowe misji/operacji ONZ / czas przebywania w rejonie operacji określony w rezolucji/				
	ONUB 6 miesięcy	MINUSTAH 6 miesięcy	UNOCI 12 miesięcy	UMIL 12 miesięcy	MONUC 12 miesięcy
Siły wojskowe	5650	6700	5940	1290	5900*
Obserwatorzy wojskowi	200		200	250	250
Oficerowie sztabu	125		120	160	
Funkcjonariusze policji ONZ	120	1622	350	1115	341
Personel cywilny	Według potrzeb				

* ilość żołnierzy, o jaką zwiększono dotychczas funkcjonujące siły ONZ

Opracowanie własne, na podstawie danych zawartych w rezolucjach RB ONZ (1509, 1528, 1542, 1545, 1565)

Dokonano identyfikacji i porównania zadań postawionych siłom pokojowym (tab. 23.). Analiza zadań mandatowych w operacjach w latach 1948-2000 (zał. 4.). Ponadto we wszystkich mandatach powierzono siłom pokojowym następujące zadania:

- wspieranie działań zapewniających prawidłowe funkcjonowanie instytucji wymiaru sprawiedliwości i służb odpowiedzialnych za porządek publiczny;
- szkolenie i monitorowanie działalności policji lokalnej;
- współuczestnictwo w organizacji i monitorowanie wyborów władz lokalnych i centralnych;
- wspieranie działań instytucji powołanych do monitorowania przestrzegania praw człowieka i prawa humanitarnego;
- organizowanie i wspieranie funkcjonowania wolnych środków masowego przekazu.

MONUC (rezolucja RB 1565/2004), UMIL (rezolucja RB 1509/2003), UNOCI rezolucja RB 1528/2004), ONUC

Zadania sił pokojowych

Zadania sił pokojowych	ONUC	MINUSTAH	UNOCI	UMIL	MONUC
Monitorowanie przerwania działań zbrojnych	X		X	X	X
Ochrona rejonów demobilizacji, punktów składowania broni i amunicji	X	X	X	X	X
Przeciwdziałanie nielegalnemu przemytowi broni	X	X	X	X	X
Monitorowanie składów broni i amunicji oraz rozmieszczenia ciężkiego sprzętu wojskowego	X		X		X
Ochrona rejonów zakwaterowania wojsk	X	X	X	X	X
Umożliwienie i ochrona dostarczania pomocy humanitarnej dla ludności cywilnej	X	X	X	X	X
Monitorowanie i udział w zapewnieniu bezpiecznych warunków do powrotu uchodźcom i osobom przesiedlonym	X		X	X	X
Ochrona władz lokalnych	X	X	X	X	
Ochrona ludności cywilnej	X	X	X	X	X
Ochrona personelu ONZ, obiektów i wyposażenia	X	X	X	X	X
Zapewnienie swobody przemieszczania	X	X	X	X	X
Wspieranie akcji rozminowania	X	X	X		X

Przeprowadzona analiza upoważnia do stwierdzenia, że w przypadku zaistnienia umiędzynarodowionego konfliktu wewnętrznego, należy się liczyć z powołaniem sił pokojowych w składzie międzynarodowych sił wojskowych, obserwatorów wojskowych, policji cywilnej oraz komponentu cywilnego. Zakres realizowanych zadań może obejmować problemy z obszarów:

- przeciwdziałania użyciu siły przez strony konfliktu;
- zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa (w tym bezpieczeństwa publicznego);
- udzielania pomocy humanitarnej;
- wspierania funkcjonowania instytucji państwa odpowiedzialnych za wymiar sprawiedliwości i policje lokalną;
- wspierania działań i instytucji promujących i monitorujących przestrzegania praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarne;
- realizacji programów demobilizacji, demilitaryzacji i reintegracji uczestników stron konfliktu ze strukturami społeczności lokalnej;

- wspierania działań na rzecz odbudowy infrastruktury.

Dokonując analizy i ocen możliwości podjęcia operacji pokojowych, z mandatu ONZ przez organizacje i porozumienia regionalne, zidentyfikowano prawdopodobne scenariusze operacji: Sojuszu Północnoatlantyckiego (tab. 24.), Unii Europejskiej (tab. 25.) i organizacji Unii Afrykańskiej.

Tabela 24.

Scenariusze operacji NATO w relacji do ONZ

OPERACJE Z MANDATU ONZ / NA PODSTAWIE REZOLUCJI RB ONZ			
Rola NATO			Uwagi/przykłady
udział sił wojskowych NATO /z prawem do użycia siły militarnej/	1	Operacje organizowane i kierowane przez ONZ z udziałem kontyngentu wojskowego NATO	Mało prawdopodobna
	2	Operacje koordynowane przez ONZ, NATO, odpowiedzialne za komponent militarny sił pokojowych	AFGANISTAN (ISAF)
	3	Operacja ONZ z działaniem sił i środków NATO na rzecz sił pokojowych ONZ	UNPROFOR (BiH)
	4	Operacja NATO z możliwym udziałem kontyngentów państw nienależących do NATO	IFOR/SFOR
	5	Operacja NATO	Przykładu dotychczas brak
OPERACJE BEZ REZOLUCJI RB ONZ			
Sily wojskowe bez prawa użycia siły /z prawem do samoobrony/	1	Operacja NATO z możliwym udziałem kontyngentów wojskowych z państw nienależących do NATO	Operacja Allied Harbour (Kosowo, Albania)

Scenariusze operacji Unii Europejskiej w relacji do ONZ

OPERACJE Z MANDATU ONZ NA PODSTAWIE REZOLUCJI RB ONZ			
		Rola komponentu UE	Uwagi/przykłady
udział sił wojskowych UE /z prawem do użycia siły militarnej/	1	Operacje ONZ z udziałem kontyngentu wojskowego UE	Mało prawdopodobna
	2	Operacje koordynowane przez ONZ z UE odpowiedzialną za komponent militarny sił pokojowych	Kosowo (KFOR)
	3	Operacja UE, powierzona państwu wiodącemu (członkowskiemu UE) w zakresie planowania i organizacji, możliwy udział kontyngentów wojskowych państw nienależących do UE	Operacja Artemis (DRK)
	4	Operacja UE realizowana siłami UE	Przykładu dotychczas brak
	5	Operacja UE realizowana siłami UE, możliwy udział kontyngentów państw nienależących do UE	Przykładu dotychczas brak
	6	Operacja UE organizowana przy współudziale sił i środków NATO (w ramach porozumienia Berlin Plus)	Przykładu dotychczas brak
OPERACJE Z MANDATU UE BEZ REZOLUCJI RB ONZ			
Siły wojskowe bez prawa użycia siły /z prawem do samoobrony/	1	Operacja UE realizowana siłami UE	Przykładu dotychczas brak
	2	Operacja UE, powierzona państwu wiodącemu (członkowskiemu UE) w zakresie planowania, organizacji, z możliwym udziałem kontyngentów wojskowych państw nienależących do UE	Przykładu dotychczas brak
	3	Operacja UE organizowana przy współudziale sił i środków NATO (w ramach porozumienia Berlin Plus)	Operacja Concordia (BiH)

Opracowanie autorskie przy wykorzystaniu źródeł:

T. Tardy, *Limits and opportunities of UN-EU relations in Peace Operations: Implications for DPKO*, UN Best Practise Unit, <http://www.un.org>; G. Lindstrom, *Headline goals*, ISS; J.Y. Haine, *Berlin Plus*, <http://www.eu-ISS>

W ramach organizacji Unii Afrykańskiej przewiduje się podjęcie operacji we współpracy z ONZ jak również samodzielnych misji i operacji.

Scenariusze potencjalnych misji i operacji organizacji Unii Afrykańskiej²⁸²:

- doradztwo wojskowe dla misji politycznych;
- misje obserwacyjne rozmieszczone równoległe z misjami ONZ;
- samodzielnie podjęte misje obserwacyjne;
- siły wojskowe UA podejmą działanie w ramach operacji prewencyjnych i operacji podjętych na podstawie rozdz. VI Karty NZ;

²⁸² Scenariusze przyjęte przez szefów Sztabów Wojskowych państw Afrykańskich (15-16 maja 2003 r.), źródło: V.K. Holt, M.K. Shanahan, *African Capacity-Building for Peace Operations: UN Collaboration with the African Union and ECOWAS*, Stimons Center, luty 2005, s.18.

- siły wojskowe UA zostaną zaangażowane w operację wielofunkcyjną w celu rozwiązania konfliktu „o małej intensywności”;
- interwencje humanitarne UA.

Biorąc pod uwagę dotychczasowe ustalenia, uprawnione jest stwierdzenie, że w przyszłych operacjach pokojowych użycie sił wojskowych może przybrać różne formy, szczególnie w aspekcie stosowania siły militarnej. Będzie to zależało od charakteru konfliktu, podmiotu podejmującego operację, przyjętego mandatu, struktury sił, czasu prowadzonej operacji.

4.3. Sposoby użycia siły militarnej w przyszłych operacjach pokojowych

Na podstawie poczynionych obserwacji oraz analizy literatury przedmiotu służących określeniu możliwych i prawdopodobnych sposobów użycia siły militarnej w operacjach pokojowych z mandatu ONZ przyjęto założenie, że podstawowym podmiotem w stosunkach międzynarodowych są suwerenne państwa. To od ich woli zależy ostateczna decyzja o uczestnictwie lub wycofaniu narodowego kontyngentu wojskowego ze składu międzynarodowych sił zaangażowanych w operację pokojową. Przyjęto kolejne założenie, że sposób działania i funkcje powierzone siłom militarnym zależą od charakteru konfliktu (sytuacji kryzysowej), oraz przyjętego mandatu. W związku z powyższym sposoby użycia sił wojskowych ograniczono do:

- zidentyfikowania sił militarnych zdolnych do podjęcia działań w założonym czasie (obecna dekada);
- przeanalizowania, w aspekcie czasu prowadzenia działań, formułowanych rozwiązań koncepcyjnych;
- określenia zdolności, jakimi winny się charakteryzować siły podejmujące działania w ramach operacji pokojowej.

Na podstawie dotychczasowych ocen i analiz dokonano syntezy i uogólnienia poczynionych ustaleń w aspekcie użycia siły militarnej w operacjach z mandatu ONZ. W ramach operacji pokojowej siły wojskowe mogą być użyte w następującej formie:

- misji obserwacyjnej, eksperckiej (szkoleniowej);

- sił wojskowych rozmieszczonych w strefie rozdzielenia;
- prewencyjnie rozmieszczonych wojsk;
- wielozadaniowych sił pokojowych (komponenty: cywilny, wojskowy, policyjny, humanitarny, zabezpieczania procesu wyborów);
- interwencji humanitarnej (militarnej).

W aspekcie identyfikacji uczestników stosunków międzynarodowych, podmiotów prawa międzynarodowego dysponujących siłami wojskowymi, operacje z mandatu ONZ mogą być podejmowane przez samą ONZ, organizację lub porozumienia regionalne jak również doraźnie tworzone koalicje państw lub pojedyncze państwo.

Dotychczas stosowana praktyka, to określanie w mandacie sił pokojowych czasu działania, pobytu międzynarodowych sił wojskowych na terenie innego państwa (w regionie). Okres ten może być wielokrotnie przedłużany. Najczęściej jest to rok lub kilka miesięcy. Stosowana praktyka może stanowić podstawę do wyróżnienia dwóch kategorii operacji: krótkoterminowych i długoterminowych. Uznając za kryterium czas określony w mandacie, przyjmujemy, że krótkoterminowe zaangażowanie ma miejsce wtedy, kiedy siły podejmują działanie bez możliwości przedłużenia pobytu sił wojskowych kolejnym mandatem. Długoterminowe natomiast, wtedy kiedy istnieją takie możliwości. Brak określenia w mandacie czasu pobytu sił pokojowych na terenie innego państwa może świadczyć o długoterminowym zaangażowaniu.

Powszechnie uznanym kryterium determinującym charakter zaangażowania sił wojskowych w operacje pokojową są normy prawa, do których odwołują się organizatorzy sił pokojowych w tym między innymi:

- rozdział VII karty NZ – prawo do użycia siły militarnej,
- rozdział VI, VIII – prawo do obecności wojskowej (za zgodą stron konfliktu).

W aspekcie zidentyfikowanych tendencji wyróżniono:

- regionalizację zaangażowania sił z poszczególnych państw (organizacji),

- podejmowanie misji i operacji w przeważającej większości w celu przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa w konfliktach wewnętrznych;

Jednocześnie na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz zachodzących rzeczywistych procesów budowania międzynarodowych sił wojskowych zidentyfikowano siły militarne zdolne do podjęcia działań w krótkim czasie²⁸³ w operacjach z mandatu ONZ. Zaliczono do nich:

- siły odpowiedzi NATO (ang. NATO Response Force);
- sił szybkiego reagowania UE (ang. Rapid Reaction Force);
- sił gotowości w dyspozycji ONZ w ramach (ang.) *Stand by Arrangement System*;
- siły „poziomu szybkiego zaangażowania” zadeklarowane do dyspozycji ONZ,
- sił gotowości na kontynencie afrykańskim w ramach formowanych tzw. (ang.) *Stand by Force*.

W ramach tworzenia kontyngentu wojskowego z udziałem ww sił struktury wojskowe mogą przyjmować następujące formy organizacyjne:

1. ONZ:

- a. model brygadowy (wg koncepcji brygady SHIRBRIG²⁸⁴),
- b. doraźne tworzone struktury wg potrzeb na podstawie deklaracji państw o utrzymywaniu w gotowości sił do dyspozycji ONZ, w ramach trzech poziomów gotowości (w ramach systemu „standby arrangement),
- c. doraźne struktury z jednostek zadeklarowanych przez poszczególne państwa w ramach utrzymywania sił „poziomu szybkiego zaangażowania” (ang. Rapid Deployment Level).

2. UE²⁸⁵:

- a. grupy bojowe, wzmocniane siłami szybkiego reagowania (Headline goal 2010²⁸⁶),

²⁸³ Pojęcie „krótki czas” użyto w znaczeniu skierowania sił w rejon działań do 30 dni od momentu przyjęcia rezolucji RB ONZ (mandatu sił). Dla przykładu w ramach Operacji Artemis siły wojskowe podjęły działania w terenie, w okresie 14 dni od momentu zainicjowania użycia sił UE w operację.

²⁸⁴ Koncepcja działania brygady SHIRBRIG zob.: materiały z seminarium *Standy High Readiness Brigade (SHIRBRIG) First Use Key Lessons Learned*, opublikowany na stronach internetowych: International Peace Academy (<http://www.ipacademy.org/programs>); <http://www.shirbrig.dk>.

²⁸⁵ Modele użycia sił w ramach UE przytoczono za *EU-UN cooperation In Military Management Operations Elements of implementation of the EU-UN Joint Declaration*, przyjętą przez Radę Europy 17-18 czerwca 2004 r.

b. siły interwencyjne z państwem wiodącym – przykład: Operacja Artemis”.

3. NATO

a. Wielonarodowe Połączone Siły Zadaniowe (ang. Combined Joint Task Force, CJTF) – przykład IFOR/ SFOR; ISAF,

b. Siły Odpowiedzi Sojuszu²⁸⁷ (ang. NATO Response Force):

i. siły natychmiastowego reagowania (ang. Immediate Response Force),

ii. siły szybkiego reagowania (ang. Rapid Response Force).

4. Siły subregionów w Afryce²⁸⁸

a. model brygadowy (wzorowany na koncepcji brygady SHIRBRIG).

Na podstawie rekomendacji opisanych w dokumentach ONZ oraz dotychczasowej praktyki zidentyfikowano następujące modelowe rozwiązanie zaangażowania sił wojskowych. Siły militarne przewidywane do użycia w operacji pokojowej winny składać się z dwu zasadniczych elementów: sił reagowania oraz zasadniczego komponentu sił. **Struktura, zdolności i zadania realizowane przez zasadniczy komponent sił wojskowych zależą od tak wielu czynników, że nie podjęto próby identyfikacji modelowych rozwiązań, a koncepcje dotychczas prezentowane w literaturze przedmiotu mają charakter postulatów i zaleceń.**

Siły reagowania winny posiadać zdolności wejścia do rejonu od momentu określenia mandatu (przyjęcia rezolucji RB ONZ):

²⁸⁶ Koncepcja grup bojowych zob.: *The battlegroups concept – UK/France/Germany food for thought paper*, Chaillot Paper, nr 75, ISS, luty 2005; Europejskie Siły Szybkiego Reagowania (j.ang European Rapid Respons Force), w sile około 60 tys żołnierzy, zdolne do realizacji zadań w ramach tzw. Misji Petersberskich (art. 17.2 Traktatu Unii Europejskiej) gotowe do działania w przeciągu 60 dni; czas prowadzenia działań operacyjnych do 6 miesięcy; część sił, do dziewięciu grup bojowych (około 1500 żołnierzy każda), zdolna do podjęcia działań w terminie krótszym niż 30 dni oraz zdolna do prowadzenia działań w okresie do czterech miesięcy; źródła: 1) Instytut for Strategic Studies: B. Schmitt, *Europe Capabilities Action Plan*; J. Y. Haine, *Force Structure*; M. Ortega, *Petersburg Tasks, and mission for the EU military Force*; 2) NATO Parliamentary Assembly, J. Smith, *The Development of Response Force In NATO and the EU and the evolving NATO-EU relationship*, raport 159 DSCFC 04 E rev.1, <http://www.nato-pa.int>.

²⁸⁷ Siły Odpowiedzi NATO (NATO Response Force, NRF): w sile około 20 tys. żołnierzy (w grudniu 2003 r. osiągnęły gotowość siły około 9500), w skład NRF wejdą komponent sił powietrznych, morskich i lądowych. Przeznaczone do realizacji zadań w sytuacjach o wysokiej intensywności działań (j. ang high intensity situation) w całym spektrum od zadań w ramach reagowania kryzysowego po inicjowanie działań w ramach art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Źródło: J. Smith, *The Development of Response Force In NATO and the EU and the evolving NATO-EU relationship*, raport 159 DSCFC 04 E rev.1, <http://www.nato-pa.int>.

²⁸⁸ Siły wojskowe Jedności Afrykańskiej (African Standby Force) winny osiągnąć zdolność operacyjną do 2010 roku. Pięć brygad, każda utworzona w ramach subregionu. W ramach organizacji ECOWAS przyjęto koncepcję utworzenia sił szybkiego reagowania w sile około 5 tys. żołnierzy, w tym siły szybkiego reagowania, około 1500 żołnierzy zdolnych do podjęcia działań w czasie do 30 dni, wzmocnione siłami około 3,5 tys. żołnierzy, w czasie do 90 dni oraz około 1500 żołnierzy rezerwy operacyjnej.

- do 30 dni dla operacji utrzymania pokoju (podjętych na podstawie rozdz. VI Karty NZ);
- do 90 dni dla operacji (podjętych na podstawie rozdz. VII Karty NZ);
- dowództwo sił winno osiągnąć zdolność operacyjną w rejonie w okresie do 15 dni. Siły reagowania w kategorii ilościowej winny składać się z około 5-10 tyś. żołnierzy. Za podstawę budowy struktur organizacyjnych w dokumentach ONZ przyjęto model brygady. Siły reagowania powinny charakteryzować się następującymi zdolnościami:
- mieć wspólnie wypracowaną doktrynę i strategię działania;
- odbyć wspólną praktykę operacyjną (w procesie przygotowania zbliżonym maksymalnie do realnych warunków działania);
- posiadać ujednolicone procedury operacyjne;
- stosować określone zasady użycia siły (o jednolitych zakresach zaangażowania co do stosowanych środków, metod i technik bez ograniczeń narodowych);
- mieć jednolity system wymiany i ochrony informacji;
- wyposażenie pododdziałów powinno być zgodne z ujednoliconym standardem;
- mieć zintegrowany system kierowania i dowodzenia;
- posiadać integralne siły oraz środki wsparcia bojowego i zabezpieczenia;
- być samowystarczalne w zakresie utrzymania, zaopatrzenia i zabezpieczenia logistycznego na okres do 90 dni;
- zdolności do prowadzenia działań ochronnych i obronnych oraz utrzymania inicjatywy operacyjnej zgodnie z przyjętym mandatem;
- zdolności do przemieszczania się na dalekie odległości (zabezpieczony transport strategiczny drogą powietrzną, morską lub lądową);
- zdolności do komunikowania się z lokalną ludnością.

W wyniku prowadzonych ocen i analiz zidentyfikowano kilka koncepcji, które obecnie są w fazie realizacji, w praktyce „budowania” sił reagowania zdolnych do podjęcia działań w formie operacji z mandatu ONZ.

Koncepcja sił stanowi jednocześnie modelowe rozwiązanie dla budowy afrykańskich sił reagowania, które zdolność operacyjną winny osiągnąć do 2010 roku. Siły SHIRBRIG mogą²⁸⁹:

²⁸⁹ Koncepcja działania brygady SHIRBRIG przedstawiono na podstawie analizy dokumentów organizacyjnych oraz informacji uzyskanych od oficerów dowództwa brygady. Brygada SHIRBRIG w dotychczasowej działalności

- działać całością brygady lub wybranymi elementami,
- uczestniczyć w misjach obserwacyjnych, monitorujących,
- ich dowództwo i sztab może podjąć działanie jako załączek większych sił ONZ,
- element planistyczny (ang. Planeum) może być organem wsparcia w procesie przygotowania dla dowództwa sił ONZ.

W ramach przyjętej koncepcji zakłada się, że siły brygady SHIRBRIG są zdolne do wejścia w rejon działania w czasie do 30 dni, prowadzenia działań bez zasilania zewnętrznego do 60 dni, prowadzenia działań operacyjnych w rejonie operacji - do 6 miesięcy. Brygada przewidziana jest do udziału w operacjach podjętych z mandatu ONZ na podstawie rozdz. VI Karty NZ, nie wyklucza się zaangażowania sił i środków brygady w operacjach na podstawie rozdz. VII Karty NZ.

W założeniach przyjętych dla tworzonych sił zadaniowych pod auspicjami organizacji ECOWAS przyjęto koncepcję, utworzenia brygady, w sile około 5 tys. żołnierzy, zdolną do natychmiastowego podjęcia działań od momentu przyjęcia mandatu dla sił pokojowych²⁹⁰. W organizowanych strukturach wydzielono: siły natychmiastowego reagowania (około 1500 żołnierzy zdolnych do podjęcia działań w okresie do 30 dni), zasadnicze siły brygady (w sile około 3500 żołnierzy) oraz rezerwę operacyjną (w sile około 1500 żołnierzy). Całość sił powinna być zdolna do samodzielnego realizowania zadań operacyjnych w okresie do 90 dni.

W NATO i UE w wyniku przyjętych porozumień trwa obecnie proces budowy:

- Sił Odpowiedzi NATO²⁹¹,
- Sił Szybkiego Reagowania UE oraz grupy bojowych²⁹².

Zarówno siły NATO jak i siły UE budowane są w ramach komplementarnych uzgodnień między państwami członkowskimi obydwu organizacji²⁹³.

brała udział w operacji UNMEE oraz współuczestniczyła w procesie organizowania i szkolenia sił wojskowych misji pokojowej organizacji UA w Sudanie.

²⁹⁰ V. K. Holt, M. K. Shanahan, *African capacity building*, dz. cyt., ..., s.25.

²⁹¹ Na podstawie porozumień przyjętych na konferencji państw członkowskich NATO w Pradze.

²⁹² Zob: G. Lindstrom, *The Headlinegoals*, kwiecień 2005, ISS; por.: *The Headline Goal*, zaaprobowane 17 maja 2004 r., przez *General Affairs and External Relations Council*, potwierdzone przez Komisję Europejską 17-18 czerwca 2004r, źródło: <http://www.ue.en.int/eudocs/cmsUpload/2010/headlineGoal.pdf>, Factsheet: *The EU Battlegroup and the EU civilian and military cell*, źródło: <http://www.ue.en.int/eudocs/cmsUpload/battlegroups>

²⁹³ W literaturze przedmiotu wskazuje się na problemy, które winny być rozwiązane na drodze porozumień w ramach budowy: zarówno Sił Odpowiedzi NATO (SON), jak i Sił Europejskich. Siły NATO jak i Siły Europejskie nie powinny być budowane na zasadach konkurencji, lecz komplementarności systemu bezpieczeństwa, część państw deklaruje zaangażowanie tych samych pododdziałów zarówno do SOD jak i sił reagowania UE – problem korelacji i synchronizacji zaangażowania,

Grupy bojowe tworzone w ramach UE winny osiągnąć zdolność operacyjną do działań w 2007 roku. W ramach przyjętej koncepcji założono utworzenie 13 grup bojowych (tab. 26.), które umożliwią podjęcie przez UE samodzielnie operacji lub ich działanie zabezpieczy wprowadzenie sił w ramach operacji na dużą skalę. Zakłada się że grupy bojowe winny liczyć około 1500 żołnierzy, posiadać samodzielne zabezpieczenie logistyczne oraz zidentyfikowane środki transportu strategicznego. W założeniach przyjęto, że grupy bojowe winny posiadać następujące zdolności do podjęcia działań:

- w okresie do 5 dni osiągnąć gotowość do działania po podjęciu decyzji przez Radę Unii Europejskiej,
- w okresie do 10 dni siły wojskowe winny znaleźć się w rejonie działania,
- czas samodzielnego prowadzenia działań w rejonie - do 120 dni.

Tabela 26

Państwa UE zaangażowane w tworzenie poszczególnych grup bojowych

LP.	Państwo/ grupa państw kontrybutorów sił
1	Francja
2	Włochy
3	Hiszpania
4	Wielka Brytania
5	Francja, Niemcy, Belgia, Luksemburg, Hiszpania*
6	Francja, Belgia
7	Niemcy, Holandia, Finlandia
8	Niemcy Austria, Rep. Czech.
9	Włochy, Węgry, Słowenia
10	Włochy, Hiszpania, Grecja, Portugalia
11	Polska, Niemcy, Słowacja, Litwa, Łotwa
12	Szwecja, Finlandia, Norwegia
13	Wielka Brytania, Holandia

* potencjalny uczestnik

Źródło: G. Lindstrom, *The Headlinegoals*, kwiecień 2005, ISS

Natomiast siły odpowiedzi NATO (SON) powinny osiągnąć zdolność operacyjną w 2007 roku²⁹⁴. Zgodnie z założeniami SON składać się będą z trzech komponentów: lądowego (ekwiwalent brygady), morskiego, sił powietrznych oraz sił zapewniających zdolności do samodzielnego dowodzenia i kontroli. Założono, że będą one liczyły około 21 tys., żołnierzy. W ramach przyjętej koncepcji z chwilą przyjęcia przez Radę Północnoatlantycką (NAC) mandatu o podjęciu działań, SON winny posiadać zdolności do natychmiastowego reagowania, w czasie od siedmiu do trzydziestu dni

²⁹⁴ Zob.: J. Shmith, *The development of Response Forces in NATO and the EU and the evolving NATO-EU relationship* - raport, NATO Parliamentary Assembly, assembly documents, <http://www.nato-pa-int> NATO Respons

i operować w regionie, w czasie do trzech miesięcy. SON przeznaczone są do podejmowania działań w ramach²⁹⁵:

- niebojowych operacji ewakuacyjnych;
- wspierania działań podejmowanych w ramach reagowania po klęskach żywiołowych, humanitarnych;
- operacji reagowania kryzysowego w tym **operacji wspierania pokoju**;
- wspierania operacji antyterrorystycznych;
- operacji monitorowania i nadzorowania przestrzegania nałożonego embarga.

Zarówno siły UE jak i siły NATO przewidywane są do podjęcia działań w operacjach podejmowanych na prośbę ONZ.

Podsumowując przeprowadzone oceny i analizy możliwych koncepcji podjęcia działań przez międzynarodowe siły wojskowe w ramach operacji z mandatu ONZ, można sformułować następujące wnioski. Obecnie kształtuje się praktyka budowy mobilnych międzynarodowych pododdziałów (sił wojskowych) zdolnych do podejmowania działań w krótkim czasie. We wszystkich analizowanych koncepcjach zakłada się możliwość podjęcia działań z mandatu ONZ. Podstawą budowy wszystkich analizowanych struktur jest posiadanie określonych zdolności do działania.

Wnioski:

Przeprowadzone analizy i oceny upoważniają do stwierdzenia, że skala niebezpieczeństw, które mogą powodować zaistnienie sytuacji stanowiącej zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego nie zmniejsza się. Prowadzone obecnie operacje, szczególnie operacje podjęte z początkiem XXI wieku, stanowią wiarygodną przesłankę do uzasadnienia, że przyszłe operacje pokojowe, to operacje wielofunkcyjne z szerokim zakresem zadań. Jednocześnie udowodnione jest stwierdzenie, że siła militarna stanowi jeden z wielu elementów aktywnie współuczestniczących w podejmowanych działaniach sił pokojowych. Zidentyfikowane wielonarodowe siły reagowania, które potencjalnie mogą być przeznaczone do podjęcia działań z mandatu ONZ, stanowią potwierdzenie, że istnieje potencjał, który może być wykorzystany w operacjach pokojowych. Przy założeniu, że

Force, Supreme Headquarters Allied Powers Europe, http://www.nato.int/shape/issues/shape_nrf/nrf_intro.htm; NRF proposed rapid-reaction military force <http://www.army-technology.com/contractors/missiles/nato.html>;

²⁹⁵ Zasady działania i uczestnictwo SON w operacjach reguluje dokument NATO MC 477.

decyzja o użyciu siły militarnej zostanie zaakceptowana w ramach społeczności międzynarodowej, możliwe jest podjęcie działań przygotowanymi zawnazsami międzynarodowymi siłami wojskowymi, a nie organizowanymi doraźnie, jak to miało miejsce podczas organizowania pierwszych operacji. Wydaje się zasadne stwierdzenie, że budowanie sił międzynarodowych posiadających zdolności szybkiego reagowania świadczy o możliwości podejmowania działań we wczesnym stadium konfliktu lub działań o charakterze prewencyjnym. Jednocześnie na podstawie zidentyfikowanych możliwych scenariuszy przyszłych operacji uprawniona jest konkluzja, że operacje pokojowe przestały być domeną tylko ONZ, a organizacje i porozumienia regionalne - to uczestnicy stosunków międzynarodowych, którzy aktywnie mogą stosować mechanizm operacji pokojowej z mandatu ONZ.

Zakończenie

Niniejsza praca stanowi autorskie podejście do operacji pokojowych jako przedmiotu badań, aktywności w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego. Podejście zogniskowane w zainteresowaniu się użyciem siły militarnej w operacjach prowadzonych z mandatu ONZ. Uzyskane wyniki badań potwierdzają zasadność podjęcia tematu i dostrzeżenia wagi głównego problemu badawczego.

Dotychczas w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego siły militarne z różnym natężeniem odgrywały istotną rolę. Operacje pokojowe podejmowane z mandatu ONZ stanowią ten obszar aktywności podmiotów międzynarodowych, w ramach której były one często wykorzystywane, chociaż charakter i sposób ich użycia ulegał przeobrażeniom wraz z ewolucją samych operacji. Od czasu podjęcia pierwszej misji obserwacyjnej ONZ, zmieniły się one zarówno w sensie jakościowym, jak i ilościowym. Uzasadnione jest stanowisko, że nie jest to proces zakończony. Można uznać, że dotychczasowa ewolucja operacji pokojowych ONZ, to konsekwencja zachodzących zmian i procesów w środowisku uczestników stosunków międzynarodowych. Uzyskane wyniki z przeprowadzonych ocen i analiz potwierdzają, przyjęte w hipotezie roboczej przypuszczenia, że mimo zmieniających się uwarunkowań operacje pokojowe pozostaną jednym ze stosowanych „doraźnie” sposobów rozwiązywania konfliktów i sporów zagrażających bezpieczeństwu i pokojowi międzynarodowemu.

Na gruncie uzyskanych w procesie badawczym wyników można stwierdzić, że uwarunkowania prawne stanowią istotne kryterium użycia siły militarnej w operacji pokojowej. Uzyskany materiał badawczy może stanowić podstawę przeprowadzenia bardziej szczegółowych badań zarówno na gruncie teorii, jak i praktyki użycia siły militarnej w operacjach pokojowych.

Przyjęte w hipotezie przypuszczenie, że prawo międzynarodowe winno być przestrzegane jako imperatyw, w podejmowaniu działań w ramach operacji pokojowych z użyciem siły militarnej, **nie znalazło w pełni potwierdzenia we wszystkich analizowanych przypadkach.** Stwierdzono natomiast stosowanie „poszerzonej interpretacji” obecnie obowiązujących norm oraz możliwość występowania innych uwarunkowań, które mogą być dominujące wobec uwarunkowań prawnych podczas podejmowania decyzji o użyciu siły militarnej.

Według autora istnieje zobiektywizowana potrzeba kontynuowania badań nad doktrynami poszczególnych państw oraz organizacji międzynarodowych, które zawierają

fundamentalne zasady i normy, według których poszczególne państwa decydują się na użycie siły militarnej, w tym w operacji z mandatu ONZ. Stosowana dotychczas praktyka świadczy o tym, że doświadczenia zdobyte w działaniach pokojowych stanowią istotny czynnik, który wywiera znaczący wpływ na przyjmowane regulacje.

Zasadne jest także stwierdzenie, że następuje zróżnicowanie zarówno podmiotów podejmujących operacje pokojowe, jak i możliwości zaangażowania sił wojskowych. Przy zachodzących procesach cechą wspólną jest tworzenie międzynarodowych struktur sił wojskowych, które mogą być przeznaczone do działania w operacji z mandatu ONZ, a ich budowa oparta jest na osiągnięciu pożądaných zdolności do działania wobec przewidywanych wyzwań.

Należy stwierdzić, że założony cel poznawczy został osiągnięty. Co do celu utylitarnego, to zgromadzony materiał może zostać twórczo wykorzystany przez dowództwa i sztaby w procesie przygotowania do udziału w operacji z mandatu ONZ.

Prezentowane w niniejszej dysertacji rezultaty badań pozwalają stwierdzić, iż główny problem został rozwiązany, przy czym użycie siły militarnej w operacjach pokojowych wymaga jeszcze wielu pogłębionych analiz i badań szczegółowych. Penetracja naukowa nakreślonego przedmiotu badań ujawniła jego kompleksowość i interdyscyplinarne znaczenie. Kompleksowość operacji pokojowych stanowiła dodatkową trudność w uzyskaniu pewnych naukowo potwierdzonych rezultatów. Realizacja zamierzeń przyjętej procedury badawczej, z elementami nowatorskiego podejścia, pozwoliła uzyskać wartościowy materiał poznawczy na poziomie wymaganej wiarygodności naukowej.

Proces badawczy tej niewątpliwie złożonej problematyki został jednak częściowo ograniczony brakiem dostępu do niektórych materiałów źródłowych. Kolejną istotną trudnością w uzyskiwaniu wiarygodnych materiałów badawczych jest nałożona na nie klauzula tajności, która nie zezwala na swobodne z nich korzystanie czy publikowanie.

Należy jednak zauważyć, że podjęty problem wymaga kontynuacji i systematycznego prowadzenia dociekań naukowych. Inspiracją do takiego podejścia mogą być zarówno obecne wydarzenia, nadal niepełny stan wiedzy w tym obszarze jak i inne wyzwania.

Przeprowadzenie badań i opracowanie wyników w prezentowanej formie było możliwe dzięki życzliwemu podejściu wielu osób. Szczególne podziękowania za wykazaną cierpliwość i życzliwość dla moich poczynań składam moim najbliższym.

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW

AU	African Union
AON	Akademia Obrony Narodowej
CJTF	Combined Joint Task Force
CMO	Chief Military Observers
COPAX	Central African Peace and Security in Central Africa
DPI	Department of Public Information
ECCAS	Economic Community of Central African States
ECOWAS	Economic Community of West African States
ECOMOG	ECOWAS cease-fire Monitoring Group
EU	European Union
ECMM	European Commission Monitoring mission
GFAP	General Framework Agreement for Peace
GOC	Good Offices Commission
IASC	Inter-Agency Standing Committee
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty.
IFOR	Implementation Force
INSS	Institute for National Strategic Studies
INTERFET	International Force East Timor
IPA	International Peace Academy
ISAF	International Stabilization Assistance Force
KAW	Krajowa Agencja Wydawnicza
KFOR	Kosovo Forces
KBWE	Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
MND CS	Międzynarodowa Dywizja Centrum-Południe
MINUSTAH	United Nations Mission in Haiti
MINSURO	United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara
MONUC	United Nations Operation in DRC
NATO	North Atlantic Treaty organization
NDU	National Defense University
NRF	NATO Response Force
NTM-I	NATO Training Mission –Iraq
NZ	Narody Zjednoczone
OAU	Organization of African Unity
OBWE	Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OJA	Organizacja Jedności Afrykańskiej
ONUB	United Nations Operation in Burundii
ONUC	Operation des Nations Unies au Congo
ONUMOZ	United Nations Operation in Mozambique
ONUSAL	United Nations Observer Mission in El Salvador
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPA	Organizacja Państw Amerykańskich
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
PISM	Państwowy Instytut Stosunków Międzynarodowych
PSO	Peace Support Operations
RB	Rada Bezpieczeństwa
RES.	Resolution

RP	Rzeczypospolita Polska
RPA	Republika Południowej Afryki
SADC	Southern African Development Community
SFOR	Stabilization Force
SG	sekretarz generalny
SHIRBRIG	Stand-by High Readiness Brigade
SOFA	Status of Force Agreement
SON	siły odpowiedzi NATO
SOP	Standing Operating Procedures
SWEDINT	Swedish International command
UE	Unia Europejska
UN	United Nations
UNAMIL	United Nations Mission in Liberia
UNAMIR	United Nation Assistance Mission in Rwanda
UNAVEM	United Angola Verification Mission
UNCI	United Nations Commission for Indonesia
UNDIR	United Nations
UNDOF	United Nation Disengagement Observer Force
UNIKOM	United Nationd Iraq-Kuweit Observer Mission
UNEF	United Nations Emergency Force
UNMEE	United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea
UNMIK	United Nations Mission in Kosovo
UNMOGIP	United Nations Military Observer Group in India and Pakistan
UNOCI	United Nations Operation Cote d' Ivoire
UNOMUR	United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNSCOB	United Nations Sub-Commission on the Balkans
UNTAC	United Nations Transitional Authority in Cambodia
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group
UNTAES	United Nationstransitional Administrationfor Easter Slavonia, Baranja and Western Sirmium
UNTSO	United Nations
USA	United States of America
UZE	Unia Zachodnioeuropejska
WNP	Wspólnota Niepodległych Państw
WWŁad.	Wydział Wojsk Lądowych
WSO	Wydział Strategiczno-Obronny
ZO	Zgromadzenie Ogólne
ZSRR	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

BIBLIOGRAFIA:

Opracowania zwarte:

1. Abiew F. K., *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*, Kluwer Law International, 1999.
2. Alger Ch. F., *The Expanding Tool Chest for Peace*, [w:] *The New Agenda for Peace Research*, pod redakcją H. W. Jeong.
3. *Article 51*, [w:] *Repertory of Practice of United Nations Organ*, suplement no 6 (1979-1984), volume III, United Nations.
4. Bakradze D., *Analysis of the Different Models of PSOs and Forms of NATO Involvement as a Part of a New Security Architecture*, NATO-EAPC research fellowship 1999-2001, Final Report, Tbilisi 2001.
5. Balcerowicz B., *Pokój i Nie-pokój*, Bellona, Warszawa 2002.
6. Berman E. G., Sams K. E., *Peacekeeping in Africa: Capabilities and Culpabilities*, UNDIR, Geneva 2000.
7. Beyerlin U., *Humanitarian Intervention*, *Encyclopedia of public international law*, vol. 3 North Holland Publishing, 1982.
8. Bierzanek R., Symonides J., *Prawo Międzynarodowe Publiczne*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2002.
9. Biuletyn SG ONZ, *Observance by United Nations forces of international humanitarian law*, ST/SGB/1999/13, sekretariat ONZ, 1999.
10. *Blue Helmut*, UNDP, wyd. trzecie, Nowy Jork 1996.
11. Bobrow D. B., Haliżak E., Zięba R., *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, FSM, Warszawa 1997.
12. Clauzewitz C., *On War*, wyd. Everyman's Library 1993.
13. Cziomer E., Zyblikiewicz L., *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków 2001.
14. Dennis J. C., *Why Peacekeeping Fails*, St. Martin's Press, New York 1999;
15. Dęga C., *Udział Wojska Polskiego w misjach pokojowych ONZ*, Warszawa 1993.
16. Doyle M. W., *Peace Making and Peacekeeping for the new Century*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 1998.
17. Druckman D., Wall J. A., Diehl P. F., „*Conflict Resolution Roles in International Peacekeeping Mission*“, *The Agenda for Peace Research, Institute for Conflict Analysis and Resolution*, George Mason University, USA, Ashgate 1999.
18. Durch W. J., *The UN System and Post-conflict Iraq*, The Henry L. Stimson Center, 18 kwietnia 2003, <http://www.stimson.org>.
19. *Działania (Operacje) Połączone*, AON 5375/02, Warszawa 2002.
20. Evans G., *Współpraca dla pokoju*, Warszawa 1994.
21. *Facts about Israel*, Israel Information Center, Ahva Press, Jerusalem 1999.
22. Fetherston A., *A towards a Theory of United Nations Peacekeeping*, St. Martin's Press, New York 1994.
23. Feil S. R., *Preventive Genocide How the Early Use of Force Might Have Succeeded in Rwanda*, Carnegie corporation, Nowy Jork 1998.
24. Gagor F., Paszkowski K., *Międzynarodowe Operacje Pokojowe w doktrynie obronnej RP*, wyd. Marszałek, Toruń 1998.
25. Ghali B. B., *Program dla Pokoju 1995 oraz załączniki do Programu*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1995.
26. Ghali B. B., *Peacemaking and Peacekeeping for the New Century*, 1995.

27. Gregoire J. P., *The base of French Peace Operations Doctrine: Problematical Scope of France's Military Engagement within The UN or NATO Framework*, SSI, ISBN: 1-58487-101-6, wrzesień 2002.
28. *Guidelines on the use of military and civil defense assets to support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergency*, marzec 2003, <http://www.reliefweb.int>.
29. Hall W. E., *A Treaties on International Law*, wydanie ósme, A. Pearce Higgins, Oxford: Clarendon Press, 1924.
30. Henckearts J. M., Doswald-Beck L., *Customary International Humanitarian Law*, Cambridge University Press, 2005.
31. Hillen J., *Blue Helmet the strategy of UN military operations*, Londyn 1998;
32. Holt V.K., Shanahan M. K., *African Capacity building for Peace operations: UN collaboration with the African Union and ECOWAS*, Stimons Center, luty 2005.
33. Jakkie Potgieter, *Evolution of National doctrine for Peace Support Operation*, Occasional Peaper, Instytut for Defence Policy, wrzesień 1999.
34. Jonece B., Cherif F., *Evolving Model Of Peacekeeping policy Implications and Responses*, Center on International Cooperation, NYU, UN Best Practice (<http://www.un.org>).
35. Józwiak A., Marcinkowski C., *Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2002.
36. Kissinger H., *Dyplomacja*, wyd. Philip Wilson, wydanie trzecie, Warszawa 2002.
37. Kotarbiński T., *Traktat o dobrej Robocie*, Ossolineum, Poznań 2000;
38. Krzyżanowski L. K., *O podstawach kierowania organizacjami inaczej*, wydawnictwo PWN, Warszawa 1999.
39. Kirgiz F.L., *US-Britih air straiikes on Target In Iraq*, The American Society of International Law, <http://www.asil.org/insights/insigh62.htm>.
40. Langille H. P., *The future of Peacekeeping: An expert' discussion to the dialogue on future policy*, Raport of the workshop , University of British Columbia, Kanada, marzec 2003.
41. Leurdijk Dick A., *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia, 1991-1996, Limits to Diplomacy and Force*, Netherlands Atlantic Commission, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', Hague, 1996;
42. Lewis W. H., *Assertive Multilateralism*, [w:] *Peacekeeping the way ahead*, ISSN, NDU, McNair Paper 25, 1993.
43. Liddle Hart B. H., *Strategia, działania pośrednie*, wyd. MON 1959.
44. Lorenz J. P., *Peace, Power, and the United Nations. A security system for the Twenty First Century*, Westview Press, A Member of the Perseus Books Group, 1999.
45. Łukaszuk L., *Nowe podejście państwa do problemów humanitarnych, Państwo we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Scholar, Warszawa 1995,
46. Macdonald G. S., *Mapping the 'Middle Ground in Peace Operation*, rozprawa doktorska, Uniwersytet Genewski, Geneva 2001.
47. Mackinlay J., *The Peacekeepers an assessment of Peacekeeping Operations at the Arab-Israel Interface*, UNWIN HYMAN, Londyn, 1989.
48. Malak K., *Spory i konflikty międzynarodowe u progu XXI wieku*, AON, Warszawa 1999.
49. Malan M., *Towards an Integrated Doctrine for Peace suport operations In Africa*, [w:] *Building stability in Africa: Challenges for the new millennium*, Monograph 46, ISS, luty 2000.

50. Malendowski W., „Pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe”, *Międzynarodowe Stosunki Polityczne*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1996.
51. Michalak K., *Zasady uczestnictwa RPA w misjach pokojowych*, [w:] *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, praca zbiorowa pod redakcją W. Malendowskiego, Atla2, Wrocław 2003.
52. *Międzynarodowe Prawo Konfliktów Zbrojnych*, Agencja Artekon, Warszawa 1991.
53. Nathaniel H., *Security Council Resolution and the potential use of force against Iraq*, <http://www.casi.org.uk/info/hurd021206.pdf>.
54. Newton P. R., *The hazards of Peacekeeping a case study of the UN operation in the Congo 1960-1964*, Cambridge 1993.
55. Niedźwiecki R., *Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w procesach instytucjonalizacji bezpieczeństwa i obronności obszaru Euroatlantyckiego*, rozprawa doktorska, AON 2004.
56. Oakley R. B., Dziedzic M. J., Goldberg E. M., *Policing the new world disorder: Peace operations and public security*, National Defence University Press, Washington, DC, 1998.
57. *Operacje inne niż wojna jako forma polityki bezpieczeństwa RP w XXI wieku*, AON (WS-O), Warszawa 2001.
58. *Operacje reagowania kryzysowego*, Studium teoretyczne, AON (WSO), Warszawa 2002.
59. Parzymies S., *Rola ONZ w utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, [w:] *Wkład ONZ w Rozwój Współpracy i Narodów*, dom wydawniczy ELIPSA, Warszawa 1999.
60. Pokruszyński G., *Interwencje Militarne w Polityce Bezpieczeństwa*, AON 5502/2003, Warszawa 2003.
61. Quinn D. J., *Peace Support Operations and the U.S. military*, INSS, 1994;
62. Ramsbotham O., Woodhouse T., *Encyclopedia of International Peacekeeping Operations*, ABC-CLIO, 1999.
63. Ratner S. R., *The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of conflict after the Cold War*, St. Martin's Press for the Council of Foreign Relations, New York 1995.
64. Roberts A., *Documents on the law of war*, Oxford University Press, 2001,
65. Roberts A., *Legal Aspects of humanitarian Intervention, Humanitarian Intervention: A New Peace Operation Challenge for the International Community*, materiały z seminarium, Ravenna 6-10 listopad 2000.
66. Rossow A. J., *Towards a new understanding of the terms and definitions for international peace missions*, Occasional Paper, nr 2, 1998, [http://reliefweb.int/w/lib.nsf/LibDocs.../accord-definitions-1998.html?OpenElement\(03-04-03\)](http://reliefweb.int/w/lib.nsf/LibDocs.../accord-definitions-1998.html?OpenElement(03-04-03)).
67. Ruggie J. G., „*The United Nations: Stuck in a fog between Peacekeeping and Enforcement*”, *Peacekeeping the way ahead*, ISSN, NDU, McNair Paper 25, 1993.
68. Rydzkowski J., *Słownik Organizacji Narodów Zjednoczonych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 2000.
69. Rose M., *Comments on UNPROFOR*, „Humanitarian Action and Peacekeeping Operations: debrefing and lessons”, Kluwer Law International, Londyn 1997.
70. Schwarzkopf H. N., *Nie trzeba bohatera*, wydawnictwo Ryton, Warszawa 1993.
71. *Słownik terminów z zakresu Bezpieczeństwa Narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, wyd. IV, Warszawa 2002.
72. *Task Force Ranger*, źródło: <http://www.nightstalkers.com/histry/tfranger.html>
73. *Teoria Polityki*, Encyklopedia Politologii tom 1, wyd. Zakamycze, Kraków 1999.
74. *The blue helmet, a review of United Nations Peace-keeping*, DPI, NY 10017

75. Ulfstein G., komentarz do rezolucji RB nr 1361, University of Oslo, Academy of European law on-line, <http://www.era.int>.
76. Urquhart B., *A life in Peace and War*, wyd. Harper & Row, New York 1987,
77. Wheeler N. J., *Saving Strangers – Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, New York 2000.
78. White N. D., *Keeping the Peace*, drugie wydane, Manchester University Press, 1997.
79. Wiseman H., *The United Nations and International Peacekeeping: A comparative analysis*. UNITAR, 1987.
80. Zapałowski L., *Operacje Pokojowe ONZ*, KAW, Kraków 1989.
81. *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, praca zbiorowa pod redakcją W. Malendowskiego, Atla2, Wrocław 2003.

Raporty:

1. *American Interest and United Nations Report of the Task Force on the United Nations*, United States Institute for Peace, Washington D.C. 2005.
2. *A more Secure world our shared Responsibility*, Report of the United Nation Secretary General, UN, grudzień 2004.
3. *Challenges of Peace Operations into 21st Century, concluding Report 1997-2002*, Elanders Gotab, Stockholm 2002.
4. *Cooperation between the UN and Regional Organizations/Arrangements in a Peacekeeping Environment Suggested principles and Mechanisms*, Lessens Learned Unit, UN DPKO, 1999.
5. *Dishonoured Legacy: The Lessons of the Somalia Affair*, the Commission of Inquiry into the Deployment of Canadian Forces to Somalia, Canadian Government, 1997. <http://www.fedpubs.com/subject/govern/somal.htm>.
6. *Evolving Model Of Peacekeeping policy Implications and Responses*, Jonece B., Cherif F., Center on International Cooperation, NYU, UN Best Practise (<http://www.un.org>).
7. *General Guidance For Interaction Between United Nations Personnel And Other Representatives Of The Belligerent Parties in The Context Of The Crisis In Iraq*, update version 2.0, 9 kwietnia 2003, <http://www.reliefweb.org>.
8. *Guidelines on the use of military and civil defense assets to support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergency*, IASC, marzec 2003, <http://www.reliefweb.int>.
9. *Humanitarian Intervention. Legal and Political Aspects*, DUPI 1999.
10. *Humanitarian Interwention: definition and criteria*, CSS Strategic Briefings Paper, Volume 3, Part I, , ISSN 1175-1452, czerwiec 2000.
11. *Operation Artemis: the lessons of the Interim Emergency Multinational Force*, PBPMO, ONZ 2004.
12. *OSCE field activities*, [w:] OSCE Handbook, <http://www.osce.org>.
13. Paul Rogers, *Politics in the Next 50 Years: The Changing Nature of International Conflict*, University of Bradford, Peace Studies Papers, Fourth Series, Working Paper 1, październik 2000.
14. *Preventive Genocide How the Early Use of Force Might Have Succeeded in Rwanda*, Feil S. R., Carnegie corporation, Nowy Jork 1998.
15. *Raport Milenijny ONZ*, New York 2000.

16. *The fall of Srebrenica*, raport SG ONZ, dokument ONZ A/54/549, z dn 15 grudnia 1999.
17. *The Development of Response Force In NATO and the EU and the evolving NATO-EU relationship*, raport, Smith J., 159 DSCFC 04 E rev.1, <http://www.nato-pa.int>.
18. *The Headlinegoals*, Lindstrom G., kwiecień 2005, ISS
<http://www.ue.en.int/eudocs/cmsUpload/2010/headlineGoal.pdf>.
19. *'The Kosovo Report'*, <http://www.reliefweb.int>.
20. *The United Nations and Somalia 1992-1996*, UN DPI, Nowy Jork, 1996.
21. *The use of Force in UN Peace operations*, Chesterman S., źródło: UN Best Practise.
22. *The Responsibility to protect*, ICISS, 2001.
23. Triantaphyllou D., *Cooperation in Peace Operations in Europe*, International Peace Academy, The European Union Instytut for Security Studies, , Francja, Paryż, 11-12 październik 2002.
24. *Challenges of Peace Operations into 21st Century*, concluding Report 1997-2002, Elanders Gotab, Stockholm 2002.
25. *The development of Response Forces in NATO and the EU and the evolving NATO-EU relationship* - raport, Shmith J NATO Parliamentary Assembly, assembly documents, <http://www.nato-pa-int>.
26. *The UN, The EU, NATO and other regional actors: Partners in Peace*, D. Triantaphyllou, „Cooperation in Peace Operations in Europe, International Peace Academy, The European Union Instytut for Security Studies, Directorate for Strategic Affairs Ministry of Defence, Francja, Paryż , 11-12 październik 2002.
27. Raport przygotowany dla parlamentu Wielkiej Brytani, *No-fly Zone* [w:] Defence Thirteen Report, Londyn 2000.
28. Raport Brahimięgo, document ONZ A/55/305-S/2000/809.
29. Rose M., *Comments on UNPROFOR*, „Humanitarian Action and Peacekeeping Operations: debrefing and lessons”, Kluwer Law International, Londyn 1997.
30. UN Peacekeeping Reform: Seeking Greater Accountability and Integrity, Testimony of Victoria Holt, The Henry L. Stimson Center, maj 2005.
31. UNTAES Lessons Learned (1996-1998), UN LLU DPKO, 1998.
32. Peace Operation Factsheet Series, *U.S. Personnel contributions to UN Peacekeeping operations*, stan na dzień 31.05.2003r., <http://www.stimson.org>.
33. *Legal basis for use of force against Iraq*, stanowisko Prokuratora Generalnego Wielkiej Brytanii, z dn 17 marca 2003r., <http://www.britemb.org.il/News/lpq180303.html>.

Dokumenty ONZ:

1. A/47/277-S/24111;
2. A/54/549A/55/305-S/2000/809;
3. A/55/305-S/2000/809;
4. S/1999/957;
5. S/23829/1992;
6. S/1995/1-A/50/60;
7. Rezolucja RB ONZ 713/1991;
8. Rezolucji RB ONZ 743/1991;

9. Rezolucja RB ONZ 751/1992;
10. Rezolucja RB ONZ 752/1992;
11. Rezolucja RB ONZ 775/1992;
12. Rezolucja RB ONZ 767/1992;
13. Rezolucja RB ONZ 794/1992;
14. Rezolucja RB ONZ 814/1993;
15. Rezolucja RB ONZ 1031/1995;
16. Rezolucja RB ONZ 1244/1999;
17. Rezolucja RB ONZ 1483/2003;
18. Rezolucja RB ONZ 1361/2001;
19. Rezolucja RB ONZ 1368/2001;
20. Rezolucja RB ONZ 1386/2001;
21. Rezolucja RB ONZ 1413/2002;
22. Rezolucja RB ONZ 1483/2003;
23. Rezolucja RB ONZ 1503/2003;
24. Rezolucja RB ONZ 1509/2003;
25. Rezolucja RB ONZ 1528/2004;
26. Rezolucja RB ONZ 1545/2004;
27. Rezolucja RB ONZ 1565/2004.

Strategie, doktryny, regulaminy, inne normatywne akty prawne:

1. AJP-01, Allied Joint Operations Doctrine, NATO.
2. AJP-3.4.1.1, Peace Support Operations, NATO, 2000.
3. Army Field Manual, *Wider Peacekeeping*, 1994.
4. *Bi-MNC Directive for NATO doctrine for PSO*, NATO, 16. 10.1998.
5. *Clinton Administration Policy on Reforming Multinational Peace Operations* (PDD25), Departament Stanu USA, Bureau of International Affairs nr 10161, Waszyngton 1994.
6. GFAP, opublikowany na stronach <http://www.nato.int/mission/sforhistory>.
7. decyzji Rady Unii Europejskiej, Council Joint Action 2003/423/2003.
8. Peace Support Operation, 1996.
9. *The Military Contribution to Peace Support Operation*, JWP 3-50, second edition, 2004.
10. FM 100-23, Peace Operations, Washington DC, 1994.
11. FM 3-0, Operations, 2001.
12. Joint Pub 3-07, Joint Doctrine for Military Operations Other Than War, 1995;
13. Joint Pub 3-07.3, Joint Tactics, Techniques, and Procedures for Peace Operations, 1999.
14. NATO, MC 327/1.
15. NATO, MC 327/2.
16. *Strategia Bezpieczeństwa RP* (przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 roku).
17. *Strategia Bezpieczeństwa RP* (podpisana przez prezydenta RP we wrześniu 2003r).
18. Ustawa o zasadach użycia i pobycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa, Dz. U. Nr 162, poz. 1117, 1998r.

Prasa (kwartalniki, miesięczniki, tygodniki, dzienniki):

1. Annan K., „*Two concepts of sovereignty*”, UN Press Release SG/SM/7136 GA/9596 z dn 20 września 1999, <http://www.un.org.News/oss/sg/stories/kaecon.html>.
2. Australian Defence Force Journal, James N. F., *A Brief History of Australian Peacekeeping*, , No 104, styczeń/luty 1994.
3. European Security, Eldrige J.L.C., *Playing the Peace, Western Politics, Diplomacy and Stabilization of Macedonia*, Vo 11, Nr 3, 2002.
4. European Security Review, A. Monaco, C. Gourlay, Supporting the African Union In Darfur: a test for the EU-NATO partnership, nr 25, czerwiec 2005.
5. International Affairs, Goulding M., *The Evolution of United Nations Peacekeeping*, , 69, czerwiec 1993.
6. International Peacekeeping, Vol.6, nr 1, 1999, Michael Griffin, Retrenchment, Reform and Regionalism: Trends in UN Peace Support Operations”.
7. Journal of Slavic Military Studies, “Soviet and Russian Peacekeeping 1948-1998”, Vol 12, nr 2, czerwiec 1991.
8. Komunikat Prasowy M-1(94)3 z dn. 11.01.1994.
9. Military Review, Maloney Sean M., *Insight into Canadian Peacekeeping Doctrine*, marzec - kwiecień 1996.
10. Myśl Wojskowa, Woźniak F., Udział jednostek wojsk lądowych w operacjach pokojowych ONZ, 6/1998.
11. NATO Review, Vol. 47, nr 5, październik 1993, Annan K., *UN Peacekeeping operations and cooperation with NATO*.
12. NATO Review, M. R. Walsh, M. J. Harwood, *Complex Emergencies: Under New Management*, „Parameters”, zima 1998.
13. NATO Review, J. McKinley, R. Kent, International responses to complex emergencies: Why a new approach is needed, “”, nr 3, maj-czerwiec, 1997, vol.45.
14. New York Times, Lewis P., *World leaders at the UN, Pledge to Expand its Role to Achieve a Lasting Peace*, 1 luty 1992.
15. Przegląd Organizacji, Katarzyna Bartusik, Paweł Cubała, *Metoda scenariuszy w planowaniu strategicznym*, nr 2, 1999.
16. Stosunki Międzynarodowe, Popiuk-Rysinska I., *Ewolucja Operacji pokojowych Narodów Zjednoczonych po Zimnej wojnie*, nr 1-2(t.27)/2003, wyd. Scholar, Warszawa 2003.
17. SURVIVAL, A.Roberts, *Law and the use of force after Iraq*, , vol 45 nr 2, lato 2003.
18. SURVIVAL, Berdal M., *The UN Security Council: Ineffective but Indispensable (RB ONZ: nieefektywna ale nieunikniona)*, , vol. 45, nr 2; 2003.
19. Chaillot Paper, *The battlegroups concept – UK/France/Germany food for thought paper*, , nr 75, ISS, luty 2005
20. The Economist, *Two Concepts of sovereignty*, Kofi A. Annan, 18 września 1999.
21. The Journal of Slavic Military Studies, Volume 12, nr 2, A. Kellett, *Soviet and Russian Peacekeeping 1948-1998: Historical Overview and Assessment*,
22. The Responsibility to protect, ICISS,2001.
23. The Washington Quarterly, *Second Generation Multinational Operations*, J. Mackinlay, J. Chopra, , lato 1992.
24. New York Times, P. Lewis, World leaders at the UN, Pledge to Expand its Role to Achieve a Lasting Peace, 1 luty 1992.
25. Politique Etrangere, nr 3, 1993, M. Flory, L'ONU et les Operations de maintien et de retablissement de la paix.

Strony WWW:

1. [http:// www.asiasociety.org](http://www.asiasociety.org)
2. <http://www.asil.org/insights/insigh62.htm>
3. [http:// www.britemb.org.il/News/lpq180303.html.](http://www.britemb.org.il/News/lpq180303.html)
4. [http:// www.casi.org.uk/info/hurd021206.pdf](http://www.casi.org.uk/info/hurd021206.pdf)
5. <http://www.casi.org.uk/info/undocs/scres/2003/20030307draft.pdf>
6. [http:// www.danorr.com/webster/webster/webster_august6_1842.html](http://www.danorr.com/webster/webster/webster_august6_1842.html)
7. [http:// www.era.int](http://www.era.int)
8. [http:// www.fas.org/irp/ops/smo/docs/iforc3i.html](http://www.fas.org/irp/ops/smo/docs/iforc3i.html)
9. [http:// www.fedpubs.com/subject/govern/somal.htm.](http://www.fedpubs.com/subject/govern/somal.htm)
10. [http:// www.france.diplmatie.fr/actu/articletex.gb.asp?ART=37055](http://www.france.diplmatie.fr/actu/articletex.gb.asp?ART=37055)
11. [http:// www.ipacademy.org](http://www.ipacademy.org)
12. <http://www.iss.co.za/Pubs/Paper/VG%20and%20JP/VGAndJP%.html#Anchor-Occasional-45594>
13. [http:// www.iss.co.za/pubs/ Monographs/No46/Towards.html.](http://www.iss.co.za/pubs/Monographs/No46/Towards.html)
14. [http:// www.nato.int/ifor/ifor.htm](http://www.nato.int/ifor/ifor.htm)
15. [http:// www.nato.int/mission/sforhistory](http://www.nato.int/mission/sforhistory)
16. [http:// www.nato-pa.int](http://www.nato-pa.int)
17. [http:// www.nightstalkers.com/histry/tfranger.html](http://www.nightstalkers.com/histry/tfranger.html)
18. [http:// www.parliament.thestationeryoffice.co.uk/pa/cm199900/cmselect/cmdfence/453/45302.htm](http://www.parliament.thestationeryoffice.co.uk/pa/cm199900/cmselect/cmdfence/453/45302.htm)
19. [http:// www.peacechallenges.net](http://www.peacechallenges.net)
20. [http:// www.sipri.org](http://www.sipri.org)
21. [http:// www.shirbrig.dk](http://www.shirbrig.dk)
22. [http:// www.stimson.org](http://www.stimson.org)
23. [http:// www.un.org/Deps/dpko/dpko/pub/pko.htm](http://www.un.org/Deps/dpko/dpko/pub/pko.htm)
24. [http:// www.un.org/News/ossg/stories/kaecon.html](http://www.un.org/News/ossg/stories/kaecon.html)
25. [http:// www.un.int/france/documents_anglais/030305_mae_france_irak.htm;](http://www.un.int/france/documents_anglais/030305_mae_france_irak.htm)
26. [http:// www.reliefweb.int.](http://www.reliefweb.int)
27. [http:// www.reliefweb.org.](http://www.reliefweb.org)
28. [http:// www.news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3661134.stm](http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3661134.stm)
29. [http:// www.news.bbc.co.uk/2/hi/europe/675945.stm](http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/europe/675945.stm)
30. [http://slate.msn.com/id/2074302/.](http://slate.msn.com/id/2074302/)
31. <http://globalcentres.org/html/does/CCHS/FutureofPeacekeepingReport.pdf>
32. <http://iss.co.za/pubsMonogrphs/No46/Towards.html>
33. http://legal.lege.net/no_fly_zones/
34. [http:// nightstalkers.com/histrytfranger.html](http://nightstalkers.com/histrytfranger.html)
35. [http:// reliefweb.int/w/lib.nsf /LibDocs .../accord-definitions-1998.html?OpenElement \(03-04-03\)](http://reliefweb.int/w/lib.nsf/LibDocs.../accord-definitions-1998.html?OpenElement(03-04-03))
36. Factsheet: *The EU Battlegroup and the EU civilian and military cell*, [http://www.ue.en.int/eudocs/ cmsUpload/battlegroups](http://www.ue.en.int/eudocs/cmsUpload/battlegroups)
37. NATO Resposn Force, Supreme Headquarters Allied Powers Europe, http://ww.nato.Int/shape/issues/shape_nrf/nrf_introhtm
38. NRF proposed rapid-reaction military force [http://www.army-technology.com/contractors /missiles/nato.html](http://www.army-technology.com/contractors/missiles/nato.html)
39. *Operation Joint Endeavour*, <http://www.nato.int/ifor/ifor.htm>
40. *Webster to Ashbur, August, 6, 1842.* http://www.danorr.com/webster/webster_august6_1842.html

ZAŁĄCZNIKI:

Załącznik 1. Sprawozdanie z badań prowadzonych w Bośni i Hercegowinie, w ramach sił SFOR

Załącznik 2. Sprawozdanie z badań prowadzonych w Etiopii i Erytrei, w ramach misji UNMEE

Załącznik 3. Sprawozdanie z badań prowadzonych w Iraku, w ramach sił koalicyjnych

Załącznik 4. Sprawozdanie z przeprowadzonych wywiadów eksperckich

Załącznik 5. Zadania mandatowe operacji ONZ w latach 1948-2003

Załącznik 6. Definicje operacji pokojowych

Załącznik 7. Zaangażowanie na terenach byłej Jugosławii (1991-1996), koncepcyjne ramy zgodne z „Programem dla Pokoju” SG ONZ

Sprawozdanie z badań prowadzonych w Bośni i Hercegowinie, w ramach sił SFOR

I. Sprawozdanie z obserwacji bezpośredniej-uczestniczącej oraz obserwacji pośredniej

Warunki prowadzenia obserwacji: podczas pełnienia służby na stanowisku starszego oficera operacyjnego, szefa komórki S-3 polskiego batalionu w składzie Brygady Nordycko-Polskiej sił stabilizacyjnych, *Stabilization Forces* (SFOR), w okresie 02.1998 - 02.1999 roku.

Miejsce prowadzenia obserwacji: Bośnia i Hercegowina, sektor północny Sił stabilizujących SFOR, rejon odpowiedzialności Brygady Nordycko-Polskiej (NORDPOLBRG) w obszarze gmin; Doboju, Teslić, Maglaj, Zepce;

Podmioty poddane obserwacji: wybrane pododdziały Brygady Nordycko-Polskiej (NORDPOLBRG) sił SFOR:

- Dowództwo NORDPOLBRG,
- Polski batalion -16 bpd/SFOR,
- Szwedzki batalion,
- Duński batalion,
- Fiński batalion,
- Norweski batalion.
- IPTF (policja cywilna ONZ)
- międzynarodowe pododdziały policyjne (ang. Multinational Support Units, MSU)

Stosowane techniki obserwacji:

- **Obserwacja czynna- uczestnicząca**

Z racji pełnionych obowiązków osobiste uczestnictwo w procesie planowania i realizacji działalności operacyjnej polskiego batalionu. Przygotowywanie danych i uczestnictwo w comiesięcznych odprawach G-3/S-3 na szczeblu brygady, raz na kwartał - na szczeblu dywizji. Podczas ww. spotkań dokonywano podsumowań aktywności operacyjnej prowadzonych działań, krytycznie analizowano uzyskane doświadczenia, wypracowano wnioski, które następnie wdrażano do bieżącej działalności operacyjnej.

- **Wtórna analiza dokumentów:**

Analiza raportów dziennych (wewnętrzne dokumenty brygady, o klauzuli tajności „POUFNE” i „TAJNE”), sporządzanych codziennie, których treścią było dokonanie krótkiego sprawozdania z przeprowadzonych zadań operacyjnych w danym dniu, przedstawienie zamierzeń na dzień następny. Ocena i analiza wniosków mających zasadnicze znaczenie dla działalności operacyjnej brygady i jej pododdziałów przygotowywanych w ramach opracowywania wniosków i doświadczeń z działalności brygady (batalionu). Ocena i analiza dokumentów formalnych:

- mandatu sił wielonarodowych,
- SOP,
- zasad użycia siły,
- memorandum of understanding, na podstawie którego utworzono Brygadę Nordycko-Polską.
- rozkazów operacyjnych szczebla brygady i batalionu,
- innych dokumentów opracowywanych ramach działalności bieżącej.

Zagadnienia poddane obserwacji:

- zakres i sposób realizowanych zadań w ramach prowadzonych działań mandatowych;
- stosowane techniki operacyjne;
- warunki i okoliczności stosowania siły (z możliwością użycia broni)
- charakter prowadzonych działań (defensywny, ofensywny);
- obszary współdziałania, współpracy, koordynacji, kooperacji z innymi podmiotami sił pokojowych (policją cywilną ONZ/IPTF, komponentem cywilnym sił, organizacjami pozarządowymi, policją lokalną, władzami lokalnymi, pododdziałami MSU) w zakresie użycia siły militarnej.

Wyniki prowadzonej obserwacji:

W procesie prowadzonych obserwacji zgromadzone informacje upoważniają do następujących stwierdzeń. Wszelkie zadania podejmowane przez podmioty poddane obserwacji, realizowano w obszarze określonym postanowieniami przyznanego mandatu. W ramach stosowanych technik, w sytuacjach stanowiących potencjalne zagrożenie użyciem siły militarnej, dominowało prowadzenie mediacji i negocjacji ze stronami konfliktu oraz demonstracja siły. W rozkazach operacyjnych oraz zarządzeniach bojowych regulujących bieżącą działalność operacyjną, w większości zaobserwowanych przypadków podawano normy prawa międzynarodowego, które winny być kategorycznie przestrzegane w sytuacjach użycia siły militarnej (broni). W związku z różnicami uprawnień w zakresie użycia siły między kontyngentami z różnych krajów (co było konsekwencją różnic w ograniczeniach narodowych), każdorazowo prowadzono szczegółową analizę różnic i ograniczeń, w przypadkach wspólnego działania.

Do zasadniczych ograniczeń, które wpływały na sposób działania poszczególnych pododdziałów zaliczono: brak jednolitego systemu wymiany informacji, posiadane wyposażenie i sprzęt oraz zdolności komunikowania się: w ramach pododdziałów z różnych krajów (posiadane umiejętności posługiwania się językiem angielskim), z ludnością lokalną (liczba żołnierzy i oficerów oraz pracowników cywilnych posługujących się językiem lokalnym), stosowanie różnych procedur (systematycznie prowadzono działania dla ujednoczenia procedur operacyjnych, standaryzacji stosowanych dokumentów operacyjnych).

W zakresie współpracy i koordynacji prowadzonych działań między siłami wojskowymi a innymi podmiotami (przedstawicielami organizacji cywilnych, policji ONZ) prowadzącymi działalność operacyjną w terenie, charakter realizowanych zadań na ich rzecz to głównie działania ochronne, wymiana informacji o zagrożeniach

i gotowość do podjęcia ewakuacji przez pododdziały wojskowe, w przypadku zaistnienia zagrożenia, z użyciem siły wobec stron konfliktu włącznie.

Zaobserwowano nieprzygotowanie sił wojskowych do prowadzenia działań o charakterze policyjnym w zakresie utrzymania porządku publicznego (w przypadku występowania blokad poprzez duże zgromadzenia ludności cywilnej, agresywne działania tłumu).

II. Sprawozdanie z prowadzonych nieskategoryzowanych wywiadów z oficerami uczestnikami działań prowadzonych w ramach sił SFOR

Respondenci wywiadów:

- oficerowie łącznikowi dywizji amerykańskiej w Brygadzie Nordycko-Polskiej (trzech oficerów);
- oficerowie łącznikowi dywizji brytyjskiej przy dowództwie sił SFOR (dwóch oficerów);
- oficerowie dowództwa batalionu holenderskiego ze składu dywizji brytyjskiej (sześciu oficerów);
- oficerowie dowództwa brygady Nordycko-Polskiej (pełniący kluczowe funkcje: dowódcy brygady, zastępców, wojskowych asystentów dowódcy, doradcy prawnego dowódcy, szefa sztabu, zastępców dowódcy oraz szefów komórek organizacyjnych sztabu brygady);
- dowódcy batalionów polskiego, fińskiego i szwedzkiego;
- starsi oficerowie operacyjni szefowie komórek S-3 wszystkich batalionów brygady;
- oficerowie łącznikowi dywizji francuskiej przy dowództwie SFOR (dwóch oficerów).

Problemy (pytania) przedstawione respondentom:

Co determinuje użycie siły militarnej w prowadzonych działaniach operacyjnych (poza formalnymi zapisami zawartymi w mandacie i zasadami użycia siły)?

W przeważającej opinii respondentów podstawowym czynnikiem warunkującym użycie siły militarnej jest bezpośrednie zagrożenie lub czynne oddziaływanie stanowiące zagrożenie dla żołnierzy przez strony konfliktu lub przeciwnika (termin „przeciwnik” użyty został przez oficerów łącznikowych armii francuskiej, w odpowiedziach innych respondentów dominowało pojęcie strony konfliktu). Część respondentów wskazywała na zagrożenia wobec ludności cywilnej czy przedstawicieli społeczności międzynarodowej. Każdy z respondentów wskazywał na narodowe uregulowania i ograniczenia, które determinują sposób reakcji oraz interpretację działań definiowanych jako: „wrogie działania, „ wrogie intencje”, pojęcia, które zostały zdefiniowane w zasadach użycia siły (ROE) dla sił stabilizacyjnych. Występowały zasadnicze różnice interpretacyjne tych dwu podstawowych pojęć. Różnice odnoszące się do definiowania, co w praktyce należy traktować jako „wrogie intencje”, „wrogie działania”.

Z czego wynikają zasadnicze różnice w sposobach użycia siły militarnej, stosowanych technikach działania, w poszczególnych sektorach, rejonach odpowiedzialności sił SFOR.

Ogólnie rzecz biorąc, wszyscy respondenci wskazywali podobne czynniki, do których zaliczano: sytuacje lokalną, uwarunkowania narodowe, dotychczasowe doświadczenia kontyngentów narodowych, posiadany sprzęt i uzbrojenie. W przeważającej części wyrażanych opinii wskazywano na dwa **dominujące czynniki**: *stosowanie taktyki działania zgodnie z doktrynami narodowymi* oraz to, *które z państw pełni funkcję wiodącą* tzw. (ang.) *leading nation* w sektorze.

W planowanych wspólnych działaniach, w ramach realizacji zadań mandatowych sił stabilizacyjnych, przez wielonarodowe siły wojskowe (oddziały i pododdziały), realizacji wspólnych „operacji”- działań taktycznych¹ z możliwością użycia siły militarnej (broni), jakie najistotniejsze problemy winny podlegać procesowi uzgodnień w aspekcie użycia siły militarnej?

Obok problemów uzgodnień sposobu realizacji intencji dowódcy i zamiaru działania, w opinii respondentów do najważniejszych zaliczono: w opiniach oficerów szczebla batalionu, ustalenie jednolitej zasady użycia siły militarnej przy zdefiniowaniu różnic interpretacyjnych zapisów zawartych w „Zasadach użycia siły”. Oficerowie szczebla brygady prezentowali w przeważającej większości opinii, że podejmowanie działań przez pododdziały wielonarodowe winno być poprzedzone wspólnym procesem szkolenia celem praktycznego ustalenia różnic i zgrywania pododdziałów. Ćwiczenia zachowań w określonych typowych sytuacjach na wypadek użycia siły. Część respondentów wskazywała na fakt, że ostatecznym decydem użycia siły jest dowódca na wszystkich szczeblach dowodzenia, a podczas działania pododdziału o wielonarodowym składzie uzależniano sposób działania od konkretnej sytuacji. Wszyscy respondenci wskazywali na fakt, że każdy żołnierz biorący udział w operacji, powinien przejść szkolenie w zakresie międzynarodowego prawa humanitarnego i prawa konfliktów zbrojnych oraz zasad użycia siły.

¹ Większość respondentów działania takie traktowała jako operacje na szczeblu taktycznym.

Sprawozdanie z badań prowadzonych w Etiopii i Erytrei, w ramach misji UNMEE

Miejsce prowadzenia obserwacji: sektor wschodni rejonu odpowiedzialności UNMEE; Kwatera dowództwa i sztabu sił pokojowych UNMEE, Asmara, Erytrea

Warunki i czas prowadzenia obserwacji: podczas pełnienia obowiązków obserwatora wojskowego sił pokojowych ONZ:

- uczestnik zespołu obserwatorów wojskowych rozmieszczonych w miejscowości Assab, Sektor Wschodni w okresie: od września do grudnia 2002 r.;
- oficer sekcji operacyjnej, w składzie dyżurnej służby operacyjnej kwatery UNMEE, w Asmarze, odpowiedzialnej za bieżącą działalność operacyjną zespołów obserwatorów oraz współdziałanie z wielonarodowymi pododdziałami ONZ w rejonie odpowiedzialności UNMEE, w okresie od grudnia 2002 do września 2003 r.

Stosowane techniki obserwacji:

a. Obserwacja czynna, uczestnicząca poprzez:

- osobiste uczestnictwo w procesie planowania i realizacji działalności operacyjnej przez obserwatorów ONZ w sektorze wschodnim, wzdłuż linii rozdzielania między Etiopią, a Erytreą;
- osobiste uczestnictwo w składzie dyżurnej służby operacyjnej kwatery UNMEE, w Asmarze, nadzorowanie, monitorowanie i planowanie bieżącej działalności operacyjnej zespołów obserwatorów w sektorach operacyjnych misji UNMEE.

b. Wtórna analiza dokumentów:

- analiza dokumentów operacyjnych: raportów dziennych, rozkazów, sprawozdań z działalności operacyjnej; dokumentów misji UNMEE o klauzuli tajności „POUFNE”
- osobiste uczestnictwo w opracowaniu raportów dziennych, których treścią było dokonanie krótkiego sprawozdania z przeprowadzonych zadań operacyjnych stanowiących podstawę do sporządzenia meldunku z działalności operacyjnej komponentu wojskowego sił pokojowych operacji UNMEE przekazywanego codziennie dla Kwatery ONZ w Nowym Jorku.

Zagadnienia poddane obserwacji:

- zakres i sposób realizowania zadań w ramach prowadzonych działań mandatowych;
- stosowane techniki operacyjne;
- warunki i zasady użycia siły i broni przez siły wojskowe ONZ;
- obszary współdziałania, współpracy, koordynacji, kooperacji z innymi podmiotami sił pokojowych; (pododdziałami sił wojskowych, komponentem cywilnym sił pokojowych, etc.).

Wyniki prowadzonych badań

Informacje uzyskane podczas prowadzenia obserwacji oraz analizy dokumentów upoważniają do następujących stwierdzeń. Podstawą działania obserwatorów były

porozumienia zawarte między stronami konfliktu a ONZ. Wszelkie naruszenia, różnice interpretacyjne zawsze wyjaśniane były w ramach spotkań dwu lub wielostronnych. Podstawowa funkcja obserwatorów to monitorowanie przestrzegania przyjętych porozumień przez strony konfliktu, oraz prowadzenie postępowań wyjaśniających w przypadku wystąpienia naruszeń. W żadnych okolicznościach obserwatorzy nie mieli prawa stosować siły czy używać broni. Siły wojskowe ONZ misji UNMEE wyposażone były w sprzęt „lekki” oraz opancerzone transportery kołowe. Siły wojskowe UNMEE posiadały prawo użycia broni: do obrony własnej, personelu misji oraz mienia i obiektów ONZ. Jedyną techniką z użyciem siły militarnej, która była stosowana w działaniach operacyjnych to demonstracja obecności i zdolności do użycia siły na wypadek zaistnienia zagrożenia. Siły ONZ prowadziły działalność operacyjną tylko w strefie buforowej rozdzielającej strony konfliktu.

Podmioty podległe obserwacji: dowódcy i pododdziały dywizji

Stawianie i odbiór badań

- Określenie specyfiki terenowej
- Z racji polimerowych dowodzących nadmiar uczestników w powstaniu zbiorowym i w celu zrealizacji operacyjnej dywizji.
- Wzrost analizy dokumentów
- Analiza dokumentów dywizji oraz innych dokumentów operacyjnych wyemitowanych na poziomie CPT 7 (wzrostowa dokumentacja w klasach tajności „SECRET” i „TAIN”)
- Ocena i analiza dokumentów formalnych
- Analiza w międzynarodowych
- SOP
- Analiza użycia siły
- Wzrost standardu of. forwarding, na podstawie którego stworzone MND (3)
- Analiza rozkazów w operacyjnych i rozkazów łączności i dywizji
- Innych dokumentów operacyjnych rozkazów użycia siły

Zagadnienia podległe obserwacji:

- Zakres i sposób realizowanych zadań w ramach prowadzonych działań operacyjnych
- Wzrost znaczących zdarzeń na ujęcie siły militarnej w klasie tajności operacyjnej
- Stawianie zadań operacyjnych
- Wzrost i realizacja rozkazów siły (z możliwością użycia broni)
- Charakter prowadzonych działań (destrukcyjne, ofensywne)

Wyniki prowadzonej obserwacji:

Wzrostem prowadzonej podległej obserwacji dowodzących do monitorowania i wyjaśniania różnic interpretacyjnych. Zadania podlegające przez podległy podległej obserwacji realizowane w zakresie określonym podległym przyznaniem rozkazu. Podległy system i podległy regulacyjny użycie siły w ramach dywizji do był użyciem. Operacyjnym rozkazem dla podległych rozkazów w zakresie użycia siły użyciem dowodzących możliwości prowadzenia działań operacyjnych z użyciem siły

Sprawozdanie z badań prowadzonych podczas pobytu w Iraku, w ramach sił koalicyjnych

I. Sprawozdanie z prowadzonej obserwacji

Warunki prowadzenia obserwacji: podczas pełnienia służby na stanowisku starszego oficera operacyjnego, szefa komórki G-5 Międzynarodowej Dywizji Centrum Południe w okresie od stycznia do lipca 2004 roku.

Miejsce prowadzenia obserwacji: dowództwo dywizji w Babilonie, dowództwo CJTF-7 w Bagdadzie.

Podmioty poddane obserwacji: dowództwo i pododdziały dywizji,

Stosowane techniki badań:

- **Obserwacja czynna- uczestnicząca**
Z racji pełnionych obowiązków osobiste uczestnictwo w procesie planowania i realizacji działalności operacyjnej dywizji;
- **Wtórna analiza dokumentów:**
Analiza dokumentów dywizji oraz innych dokumentów operacyjnych wytwarzanych na poziomie CJTF-7 (wewnętrzne dokumenty o klauzuli tajności „POUFNE” i „TAJNE”);
Ocena i analiza dokumentów formalnych:
 - mandatu sił wielonarodowych;
 - SOP;
 - zasad użycia siły;
 - memorandum of understanding, na podstawie którego utworzono MND CS.
 - analiza rozkazów operacyjnych szczebla korpusu i dywizji;
 - innych dokumentów opracowywanych ramach działalności bieżącej.

Zagadnienia poddane obserwacji:

- Zakres i sposób realizowanych zadań w ramach prowadzonych działań mandatowych;
- Wpływ uwarunkowań narodowych na użycie siły militarnej w działalności operacyjnej;
- Stosowane techniki operacyjne;
- warunki i okoliczności stosowania siły (z możliwością użycia broni)
- charakter prowadzonych działań (defensywny, ofensywny);

Wyniki prowadzonej obserwacji:

Informacje gromadzone podczas prowadzonych obserwacji upoważniają do następujących stwierdzeń. Zadania podejmowane przez podmioty poddane obserwacji realizowano w obszarze określonym postanowieniami przyznanego mandatu. Przyjęty system norm i postanowień regulujących użycie siły w ramach dywizji nie był koherentny. Ograniczenia narodowe dla poszczególnych kontyngentów w zakresie użycia siły militarnej determinowały możliwości prowadzenia działań operacyjnych z wykorzystaniem

tych pododdziałów, jednocześnie stan taki wymagał realizowania dodatkowych zadań przez pododdziały z innych państw. Dywizja w myśl postanowień zawartych w dokumentach normatywnych, była przygotowana do realizacji zadań stabilizacyjnych, bez podejmowania zadań o charakterze ofensywnym. Sytuacja operacyjna panująca w rejonie odpowiedzialności dywizji, w okresie od kwietnia do czerwca 2004 (okres drugiego powstania zorganizowanego przez Mutade Al. Sdra i podporządkowane mu siły bojowników) spowodowała, że dla zapewnienia bezpieczeństwa siłom dywizji i utrzymania obiektów administracji cywilnej konieczne było podjęcie walki zbrojnej z przeciwnikami. Pododdziały dywizji podejmowały szereg zadań wsparcia i zabezpieczenia działań ofensywnych podejmowanych przez pododdziały amerykańskie skierowane w rejon odpowiedzialności dywizji.

Do zasadniczych ograniczeń, które wpływały na sposób działania poszczególnych pododdziałów zaliczono: brak jednolitego systemu wymiany informacji, posiadane wyposażenie i sprzęt oraz zdolności komunikowania się: w ramach pododdziałów z różnych krajów (umiejętności posługiwania się językiem angielskim).

W zakresie współpracy i koordynacji prowadzonych działań między siłami wojskowymi a innymi podmiotami (przedstawicielami organizacji cywilnych) prowadzącymi działalność operacyjną w terenie, charakter realizowanych zadań to głównie działania ochronne, wymiana informacji o zagrożeniach i gotowość do podjęcia ewakuacji przez pododdziały wojskowe, w przypadku zaistnienia zagrożenia.

II. Sprawozdanie z nieskategoryzowanych wywiadów, z oficerami uczestnikami działań stabilizacyjnych prowadzonych przez sił koalicyjne w okresie od stycznia lutego do lipca 2004 roku

Respondentami prowadzonych wywiadów byli:

- oficerowie dowództwa CJTF-7 (pięciu oficerów);
- oficerowie łącznikowi: dywizji brytyjskiej oraz US Marines Expeditionary Unit (MEF) przy dowództwie MND CS (dwóch oficerów);
- oficerowie dowództwa MEF (dwóch oficerów);
- oficerowie dowództwa dywizji (pełniący kluczowe funkcje: zastępców dowódcy, wojskowych asystentów dowódcy, doradcy prawnego dowódcy, szefa sztabu, zastępców oraz szefów komórek organizacyjnych sztabu dywizji);
- starsi narodowi kontyngentów wchodzących w skład dywizji (sześciu oficerów).

Wszyscy respondenci to oficerowie starsi (w stopniach od ppłk do generała dywizji).

Problemy (pytania) przedstawione respondentom:

Co determinuje użycie siły militarnej w prowadzonych działaniach operacyjnych (poza formalnymi zapisami zawartymi w mandacie i zasadami użycia siły)?

W ramach uzyskanych odpowiedzi dominowały zasadniczo dwie opinie. W odpowiedziach oficerów dywizji zasadniczy czynnik to uregulowania wynikające z mandatu udzielonego siłom dywizji oraz powierzane zadania, realizowane niejednokrotnie w ograniczonym zakresie, gdyż dywizja jest przeznaczona i przygotowana do prowadzenia działań o charakterze pokojowym, nie posiada sił i środków do podjęcia działań ofensywnych, nawet w przypadku zaistnienia sytuacji koniecznych. W opiniach oficerów

z poza struktur dywizji dominowało stanowisko, że zasadniczy czynnik wpływający na sposób i charakter użycia siły militarnej to determinacja w pokonaniu i likwidacji przeciwników zachodzących zmian, przeciwstawianie się zagrożeniom.

Z czego wynikają zasadnicze różnice w sposobach użycia siły militarnej, stosowanych technikach działania, w poszczególnych rejonach odpowiedzialności?

Dokonując uogólnienia wszyscy respondenci wskazywali podobne czynniki, do których zaliczano: sytuację lokalną, ilość zaangażowanych sił ze strony koalicji, posiadany sprzęt i uzbrojenie. W przeważającej części wyrażanych opinii wskazywano na dwa czynniki: pierwszy poziom zagrożenia w rejonie oraz stosowane taktyki działania, ważnym czynnikiem w opinii respondentów było również to, z jakich państw pochodziły pododdziały sił koalicyjnych.

W planowanych wspólnych działaniach, w ramach realizacji zadań mandatowych Sił Stabilizacyjnych, przez wielonarodowe siły wojskowe (oddziały i pododdziały), realizacji wspólnych działań, z możliwością użycia siły militarnej (broni), jakie najistotniejsze problemy winny podlegać procesowi uzgodnień w aspekcie użycia siły militarnej.

W opinii respondentów do najważniejszych zaliczono zakres wspólnie realizowanych zadań oraz możliwe wsparcie i zabezpieczenie, które może być wspólnie wykorzystane podczas działania. Relacje dowodzenia i uprawnienia dowódców w stosunku do pododdziałów międzynarodowych, co do uprawnień w stawianiu zadań. Większość respondentów, z państw innych niż Stany Zjednoczone, podkreślało znaczenie ograniczeń narodowych w prowadzonych działaniach, nieprowadzenie aktywności operacyjnej o charakterze ofensywnym w ramach działań stabilizujących.

Sprawozdanie z przeprowadzonych wywiadów eksperckich

Respondenci prowadzonych wywiadów eksperckich:

- przedstawiciele DPKO (Departamentu Operacji Pokojowych ONZ), trzech respondentów,
- ambasador Szwecji przy ONZ, oraz przedstawiciel Szwecji przy DPKO (w ramach Konferencji Crisis Response Operation, w Sztokholmie 2001r., jeden respondent,
- dowódca sił wojskowych UNMEE w 2001r, jeden respondent
- dowódca sektora wschodniego obserwatorów wojskowych Misji UNMEE, jeden respondent,
- starsi narodowi Misji UNMEE, siedmiu respondentów – starsi narodowi obserwatorów wojskowych: austriackich, beninu, fińskich, kanadyjskich, norweskich, polskich i tanzańskich,
- oficerowie sztabu misji MONUC w Kongo, dwóch respondentów – oficer polski , oficer kanadyjski,
- dowódcą Wielonarodowej Dywizji sił koalicyjnych w Iraku, jeden respondent,
- starsi narodowi kontyngentów wojskowych wydzielonych do składu wielonarodowej dywizji w Iraku, starsi narodowi kontyngentów: Dani, Holandii, Litwy, Łotwy, Rumunii, Salwadoru, Słowacji,
- zastępca dowódcy brygady Nordycko-Polskiej w Bośni i Hercegowinie w ramach sił SFOR,
- praktycy, uczestnicy operacji ONZ ze szczebla dowództwa misji UNPRFOR, dwóch respondentów,
- zastępca Specjalnego Przedstawiciela SG ONZ do sił UNICYP, jeden respondent,
- oficerowie CJTF-7 Międzynarodowych sił w Iraku, szczebel korpusu, trzech respondentów,
- szefowie komórek sztabu (G1,G2, G4, G5) Brygady SHIRBRIG, czterech respondentów,

UOGÓLNIONE ODPOWIEDZI RESPONDENTÓW:

W wyniku analizy i dokonania uogólnienia odpowiedzi respondentów uzyskano następujące wyniki:

Czy warunkiem koniecznym do podjęcia operacji pokojowej z użyciem sił zbrojnych jest rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ?

Większość respondentów udzieliła odpowiedzi, że w obecnym stanie prawnym tylko rezolucja Rady Bezpieczeństwa stanowi podstawę prawną podjęcia działań z użyciem sił zbrojnych w sytuacji zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. W każdym innym przypadku podjęcia takich działań stanowi realizację interesów narodowych lub realizację porozumień dwustronnych między zainteresowanymi państwami. Wyjątek stanowi działanie podjęte w wyniku agresji, kiedy to każde państwo ma prawo do samodzielnych działań.

Czy organizacje regionalne mogą podejmować samodzielnie operacje pokojowe z użyciem sił wojskowych?

Większość respondentów prezentowała pogląd, że organizacje regionalne nie tylko mają do tego prawo, ale obecnie wzrasta ich rola; organizacje i porozumienia regionalnych kształtować będą główne mechanizmy podejmowanych działań związanych z bezpieczeństwem w regionie, w przypadku użycia sił zbrojnych przez te organizacje zawsze winno się to odbywać w zgodzie z postanowieniami wynikającymi z prawa międzynarodowego. W swoich opiniach eksperci sporadycznie odwoływali się do postanowień rozdziału VIII Karty NZ.

Czy siły wojskowe zaangażowane w operacje pokojową mogą prowadzić działania poza obszarem problemowym określonych w mandacie oraz zasadach użycia siły (Rules of Engagement, ROE)?

W opiniach ekspertów przeważającą była opinia, że siły wojskowe wydzielone do składu sił pokojowych powinny działać zgodnie z postanowieniami mandatu oraz ROE. Ekspertci podkreślali fakt, że mandat sił pokojowych jest niejednokrotnie dokumentem ogólnym niejednoznacznym oraz że jest to dokument polityczny, z którego należy wygenerować cele i zadania dla sił wojskowych. W odpowiedziach ekspertów przeważała opinia, że kontyngenty narodowe obok realizacji zadania mandatowych jednocześnie realizują zadania zlecane przez władze narodowe. W szczególnych okolicznościach może wystąpić konflikt interesów.

Wg jakiej doktryny działają siły wojskowe wydzielone do sił pokojowych w operacji pokojowej?

W odpowiedzi ekspertów przeważała opinia, że w operacjach organizowanych przez ONZ z użyciem sił wojskowych kontyngenty narodowe działają zgodnie z doktrynami narodowymi, realizując zadania mandatowe.

**Zadania mandatowe operacji pokojowych ONZ
w okresie 1948 -1988r.**

	<i>Lokalizacja (kraj)</i>	<i>Akronim operacji</i>	<i>Rok rozpoczęcia operacji</i>	<i>Monitorowanie/ Separacja (w strefie buforowej/rozdzielenia)</i>	<i>Utrzymanie porządku i bezpieczeństwa</i>	<i>Kierowanie cywilną administracją</i>	<i>Nadzorowanie cywilnej administracji</i>	<i>Ochrona ofiar konfliktu (pomoc humanitarna)</i>	<i>Kontrola uzbrojenia zgodnie z mandatem</i>	<i>.....</i>
1948-1988	<i>Izrael/Egipt/ Syria/Liban</i>	UNTSO	1948	X						
	<i>Indie/Pakistan</i>	UNMOGIP	1949	X						
	<i>Izrael/Egipt</i>	UNEF I	1956	X						
	<i>Liban</i>	UNOGIL	1958	X						
	<i>Kongo</i>	ONUC	1960	X	X	X	X	X	X	
	<i>Nowa Gwinea</i>	UNTEA/UNSF	1962	X	X	X				
	<i>Yemen</i>	UNYOM	1963	X						
	<i>Cypr</i>	UNFICYP	1964	X						
	<i>Rep. Dominikany</i>	DOMREP	1965	X						
	<i>Indie/Pakistan</i>	UNIPOM	1965	X						
	<i>Izrael/Egipt</i>	UNEF II	1973	X						
	<i>Izrael/Syria</i>	UNDOF	1974	X						
	<i>Liban</i>	UNIFIL	1978	X	X					
	<i>Afganistan</i>	UNGOMAP	1988	X						
	<i>Irak/Iran</i>	UNIIMOG	1988	X						

Opracowanie własne przy wykorzystaniu niżej wymienionych źródeł:

1. W. J. Durch, *UN Peace Operations and the "Brahimi Report"*, The Henry L. STIMON CENTRE, 2001.
2. J. Mackinlay, *The peacekeepers an assessment of peacekeeping operations at the Arab-Israel interface*, UNWIN HYMAN, Londyn, 1989.
3. E. G. Berman, K. E. Sams, *Peacekeeping in Africa: Capabilities and Culpabilities*, UNIDIR, 2000.
4. Centrum Informacji ONZ (United Nation Information Center, UNIC), Warszawa
5. [Http://www.un.org/Depts/dpko/home.shtml](http://www.un.org/Depts/dpko/home.shtml)

DEFINICJE OPERACJI POKOJOWYCH

Pojęcia, definicje wg ONZ¹

Pojęcia i definicje prezentowane są chronologicznie w kolejności ich powstawania

A **peace-keeping operation** has come to be defined as an operation involving military personnel, but without enforcement powers, undertaken by the United Nations to help maintain or restore international peace and security in areas of conflict. These operations are voluntary and are based on consent and co-operation. While they involve the use of military personnel, they achieve their objectives not by force of arms, thus contrasting them with the "enforcement action" of the United Nations under Article 42².

Operacje utrzymania pokoju są to operacje obejmujące personel wojskowy, ale bez uprawnień do użycia siły, podejmowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w rejonach konfliktu. Uczestnictwo w tych operacjach jest dobrowolne, a podstawową zasadą ich podjęcia jest zgoda i współpraca stron konfliktu. Pomimo zaangażowania personelu wojskowego, cele operacji osiągane są bez użycia siły, w ten sposób są one przeciwieństwem „akcji wymuszania” podejmowanych przez ONZ zgodnie z art. 42 Karty NZ (tłumaczenie autorskie).

United Nations peace-keeping operations can be divided into broad categories:

- **Observer missions** which consist largely of officers who are almost invariably unarmed;
- **Peacekeeping forces** which consist of lightly armed infantry units, with the necessary logistic support elements.

These categories are not, however, watertight. Observer missions are sometimes reinforced by infantry and/or logistic units, usually for a specific purpose and a brief period of time. Peace-keeping forces are often assisted in their work by unarmed military observers³.

Operacje utrzymania pokoju Organizacji Narodów Zjednoczonych można podzielić na dwie ogólne(szerokie) kategorie:

- *misje obserwacyjne - w skład których głównie wchodzi oficerowie, którzy zawsze są nieuzbrojeni,*
- *siły (pododdziały) wojskowe utrzymania pokoju - w skład, których wchodzi lekko uzbrojone pododdziały piechoty z niezbędnymi elementami wsparcia logistycznego.*

Kategorie te nieprecyzyjnie dają się rozdzielić. Misje obserwacyjne są czasami wzmocniane na krótki okres przez pododdziały logistyczne lub piechoty dla realizacji specyficznych celów; Siłom (pododdziałom) wojskowym utrzymania pokoju często towarzyszą w działaniu obserwatorzy wojskowi(tłumaczenie autorskie).

¹ Przytoczono definicje w ich oryginalnym brzmieniu wraz z tłumaczeniem polskim; w przypadku braku oficjalnego polskiego tłumaczenia definicji przytoczono tłumaczenie autorskie.

² *The Blue Helmets: A Review of United Nations, Peace-Keeping*, United Nations Department of Public Information, second edition, New York, August 1990, s.4-5.

³ Tamże, s. 8.

Second Generation Peace-keeping⁴ operations are multifunctional, with political, humanitarian, social and economic components requiring civilian experts and relief specialists to work in parallel with soldiers. Objectives include helping the warring parties move from violent conflict towards reconciliation, democratic consolidation and reconstruction⁵.

Operacje utrzymania pokoju drugiej generacji są to operacje wielofunkcyjne, składające się z komponentów politycznego, humanitarnego, społecznego, i ekonomicznego (gospodarczego) wymagających cywilnych ekspertów oraz specjalistów do spraw niesienia pomocy humanitarnej, którzy prowadzą działania równoległe z żołnierzami. Cele tych operacji obejmują, pomoc stronom konfliktu w procesie pokojowym, „przeprowadzeniu” zwaśnionych stron od działań zbrojnych do pojednania, demokratyzację i życia i umocnienie pokoju (tłumaczenie autorskie).

Pojęcia i definicje z raportu sekretarza generalnego ONZ przedłożonego Radzie Bezpieczeństwa⁶

Znajdujące się w raporcie terminy i pojęcia stosowane są w dokumentach ONZ na poziomie polityczno-strategicznym (Rady Bezpieczeństwa, Zgromadzenia Ogólnego oraz sekretarza generalnego). Przyjęte w raporcie treści są konsekwencją analizy działalności prowadzonej w ramach operacji pokojowych ONZ w okresie od powstania organizacji do 1992 r. Pojęcia te odnoszą się do kategorii działań prowadzonych przez ONZ, które są konsekwencją decyzji przyjętych przez Radę Bezpieczeństwa czy Zgromadzenie Ogólne, a nie bezpośrednio do samych działań podejmowanych na poziomie operacyjnym w terenie.

Preventive diplomacy is action to prevent disputes from arising between parties, to prevent existing disputes from escalating into conflicts and to limit the spread of the latter when they occur⁷.

Dyplomacja prewencyjna oznacza działanie mające zapobiegać powstawaniu sporów między stronami, przeciwdziałać przeradzaniu się istniejących sporów w konflikty oraz ograniczać zasięg tych ostatnich, jeśli już powstaną⁸.

⁴ Second generation peacekeeping - termin ten został po raz pierwszy użyty przez: J. Mackinlaya, J. Chopra w opracowaniu pt.: *Second-generation Multinational Operations*, "The Washington Quarterly", vol. 15, no. 3, Summer 1992, pp. 113-31; przytoczono za Hillen John, *Blue Helmets the strategy of UN military operations*, Barsey's, Washington * London 1998, s. 249. Termin ten jest szeroko akceptowany i stosowany również w opracowaniach UNDPI, *United Nations Peacekeeping*, New York 1993.

⁵ *The Blue Helmet, A review of the United Nations Peacekeeping*, wydanie trzecie, United Nations Department of Public Information, New York 1996, s. 5.

⁶ B.B. Ghali, *Agenda or Peace, Report of the SG*, 31 stycznia 1992, United Nations, 1992

⁷ Tamże, s. 11.

Dyplomacja prewencyjna wg SG ONZ jest realizowana przez ONZ w ramach poniższych działań:

- *środków budowy zaufania;*
- *wczesnego ostrzegania;*
- *prewencyjnego rozmieszczenia strategicznego;*
- *tworzenia stref zdemilitaryzowanych.*

Peacemaking is action to bring hostile parties to agreement, essentially through such peaceful means as those foreseen in chapter VI of the Charter of the United Nations⁹.

Tworzenie pokoju oznacza działanie mające doprowadzić do porozumienia nieprzyjacielskich stron, głównie za pomocą środków pokojowych, które przewidziane są w rozdziale VI Karty Narodów Zjednoczonych¹⁰.

Tworzenie pokoju to działanie w takich obszarach jak:

- *mediacje i negocjacje prowadzone poprzez przedstawicieli desygnowanych przez SG lub RB ONZ;*
- *działania podejmowane w ramach jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości;*
- *sankcje;*
- *akcje realizowane przez jednostki wymuszania pokoju (Peace Enforcement Units¹¹).*

Peace-keeping is the deployment of a United Nations presence in the field, hitherto with the consent of all the parties concerned, normally involving United Nations military and/or police personnel and frequently civilians as well. Peace-keeping is a technique that expands the possibilities for both the prevention of conflict and the making of peace¹².

Utrzymanie pokoju oznacza rozmieszczenie sił ONZ w terenie, dotychczas za zgodą wszystkich zainteresowanych stron, zwykle personelu wojskowego i/lub policyjnego, jak również często cywilnego. Utrzymanie pokoju jest techniką, która poszerza możliwości zarówno zapobiegania pokojowi, jak i tworzenia pokoju¹³

⁸ B.B. Ghali, *Program dla pokoju oraz załącznik do Programu dla pokoju*, PISM-Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1995, s. 51.

⁹ *Agenda for Peace*, s.11

¹⁰ *Program dla pokoju...*, s.51.

¹¹ *An Agenda for Peace...*; **Peace Enforcement Units** wg SG ONZ to jednostki, które podejmowałyby działanie traktowane jako tymczasowe z upoważnienia RB ONZ w zgodzie z art. 40 karty NZ. Nie powinny one być mylone z siłami powoływanymi w myśl art. 43 Karty ONZ czy też z siłami utrzymywanymi przez państwa w ramach „Stand-by System”- jednostkami wydzielanymi przez państwa i utrzymywanymi w gotowości do działania w ramach operacji utrzymania pokoju pod egidą ONZ. tłumaczenie autorskie, s.26.

¹² *Agenda for Peace...*, s.11.

¹³ *Program dla Pokoju...*, s. 51.

Concept of post-conflict **Peace-building** action to identify and support structures which will tend to strengthen and solidify peace in order to avoid a relapse into conflict¹⁴.

Koncepcja budowania pokoju po konflikcie – działania na rzecz ustalania i wsparcia struktur, które będą zmierzały do umocnienia i utrwalenia pokoju w celu uniknięcia nawrotu konfliktu¹⁵.

Budowanie pokoju realizowane po zakończeniu działań zbrojnych może przybierać formy skoncentrowanych kooperatywnych projektów realizowanych przez dwa lub kilka państw w obszarach istotnych dla umacniania pokoju w rejonie zakończonego konfliktu.

Pojęcia i definicje przyjęte w „Raporcie Brahimiego¹⁶” opracowanym na prośbę SG ONZ przedstawionego Radzie Bezpieczeństwa ONZ w 2000 r.

United Nation peace operations entail three principal activities: conflict prevention and peace making, peacekeeping, peace-building¹⁷.

Operacje pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych zawierają w sobie trzy główne obszary działania: zapobieganie konfliktom i tworzenie pokoju, utrzymanie pokoju, budowanie pokoju (tłumaczenie autorskie).

Wybrane pojęcia i definicje stosowane w NATO

Peace Support Operation¹⁸ (PSO) - Multi-functional operations conducted impartially in support of a UN/OSCE mandate involving military forces and diplomatic and humanitarian agencies and are designated to achieve a long term political settlement or other conditions specified in the mandate. They include peacekeeping and peace enforcement as well as conflict prevention, peace making, peace building and humanitarian operations. (MC 327/1)

Operacje wspierania pokoju – wielofunkcyjne operacje prowadzone w sposób bezstronny dla zabezpieczenia realizacji mandatu ONZ/OBWE poprzez działanie sił militarnych, agencji humanitarnych i aktywność dyplomatyczną. Operacje prowadzone dla osiągnięcia długofalowego politycznego porozumienia lub innych warunków zawartych w mandacie operacji. Operacje wspierania pokoju mogą być prowadzone w formie operacji utrzymania lub wymuszania pokoju jak również prewencyjnego zapobiegania konfliktom, tworzenia pokoju, budowania pokoju oraz operacji humanitarnych (tłumaczenie autorskie).

¹⁴ Agenda for Peace..., s.11.

¹⁵ Program dla Pokoju..., s. 51

¹⁶ A/55/305-S/2000/809, tzw. Raport Brahimiego, Report of the Panel on United Nations Peace Operations, Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects, General Assembly, Security Council, original: English, s.2-3.

¹⁷ A/55/305-S/2000/809, original :English, s.2.

¹⁸ Angielskie wersje definicji operacji wsparcia (wspierania) pokoju zostały podane za: Allied Joint Operations, AJP-3, NATO, styczeń 2000.

Peacekeeping (PK) – Operations generally undertaken under Chapter VI of the UN Charter and conducted with the consent of all Parties to a conflict to monitor and facilitate implementation of a peace agreement (MC 327/1)

Utrzymanie pokoju – generalnie operacje podejmowane na podstawie rozdz. VI Karty NZ i prowadzone przy zgodzie wszystkich stron konfliktu, dla monitorowania i tworzenia warunków wdrażania postanowień porozumienia pokojowego (tłumaczenie autorskie).

Peace Enforcement (PE) – Operation undertaken under Chapter VII of the UN Charter. They are coercive in nature and are conducted when the consent of all Parties to a conflict has not been achieved or might be uncertain. They are designated to maintain or reestablish peace or enforce the terms specified in the mandate. (MC 327/1)

Wymuszanie pokoju – Operacje podejmowane na podstawie rozdz. VII Karty NZ. Prowadzone są w sytuacji, kiedy nie osiągnięto zgodny stron konfliktu lub osiągnięte porozumienie jest niepewne. Operacje w swej naturze prowadzone są przy wykorzystaniu przymusu. Operacje przygotowane i prowadzone dla utrzymania lub przywrócenia pokoju lub wymuszania metodami siłowymi przestrzegania postanowień określonych w mandacie przez strony konfliktu.

Definicja operacji pokojowych wg Międzynarodowej Akademii Badań nad Pokojem oraz inne definicje autorskie

Zapobieganie, ograniczenie, łagodzenie i zakończenie działań wojennych między państwami lub wewnątrz państw za pośrednictwem pokojowej interwencji trzeciej strony zorganizowanej i kierowanej przez organizacje międzynarodową przy użyciu personelu wojskowego, policyjnego i cywilnego, do przywrócenia i utrzymania pokoju.

Źródło: W. E. Gilman, D. E. Herold, *Peacekeeping challenges to Euro-Atlantic Security*, NATO Defence College, Rome 1994, s. 21.

Międzynarodowa Akademia Badań nad Pokojem określa operacje pokojowe ONZ jako zapobieganie, ograniczanie, moderowanie i zakończenie działań wojennych między państwami lub wewnątrz państw w wyniku interwencji trzeciej strony, zorganizowanej i kierowanej przez organizacje międzynarodowe z użyciem międzynarodowego personelu wojskowego cywilnego lub policji w celu przywrócenia i utrzymania pokoju.

Źródło: *Myśl Wojskowa* 6/1998, s. 28.

Definicje operacji pokojowych proponowane przez uznanych międzynarodowych ekspertów w dziedzinie operacji pokojowych

The use by the United Nations of military personnel and formations not in a fighting or enforcement role but interposed as a mechanism to bring an end to hostilities and as a buffer between hostile forces. In effect, it serves as an internationally constituted pretext for the parties to a conflict to stop fighting and a mechanism to maintain a cease-fire.

Brian Urquhart,

Źródło: Ruggie J., *The UN: Stuck between Peacekeeping and Enforcement, [w:] Peacekeeping: the way ahead ?, INSS, McNair Paper 25, 1993, s.3.*

Użycie przez ONZ personelu i jednostek wojskowych nie do prowadzenia działań zbrojnych czy działań wymuszających, ale jako mechanizm narzucony stronom konfliktu dla zakończenia działań zbrojnych poprzez rozmieszczenie w strefie buforowej, rozdzielającej wrogie siły. W efekcie służy to działaniu jako pretekst do zaprzestania wrogich działań oraz jako mechanizm utrzymania przerwania ognia (tłumaczenie autorskie).

**Zaangażowanie na terenach byłej Jugosławii (1991-1996),
konceptyjne ramy zgodne z „Programem dla Pokoju” SG ONZ**

Dyplomacja Prewencyjna (Preventive diplomacy):

- Prewencyjne rozmieszczenie wojsk (Preventive deployment);

Tworzenie pokoju (Peace making), podejmowanie rokowań i wysiłków na drodze dyplomatycznej przez:

- Rade Europy (EC),
- Rade Europy wspólnie z ONZ (EC/UN: ICFY)
- Horwaca : plan Vanca
- Bosnia i Hercegowina:
 - o Plan Vance-Ovena
 - o Plan Vance-Stoltenberga
 - o Plan grupy kontaktowej
 - o Plan Holbrookea

Utrzymani pokoju (Peace keeping):

- Misja ECMM
- UNPROFOR
- UNPF: UNPROFOR/ UNCRO/ UNPREDEP
- UNPROFOR: bezpośrednie wsparcie z powietrza (ang. close air support)
- UNPROFOR: siły szybkiego reagowania (ang. Rapid Reaction Force)

Pomoc humanitarne (Humanitarian assistance)

- Działanie wiodące wysokiego komisarza do spraw uchodźców (UNHCR, lead agency);
- Działania ochronne i wspomagające działalność organizacji humanitarnych (protective support by UNPROFOR)

Wymuszanie pokoju (Peace Enforcement):

- Embargo na dostawy broni i sankcje ONZ (Arms embargo / sanctions),
- Ustanowienie Międzynarodowego Trybunału do spraw zbrodni popełnionych na terenach Państw byłej Jugosławii (International Tribunal)
- Użycie siły militarnej (Use of force):
 - o Strefa zakazu lotów w przestrzeni powietrznej (No-fly zone)
 - o Strefy bezpieczeństwa (Safe areas: air strikes)

Relacje między ONZ, a organizacjami regionalnymi (Relationship UN – Regional organizations):

- Unią Europejską (EU):
 - o Tworzenie Pokoju (Peace making ICFT)
 - o Utrzymanie Pokoju (Peace keeping)
- ONZ-NATO (UN-NATO):
 - o Nadzorowanie przestrzegania embarga w strefie morskiej (Enforcement maritime embargo)
 - o Nadzorowanie strefy zakazu lotów (Enforcement no-fly zone)
 - o Strefy bezpieczeństwa, uderzenia na żądanie z „pola walki” (Safe areas : air strikes)
 - o Ochrona sił ONZ (Security UNPROFOR: close air support)
 - o Zabezpieczenie wycofania sił wojskowych ONZ (Withdrawal UN forces)
 - o Dowodzenie w ramach systemu podwójnej zgodny w razie użycia sił militarnych NATO (‘Dual-key’ arrangement)
- ONZ-Unia Zachodnioeuropejska (UN-WEU):
 - o Nadzorowanie przestrzegania embarga w strefie morskiej (Enforcement maritime embargo)
- ONZ-Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (UN-OSCE):
 - o Powołanie misji obserwacyjnych w Kosowie, Sandjaku, Vojvodinie;
 - o Powołanie misji na terenie Macedonii

Źródło: The United Nations and NATO in Former Yugoslavia, 1991-1996, Limits to Diplomacy and Force¹.

¹ D.A. Leudijk, *The United Nations and NATO in Former Yugoslavia, 1991-1996, Limits to Diplomacy and Force*, Netherlands, Atlantic Commission, Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’, 1996, s.4. (tłumaczenie A.J.)

